

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Mihai HACHI, Elena SOCHIRCĂ, Silvia SUVAC, Tudor CASTRAVEȚ

GEOGRAFIE

Manual pentru clasa a **XI**-a

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Mihai HACHI, Elena SOCHIRCĂ, Silvia SUVAC, Tudor CASTRAVEȚ

GEOGRAFIE

Manual pentru clasa a **XI-a**

Chișinău – 2025

*Manualul a fost aprobat spre editare prin Ordinul nr. 1232 din 18.07.2025
al Ministrului Educației și Cercetării al Republicii Moldova.
Manualul este elaborat conform Curriculumului disciplinar și editat din resursele financiare
ale Ministerului Educației și Cercetării.*

Mihai Hachi – doctor în geografie, conferențiar universitar

Elena Sochircă – doctor în geografie, conferențiar universitar

Silvia Suvac – doctor în științe ale Pământului, lector universitar

Tudor Castraveț – doctor în științe economice, conferențiar universitar

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării				
Școala/Liceul				
Manualul nr.				
Anul	Numele și prenumele elevului	Anul în care s-a folosit	Starea manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

Profesorul trebuie să verifice dacă numele și prenumele elevului sunt scrise corect.

Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.

Profesorul va aprecia starea manualului (la primire și la returnare) cu termenii: nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

Redactor: **Silvia Donici, Anatol Malev**
Redactor artistic: **Tatiana Melnic**
Paginare computerizată: **Elena Popovschi**
Prelucrarea imaginilor, prepress: **Elena Popovschi**

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Geografie : Manual pentru clasa a 11-a / Mihai Hachi, Elena Sochircă, Silvia Suvac, Tudor Castraveț ; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – Chișinău : Lumina, 2025 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 136 p. : fig., tab. color.

Editat din resursele financiare ale Ministerului Educației și Cercetării. – [23500] ex.

ISBN 978-9975-65-521-7.

911(075.3)

G 31

Editura Lumina, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 180, Chișinău, MD-2004

Tel./fax: 29-58-64; 29-58-68; e-mail: edituralumina@gmail.com;

Tiparul executat la Tipografia Centrală, str. Florilor 1, Chișinău, MD-2068

Comanda nr. 2089

© Editura Lumina, 2025

© Mihai Hachi, Elena Sochircă,
Silvia Suvac, Tudor Castraveț, 2025

Semne convenționale

I. Substanțe minerale utile:

	- cărbune superior		- min. de mercur
	- cărbune brun		- min. de beriliu
	- petrol		- min. de aur
	- gaze naturale		- min. de argint
	- min. de fier		- min. de uraniu
	- min. de mangan		- min. polimetalice
	- min. de crom		- sare de potasiu
	- min. de cupru		- sare de sodiu
	- min. de nichel		- fosforite
	- min. de plumb		- grafit
	- min. de zinc		- sulf
	- min. de cositor		- caolin
	- min. de aluminiu		- diamante
	- min. de titan		- platină
	- min. de wolfram		

II. Industria:

	- metalurgiei feroaselor		- pielăriei și încălțăminte
	- metalurgiei neferoaselor		- alimentară
	- construcție de mașini și a prelucrării metalelor		- poligrafică
	- automobilelor		
	- electrotehnică		
	- construcțiilor navale		
	- aeronautică		
	- prelucrării petrolului		
	- chimică		
	- ceramicii		
	- sticlei		
	- prelucrării lemnului		
	- celulozei și hârtiei		
	- textilă		

Centrale electrice:

	- termoelectrice
	- hidroelectrice
	- nuclearelectrice (atomelectrice)
	- aeroporturi
	- porturi maritime

Lista de abrevieri

- ASEAN** – Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est
- BRICS** – Brazilia, Federația Rusă, India, China, Africa de Sud (grup de cooperare economică)
- CAE/CNE** – Centrale atomoelectrice/Centrale nuclearelectrice
- CHE** – Centrale hidroelectrice
- COMMONWEALTH** – Comunitatea Națiunilor, reunește 56 de state membre, majoritatea foste colonii britanice.
- CSI** – Comunitatea Statelor Independente
- CTN** – Companie Transnațională
- CTE** – Centrală termoelectrică
- DGIM** – Diviziunea geografică internațională a muncii
- EM** – Economie mondială
- EN** – Economie/economii naționale
- FAO** – Organizația pentru Alimentație și Agricultură
- FMI** – Fondul Monetar Internațional
- F. Rusă** – Federația Rusă
- G7** – Grupul celor 7 state industrializate
- G20** – Grupul celor 20 de economii mari și emergente
- G77** – Grupul celor 77 de țări în curs de dezvoltare (în cadrul ONU)
- IA** – Inteligență Artificială
- IDU** – Indicele Dezvoltării Umane
- ISD** – Investiții străine directe
- MERCOSUR** – Piața Comună a Sudului
- NAFTA** – Acordul Nord-American de Comerț Liber (înlocuit de USMCA)
- NATO** – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
- OCDE** – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
- OMC** – Organizația Mondială a Comerțului
- OMT** – Organizația Mondială a Turismului
- ONG** – Organizație Neguvernamentală
- ONU** – Organizația Națiunilor Unite
- OPEC** – Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol
- PAC** – Politica Agricolă Comună (a Uniunii Europene)
- PIB** – Produs Intern Brut
- PNUD** – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
- PPC** – Paritatea Puterii de Cumpărare
- RAS** – Republica Africa de Sud
- REI** – Relații Economice Internaționale
- UE** – Uniunea Europeană
- USMCA** – Acordul dintre Statele Unite–Mexic–Canada (care a înlocuit NAFTA)

CUPRINS

<i>Introducere</i>	6
--------------------------	---

Unitatea de învățare I. HARTA POLITICĂ A LUMII

1. Harta politică a lumii: noțiuni, etapele de evoluție și modificările principale.....	7
2. Schimbările cantitative și calitative ale hărții politice a lumii în perioada contemporană	12
3. Probleme actuale: conflictele teritoriale	14
4–5. Tipologia statelor lumii	16

Unitatea de învățare II. CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE

6. Condițiile și resursele naturale: noțiuni generale. Clasificarea resurselor naturale.....	19
7. Resursele extraatmosferice și ale atmosferei.....	21
8. Resursele hidrosferei	24
9. Resursele litosferei.....	26
10. Resursele biosferei. Resursele de sol	28
11. Valorificarea rațională a condițiilor și a resurselor naturale ale Terrei. Probleme actuale: epuizarea unor resurse minerale, degradarea resurselor naturale	30

Unitatea de învățare III. POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE UMANE

12–13. Dinamica numerică și mișcarea naturală a populației. Politici demografice.....	33
14. Mobilitatea teritorială a populației: factori de mobilitate, tipizare, importanță.....	37
15. Repartiția geografică și densitatea populației	39
16. Structura populației după diferite criterii. Structura rasială, etnolingvistică și confesională a populației	41
17. Structura pe grupe de vârstă și pe genuri a populației. Speranța de viață la naștere.....	44
18. Structura socioeconomică a populației. Resursele umane.....	46
19. <i>Dinamica și structura populației în Europa și în Africa – analiză comparativă (lucrare practică nr. 1)</i>	48
20. Habitatul uman. Așezările rurale și așezările urbane: caracteristici generale, clasificare	49
21. Urbanizarea. Formele de aglomerare urbană	51
22. Probleme actuale: îmbătrânirea demografică a populației, capcana demografică, focare de conflicte rasiale, etnice și religioase, urbanizarea falsă, migrația ilegală	53

Unitatea de învățare IV. ECONOMIA MONDIALĂ

23. Structura economiei mondiale. Diviziunea geografică internațională a muncii	55
24. Agricultură mondială: factori și tendințe de dezvoltare, structura pe ramuri	57
25. Cultura plantelor: caracterizarea subramurilor, importanța	59
26. Creșterea animalelor: caracterizarea subramurilor, importanța	61
27. Industria: factori de amplasare și tendințe de dezvoltare, structura pe ramuri	63

28–29. Caracterizarea ramurilor industriei: materii prime și produse finite, structura pe subramuri, repartiția spațială, importanța. Industria energetică.....	65
30–31. Industria metalurgică.....	68
32. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor.....	71
33. Industria chimică.....	73
34. Industria ușoară.....	75
35. Industria alimentară.....	77
36. Sectorul serviciilor: rolul în economie, structura pe ramuri.....	79
37–38. Transporturile și comunicațiile.....	81
39–40. Turismul: factori de dezvoltare, clasificare. Marile zone turistice ale globului.....	84
41. Cartea de vizită a unui obiectiv/destinații turistice (lucrare practică nr. 2).....	88
42. Relațiile economice internaționale: formele principale, importanța.....	89
43. Principalele organizații de integrare economică (UE, NAFTA, USMCA, ASEAN, OPEC).....	92
44. Probleme actuale: agricultura itinerantă, hazarde tehnologice.....	94

Unitatea de învățare V. CARACTERIZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ A STATELOR EUROPEI

45–46. Marea Britanie.....	97
47. Franța.....	101
48. Germania.....	103
49. România.....	106
50. Ucraina.....	108
51. Federația Rusă.....	110

Unitatea de învățare VI. CARACTERIZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ A STATELOR EXTRAEUROPENE

52–53. Asia: China.....	113
54. Japonia.....	118
55. India.....	120
56–57. America de Nord: SUA.....	122
58. America de Sud: Brazilia.....	125
59–60. Africa: Egipt.....	127
61. Republica Africa de Sud.....	129
62. Australia și Oceania: Uniunea Australiană.....	131

Studii de caz:

1. Fenomenul de migrație a forței de muncă la nivel local, regional și global.	
2. Gradul de asigurare cu resurse de apă / resurse forestiere a diferitor regiuni de pe Terra.	
3. Utilizarea portalurilor geoinformaționale (Google Maps și Google Earth) în analiza elementelor, proceselor și fenomenelor socioeconomice.....	133
Scurt dicționar de termeni și concepte.....	134
Anexă.....	136

CUVÂNT INTRODUCTIV

Dragi liceeni,

Urmează să porniți într-o călătorie fascinantă prin universul **Geografiei umane a lumii** – o ramură esențială a științei geografice, care aprofundează și dezvoltă cunoștințele dobândite în clasele anterioare. În acest an, veți învăța să analizați harta politică a lumii, distribuția resurselor naturale și economice, caracteristicile populației, formele de organizare a activităților economice și modul în care relațiile dintre state influențează economia globală.

Veți înțelege cum s-a conturat specializarea economică actuală a statelor și cât de importantă este adaptarea acestora la cerințele pieței internaționale. Aceste cunoștințe sunt esențiale pentru aprofundarea studiilor geografice, dar și pentru înțelegerea lumii moderne în care trăim.

Geografia umană este, poate, cea mai apropiată disciplină de realitatea vieții noastre de zi cu zi. Nicio altă ramură a geografiei nu surprinde mai fidel interacțiunea omului cu spațiul în care trăiește. Fiecare stat, fiecare comunitate și individ contribuie, prin deciziile și acțiunile sale – legate de populație, economie, consum, comerț și relații internaționale – la modelarea unei noi imagini geografice a lumii. Această călătorie nu va fi lipsită de provocări, pentru că geografia umană este o știință dinamică, aflată în continuă schimbare, influențată de transformările societății, economiei și mediului.

Manualul este structurat în următoarele unități de învățare: „**Harta politică a lumii**”, „**Condițiile și resursele naturale**”, „**Populația și așezările umane**”, „**Economia mondială**”, „**Caracterizarea economico-geografică a statelor Europei**” și „**Caracterizarea economico-geografică a statelor extraeuropene**”.

Cunoștințele dobândite prin studierea acestor unități de învățare vă vor ajuta nu doar să înțelegeți lumea în care trăim, ci și să deveniți cetățeni informați, implicați și activi într-o societate globalizată.

Manualul cuprinde mai multe rubrici prevăzute în curriculumul disciplinei:

- ✓ **Termeni-cheie** – concepte de bază ale unităților de învățare, explicate clar și concis;
- ✓ **Studii de caz** – activități pentru aprofundarea unor teme specifice;
- ✓ **Lucrări practice** – activități centrate pe aplicarea cunoștințelor teoretice în situații concrete prin utilizarea metodelor specifice geografiei umane;
- ✓ **Scurt dicționar de termeni și concepte** – definiții cu explicații suplimentare, marcate cu simbolul ^G;
- ✓ **Evaluare** – sarcini care vă ajută să analizați critic fenomene demografice, politice, economice sau ecologice, utilizând date și statistici relevante.

Prin activitățile de la rubrica Evaluare, veți învăța să gândiți ca niște cercetători și să interpretați în mod argumentat complexitatea lumii contemporane. Manualul este completat de un vast material factologic și oferă sprijin în analiza datelor statistice.

Pentru diversificarea activităților de învățare, veți regăsi și rubrici speciale precum: „**Republica Moldova și lumea**” – pentru ancorarea conținuturilor în realitatea națională; „**E bine să știți**” – cu sarcini interdisciplinare și curiozități utile.

Dragi liceeni, haideți să descoperim împreună cât de strâns este legată geografia umană de viața noastră de zi cu zi. Să explorăm lumea, să înțelegem procesele care o modelează și să devenim constructori ai viitorului geografic al planetei!

1

Harta politică a lumii: noțiuni, etapele de evoluție și modificările principale

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți principalele noțiuni: harta politică a lumii, poziția economico-geografică;
- analizați principalele schimbări calitative și cantitative ale hărții politice a lumii;
- evidențiați etapele de formare ale hărții politice a lumii.

Termeni-cheie:

• **Harta politică a lumii** este reprezentarea cartografică tematică a unităților politice (totalitatea statelor și teritoriilor, indiferent de statutul pe care îl au) existente la nivel mondial la un moment dat. Ea reflectă poziția geografică a statelor, forma de guvernământ, diviziunea teritorial-administrativă.

• **Poziția economico-geografică** – localizarea geografică a unor entități economice, așezări umane, state în raport cu alte obiecte sau condiții externe (poziția economico-geografică față de ieșirea la mare, față de căile de transport, față de statele vecine, față de resursele naturale ș.a.) esențiale pentru dezvoltarea și funcționarea economică a acestora.

🌐 **Conexiuni interdisciplinare! Amintiți-vă, de la lecțiile de istorie, ce este statul și ce trăsături sunt caracteristice statelor independente.**

Formarea hărții politice a lumii constituie un proces istoric îndelungat, care reflectă întregul mers al dezvoltării societății umane ce cuprinde milenii, începând cu diviziunea socială a muncii, apariția proprietății private și divizarea societății în clase sociale. Modificându-se de-a lungul mai multor secole, harta politică a lumii a reflectat formarea și destrămarea statelor, schimbarea hotarelor lor, descoperirea și popularea unor noi teritorii, apariția imperiilor coloniale. Un rol important în formarea hărții politice a lumii l-au jucat căderea imperiilor coloniale, cele două războaie mondiale și prăbușirea sistemului socialist mondial. Sub impactul acestor evenimente, numărul statelor independente a crescut continuu pe parcursul sec. al XX-lea și al XXI-lea (tabelul 1.1).

Tabelul 1.1. Evoluția numărului statelor independente în lume (1900-2025)

Regiunea geografică	Numărul statelor independente				
	1900	1945	1990	2000	2025
Europa	24	31	33	43	44
Asia	9	18	40	47	49
Africa	4	3	52	53	54
America	20	22	35	35	35
Australia și Oceania	0	2	12	13	13
Total mondial	57	76	172	191	195

Republica Moldova
și lumea

În ce an Republica Moldova
și-a obținut independența?
Dar în ce an a devenit mem-
bru al ONU?

• **Obiecte ale hărții politice
a lumii:**

• **State:**

- 1) independente/suverane;
- 2) autodeclarate indepen-
dente (nerecunoscute).

• **Teritorii:**

- 1) dependente sau cu statut
special;
- 2) internaționale – (a) Antarc-
tica; (b) largul mării; (c) fundul
mărilor și oceanelor peste li-
mitele jurisdicțiilor naționale;
(d) spațiul cosmic ș.a.

În anul 1876, doar 10% din
teritoriul Africii era colonizat
de către europeni, iar până
la începutul Primului Război
Mondial colonizarea con-
tinentului fusese încheiată
aproape complet.

În anul 1900, pe harta lumii
existau 57 de state suverane.
Către anul 1945 numărul lor
a crescut până la 71 de state
independente, iar în prezent
sunt 195 de state suverane.

● **Cum s-a modificat numărul de state independente pe regiuni ale Terrei? Care
sunt cauzele unei astfel de evoluții?**

În evoluția hărții politice a lumii se deosebesc câteva perioade esențiale care, în principiu, corespund cu principalele perioade de dezvoltare a societății umane. Cele mai importante sunt următoarele:

1. Antică – începe la sfârșitul mileniului al IV-lea î.Hr., odată cu formarea primelor state în Orientul antic, și durează până la sfârșitul sec. al V-lea d.Hr., când se destramă Imperiul Roman de Apus. Primele state: Egiptul antic, polisurile Greciei antice, Roma antică. Principalele modificări ale hărții politice a lumii erau determinate de conflictele militare și de expansiunea teritorială a marilor civilizații.

2. Medievală – cuprinsă între sec. al V-lea și al XVI-lea. Se caracterizează prin apariția marilor state în Europa și Asia – Imperiul Bizantin, Imperiul Otoman, Regatul Portugaliei, Regatul Spaniei, Regatul Angliei, Imperiul Chinez, Sultanatul de la Delhi ș.a. Schimbările majore pe harta politică a lumii s-au manifestat în Epoca Marilor Descoperiri Geografice. A fost descoperită o nouă parte a lumii – America – și a început colonizarea spaniolă a Americii. Conform Tratatului de la Tordesillas, teritoriile descoperite au fost împărțite între cele mai puternice două state ale vremii – Spania și Portugalia. În anul 1500, Portugalia colonizează Brazilia, iar în 1520 ocupă teritoriile de pe continentul african: Angola, Mozambic, Guineea-Bissau, Capul Verde, São Tomé și Príncipe. Imperiul colonial spaniol s-a extins din Mexic până în regiunile sudice ale Americii de Sud, cuprinzând majoritatea țărilor latino-americane de astăzi.

3. Modernă – cuprinsă între sec. al XVI-lea și al XIX-lea. Este epoca apariției și consolidării relațiilor capitaliste în lume. Țările europene devin centre de putere colonială, exercitând influență asupra întregii lumi. Odată cu dezvoltarea producției manufacturiere, Spania și Portugalia au fost depășite de Anglia, Franța, Țările de Jos și statele germane. Aceasta a fost perioada marilor cuceriri coloniale ale europenilor pe teritoriile din America, Asia și Africa.

4. Contemporană – începe în prima jumătate a sec. al XX-lea și durează până în prezent. Se caracterizează prin cele două războaie mondiale, formarea sistemului socialist mondial și destrămarea sistemului colonial mondial. Granițele multor state s-au modificat. Unele state și-au extins teritoriile, *Franța, Danemarca*, iar altele au pierdut din teritorii (Germania este învinsă în război și pierde provinciile Alsacia și Lorena, precum și toate coloniile sale din Africa și Oceania). S-au destrămat marile imperii ale Rusiei, Otoman și Austro-Ungar și au apărut noi state independente: *Ungaria, Austria, Cehoslovacia, Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (viitoarea Iugoslavie)*.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, pe teritoriul Germaniei s-au format două state – Republica Federală Germania și Republica Democrată Germană. Au apărut noi state socialiste în Europa de Est, în Asia și în America Latină (de exemplu: *Cuba*), iar în Asia (în anii '40-'50 ai sec. al XX-lea) și în Africa (anii '60-'70 ai sec. al XX-lea) s-au format mai multe state independente.

La începutul anului 2025, pe harta politică a lumii existau 195 de state suverane a căror independență este recunoscută oficial de comunitatea mondială, în special de Organizația Națiunilor Unite (ONU). Dintre acestea, 193 sunt state-membre ale ONU, Vaticanul participă la lucrările ONU în calitate de stat observator nemembru, iar Palestina deține, din anul 2012, același statut de observator nemembru în

E bine să știți:

- Astăzi, pe harta politică a lumii se regăsesc cinci state socialiste: China, Cuba, Vietnam, Coreea de Nord și Laos.

cadrul organizației. Cel mai mare număr de state independente (15) au apărut pe harta politică a lumii după 1990, ca urmare a prăbușirii fostei Uniuni Sovietice în 1991: Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Republica Moldova, Lituania, Letonia, Estonia, Georgia, Armenia, Azerbaidjan, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan.

În Europa, în perioada 1991–1992, ca urmare a dezmembrării Iugoslaviei, au devenit state independente Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina și Macedonia (denumită Macedonia de Nord din 2019), iar Serbia și Muntenegru au alcătuit un singur stat. În anul 2006, Serbia și Muntenegru s-au destrămat în două state independente.

În anul 1990, cele două state germane – *Republica Federală Germania* și *Republica Democrată Germană* – s-au unit pentru a forma Republica Federală Germania. La 1 ianuarie 1993, Cehoslovacia s-a împărțit oficial în două state independente: Cehia și Slovacia. Aceste schimbări au fost asociate cu prăbușirea sistemului socialist. În Asia, Republica Arabă Yemen și Republica Democratică Populară Yemen s-au unit pentru a forma Republica Yemen.

În Africa, în anul 1993, ca urmare a unui război de lungă durată, Eritreea s-a separat de Etiopia. În 1994, Palau – teritoriu administrat temporar de către SUA – a primit statutul de stat independent în Oceania. În Asia de Sud-Est, Timorul de Est s-a alăturat statelor independente în 2002. Ca urmare a referendumului din 9 iulie 2011, statul Sudanul de Sud s-a separat de Sudan.

Tendențe de evoluție a hărții politice a lumii:

- intensificarea mișcărilor de independență în regiunile cu manifestări separatiste de natură etnică, religioasă, socioeconomică, de exemplu *Catalonia (Spania)*, *Scotia (Regatul Unit)* etc.;
- conflictele interne, sărăcia extremă și lipsa guvernantei eficiente pot duce la fragmentarea statelor instabile, formate recent, cum ar fi unele state din Africa sau din Orientul Mijlociu, de exemplu: Sudanul de Sud care, după obținerea independenței, a intrat imediat în război civil intern din cauza rivalităților etnice și luptei pentru controlul resurselor; Mali, Republica Centrafricană, Siria ș.a.;
- creșterea influenței economice și geopolitice a Chinei ar putea remodela alianțele și relațiile internaționale;
- consolidarea rolului geopolitic al statelor emergente, precum India, Brazilia și Turcia, care tind să devină actori regionali influenți și să participe tot mai activ la deciziile internaționale;
- impactul schimbărilor climatice poate determina migrații forțate ale populației, ceea ce ar putea duce la apariția unor conflicte și tensiuni regionale.

Evaluare

1. Redați printr-o definiție proprie termenii: hartă politică, stat independent, poziție economico-geografică.
2. Analizați evoluția numărului de state independente, pe baza tabelului 1.1, și explicați cauzele care au determinat creșterea acestuia în diferite regiuni ale lumii.
3. Explicați cum au influențat evenimentele politice majore din sec. al XX-lea, de exemplu: *destrămarea URSS, căderea blocului socialist, decolonizarea Africii*, modificarea hărții politice a lumii. Clasificați statele apărute în urma destrămării imperiilor, procesului de decolonizare, unificării sau scindării.
4. Redactați un eseu argumentativ (250–300 de cuvinte) cu tema: „Harta politică a lumii – oglindă a istoriei umanității”.
5. Proiect interdisciplinar STEAM: „Frontiere în schimbare: Cum modelăm o hartă politică durabilă pentru viitor?”

Domenii STEAM	Activitate	Produse finale
S	Poziția economico-geografică și resursele naturale ca factori de influență politică	Un expozitor digital cu hărți politice în diverse etape istorice și predicții viitoare;
T	Utilizarea aplicațiilor digitale pentru hărți interactive, animații, linii ale timpului	
E	Construcția unei machete 3D sau a unei aplicații web cu hărți politice comparative	
A	Design de afișe, colaje sau benzi desenate care reflectă schimbările istorice ale statelor	
M	Analiza evoluției numerice a statelor independente: grafice, tabele, estimări procentuale, funcții de creștere	Afișe, colaje sau benzi desenate care reflectă schimbările istorice ale hărții politice a lumii.

Figura 1.1. Harta politică a lumii

Tabelul 1.2. SCHIMBĂRILE MAJORE ALE HĂRȚII POLITICE A LUMII ÎN PERIOADA CONTEMPORANĂ

Perioada istorică	Evenimentele și schimbările principale pe harta politică a lumii
Perioada dintre cele două războaie mondiale (1918–1939)	• Destrămarea Imperiului Austro-Ungar, Imperiului Otoman, Imperiului Rus, formarea noilor state suverane în Europa – Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Albania. • Lărgirea posesiunilor coloniale ale Marii Britanii, Franței, Belgiei, Italiei, Japoniei. • În anul 1917 pe harta lumii a apărut Rusia Sovietică care, în 1924, a fost transformată în Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), formată inițial din 11 republici sovietice socialiste, declarate suverane: Rusă, Ucraineană, Belarusă, Azeră, Georgiană, Armeană, Kazahă, Uzbekă, Turkmenă, Tadjikă și Kirghiză. Conjunctura politică a epocii a permis statelor Polonia, Finlanda, Letonia și Estonia - încorporate anterior forțat în Imperiul Țarist - să-și recapete independența. • După tratatul de la Versailles, Germania i-a întors Franței provinciile Lorena și Alsacia. Unele districte germane au trecut la Belgia. Danemarcei i-a fost întors Schleswigul de Nord. Germania a cedat Lituaniei teritoriul Memel – <i>Klaipeda</i>. Poloniei i-au fost cedate Poznanul și Prusia de Est. Germania a pierdut toate coloniile sale din Africa și Asia cu o suprafață de 3 mil. km². • Polonia a primit, de la Austro-Ungaria, Ucraina de Vest – <i>Galiția</i>, cu o populație majoritară ucraineană. Polonia a izbutit să încorporeze și teritorii în est, precum și orașul Vilno – <i>Vilnius</i>, cu împrejurimile lui. • Austria și Ungaria s-au separat ca state aparte. Din fostul Imperiu Austro-Ungar s-au deslipit numeroase teritorii naționale. Au apărut state noi – <i>Cehoslovacia și Iugoslavia</i>. • Partea de est a Moldovei – <i>Basarabia</i>, ocupată de Imperiul Țarist în 1812, s-a unit cu România în 1918. În urma destrămării Imperiului Austro-Ungar, România a reușit să-și unescă teritoriile naționale: Bucovina, Transilvania și partea de est a Banatului. Tot României i-a fost atribuită Dobrogea de Sud (<i>Cadrilaterul</i>). Bulgaria a pierdut Tracia de Vest, care a fost cedată Greciei. • Își obține independența Egiptul (1922), Irakul (1932), fostele dominioane britanice Canada, Australia și Noua Zeelandă (1931), precum și Yemenul (1934). S-au format ca state independente Afganistanul și Nepal. Anglia a primit mandatul stăpânirilor turcești – Palestina, Transiordania și Iran. Asupra Siriei și Libanului a căpătat mandat Franța.
Perioada de după cel de-Al Doilea Război Mondial – sfârșitul anilor '80 ai sec. al XX-lea	• Începe mișcarea de eliberare națională în colonii și destrămarea sistemului colonial mondial. Își obțin suveranitatea cele mai mari colonii din Asia ale Olandei – <i>Indonezia</i> – 1945, ale SUA – <i>Filipine</i> – 1946, ale Marii Britanii – <i>India</i> – 1947. • Între anii 1947–1953 și-a dobândit independența Pakistanul. În 1947 a primit dreptul de dominion Ceylonul – <i>Sri Lanka</i>. În același an a devenit independentă Birmania – <i>Myanma</i>. Independență juridică a primit Filipine (fosta colonie a Spaniei, pe urmă a SUA) (1946). În componența Comunității Britanice a Națiunilor s-a încadrat Federația Malayeză – fără <i>Singapore</i>. • Formarea sistemului mondial socialist cu participarea directă a Uniunii Sovietice. În aceste țări structurile democratice au fost înlocuite cu regimuri totalitare comuniste de tip sovietic. • Declanșarea „războiului rece” dintre țările celor două blocuri – socialist și capitalist. • Crearea Organizației de Ajutor Economic Reciproc – CAER (1949). • Decolonizarea Africii. Anul 1960 a fost marcat ca „Anul Africii”, când își obțin suveranitatea 17 state, foste colonii ale Marii Britanii, Franței, Belgiei. • S-au format statele suverane Iordania (1946) și Israel (1948). • În anul 1960 Ciprul își obține independența. • În anul 1989 s-au declanșat revoluțiile democratice din Europa Centrală și de Est, cunoscute sub denumirea de „revoluții de catifea”.
1990 – până în prezent	• Dispariția sistemului mondial colonial. Namibia – ultima colonie din Africa – își obține independența în anul 1990. • Reunificarea Germaniei – la 3 octombrie 1990, dată celebrată anual ca Ziua Unității Germane. • Republica Arabă Yemen (Nordul) și Republica Democrată Populară Yemen (Sudul) s-au unificat într-un singur stat: Republica Yemen – 1990. • Încheierea procesului de eliberare națională din Oceania cu obținerea independenței în anul 1991 de către Statele Federale ale Microneziei și Republica Insulelor Marshall. • Proclamarea suveranității statelor baltice: Estonia, Letonia, Lituania – 1991. • Desființarea CAER – 1991. • Destrămarea URSS și crearea a 12 state suverane – 1991. • Scindarea Iugoslaviei în cinci state: Slovenia, Croația, Macedonia – 1991; Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru – 1992. • Divizarea Cehoslovaciei în Cehia și Slovacia – 1993. • Eritreea obține independența față de Etiopia – 1993. • Retrocedarea Hong Kongului către China – 1997. • Retrocedarea Macao către China – 1999. • Timorul de Est obține independența față de Indonezia – 2002. • Divizarea Serbiei și Muntenegrului în două state – 2006. • Kosovo își declară independența față de Serbia – 2008. • Sudanul de Sud devine stat independent – 2011. • Anexarea Crimeei de către Federația Rusă – 2014. • Schimbarea denumirii statului Swaziland în Eswatini – 2018. • Schimbarea denumirii statului Macedonia de Nord – 2019. • Olanda a adoptat oficial denumirea Țările de Jos (Netherlands) – 2020.

2

Schimbările cantitative și calitative ale hărții politice a lumii în perioada contemporană

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați schimbările cantitative și calitative pe harta politică a lumii și cauzele acestora;
- diferențiați schimbările cantitative și calitative de pe harta politica a lumii;
- evaluați rolul acestor schimbări în sistemul economic și politic mondial.

Drapelele statelor membre ale Uniunii Europene

- a) aderarea la un stat a unor teritorii descoperite (colonii);
b) câștiguri teritoriale sau pierderi în urma războaielor;
c) unificarea sau dezintegrarea statelor;
d) concesiuni voluntare sau schimb de teritorii.

Schimbări privind numărul de state, diviziunea teritorial-administrativă, lungimea hotarelor de stat, mărirea sau micșorarea teritoriului statului în urma conflictelor militare sau a proceselor de integrare, dezintegrare, apariția unor noi zone de conflicte regionale sau dispariția celor vechi etc.

SCHIMBĂRI CANTITATIVE

HARTA POLITICĂ A LUMII

SCHIMBĂRI CALITATIVE

Modificarea formei de guvernământ, obținerea independenței sau pierderea acesteia, formarea și destrămarea coalițiilor, uniunilor, complicarea treptată a sistemului politic teritorial

- a) obținerea suveranității de stat;
b) introducerea unor noi forme de guvernământ decât cele existente anterior;
c) înlocuirea unei formațiuni social-economice cu alta etc.

Schimbările de pe harta politică a lumii pot fi cantitative și calitative. Cele cantitative sunt determinate de dobândirea sau de pierderea unor teritorii în urma acaparării pe cale forțată ori a cedării benevole de către state. Schimbările calitative nu duc de obicei la modificarea teritoriilor, esența lor constând în înlocuirea unei formațiuni social-economice cu alta, obținerea independenței de stat de către fostele colonii, introducerea unor noi forme de guvernământ.

Schimbările cantitative pe harta politică a lumii sunt caracteristice epocilor trecute, când războaiele erau un mijloc obișnuit de rezolvare a litigiilor dintre state, când avea loc procesul intens de descoperire și de valorificare a teritoriilor noi, de formare a imperiilor coloniale. În prezent, divergențele teritoriale nu mai pot fi soluționate pe cale militară. Așadar, schimbările cantitative de pe harta politică a lumii tot mai mult cedează locul schimbărilor calitative. Dialogul, reglementarea pe cale pașnică a litigiilor teritoriale, a conflictelor internaționale constituie calea umanității în mileniul al treilea (tabelul 1.3).

Tabelul 1.3. Modalități de realizare a schimbărilor pe harta politică a lumii

Modalități	Evolutive sau secvențiale	Revoluționare	Militaro-politice
Explicație	Schimbări care au loc treptat, rezumându-se la activitatea intenționată a statului și a societății cu privire la necesitatea unei viitoare transformări.	Schimbări bruște ale activităților politice în urma activizării protestelor și schimbării forțate a conducerii.	Agresiunea militară a unor state față de altele, care se poate încheia cu ocuparea sau anexarea parțială sau totală a unor teritorii.
Mecanisme	Alegeri electorale, referendum, modificări permise public la legile de bază ale țării, abdicarea monarhului și transferul voluntar al puterii către un nou șef de stat sau instituții sociale și politice ș.a.	Transformări radicale, cum ar fi lovituri de stat, războaie civile; diferite forme de confruntări sociale: greve, demonstrații cu folosirea armelor ș.a.	Menținerea conflictelor armate la nivel regional, războaie interne ș.a.
Exemple	Reunificarea Germaniei (1990) Abdicarea regelui Mihai al României (1947) Brexit – ieșirea Marii Britanii din UE (2020).	Revoluția Franceză (1789) Revoluția Rusă (1917) Revoluția Română (1989). Primăvara Arabă (2010–2012)	Invazia Irakului în Kuwait (1990). Războiul din fosta Iugoslavie (1991–1995) Ocuparea Crimeei de către F. Rusă (2014)

Figura 1.2. Dezmembrarea Cehoslovaciei, 1993

• **BRICS**, Brazilia, F. Rusă, India, China și Africa de Sud, a luat naștere inițial ca BRIC (fără Africa de Sud) în anul 2006, când miniștrii de externe ai Braziliei, F. Ruse, Indiei și Chinei s-au întâlnit pentru prima dată la New York, în cadrul Adunării Generale a ONU. În anul 2010, Africa de Sud a fost invitată să se alăture grupului BRIC, iar în anul 2011 grupul devine oficial BRICS. Acest grup a fost format pentru a consolida cooperarea economică, politică și socială între aceste state și pentru a oferi o alternativă la instituțiile economice internaționale dominate de economiile occidentale, cum ar fi Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială. BRICS reprezintă aproximativ 40% din populația globală și asigură peste 25% din PIB-ul global.

Schimbările calitative pe harta politică pot fi cauzate de:

- modificări în sistemele politice: tranziția de la dictaturi la democrații, apariția unor regimuri autoritare sau a statelor hibride;
- apariția unor alianțe și organizații internaționale precum NATO, UE, ASEAN, BRICS care au influențat distribuția puterii pe plan global;
- redefinirea suveranității: creșterea interdependenței economice și politice a dus la o suveranitate limitată în cadrul unor structuri supranaționale – ex., *Uniunea Europeană*;
- probleme globale emergente: schimbările climatice, migrația forțată, terorismul și pandemiile influențează politicile internaționale.

Exemple de schimbări calitative: integrarea statelor în Uniunea Europeană; creșterea influenței Chinei în plan global; ascensiunea mișcărilor naționaliste și populiste în diferite țări.

Schimbările cantitative vizează modificări măsurabile ale granițelor, ale numărului de state și de teritorii controlate. De exemplu:

- apariția de noi state, *obținerea independenței Sudanului de Sud în 2011*;
- redesenarea granițelor ca urmare a conflictelor armate sau a tratatelor internaționale de ex., *destrămarea Cehoslovaciei (figura 1.2) și a URSS*;
- schimbările demografice: migrații masive care influențează structura populației unor state și duc la tensiuni geopolitice;
- anexarea teritoriilor de ex., *anexarea Crimeei de către Federația Rusă în 2014*;
- statutul regiunilor autonome de ex., *creșterea cererilor de autonomie în Catalonia sau în Scoția*.

Între schimbările calitative și cele cantitative se atestă o interdependență ilustrată de următoarele forme de manifestare:

- conflicte geopolitice: un conflict politic (de natură calitativă) poate cauza schimbarea granițelor (de natură cantitativă);
- crize umanitare: schimbările cantitative precum migrațiile masive pot genera modificări calitative în politicile de securitate și de imigrație.

Harta politică a lumii este un obiect viu, în continuă schimbare. Schimbările calitative reflectă dinamica relațiilor internaționale, în timp ce cele cantitative evidențiază modificări concrete ale frontierelor și ale entităților statale. Cele două tipuri de schimbări sunt profund interconectate și influențează stabilitatea și evoluția globală.

Evaluare

1. Completați în caiet tabelul de alături cu cinci exemple de state și de regiuni care au fost afectate de modificări cantitative și calitative:
2. Analizați următoarele exemple din perspectiva schimbărilor calitative sau cantitative: **Kosovo, UE, Crimeea, Brexit, Sudanul de Sud, BRICS**.
3. Stabiliți legătura dintre schimbările cantitative și cele calitative în cazul destrămării URSS.
4. Evaluați influența schimbărilor cantitative în diferite regiuni ale Terrei asupra relațiilor dintre state în ultimii 30 de ani.

Modificări cantitative și calitative ale hărții politice la nivel de state și de regiuni

Exemple de state și de regiuni

Modificări cantitative	Modificări calitative

3

Probleme actuale: conflictele teritoriale

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele cauze ale conflictelor teritoriale;
- clasificați conflictele teritoriale în raport cu diferite criterii;
- manifestați o atitudine critică și responsabilă în procesul de înțelegere a consecințelor conflictelor teritoriale asupra societății umane.

Conflicte teritoriale

Conflictele teritoriale reprezintă dispute între două sau mai multe state, grupuri etnice sau entități politice privind suveranitatea, controlul sau administrarea unui anumit teritoriu. Aceste conflicte pot fi cauzate de factori istorici, politici, economici, culturali, religioși sau etnici și pot varia ca intensitate de la tensiuni diplomatice până la conflicte armate deschise.

● Analizați tabelul 1.4 și localizați pe harta politică a lumii conflictele teritoriale exemplificate.

Tabelul 1.4. Cauze ale conflictelor teritoriale

Cauze	Exemple
Istorice	Revendicarea unor teritorii pe baza unor tratate vechi sau a apartenenței istorice. Exemple: conflictul Israel – Palestina; conflictul dintre Grecia și Turcia privind Ciprul
Etnice și culturale	Comunități etnice care doresc autonomie sau independență pe teritoriul unui stat existent. Exemple: conflictul din Kosovo: Serbia – Kosovo; conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan: Nagorno-Karabah; secesiunea Cataloniei – Spania
Politice	Dispute privind suveranitatea sau frontierele stabilite după conflicte anterioare. Exemple: conflictul din Crimeea: Ucraina – Federația Rusă; tensiunile din Taiwan: China – Taiwan; conflictele dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud
Economice	Accesul la resurse naturale, căi navigabile, resurse minerale sau teritorii fertile. Exemple: conflictul din Marea Chinei de Sud: China, Vietnam, Malaysia, Filipine, Brunei; disputa dintre Egipt și Etiopia privind barajul de pe râul Nil
Religioase	Diferențe religioase care influențează percepțiile asupra apartenenței teritoriale. Exemple: conflictul din Kashmir: India – Pakistan; tensiuni dintre Israel și Liban: componente religioase și identitare; conflictul din Nigeria dintre nordul musulman și sudul creștin
Geo-strategice	Poziționarea strategică a unor teritorii pentru comerț, securitate sau influență geopolitică Exemple: disputa asupra Insulelor Kurile: Japonia- Federația Rusă; controlul strâmtorii Ormuz: Iran – țările din Golful Persic; controlul Canalului Panama sau al Canalului Suez

Republica Moldova
și lumea

Analizați cauzele, evoluția și consecințele conflictului transnistrean, punând accentul pe impactul acestuia asupra dezvoltării economice, politice și sociale a Republicii Moldova.

Conflictele teritoriale se clasifică după mai multe criterii:

- 1) **aria geografică:** *internațională/interstatală* – conflictul Ucraina–F. Rusă pentru Crimeea și regiunile estice; *interne/în interiorul unui stat* – conflictul din Siria, război civil și lupte între fracțiuni interne.
- 2) **scara de acțiune:** *globale* – Războiul Rece: SUA-URSS, *regionale* – conflictul din fosta Iugoslavie (1991–1995), *locale* – conflictul Armenia – Azerbaidjan pentru Nagorno-Karabah.
- 3) **durata de manifestare:** *durată* – conflictul Israel – Palestina (peste 75 de ani)); *scurtă/de circumstanțe* – conflictul de frontieră Kârgâzstan – Tadjikistan (aprilie 2021).
- 4) **forma de manifestare:** *pacifiste* – conflictul Gibraltarului – Spania-Marea Britanie; *nepacifiste/cu vărsare de sânge* – războiul civil din Yemen.

• **Separatismul** este o mișcare pentru separarea unei părți a unui stat și crearea unei noi entități statale sau pentru acordarea autonomiei unei părți a țării pe motive naționale, lingvistice sau religioase.

Lista teritoriilor dependente recunoscute de ONU:

- administrate de Regatul Unit: Anguilla, Bermuda, Ins-le Virgine Britanice, Ins-le Cayman, Ins-le Falkland (Malvine), Gibraltar, Montserrat, Sfânta Elena, Ascension și Tristan da Cunha, Pitcairn.
- administrate de SUA: Samoa de Est, Guam, Insulele Virgine Americane.
- administrate de Franța: Polinezia Franceză, Noua Caledonie, Martinica, Guyana, Reunion, Wallis și Futuna;
- administrate de Noua Zeelandă: Tokelau;
- administrate de Țările de Jos: Aruba și Curacao.
- Teritorii cu statut special: Sahara Occidentală.

– **religioase.** Provincia Kashmir – revendicată atât de India (majoritar hindusă), cât și de Pakistan (musulman). Statutul teritoriilor în aceste cazuri este amplificat de implicațiile religioase și simbolice, ceea ce sporește dificultatea soluționării;

– **geostrategice.** Insulele Mariene de Nord – teritoriu asociat SUA în Pacific, folosit pentru control regional. Guam – teritoriu american cu importantă bază militară în Asia-Pacific. Aceste teritorii nu sunt menținute pentru populație sau resurse, ci pentru valoarea lor strategică în contextul conflictelor regionale și al echilibrelor militare globale;

State autoproclamate. Din cauza conflictelor de pe harta politică a lumii, asociate cu dorința de a se separa și de a obține suveranitate, apar state autoproclamate. Acestea au toate atributele statelor: *populație, teritoriu, guvernământ, suveranitate*, dar nu au recunoaștere internațională totală sau parțială. Printre statele autoproclamate există state nerecunoscute și parțial recunoscute. În total, pe harta politică a lumii aproximativ 20 de state sunt nerecunoscute, de exemplu: Unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului din Republica Moldova, Republica Nagorno-Karabakh, Republica Populară Donețk, Statul Islamic și Kurdistanul de Vest.

În sec. al XXI-lea, amenințările existente la adresa securității internaționale sunt: 1) proliferarea armelor de distrugere în masă; 2) terorismul internațional, problemele etnice și religioase; 3) traficul de persoane etc.

Teritorii dependente. Un teritoriu dependent reprezintă o unitate administrativă care aparține unui stat suveran, dar care nu beneficiază de suveranitate deplină sau de independență politică și economică completă. Aceste teritorii sunt, de obicei, administrate de un alt stat, iar statutul lor juridic și politic este reglementat prin acorduri internaționale sau constituțiile statelor suverane. Numărul de teritorii dependente din lume este în scădere. În prezent, în lume există aproximativ 30 de astfel de teritorii, dintre care 17 sunt incluse oficial pe lista ONU. Cel mai mare teritoriu dependent după populație este Puerto Rico, iar cel mai mare după suprafață – Groenlanda. Apariția teritoriilor dependente se datorează unor cauze:

– **istorice.** Insulele Falkland – *Malvine* revendicate de Argentina, dar controlate de Marea Britanie, în baza unei continuități administrative istorice. Gibraltar – teritoriu britanic revendicat de Spania. Insulele Kurile – controlate de Federația Rusă, revendicate de Japonia, cu argumente istorice din perioada postbelică;

– **etnice și culturale.** Kosovo (parțial recunoscut) – teritoriu majoritar populat cu albanezi care s-a separat de Serbia, dar rămâne în parte contestat. Catalonia – regiune autonomă a Spaniei cu o identitate culturală puternică, aspirând la independență. În aceste regiuni, diversitatea culturală și etnică alimentează mișcări de autonomie sau secesiune, însoțite adesea de referendumuri sau tensiuni sociale;

– **politice.** Crimeea – anexată de Federația Rusă, în 2014, nerecunoscută de Ucraina și majoritatea statelor lumii. Taiwan funcționează ca stat de facto independent, dar China îl consideră parte inseparabilă a teritoriului său;

– **economice.** Groenlanda – teritoriu autonom al Danemarcei, bogat în resurse minerale și hidrocarburi. Guyana Franceză – resursă strategică pentru Franța, inclusiv prin centrul spațial de la Kourou. Insulele Turks și Caicos – teritoriu britanic utilizat pentru turism, resurse marine și fiscalitate avantajoasă. Chiar dacă au populații reduse, aceste teritorii sunt menținute pentru valoarea economică și strategică pe care o au pentru statele dominante;

Evaluare

1. Enumerați cauzele majore ale conflictelor teritoriale.
2. Identificați pe harta politică trei conflicte de lungă durată și două conflicte recente.
3. Localizați pe harta contur regiunile separatiste din Europa.
4. Analizați modul în care un conflict teritorial influențează securitatea regională.

4-5

Tipologia statelor lumii

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele tipuri de state pe baza parametrilor cantitativi și calitativi;
- explicați caracteristicile economice, sociale și politice ale tipurilor de state identificate;
- argumentați importanța clasificării statelor lumii în funcție de anumite criterii.

Sediul Organizației Națiunilor Unite, New York

Termeni-cheie:

- **Monarhie** – o formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deținută de un singur conducător – monarhul (rege, regină, împărat etc.), care își exercită autoritatea, de regulă, pe viață și, în majoritatea cazurilor, o transmite ereditar.
- **Stat federal** – formă de guvernământ în care un stat suveran este împărțit în mai multe entități politice sau unități administrative (de exemplu, state, provincii, landuri), care dispun de un grad considerabil de autonomie și independență în anumite domenii.

Creșterea numărului de state suverane, diversitatea lor structurală și sistemică, precum și intensificarea competiției dintre ele, au determinat clasificarea acestora în diverse tipuri. Clasificarea permite identificarea și compararea trăsăturilor comune și a diferențelor dintre state, contribuind astfel la o înțelegere mai profundă a dinamicii internaționale. Importanța teoretică și practică a *tipologiei statelor lumii* este semnificativă. Ea asigură înțelegerea diversității politice, economice și sociale existente la nivel global, contribuie la analiza nivelului de dezvoltare economică și a gradului de maturitate socioeconomică atins de statele lumii. Înțelegerea tipologiei statelor permite organizațiilor internaționale, ONG-urilor și altor actori globali să dezvolte strategii de cooperare și de asistență adaptate nevoilor și caracteristicilor fiecărui tip de stat. De exemplu, statele cu economii în dezvoltare pot beneficia de asistență internațională mai mare comparativ cu statele dezvoltate.

Statele lumii pot fi clasificate după mai multe criterii, cel mai frecvent fiind folosite cele cantitative și calitative (figura 1.3).

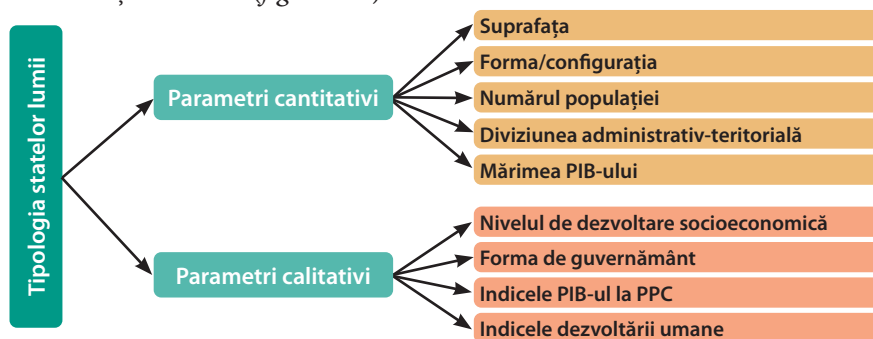

Figura 1.3. Criterii cantitative și calitative ce stau la baza tipologiei statelor lumii

În anumite scopuri practice, pentru diferențierea statelor lumii sau agregarea acestora, sunt utilizați numeroși indici/indicatori social-economici: IDU (Indicele Dezvoltării Umane), mărimea PIB-ului la paritatea puterii de cumpărare (PPC) și a PIB-ului nominal etc.

Un prim criteriu cantitativ de diferențiere a statelor îl reprezintă *clasificarea lor în funcție de suprafață*. Un stat de dimensiuni mari, de regulă, poate avea un șir de avantaje precum: potențial mai diversificat al condițiilor și al resurselor naturale, număr mai mare de state vecine, potențial geostrategic, geopolitic și de putere, structură economică complexă etc. Pot fi menționate și anumite limite ale statelor mari: cheltuieli mari administrative și de distribuire a comunicațiilor, pericole de separatism etc. O semnificație economică și politică cantitativă o are și *forma/configurația statelor*. Conform acestui criteriu, statele lumii pot fi diferențiate în: compacte – Polonia, alungite – Chile, apendiculare – Thailanda, fragmentate – Japonia, enclavate – Lesotho.

Republica Moldova
și lumea

Care este semnificația configurației țării noastre pe harta Europei? Ce avantaje și limite are aceasta?

• **PIB-ul la PPC** – un indicator utilizat pentru a compara economiile țărilor, ținând cont de diferențele de prețuri și cost al vieții. El exprimă câte bunuri și servicii similare pot fi achiziționate în diferite țări cu aceeași sumă de bani.

• **PIB-ul nominal** reprezintă valoarea totală a bunurilor și a serviciilor produse într-o țară, într-o anumită perioadă (de obicei un an). Acesta nu ține cont de diferențele de prețuri dintre țări și nici de costul vieții, motiv pentru care poate oferi o imagine mai puțin precisă asupra nivelului real de trai.

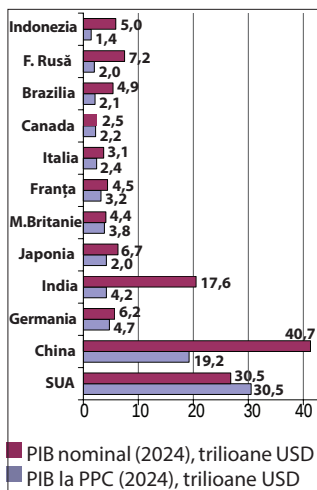

Figura 1.4. Top 10 economii ale lumii după mărimea PIB-ului nominal și a PIB-ului la PPC

Clasificarea statelor în funcție de **criteriul demografic** (numărul populației) este utilă în scopuri economice, sociale și politice. Astfel, *numărul populației din perspectivă economică* permite analiza gradului de asigurare și de distribuire a forței de muncă, pornind de la necesitățile piețelor forței de muncă, a localizării investițiilor, dar și a consumului, ținând cont de numărul și de structura populației.

Înțelegerea modului în care sunt organizate statele la nivel **administrativ-teritorial** (AT) este esențială pentru a aprecia modul în care funcționează diferitele forme de guvernământ. Conform criteriului organizării AT, statele pot fi clasificate în două mari categorii: **state unitare** și **state federale**. În statele unitare, autoritatea este concentrată la nivel central, iar unitățile administrative inferioare au competențe limitate. Statele federale se caracterizează printr-o împărțire a puterii între guvernul central și unitățile subnaționale care au un grad mare de autonomie. În lume există circa 30 de state federale, restul având forma unitară de organizare AT. Statele federale au în calitate de structuri federale: state, provincii, cantoane, landuri, regiuni. Statele unitare sunt și ele divizate în unități ierarhice de diferit rang și nivel.

Unul dintre criteriile calitative, cu o valoare științifică și practică importantă, este clasificarea statelor în funcție de **nivelul dezvoltării economice**. Economiiile statelor lumii formează un „puzzle” complex, caracterizat printr-o mare diversitate determinată de numărul mare și diferit de economii naționale existente.

În prezent, la nivel mondial, sunt 195 de state suverane recunoscute pe scară largă. Dintre statele suverane, 193 sunt membre ale ONU și doi observatori permanenți – Vatican și Palestina, 189 – membre ale Băncii Mondiale și 190 – membre ale Fondului Monetar Internațional (FMI), iar 166 – membre ale Organizației Mondiale a Comerțului (OMC). Această diversitate subliniază variabilitatea economiilor naționale în ceea ce privește mărimea, potențialul economic și nivelul de dezvoltare.

Din punct de vedere operațional, organizațiile internaționale divizează statele lumii în: a) *state sau economii dezvoltate*; b) *state sau economii în curs de dezvoltare*; c) *state sau economii subdezvoltate*. Această clasificare a fost aleasă de ONU drept punct de reper pentru analiza și studierea aprofundată a economiilor naționale.

a) **Statele lumii cu economii dezvoltate** sunt în număr de 38 și fac parte din Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), fiind considerate convențional „lumea bogatilor”. Având o economie de piață avansată și standarde de viață înalte, aceste state au trecut la etapa de dezvoltare postindustrială. Economia lor se bazează în principal pe sectorul serviciilor (terțiar), care contribuie cu peste 70% la formarea PIB-ului.

În cadrul grupului tipologic al economiilor dezvoltate, convențional se conturează câteva subgrupe precum: **Grupul celor Șapte** (G7) – cele mai avansate economii ale lumii: SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia și Canada; **statele mici înalt dezvoltate ale Europei de Vest, statele capitalismului „importat”/migrației capitaliste**: SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Israel; **Triada economică/polari de putere economică**: Uniunea Europeană (UE), Acordul SUA–Mexic–Canada (USMCA), Asia-Pacific etc.

b) **State cu economii în curs de dezvoltare**. Acest grup mare de state (circa 120 de state), adesea numite și state emergente^G, se confruntă cu provocări semnificative precum divergențe teritoriale în dezvoltare, infrastructură și standarde de trai subdezvoltate. În cadrul acestui grup tipologic se disting mai multe subgrupe cu caracteristici și interese economice și politice distincte: **Grupul celor 20** (G20) și **Grupul celor 77** (G77), **țările BRICS** (Brazilia, Federația Rusă, India, China și Africa de Sud), „tigrii asiatici”^G, „dragonii asiatici”^G, „pumele americane”^G, state/economii aflate în tranziție etc.

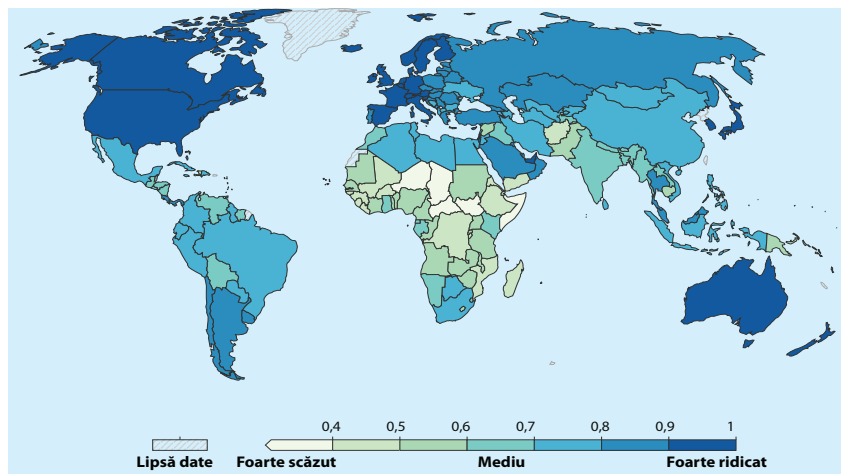

Figura 1.5. Indicele dezvoltării umane în statele lumii, PNUD, 2023

- standarde de viață scăzute și nivel ridicat al sărăciei;
- economii dependente de agricultură sau de alte activități economice primare;
- instabilitate economică și politică, guvernări corupte și birocratice;
- infrastructură slab dezvoltată, acces limitat la servicii educaționale, la sănătate și la asistență socială etc.

În prezent, statele tind să se asocieze în diverse organizații sau grupări integraționiste pentru a răspunde provocărilor actuale sau de perspectivă, în contextul globalizării și transnaționalizării vieții economice și politice. Cele mai cunoscute grupări economice sunt: UE (27 de state membre), Acordul SUA-Mexic-Canada (USMCA cu trei state membre), Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei (ASEAN cu zece state membre), formațiunea interstatală Comunitatea Națiunilor (Commonwealth), o organizație interguvernamentală formată din 56 de state membre și Comunitatea Statelor Independente (nouă state membre). Dintre organizațiile politice, cele mai importante sunt: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) etc.

Dintre criteriile calitative, care reflectă maturitatea socioeconomică a statelor, cei mai relevanți sunt Produsul Intern Brut nominal și PIB-ul calculat la paritatea puterii de cumpărare (PPC) (figura 1.4). Deși, potrivit PIB-ului la PPC, economia Chinei pare mai mare decât cea a SUA, acest indicator reflectă în principal puterea de cumpărare internă și nivelul prețurilor locale. În realitate, SUA rămâne mai dezvoltată din punct de vedere economic, tehnologic și social, iar nivelul de trai al populației americane este considerabil mai ridicat decât cel al populației chineze.

După **forma de guvernământ**, statele lumii se împart în *republici* și *monarhii*. Circa 30 de state sunt monarhii, restul fiind republici. Forma republicană de guvernământ a apărut în Antichitate, însă cea mai mare răspândire a căpătat-o în perioadele modernă și contemporană a istoriei. Puterea legislativă într-o republică aparține, de obicei, parlamentului, iar cea executivă – guvernului. Există mai multe forme de guvernământ republicană: prezidențială, parlamentară etc. Cele mai multe monarhii se regăsesc în Asia (14), unde coexistă atât forme constituționale (parlamentare), cât și absolute, organizate ca imperii, regate, emirate sau sultanate. Europa numără 12 monarhii, Africa – trei, iar Oceania – una.

c) Statele cu economii subdezvoltate. Conform indicatorilor economici și sociali internaționali, aproximativ 30–40 de state sunt încadrate în categoria țărilor cu un nivel foarte scăzut de dezvoltare sau aflate în stadii incipiente de dezvoltare. Printre caracteristicile distinctive ale acestor state, situate în cea mai mare parte în Africa Subsahariană și în Asia de Sud, se înscriu:

- nivelul veniturilor mici repartizate neuniform;
- indicele dezvoltării umane scăzut (figura 1.5);

Evaluare

1. Alegeți câte un exemplu de parametru cantitativ și calitativ pentru un stat la alegere și explicați caracterul dinamic al acestora.
2. Identificați statele membre ale grupurilor tipologice „tigrii asiatici”, „dragonii asiatici”, „pumele americane”. Precizați caracteristicile economice și sociale care le diferențiază.
3. Folosind informațiile obținute la orele de istorie și din surse online, identificați avantajele și limitele unei economii de piață și ale unei economii planificate. Notați concluziile într-un tabel comparativ.
4. **Lucrul cu harta.** Analizați harta politică și localizați pe harta contur cinci state: insulare, intracontinentale, maritime.

6

Condițiile și resursele naturale: noțiuni generale. Clasificarea resurselor naturale

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți noțiunile de condiții naturale și resurse naturale, deosebiriile dintre ele;
- clasificați resursele naturale în funcție de diferite criterii;
- analizați repartiția spațială a resurselor naturale pe Terra.

Mină de exploatare a aurului,
Roșia Montană, România

Termeni-cheie:

- **Condiții naturale** – totalitatea elementelor naturii (relief, climă, ape, sol, vegetație, lume animală) care creează un anumit mediu natural și influențează asupra vieții și activității umane.
- **Resurse naturale** – corpurile și forțele naturii care pot fi folosite nemijlocit în producție și care constituie baza ei de materie primă și energetică.

○ *Ce deosebire există între mediul natural și mediul geografic?*

Mediul geografic, ca spațiu în permanentă transformare, este un rezultat al activității îndelungate a omului și a influenței lui asupra învelișului geografic. Pe parcursul evoluției civilizației a avut loc o permanentă interacțiune a omului cu natura. Ca rezultat, majoritatea peisajelor naturale (circa 65% din suprafața uscatului) au fost antropizate și ocupate de orașe, și localități rurale, mine și cariere, lacuri și mase de păduri artificiale, terenuri cultivate etc.

Țările lumii dispun de o varietate mare de condiții și de resurse naturale, care influențează în mod diferit, de la o țară la alta, asupra dezvoltării economiei lor. Pornind de la nivelul de dezvoltare a științei și tehnicii, pe măsura dezvoltării societății umane, în categoria de resurse naturale sunt incluse noi forțe și corpuri ale naturii. Petrolul, gazele naturale și bauxitele, spre exemplu, au început să fie folosite abia la sfârșitul sec. al XIX-lea, iar metalele rare și cele radioactive – în a doua jumătate a sec. al XX-lea.

Condițiile naturale, spre deosebire de resurse, nu sunt folosite nemijlocit în producție. Ele favorizează sau limitează dezvoltarea activității productive.

○ *Argumentați prin exemple influența condițiilor naturale asupra dezvoltării economiei.*

Deși resursele naturale constituie o premisă esențială pentru dezvoltarea producției materiale, modul în care acestea sunt valorificate depinde în mod direct de evoluția societății, în special de relațiile de producție.

Diversitatea resurselor naturale impune necesitatea sistematizării și clasificării acestora. Cel mai frecvent sunt utilizate clasificările resurselor naturale în raport cu geneza, gradul de epuizare, modul de renovare și sfera de utilizare (tabelul 2.1).

Termeni-cheie:

• **Resurse economice** – totalitatea elementelor care pot fi utilizate pentru desfășurarea activităților sociale și economice: **resursele naturale, umane și de capital etc.**

Republica Moldova
și lumea

Ce modificări au suportat peisajele naturale de pe teritoriul actual al Republicii Moldova?

• **Gradul de asigurare cu resurse naturale** – coraportul dintre mărimea/volumul resurselor naturale și gradul de valorificare al acestora. Se poate exprima în numărul de ani, pentru care sunt disponibile aceste resurse, sau rezervele pe cap de locuitor. Gradul de asigurare cu resurse naturale depinde de mai mulți factori: creșterea consumului de resurse și reducerea rezervelor sigure de resurse determină reducerea gradului de asigurare, pe când descoperirea unor noi zăcăminte de resurse, reducerea consumului și crearea înlocuitorilor de materii prime tradiționale determină creșterea gradului de asigurare cu resurse naturale.

Tabelul 2.1. Clasificarea resurselor naturale

După geneză	După gradul de epuizare	După modul de renovare	După sfera de utilizare
Funciare	Epuizabile: petrolul, cărbunele, gazele naturale, minereurile	Renovabile: solurile, apa potabilă, resursele biologice	Industriale: petrolul, gazele naturale, cărbunii, minereurile metalifere
Ale hidrosferei			
Ale atmosferei	Inepuizabile: energia solară, a valurilor, eoliană, a mareelor, hidrolică, aerul atmosferic	Irenovabile: petrolul, cărbunele, gazele naturale, minereuri metalifere, pietre prețioase	Agricole: soluri, pășuni, fânețe, resurse agroclimatice
Ale litosferei			
Biologice			De recreație: litoralul maritim, al râurilor, al lacurilor, regiunile montane, monumentele naturale, parcurile și rezervațiile naturale

Dezvoltarea societății umane a fost strâns legată de utilizarea largă a resurselor naturale. Necesitatea omului în diverse resurse naturale este diferită. De exemplu, fără oxigen omul poate trăi doar câteva minute, fără apă – câteva zile, iar fără metale radioactive el a supraviețuit milenii.

O importanță mai mare pentru viața și activitatea omului au **resursele agroclimatice, minereurile și combustibilii**.

Enumerați categoriile de resurse naturale existente pe teritoriul Republicii Moldova.

Cheltuielile pentru valorificarea resurselor naturale variază considerabil. În unele cazuri ele sunt minime, dar de cele mai multe ori devin semnificative, în-deosebi atunci când se utilizează utilaje și tehnologii scumpe sau când resursele se extrag în condiții climatice extreme, *deșerturi, regiuni arctice*, sau se găsesc la adâncimi ori la altitudini mari.

Resursele naturale extrase devin materii prime pentru diferite ramuri ale economiei. La rândul lor, materiile prime, trecând prin mai multe etape de prelucrare industrială, sunt transformate în resurse economice. Astfel, în urma activității omului, elementele naturii sunt transformate în diferite mijloace de producție: *obiective industriale și agricole, căi de comunicație etc.*

Resursele naturale sunt distribuite inegal la nivel global, iar accesul la acestea influențează în mod semnificativ dezvoltarea economică, geopolitica și securitatea energetică a țărilor. Dezvoltarea în continuare a științei și tehnicii va permite de a descoperi și a include în categoria de resurse naturale noi corpuri și forțe ale naturii.

Evaluare

1. Identificați deosebirile dintre resursele naturale și condițiile naturale.
2. Clasificați resursele naturale existente în Republica Moldova în funcție de: *geneză, epuizare, renovare, utilizare*.
3. Analizați modul în care condițiile naturale influențează dezvoltarea economică a unei țări slab asigurate cu resurse naturale.
4. Analizați în ce măsură există o dependență directă între nivelul de dezvoltare al statului și gradul de asigurare cu resurse naturale.
5. Organizați o campanie de informare adresată tinerilor, având ca temă utilizarea responsabilă a resurselor regenerabile. Campaniia trebuie să includă: un slogan sugestiv, un afiș informativ și 2-3 mesaje cheie.

7

Resursele extraatmosferice și ale atmosferei

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați tipurile de resurse extraatmosferice și ale atmosferei;
- caracterizați principalele tipuri de resurse extraatmosferice și ale atmosferei;
- analizați tendințele care s-au produs în evoluția valorificării energiei solare și eoliene;
- determinați importanța energiei solare și eoliene, a resurselor agroclimatice pentru societatea umană.

Sursă de energie – panouri solare

Cum sunt valorificate energia solară și cea eoliană în Republica Moldova?

- La încălzirea locuințelor și a apei, energia solară este utilizată cel mai mult în așa țări ca Franța, SUA, Japonia, Israel. În sudul Franței au fost construite peste 1 000 de case și peste 40 000 de stații pentru apă caldă, care utilizează integral energia solară.

Prima centrală helioelectrică a fost construită în Franța (în Munții Pirinei, în localitatea Odeillo) în 1970.

Resursele extraatmosferice sunt resurse naturale situate în afara atmosferei terestre, adică în spațiul cosmic, care pot fi valorificate pentru a sprijini activitățile umane. Acestea capătă o importanță tot mai mare pe măsură ce tehnologiile spațiale avansează. Exemple: *energia solară din spațiu*, *heliu-3* (un izotop rar pe Pământ, dar abundent pe Lună, cu potențial pentru fuziune nucleară nepoluantă), *metale rare* și *metale prețioase* (localizate pe asteroizi, cum ar fi platină, nichel, aur sau cobalt).

Resurse ale atmosferei (climatice) reprezintă componentele, procesele și fenomenele din atmosferă care pot fi utilizate pentru satisfacerea unor necesități ale societății umane. În categoria resurselor climatice se includ: *resursele de energie solară*, *resursele de energie eoliană*, *resursele agroclimatice*, *gazele din aerul atmosferic*.

● **Care sunt avantajele utilizării energiei solare? Dar a energiei eoliene?**

Energia solară. Până în prezent, cea mai răspândită formă de valorificare a energiei solare este conversia biologică, adică stocarea energiei solare în materia organică, formată prin fotosinteză.

S-a demonstrat că, dintre sursele de energie care ar putea înlocui combustibilul fosil, energia solară oferă siguranță maximă. Ea este o sursă inepuizabilă și imensă de căldură. Fluxul anual de energie solară ce atinge straturile de jos ale atmosferei și suprafața scoarței terestre constituie valori enorme (1014 kW), depășind astfel de zeci de ori toată energia conținută în rezervele de combustibil mineral explorate și de mii de ori nivelul actual de consum al energiei.

● **Identificați pe hartă zonele climatice ale Terrei cu cele mai favorabile condiții de utilizare a energiei solare.**

Cele mai favorabile condiții de utilizare a energiei solare se află în zona aridă a globului, unde durata de strălucire a soarelui este cea mai mare.

În prezent, energia solară este utilizată prin captatori solari – instalații de captare a energiei solare și de conversiune în energie termică. Aceasta este folosită la încălzirea locuințelor, întreprinderilor industriale, serelor, furnalelor siderurgice, pentru refrigerare, irigații, uscarea unor produse agricole etc.

Instalațiile solare fotovoltaice (*panourile solare*) au o utilizare tot mai frecventă în producția de energie electrică. Convertoarele fotovoltaice transformă energia solară în energie electrică.

Mult mai dificilă este concentrarea prin focalizare cu ajutorul oglinzilor a energiei solare în instalații speciale, care o transformă în energie electrică – *centralele helioelectrice*. Aceste centrale orientabile pot funcționa doar în zonele în care valoarea radiației

• **Radiația solară** are un **șir de particularități, care complica utilizarea ei:**

- variația densității fluxului energetic;
- intermitența ca urmare a alternanței zilei cu noaptea;
- variația valorii fluxului în timpul zilei și în timpul anului;
- dependența de starea timpului și a atmosferei (nori, ceață, praf, cenușă etc.).

solare receptate este mai mare de $0,6 \text{ cal/cm}^2/\text{min.}$, durata medie a insolației zilnice depășește șase ore, iar numărul total de zile însorite este de peste 180.

Centrale helioelectrice cu capacitate maximă de 10 MW au fost construite în SUA, Italia, Spania, Franța, Japonia, Australia. Cea mai mare centrală helioelectrică, cu o putere instalată de 2245 MW, suficientă pentru a alimenta 1,3 milioane de locuințe, funcționează în India (centrala helioelectrică Bhadla Solar Park).

Energia solară este recunoscută astăzi drept una dintre cele mai promițătoare surse de energie regenerabilă, cu un rol-cheie în tranziția globală către un viitor sustenabil. Cu toate acestea, una dintre cele mai mari provocări rămâne eficiența sistemelor de stocare a energiei, esențială pentru asigurarea continuității alimentării în lipsa radiației solare.

● Care sunt avantajele utilizării energiei vântului?

Energia eoliană. În straturile inferioare ale atmosferei, vântul se formează în urma încălzirii neuniforme a suprafeței Pământului. Calculele demonstrează că ceva mai puțin de $\frac{1}{4}$ din energia solară de care beneficiază Terra se transformă în energie eoliană. Așadar, vântul este o uriașă sursă de energie.

Energia vântului constituie o sursă regenerabilă și nepoluantă și, în plus, prezintă avantajul de a fi o sursă națională, deci nu este supusă efectelor conjuncturale ale relațiilor internaționale ca în cazul importului de combustibili clasici.

● Cum utiliza omul energia vântului în trecut?

Forța vântului se consideră utilizabilă acolo, unde viteza medie a vântului atinge minimum 3–5 m/sec. și frecvența vânturilor este foarte ridicată.

Potențialul energetic al vântului atinge valori deosebit de ridicate în zonele de litoral, în special: *în Antarctica, în Arctica americană, în zona Golfului Mexic și a Mării Caraibelor, în Europa de Vest*, la nivelul culmilor montane, în regiunile plane, lipsite de vegetație.

În ultimele decenii ale sec. al XX-lea au fost construite multe centrale eoloelectrice de capacitate mică – de la 0,1 până la 3 mii kW – *în SUA, Germania, India, Danemarca, Țările de Jos, Marea Britanie, Spania, Suedia, Italia, China, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Federația Rusă.*

Construcția de instalații cu o capacitate mai mare este dificilă din cauza concentrării reduse a energiei într-o unitate de volum de aer.

Resursele agroclimatice reprezintă totalitatea elementelor climatice care asigură creșterea plantelor și, deci, dezvoltarea agriculturii. Factorii climatici esențiali în acest proces sunt temperatura aerului, umiditatea și radiația solară (figura 2.1).

Resursele agroclimatice includ: a) *zona de asigurare cu căldură și suma temperaturilor medii diurne active mai mari de 10°C* pe perioada de vegetație: variază în diferite zone ale globului de la mai puțin de 400° până la peste 8000° ; b) *coeficientul de umezire*: variază de la valori mai mici de 0,31 până la peste 1,00; c) *tipul de iarnă*: variază de la regiuni fără iarnă, cu temperaturi mai ridicate de $+15^\circ\text{C}$ în luna cea mai rece a anului, până la regiuni cu iarnă foarte aspră, cu temperaturi mai joase de -40°C (figura 2.1).

Evaluare

1. Ce probleme globale ar putea fi soluționate în cazul utilizării pe larg a energiei solare?
2. Identificați regiunile Terrei cu condiții mai favorabile pentru construcția centralelor helioelectrice.
3. În ce regiuni ale Terrei sunt condiții mai favorabile pentru construcția centralelor eoliene?
4. Proiectați un model de sistem mixt de valorificare a energiei solare și a celei eoliene, adaptat condițiilor climatice locale.
5. **Lucrul cu harta.** În baza analizei hărții resurselor agroclimatice a lumii (figura 2.1), descrieți gradul de asigurare cu resurse agroclimatice al unui stat.

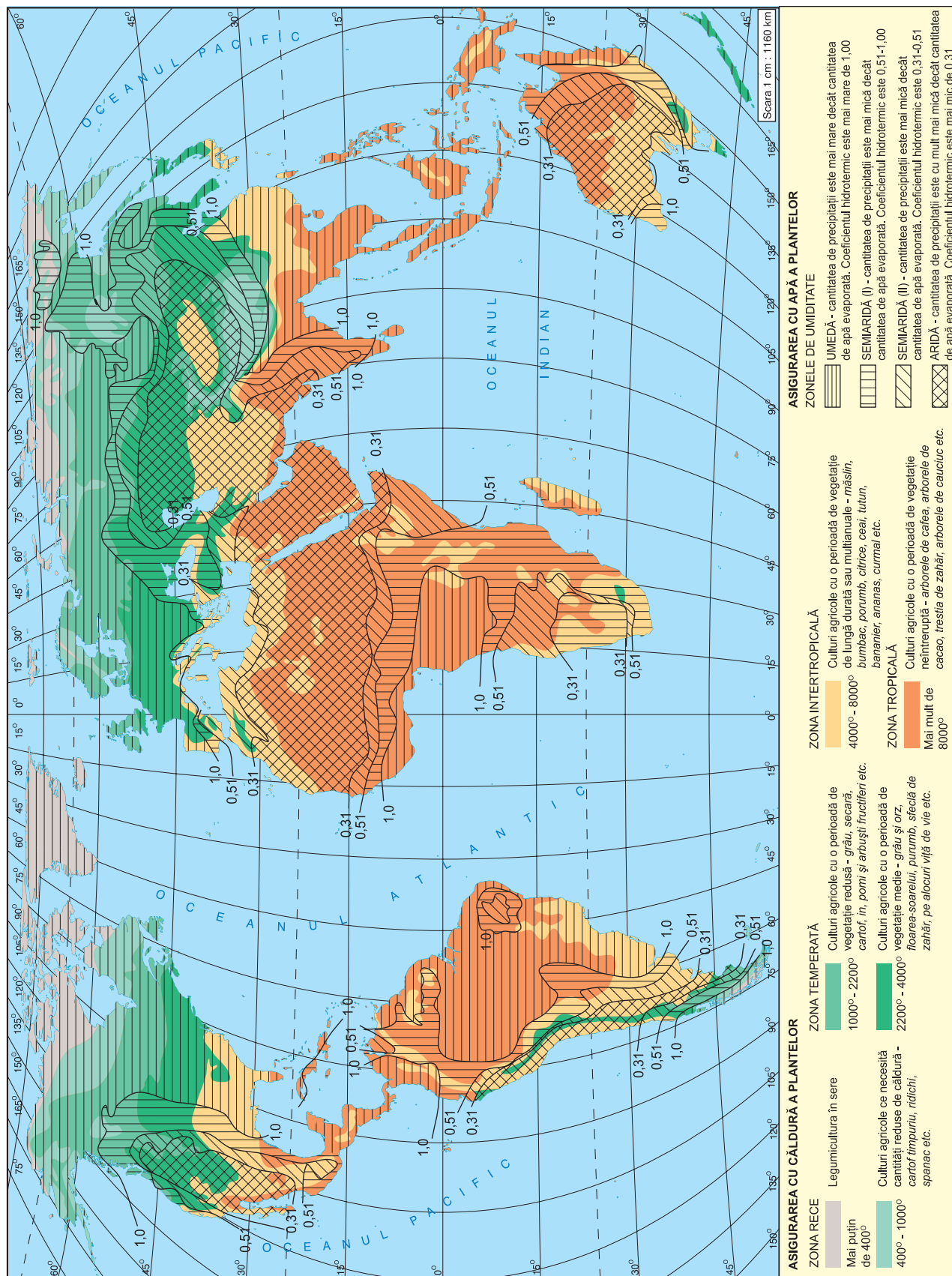

Figura 2.1. Resursele agroclimatice

8

Resursele hidrosferei

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați tipurile de resurse ale hidrosferei;
- caracterizați principalele tipuri de resurse ale hidrosferei;
- stabiliți avantajele și dezavantajele valorificării resurselor hidrosferei;
- determinați importanța resurselor hidrosferei pentru societatea umană.

Râul Nistru

Republica Moldova
și lumea

Ce râuri din țara noastră au o importanță transfrontalieră?
Ce semnificație economică și geografică au acestea?

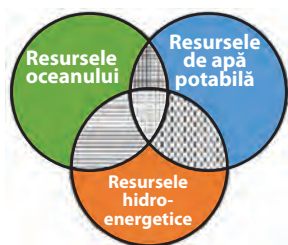

Figura 2.2. Resursele hidrosferei

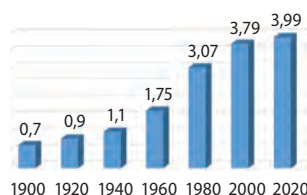

Figura 2.3. Dinamica consumului anual de apă dulce la nivel mondial, în trilioane m³

● **Comentați afirmația: „În natură apa este forța motrice”.**

Proprietățile pe care le are apa fac posibilă utilizarea ei de către om în diverse domenii, ceea ce îi conferă calitatea de resursă naturală fundamentală. Prezența apei este o condiție indispensabilă în apariția și dezvoltarea vieții pe Pământ. Apa este un element de primă importanță în dezvoltarea agriculturii, industriei, transporturilor. Resursele hidrosferei sunt reprezentate în figura 2.2.

Volumul total al apei din hidrosferă este de 1,4 miliarde km³. Din această cantitate enormă de apă, aproximativ 96,5% revin apelor Oceanului Planetar. Aproximativ 1,7% sunt stocate în zăpezi și ghețari, în principal în Antarctica. Accesul la aceste rezerve de apă este dificil din cauza depărtării regiunilor polare.

● **Unde este concentrată cea mai mare parte din apa de pe Pământ?**

Resursele de apă potabilă. Apa Oceanului Planetar este înalt mineralizată (apă sărată), nu e potabilă și nu poate fi folosită în procesele tehnologice industriale sau pentru irigarea terenurilor agricole. Rezervele de apă potabilă constituie circa 2,7% din totalul apei de pe Terra. Din aceste rezerve, 68,7 % sunt concentrate în ghețari și calote glaciare; 30,1% – în ape subterane și doar 1,2 % – în apele de suprafață: râuri, lacuri, mlaștini. Respectiv, apa potabilă accesibilă direct reprezintă doar o mică parte din apa dulce existentă și constituie aproximativ 0,3% din volumul total al apei de pe Pământ. Acest procent subliniază caracterul extrem de limitat al resurselor de apă potabilă accesibile pentru consum uman. Rezervele de apă potabilă depășesc necesitățile actuale ale omenirii de mii de ori. Însă cea mai mare parte din apa potabilă este conservată în ghețarii din Antarctica, Groenlanda și Arctica, a căror utilizare deocamdată este inaccesibilă.

Resursele accesibile de apă potabilă sunt amplasate foarte neuniform pe suprafața Pământului, ca urmare a distribuției inegale a scurgerii râurilor pe Terra. De exemplu, în Africa doar 10% din populație are acces constant la apă potabilă, comparativ cu 95% în Europa. În zonele aride ale Terrei, care cuprind 1/3 din tot uscatul, insuficiența de apă potabilă este deosebit de acută. Statele cu cele mai mari resurse de apă potabilă sunt situate în limitele zonei climatice ecuatoriale și în partea de nord a celei temperate (figura 2.4).

● **Analizați harta „Asigurarea cu resurse de apă potabilă” din atlasul școlar și identificați regiunile bine asigurate și cele insuficient asigurate cu apă potabilă.**

● **Analizați figura 2.3 și stabiliți tendințele înregistrate în dinamica consumului anual de apă dulce la nivel mondial; identificați câteva cauze care au determinat această tendință.**

Hidrocentrala Itaipu,
America de Sud

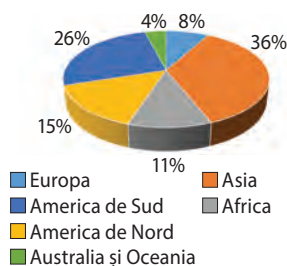

Figura 2.4. Repartiția resurselor
de apă potabilă pe continente,
2024

Populație de pești din ocean

O altă problemă este calitatea scăzută a apei potabile, în special în regiunile aride. Omul utilizează apa râurilor în diverse scopuri și în cantități tot mai mari. Apa folosită nu dispare fără urmă. Mai devreme sau mai târziu, ea se întoarce în râuri, lacuri, mări poluată cu diverse substanțe sub formă de ape reziduale.

Cel mai mare volum de apă potabilă se utilizează în agricultură, la irigație (circa 70%). Pentru obținerea unei tone de grâu, se consumă 1000 m³ de apă, iar pentru obținerea unei tone de orez – 4 000 m³ de apă.

Tot mai acută devine problema asigurării cu apă potabilă a marilor aglomerații urbane cum sunt Paris, Ciudad de Mexico, Tokyo, New York etc., ca urmare a creșterii numărului populației și a construcției întreprinderilor industriale mari, care necesită un consum enorm de apă potabilă. Mari consumatori de apă potabilă sunt: industria metalurgică, de producere a fibrelor sintetice, a celulozei și hârtiei etc.

Resursele hidroenergetice reprezintă potențialul apei în mișcare (râuri și căderi de apă) de a fi transformată în energie electrică prin intermediul hidrocentralelor. Acestea sunt surse regenerabile de energie, care nu produc emisii directe de gaze cu efect de seră și contribuie la reducerea poluării atmosferice. Potențialul hidroenergetic se referă la cantitatea maximă de energie electrică care poate fi generată din resursele de apă ale unei regiuni, țări sau ale planetei. Acest potențial este influențat de: debitul apei, diferența de nivel sau căderea de apă, condițiile geografice, eficiența tehnologică a infrastructurii existente: *turbine, baraje, generatoare*. Regiunile și statele cu cel mai mare potențial hidroenergetic de pe Terra sunt America de Sud: *Brazilia, Venezuela*; Asia de Sud-Est: *China, Vietnam, Laos și Cambodgia*; America de Nord: *Canada, SUA*, Africa Centrală și de Est: *R. D. Congo, Etiopia*; Europa: *Norvegia, Elveția și Austria*, Asia de Sud: *India, Nepal și Bhutan*. La nivel mondial, hidroenergia este cea mai utilizată formă de energie regenerabilă, asigurând aproximativ 16% din producția totală de electricitate și peste 60% din energia regenerabilă în anul 2024. Capacitatea totală instalată în hidrocentrale a depășit 1400 GW (gigawați). China este lider mondial, cu peste 400 GW, urmată de Brazilia (peste 110 GW), Canada (82 GW) și SUA (peste 80 GW).

Construirea barajelor pentru producerea hidroenergiei cauzează modificări profunde în ecosistemele acvatice și terestre adiacente. În primul rând, barajele fragmentează cursurile naturale ale râurilor, împiedicând migrația speciilor de pești, cum ar fi somonii, sturionii sau anghilele, care depind de migrarea sezonieră pentru reproducere. De asemenea, acumulările de apă modifică temperatura, oxigenarea și compoziția chimică a apei, afectând biodiversitatea locală.

Construcția de baraje de mari dimensiuni implică adesea inundarea unor suprafețe extinse de teren, ceea ce duce la relocarea forțată a comunităților locale.

Resursele Oceanului Planetar reprezintă totalitatea bogățiilor naturale și energetice oferite de oceane și de mări, având un rol esențial pentru dezvoltarea umanității. Acestea includ resurse biologice: *pești, fructe de mare, alge*, resurse minerale: *petrol, gaze naturale, noduli polimetali* și resurse energetice: *energia valurilor, mareelor și curenților marini*. Oceanele constituie și o sursă importantă de apă desalinizată pentru consumul uman.

Evaluare

1. Explicați de ce doar o mică parte din apa dulce este accesibilă direct pentru consumul uman.
2. Studiu de caz local. Alegeți un râu cu importanță transfrontalieră din Republica Moldova. Precizați două utilizări economice ale acestuia și problemele ce pot apărea în gestionarea resurselor de apă.
3. Evaluați avantajele și dezavantajele utilizării hidroenergiei în contextul crizei climatice actuale.
4. Proiect: elaborați un plan de educație ecologică pentru liceu, axat pe conservarea apei și folosirea rațională a resurselor hidrosferei.

9

Resursele litosferei

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- caracterizați resursele litosferei;
- apreciați gradul de asigurare cu substanțe minerale utile a regiunilor și a statelor, utilizând hărțile tematice și datele statistice;
- manifestați o atitudine grijulie și responsabilă față de utilizarea resurselor de substanțe minerale utile.

Pompă pentru extracția petrolului

Republica Moldova
și lumea

De care substanțe minerale
utile dispune Republica Mol-
dova?

• Cele mai mari rezerve de minereuri de fier sunt concentrate în Australia, China, Brazilia, India, Federația Rusă.

Rezervele de cărbune sunt de șase ori mai mari decât rezervele de petrol și de gaze naturale.

• F. Rusă are cele mai mari rezerve de gaze naturale din lume. Cele mai mari zăcămintele de gaze naturale ale F. Ruse se află în: Siberia de Vest (câmpul Urengoi, Yamburg, Bovanenkov) și peninsula Iamal.

30% din rezervele mondiale de cobalt, circa 90% din cele de neobiu, 75% din cele de bauxită și 60% din cele de metale rare se află în țările în curs de dezvoltare.

● Ce substanțe minerale utile cunoașteți? Ce legități de răspândire a zăcămintelor minerale utile vă amintiți?

Resursele litosferei (substanțele minerale utile) sunt corpuri și asocieri de corpuri care se regăsesc în scoarța terestră sub formă de roci și minerale și care pot fi utilizate în activitatea economică. Resursele litosferei constituie principala categorie de resurse naturale, utilizate pe larg în diverse ramuri ale industriei de prelucrare și ale celei energetice. Încă din cele mai vechi timpuri, omul a folosit în activitatea sa multe din substanțele minerale, fapt reflectat în denumirea unor epoci întregi de dezvoltare a societății umane ca „epoca pietrei”, „epoca bronzului”, „epoca fierului”. În etapa actuală de dezvoltare a civilizației, numărul și cantitatea de substanțe minerale utilizate au sporit considerabil. Sunt utilizate pe scară largă minereurile de metale feroase și neferoase, petrolul, gazele naturale, cărbunele, materiile prime pentru industria chimică, rocile de construcții – în total peste 200 de feluri de materii prime și combustibili (tabelul 2.2). Circa 70% din resursele minerale utilizate de om au fost extrase din subsolul Terrei în ultimii 300 de ani după revoluția industrială. Deși tot mai multe țări din lume promovează o politică de economisire a resurselor naturale, anual consumul lor continuă să crească.

Tabelul 2.2. Clasificarea resurselor naturale

RESURSE MINERALE		
Energetice	Metalifere	Nemetalifere
Cărbune, petrol, gaze naturale, șisturi bituminoase, turbă, energia geotermală.	• Minereuri de metale feroase: mineu de fier, mangan, crom, wolfram, molibden, vanadiu etc. • Minereuri de metale neferoase: <i>grele:</i> cupru, plumb, cositor, zinc; <i>ușoare:</i> aluminiu, beriliu, magneziu; <i>prețioase:</i> aur, argint, platină; <i>rare:</i> cadmiu, zirconiu; <i>radioactive:</i> uraniu, toriu, radium.	• Resurse chimice: sare gemă, sulf, fosforite, apatite ș.a. • Resurse de materiale de construcție: granit, bazalt, marmură, nisip ș.a.
Sunt preponderent de origine sedimentară, cu excepția energiei geotermale. 80% din rezervele mondiale de cărbune sunt concentrate în Federația Rusă, SUA și China.	Au predominant minereurile de origine magmatică și metamorfică. Sunt asociate cu fundamentele platformelor și cu centurile orogenice ale scoarței terestre.	Au origine variată și o răspândire largă. O importanță deosebită o are materia primă pentru îngrășăminte minerale.

● Analizați cum s-a modificat volumul materiei prime minerale extrase din subsolul Terrei (figura 2.5). Care sunt cauzele?

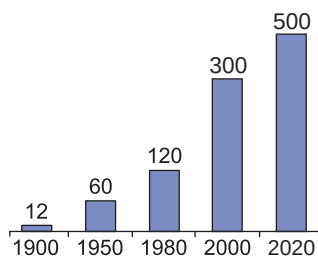

Figura 2.5. Volumul materiilor prime minerale extrase din subsolul Terrei, mld.t.

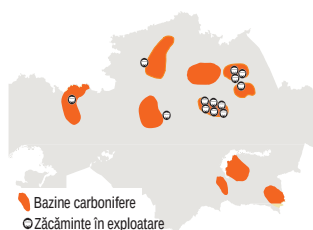

Figura 2.6. Bazin carbonifer cu zăcămintele în exploatare

Uraniul, necesar pentru energia nucleară, este răspândit în scoarța terestră. Rezervele principale se află în Australia, Canada, SUA, Kazahstan, RAS, Niger, Brazilia, Namibia și Federația Rusă.

Aceasta se explică prin creșterea consumului de materii prime minerale și în țările în curs de dezvoltare în legătură cu industrializarea lor.

Amplasarea teritorială a resurselor minerale este neuniformă, fiind determinată de legăturile structurii geologice a Pământului. Resursele minerale de origine sedimentară (*petrolul, cărbunele, gazele naturale*) coincid cu marginile platformelor vechi și cu depresiunile premontane, formând, de obicei, zone carbonifere și petrogazifere. Resursele metalifere se întâlnesc în fracturile platformelor și în regiunile cutate ale scoarței terestre. Acumulările de minereuri formează zone metalogene, care deseori se întind pe mii de kilometri. În limitele unor asemenea zone se deosebesc provincii, bazine, iar în cadrul lor – zăcămintele (figura 2.6).

Printre principalele resurse de substanțe minerale se evidențiază resursele energetice, iar dintre acestea – cele de cărbune. În prezent au fost descoperite peste 3600 de bazine carbonifere și zăcămintele care ocupă aproximativ 15% din suprafața uscatului planetei. Unele dintre cele mai mari rezerve de cărbune sunt deținute de SUA – *Appalach*, Federația Rusă – *Kuznețk, Kansk-Acinsk*, Australia – *Hunter Valley*, China – *Datong, Fushun*, India – *Damodar*, Indonezia, Ucraina – *Donețk* și Kazahstan – *Karaganda*. Bazinele Ruhr din Germania și Silezia Superioară din Polonia au reprezentat în trecut centre industriale majore ale Europei, datorită zăcămintelor bogate de cărbune, însă au fost închise treptat din cauza epuizării resurselor, a poluării și a orientării economiilor către surse de energie mai sustenabile.

● **Identificați bazinele carbonifere enumerate pe harta din atlasul școlar.**

Principalele rezerve de petrol și de gaze naturale se află în Emisfera de Nord. Cele mai mari se întâlnesc în zona și pe șelful Golfului Persic, în partea de nord a Americii de Sud și în sudul Americii de Nord, în nordul și vestul Africii, în Siberia de Vest, China de Est, Indonezia, pe șelful Mării Nordului.

Mai multe regiuni industriale din Asia, Europa, America de Sud, sunt slab asigurate cu resurse energetice și minerale și recurg la importuri în cantități mari. Pe de altă parte, țările în curs de dezvoltare, dar și cu nivel mediu de dezvoltare economică, exportă pe piața mondială cantități enorme de materii prime metalifere: Brazilia și India – minereu de fier și de mangan; Chile, Zambia, R. D. Congo, Peru – minereu de cupru; Guineea, Suriname – bauxite; Malaysia, Thailanda, Indonezia – minereu de cositor etc.

● **Amintiți-vă de la lecțiile de geografie din clasa a X-a, cum se formează energia geotermală?**

Substanțele minerale nemetalifere: *sărurile, sulful, fosforitele, apatitele* etc. sunt strâns legate de depunerile sedimentare. Ele constituie o parte considerabilă a bazei de materie primă pentru industria chimică. Zăcămintele de importanță mondială de fosforite sunt concentrate în Africa de Nord: *Maroc, Algeria, Egipt*; în Kazahstan, SUA, Australia, India, Mexic, Brazilia; de apatite – în Federația Rusă – *pe Peninsula Kola*, în sud-vestul Chinei, SUA, Vietnam etc. Zăcămintele de potasiu sunt concentrate în Emisfera de Nord, îndeosebi la latitudinile zonei temperate: *Germania, Spania, Italia, Federația Rusă, China, SUA, Canada*.

O răspândire mai largă pe suprafața Terrei au resursele de materiale de construcții: *granitul, marmura, calcarul, nisipul, argila* etc.

Evaluare

1. Explicați importanța substanțelor minerale utile în economia mondială.
2. Care sunt cauzele accelerării ritmurilor de extracție a substanțelor minerale utile în ultimele decenii?
3. Identificați principalele bazine carbonifere și petrogazifere mondiale pe harta din atlasul școlar. Notați-le pe harta contur.
4. Explicați de ce zăcămintele de resurse minerale au o repartitie inegală pe Terra.
5. Realizați un afiș de sensibilizare cu titlul „Resursele litosferei și responsabilitatea generațiilor viitoare” în care să evidențiați pericolele risipei și importanța reciclării.

10

Resursele biosferei. Resursele de sol

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați rolul resurselor biologice și de sol în viața omului;
- comparați gradul de împădurire a diferitor regiuni și state, utilizând hărțile tematice, tabele și datele statistice;
- stabiliți tendințele în evoluția suprafețelor ocupate de resursele forestiere.

Pădure Amazoniană din Brazilia

• **Statele cu cel mai înalt grad de împădurire:** Surinam – 98,3%; Guyana – 83,9%; Gabon – 83,3%; Finlanda – 73,9%

• **Țările cu cele mai mari suprafețe forestiere:** Federația Rusă – 815 mil. ha; Brazilia – 497 mil. ha; Canada – 346 mil. ha; SUA – 310 mil. ha; China – 220 mil. ha

E bine să știți:

• Media mondială la un locuitor de păduri este de 0,8 ha. În ultimii 200 de ani, suprafețele împădurite de pe glob s-au micșorat de peste două ori. Zilnic sunt tăiate suprafețe forestiere care s-ar egala cu suprafața a 26 terenuri de fotbal.

• **Grad de împădurire** – raportul dintre suprafața ocupată de păduri și suprafața totală a regiunii, exprimată în procente (%).

Resursele biologice reprezintă totalitatea organismelor vii: *plante, animale, microorganisme* și a ecosistemelor din care acestea fac parte, utilizate sau utilizabile de către om pentru diverse scopuri economice, ecologice și sociale.

● **Explicați rolul vegetației în natură și în activitatea omului.**

Resursele vegetale. Plantele sunt cea mai răspândită formă de viață de pe Pământ. Ele contribuie la îmbogățirea aerului cu oxigen, la sinteza substanțelor organice, care servesc ca hrană pentru toate ființele vii, la formarea solului.

Resursele vegetale oferă omului produse alimentare, materii prime pentru industrie: *lemn, fibre vegetale, latex, coloranți naturali* ș.a., materiale de construcție: *lemn, bambus, stuf, trestie*, spații recreaționale, pășuni și fânețe pentru creșterea animalelor, combustibili: *lemn de foc, biomasă* etc.

În funcție de condițiile climatice, în unele regiuni ale globului cresc specii ierboase: *savane, stepe, tundră*, iar în altele – specii lemnoase – diferite tipuri de păduri.

● **Argumentați rolul pădurilor în natură și în activitatea omului.**

● **În ce ramuri industriale este folosit lemnul pădurilor?**

În multe state ale lumii, lemnul mai este folosit în calitate de combustibil: în Africa, în Asia, în America Latină.

Patrimoniul forestier mondial constituie 29,7% din suprafața uscatului sau 3 980 mil. ha. După gradul de împădurire, pe primele locuri se află Asia (28%) și America de Sud (24%).

Suprafețele forestiere ale lumii formează două brăuri mari latitudinale – de nord și de sud. Brăul forestier de nord se află în zonele cu climă temperată și subtropicală. Acestea sunt pădurile de foioase și cu frunze tari (ultimele se întâlnesc în regiunea mediteraneană și în Australia) și pădurile de conifere, cele mai importante pentru economia mondială. Ele furnizează cel mai mare volum de material lemnos utilizat în industrie. Pădurile de conifere – *taiga* – se întind, îndeosebi, în nordul Europei, Asiei și Americii de Nord.

Brăul de sud cuprinde zonele cu climă tropicală și ecuatorială, și îi revin 1/3 din totalul masivelor de păduri și de material lemnos. Aceste păduri adăpostesc o diversitate bogată de specii de arbori, unele din ele valoroase: *abanosul, teckul, mahonul etc.*, și sunt mai răspândite în America Centrală și de Sud, în Africa Ecuatorială, de asemenea în Asia: *India, Sri Lanka, Myanmar, Malaysia, Indonezia*.

Termeni-cheie:

• **Fond funciar** – totalitatea suprafețelor terenurilor aflate în proprietatea unui stat, regiune, oraș etc. În funcție de destinația terenurilor, principalele categorii de folosință a fondului funciar sunt: arabil, vii, livezi (terenuri cultivate), pășuni, fânețe, lacuri, bălți, terenuri ocupate de clădiri, de căi de comunicație, alte suprafețe.

E bine să știi:

• Aproximativ jumătate din suprafața terenurilor agricole se regăsesc în șase state – F. Rusă, SUA, India, China, Canada și Brazilia.

În medie, pe glob, unui om îi revin în prezent aproximativ 0,63 hectare de teren agricol lucrat la nivel global. Aceasta este o medie globală, iar distribuția terenurilor agricole este extrem de inegală între regiuni și țări.

Fiecărui locuitor al planetei îi revin, în medie, aproximativ 0,184 hectare de teren arabil.

Resursele faunistice. Resursele faunistice includ totalitatea speciilor de animale sălbatice și domestice care contribuie la susținerea vieții umane și a echilibrului ecologic. Acestea fac parte din categoria resurselor naturale regenerabile, însă regenerarea lor este posibilă doar dacă sunt gestionate responsabil (tabelul 2.3).

Împreună cu vegetația naturală, speciile de animale formează fondul genetic al Terrei. Animalele joacă un rol esențial în supraviețuirea și evoluția omenirii, fiind utilizate în diverse scopuri: pentru hrană, îmbrăcăminte și ca forță de muncă. În agricultură, bovinele și cabalinele sunt folosite frecvent, iar în unele regiuni din Asia și Africa, cămilele, elefanții, măgarii și caii sunt utilizați pentru transport. Totodată, fauna contribuie la menținerea echilibrului ecologic al biosferei.

Diversitatea faunistică este distribuită inegal pe glob, fiind influențată de climă, de relief, de vegetație și de factorul antropic. Pe Terra există peste 8,7 milioane de specii de organisme, dintre care peste 7 milioane sunt animale. În zona caldă: *ecuatorială* și *tropicală*, cele mai bogate regiuni faunistice sunt pădurile ecuatoriale din regiunea Amazonului, din Congo și Asia de Sud-Est, care se remarcă printr-o biodiversitate foarte mare, dar puternic amenințată de despăduriri și braconaj. În zona temperată se atestă o faună variată în Canada, SUA, Europa Centrală și de Est, nordul Chinei, Japonia.

În zona rece – *polară* și *subpolară* – există specii adaptate la frig extrem: urs-polar, focă, morsă, ren, pinguin. Populațiile sunt reduse și vulnerabile la topirea ghețarilor: *efectul schimbărilor climatice*. În zona marină și oceanică se atestă peste 230 000 de specii identificate în mediul acvatic. Oceanele oferă peste 20% din proteinele animale consumate global.

Tabelul 2.3. Date statistice relevante cu privire la resursele faunistice mondiale (2023)

Indicator global	Valoare estimată
Specii de animale identificate	~7 milioane
Specii pe cale de dispariție	peste 44 000
Specii dispărute în ultimii 500 de ani	680
Animale domestice	cinci specii majore: bovine, ovine, caprine, porcine, păsări
Țări cu biodiversitate faunistică înaltă	Brazilia, Indonezia, Columbia, China, Mexic

Resursele faunistice sunt amenințate de vânătoarea excesivă și braconaj: *rinoceri, elefanți – fildeș, tigri – piele și oase, pangolini – solzi*; de pierderea habitatului prin defrișări, urbanizare și extinderea agriculturii; de poluare și schimbările climatice, care afectează în special fauna marină și polară; de exploatarea industrială și pescuitul excesiv (peste 35% din stocurile de pește din oceane sunt supraexploatare).

Resursele funciare reprezintă totalitatea suprafețelor de uscat disponibile pe planetă, utilizate sau utilizabile pentru diverse activități umane, cum ar fi: agricultura, silvicultura, construcțiile, infrastructura, zonele protejate și alte activități economice sau sociale. Resursele funciare au o importanță primordială pentru dezvoltarea agriculturii, acestea reprezentând principalul mijloc de producție în agricultura mondială. Resursele funciare se referă la acea categorie de resurse naturale fără de care existența umanității ar fi imposibilă.

Suprafața totală a uscatului (29% sau 13,4 mld. ha) cuprinde terenuri agricole, care constituie 37%, și includ terenuri arabile și culturile permanente (11%), pășuni și fânețe (26%); fond forestier (32 %) și alte terenuri (31%) (figura 2.8). Terenurile agricole, în primul rând cele arabile, sunt concentrate, în cea mai mare parte, în zonele de păduri, silvostepe și stepe ale planetei. Cele mai fertile și extinse terenuri arabile se află în: *Câmpia Europei de Est și partea de sud a Federației Ruse (cernoziomuri)*; *câmpiile Americii de Nord – SUA, Canada*; *câmpiile fluviului Gange – India și a fluviului Yangtze – China*; *zona Pampa din Argentina și zona de stepă ucraineană*.

Tabelul 2.4. Distribuția terenurilor arabile pe regiuni geografice (FAO, 2023)

Regiune	Suprafață arabilă (mil. ha)	Pondere din totalul arabil global
Asia	620	38%
Europa	300	18%
America de Nord	270	16%
Africa	240	15%
America de Sud	170	10%
Oceania	60	3%

● **Identificați, pe harta zonelor naturale din atlasul școlar, teritoriile care nu sunt prielnice pentru valorificare agricolă.**

Multe milioane de hectare de terenuri cultivabile sunt ocupate de localități urbane și rurale, căi terestre de comunicații, linii de tensiune electrică, diferite depozite, obiecte militare: *poligoane, aerodromuri* etc.

Conform FAO (2023), în fiecare an se pierde peste 12 milioane de hectare de terenuri arabile prin urbanizare accelerată, deșertificare și eroziune, salinizare și poluare, extinderea infrastructurii: *drumuri, clădiri, baraje, poligoane* etc.

Resursele de sol. Cele mai fertile soluri sunt cernoziomurile, ideale pentru culturile de cereale. Sunt răspândite în Ucraina, Federația Rusă, SUA – *Midwest*, Canada, nordul Chinei, R. Moldova etc. O fertilitate ridicată o au și solurile aluviale întâlnite în văile marilor fluvii, de ex., *Gange, Nil, Amazon*, solurile vulcanice (andosoluri) – foarte fertile, în special în zonele cu activitate vulcanică: Indonezia, Filipine, Italia – *Campania*, Kenya, Hawaii.

Probleme majore ale resurselor de sol sunt eroziunea (peste 25 miliarde de tone de sol se pierde anual din cauza defrișărilor, agriculturii intensive și construcțiilor), salinizarea (afectează cca un miliard de hectare, în special în zonele aride din Asia Centrală, Australia, Orientul Mijlociu), degradarea solului, urbanizarea excesivă ș.a.

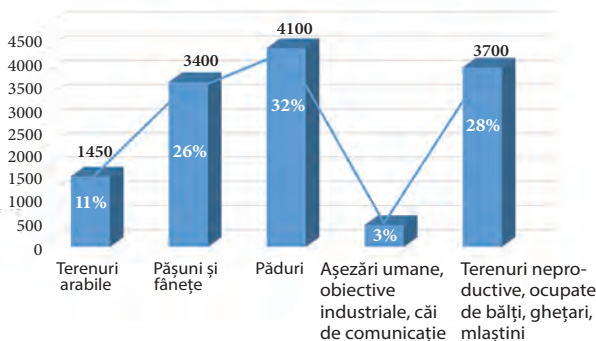

Figura 2.7. Structura fondului funciar mondial, 2023, milioane ha

Pășunile naturale sunt specifice stepelor eurasiatice, savanelor africane, preriilor americane, podișurilor australiene. Ele reprezintă rezerve importante pentru extinderea în perspectivă a terenurilor arabile (*tabelul 2.4*).

O mare parte din uscat este neproductivă agricol din cauza altitudinii mari (lanțurile montane: *Himalaya, Anzi, Alpi, Carpați*), condițiilor climatice extreme (deșerturile *Sahara, Gobi, Atacama*), solurilor sărăcicioase (*tundra, solurile lateritice din pădurile ecuatoriale*), înghețurilor perene (*Groenlanda, Antarctica, Siberia*), mlaștinilor și zonelor cu ape stagnante (*delta Gangelui, Amazon*).

Creșterea populației mondiale determină o cerere sporită de terenuri pentru agricultură și locuințe. Criza climatică afectează calitatea și distribuția terenurilor: *secetă, inundații, migrarea zonelor agricole*. Printre soluții, care ar îmbunătăți sustenabilitatea resurselor funciare, sunt: *agricultura durabilă, regenerarea solurilor degradate, gestionarea integrată a terenurilor, protejarea pădurilor și a zonelor umede*.

Evaluare

1. Definiți termenii: *resurse biologice, teren arabil, fond forestier*.
2. Explicați diferențele dintre terenurile agricole, forestiere, urbane și necultivabile.
3. Analizați modul în care resursele funciare influențează dezvoltarea economică a unei țări (la alegere).
4. Comparați distribuția terenurilor arabile în două regiuni geografice diferite (ex: Europa și Africa).
5. Scrieți un eseu cu tema: „Importanța gestionării durabile a resurselor funciare pentru securitatea alimentară mondială”.
6. Elaborați un poster digital cu tema: „Resursele biologice ale lumii – o resursă finită într-o lume în creștere”.

11

Valorificarea rațională a condițiilor și a resurselor naturale ale Terrei. Probleme actuale: epuizarea unor resurse minerale, degradarea resurselor naturale

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- descrieți problemele actuale legate de epuizarea resurselor minerale și degradarea mediului;
- identificați exemple de țări care aplică politici eficiente de gestionare a resurselor naturale;
- analizați impactul exploatării iresponsabile a resurselor asupra mediului;
- propuneți soluții pentru utilizarea durabilă a resurselor naturale în societatea umană.

Impactul intervenției umane asupra mediului

Resursele naturale reprezintă fundamentul dezvoltării economice și sociale a omenirii. Solul fertil, apa, resursele minerale, flora și fauna constituie elemente esențiale pentru susținerea vieții și a activităților economice. Cu toate acestea, exploatarea lor intensivă și irațională a dus la epuizarea unor resurse și la degradarea mediului înconjurător. În prezent, omenirea se confruntă cu provocări majore în gestionarea durabilă a resurselor naturale.

Resursele minerale, precum petrolul, gazele naturale, cărbunele și metalele rare, sunt esențiale pentru industria globală. Conform Agenției Internaționale pentru Energie, rezervele de petrol ar putea fi epuizate în aproximativ 50 de ani, în timp ce rezervele de metale rare, precum litiul și cobaltul, esențiale pentru tehnologiile verzi, sunt pe cale să devină insuficiente (tabelul 2.5). De exemplu, în Republica Democratică Congo, exploatarea intensivă a cobaltului a dus la degradarea masivă a solului și la probleme de mediu și sociale grave.

Defrișările masive, poluarea apei și a aerului, eroziunea solului sunt efecte directe ale utilizării iresponsabile a resurselor naturale. În Amazonia se pierd anual peste 10 000 km² de pădure, fapt ce contribuie semnificativ la schimbările climatice globale. De asemenea, în regiunile aride din Africa de Nord, deșertificarea amenință securitatea alimentară a milioane de oameni.

În fiecare an, dispar între 16 și 20 de milioane de hectare de pădure tropicală (adică o suprafață aproximativ de două ori mai mare decât cea a Austriei).

Utilizarea irațională a solului – culturi fără asolamente a terenurilor degradate, pășunatul excesiv, defrișările, cultura plantelor pe soluri în pantă – și gestiunea mai puțin rațională a resurselor de apă, ar face ca în 45 de ani o suprafață de 1,2 miliarde de hectare și 11% din suprafața acoperită cu vegetație să sufere o degradare moderată sau extremă a solurilor.

Dacă tendințele actuale se mențin, deșertificarea va avea implicații asupra vieții a 1,2 miliarde de oameni. Unii dintre ei ar deveni „refugiați ecologici”, ca urmare a incapacității acestora de a-și asigura existența, ceea ce va crește presiunea umană asupra orașelor. În prezent, peste 2 miliarde de persoane din peste 80 de țări locuiesc în regiuni unde penuria de apă este cronică. Aproape 1,5 miliarde de persoane din țările în curs de dezvoltare nu au acces la apă potabilă.

Un proces alarmant, ce cauzează reducerea suprafețelor agricole, este **înaintarea deșerturilor**. Deșertificarea antropogenă a „înghițit” de acum peste 900 mil. ha de terenuri agricole, iar în prezent 30–40 mil. km² din suprafața uscatului sunt

• Din anul 1600 până la începutul sec. al XXI-lea, de pe glob au dispărut circa 650 mii de specii de animale. Astăzi se află în pericol de dispariție circa 35 mii de specii de animale. Un exemplu elocvent de sărăcire a fondului genetic în Africa și Asia este micșorarea catastrofală de rapidă a numărului de elefanți, rinoceri asiatici, urși panda, tigri-de-Sumatra etc.

Într-o situație precară se află lumea animală a Europei, îndeosebi păsările, fiind amenințate cu dispariția a 30–50% din speciile de păsări.

• *Folosirea rațională a resurselor litosferei presupune exploatarea în complex a resurselor minerale utile, re-folosirea materiei prime din deșeuri. Ca exemplu pot servi statele din Europa de Vest, SUA, Japonia, care folosesc deșeurile ca materie primă.*

Tabelul 2.5. Gradul de asigurare cu unele resurse naturale

Denumirea resursei naturale	Pentru câți ani ajunge
Cărbune	350
Petrol	37
Gaze naturale	60
Mineruri de fier	200

Există mai multe căi de soluționare a problemei asigurării cu apă potabilă. Dintre acestea, principală este economisirea apei la unitățile industriale, agricole, în sectorul comunal etc., de asemenea, folosirea circuitului închis al apei în industrie. O altă cale este utilizarea largă a surselor cunoscute de apă potabilă – a aisbergurilor, a apei de ploaie prin construcția unor rezervoare subterane speciale, desalinizarea apei de mare etc.

amenințate de acest proces. Își extind hotarele deșerturile Sahara, Atacama, Thar, Namib ș.a.

Exemple de bune practici în valorificarea resurselor naturale sunt: **Norvegia:** gestionarea responsabilă a resurselor petroliere și investițiile în fonduri suverane pentru generațiile viitoare; **Țările de Jos:** implementarea unor politici eficiente de reciclare și de economie circulară; **Costa Rica:** aproximativ 99% din energia electrică provine din surse regenerabile, protejând astfel resursele naturale.

Valorificarea rațională a resurselor naturale este esențială pentru asigurarea unui viitor sustenabil. Este nevoie de politici eficiente, de tehnologii inovatoare și de o schimbare a mentalităților la nivel global. Fiecare individ și comunitate au un rol important în protejarea mediului și utilizarea responsabilă a resurselor Terrei.

Pădurile joacă un rol crucial în reglarea climei, în furnizarea de oxigen și în menținerea biodiversității. Cu toate acestea, defrișările masive pentru agricultură, urbanizare și exploatare forestieră au accelerat pierderea suprafețelor forestiere. Potrivit FAO, între anii 1990 și 2020, aproximativ 420 de milioane de hectare de păduri au fost distruse. Pentru valorificarea sustenabilă a resurselor forestiere este necesară implementarea exploatării controlate – respectarea principiilor silviculturii sustenabile care asigură regenerarea naturală a pădurilor. De exemplu, în Suedia doar un anumit procent din suprafața forestieră poate fi exploatată anual. Pentru protejarea pădurilor, se aplică mai multe măsuri: reîmpădurirea și conservarea habitatelor naturale – inițierea de programe globale (*Trillion Trees Initiative*), care își propune plantarea unui trilion de arbori până în 2050; precum și reducerea cererii de produse forestiere – utilizarea materialelor alternative la lemn, precum bambusul sau plasticul reciclat.

Resursele de apă potabilă reprezintă una dintre cele mai vitale resurse pentru viață, dar accesul la apă curată este limitat pentru aproximativ 2,2 miliarde de oameni, conform ONU. Poluarea surselor de apă și utilizarea iresponsabilă au intensificat criza apei la nivel mondial. Soluțiile pentru o gestionare rațională a resurselor de apă includ: modernizarea infrastructurii de apă – reducerea pierderilor din rețelele de distribuție. De exemplu, orașul Singapore a adoptat sisteme avansate de reciclare a apei uzate; promovarea irigațiilor eficiente – utilizarea tehnologiilor de picurare și monitorizare a consumului agricol de apă. Israelul este lider în acest domeniu datorită tehnologiilor sale inovatoare; reducerea poluării apelor – monitorizarea strictă a industriei chimice și reducerea deversărilor ilegale.

Valorificarea rațională a condițiilor și a resurselor naturale pe Terra este un imperativ pentru dezvoltarea sustenabilă. Prin utilizarea eficientă a resurselor minerale, conservarea pădurilor și protecția resurselor de apă potabilă, umanitatea poate contribui la protejarea planetei și la crearea unui viitor mai echilibrat. Este responsabilitatea fiecăruia – populației, guvernelor și companiilor – să adopte politici și practici care să susțină acest obiectiv comun.

Evaluare

1. Ce înseamnă gestiunea eficientă a resurselor naturale în viziunea voastră?
2. Propuneți trei soluții pentru reducerea consumului iresponsabil de resurse naturale.
3. Evidențiați argumente care justifică că problema asigurării cu resurse minerale este una globală.
4. Realizați un plan de acțiune pentru școala sau comunitatea voastră axat pe reciclare și reducerea deșeurilor.
5. Creați un poster digital cu tematica: „Valorificarea durabilă a resurselor naturale pe Terra”.

12-13

Dinamica numerică și mișcarea naturală a populației. Politici demografice

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați dinamica numerică a populației Terrei de la apariția omului până în prezent;
- identificați factorii care au contribuit la creșterea accentuată a populației în sec. al XX-lea;
- analizați evoluția numerică a populației pe regiuni geografice și țări.

Petra – oraș din Iordania

Termeni-cheie:

- **Rata natalității** – numărul copiilor născuți vii într-un anumit interval de timp (un an), calculat la 1 000 de locuitori.
- **Rata mortalității** – numărul persoanelor într-un interval de timp (un an), calculat la 1 000 de locuitori.
- **Indicatorii natalității și cei ai mortalității** se exprimă atât în persoane la 1 000 de locuitori, cât și în promile (‰).

Populația mondială actuală, repartitia ei teritorială sunt rezultatul unei îndelungate evoluții al cărei început este marcat de apariția omului pe Terra. Drumul parcurs de omenire până în zilele noastre a fost anevoios. Sunt evidențiate trei faze de creștere a populației, cărora le corespund faze de descreștere sau relativă stagnare:

1. **Prima fază de creștere** a populației ar fi avut loc între 40 000 și 35 000 de ani î.Hr., odată cu apariția tehnicilor de cioplire a pietrei și descoperirea uneltelor.
2. **A doua fază de creștere** corespunde descoperirilor tehnicilor agricole și domesticirii animalelor, și ar fi avut loc între 10 000 și 5 000 de ani î.Hr.
3. **A treia fază** ține de apariția revoluțiilor industriale și a început în ultima perioadă a sec. al XVIII-lea, continuând și în prezent.

Se estimează că, la începutul mileniului I (anul I d.Hr.), populația Terrei era de 100 milioane de locuitori, concentrată masiv, în proporție de 85%, pe continentul euroasiatic, celelalte continente având o pondere redusă. În Asia existau atunci doi poli demografici, India și China, cu civilizații la fel de evoluat ca cea a Romei. Către anul 1000, deci după un mileniu, populația a crescut de patru ori, ajungând la 400 de milioane. În anul 1830, populația Terrei atinge valoarea de 1 miliard (tabelul 3.1).

🕒 **Amintiți-vă, de la lecțiile de istorie, factorii și evenimentele istorice ce au influențat dinamica numerică a populației în secolele XVIII–XX.**

Analiza dinamicii populației Terrei atestă o creștere neuniformă în timp și spațiu. Intervalul de timp necesar adăugării fiecărui următor miliard de locuitor s-a diminuat continuu (tabelul 3.2), la fel s-a redus și ritmul anual de creștere a populației (tabelul 3.3).

🔍 **Analizați tabelul 3.3 și explicați de ce s-a redus ritmul anual de creștere a populației Terrei.**

Tabelul 3.2. Dinamica numerică a populației Terrei

Anul	Populația (mil. locuitori)
5000 î. Hr.	100
1000 d. Hr.	400
1600	486
1650	550
1700	679
1750	750
1800	950
1850	1250
1900	1650
1950	2500
1970	3697
1980	4430
1990	5246
2011	7000
2024	8083

Tabelul 3.3. Ritmul anual de creștere a populației Terrei

Anul	Ritmul de creștere a populației (%)
1950	1,6
1960	1,8
1970	2,0
1980	1,8
1990	1,7
2000	1,6
2010	1,4
2020	1,0
2024	0,9

• **Politica demografică** - ansamblul măsurilor și strategiilor adoptate de un stat pentru a influența evoluția populației, în sensul dorit, în special în ceea ce privește natalitatea, mortalitatea, fertilitatea, migrația și structura demografică, în scopul echilibrării dezvoltării economice și sociale.

Tabelul 3.1. Intervalele de timp în care populația Terrei a crescut cu un miliard

Anii de referință	~1830	~1930	1960	1976	1987	1999	2011	2023
Interval de timp (ani)	-	100	30	15	11	12	12	12
Populația (miliarde)	1	2	3	4	5	6	7	8

● **Ce factori au determinat creșterea spectaculoasă a populației în sec. al XX-lea?**

Creșterea rapidă a populației în a doua jumătate a sec. al XX-lea, însoțită de reducerea spectaculoasă a duratei timpului de dublare la scară planetară, a fost denumită „**explozie demografică**” sau „**bombă demografică**”. Manifestarea exploziei demografice trebuie analizată în profil regional, ca urmare a modului de exprimare foarte diferit al acesteia în timp și spațiu. Țările în curs de dezvoltare cuprind actualmente peste 80% din totalul populației Terrei, în timp ce țările înalt dezvoltate sub 20%, acest raport modificându-se continuu în favoarea țărilor în curs de dezvoltare, care au creșteri naturale ale populației mult mai mari. Repartiția numerică a populației este neuniformă pe regiuni geografice (tabelul 3.4).

Tabelul 3.4. Dinamica numerică a populației pe regiuni ale Terrei, în milioane de locuitori

Regiuni	1800	1900	1950	2000	2024	2035*	2050*
Mondial	978	1650	2519	6057	8083	8848	9688
Asia	630	925	1399	3672	4773	5043	5192
Africa	107	133	223	794	1478	1890	2529
Europa	208	430	548	727	747	742	731
America Latină	24	74	167	519	661	725	762
America de Nord	7	82	172	314	378	396	412
Australia și Oceania	2	6	13	31	46	52	62

*proгноză

În anul 2024, cel mai populat stat de pe Terra era India, aceasta depășind China după numărul de locuitori începând cu anul 2023 (tabelul 3.5).

Deosebim politica demografică **pronatalistă**, care este orientată spre a spori creșterea populației, fiind stimulate măsurile ce favorizează creșterea natalității, fertilității, nupțialității etc., și politica **denatalistă (antinatalistă)**, direcționată spre reducerea sau încetinirea creșterii populației prin punerea în practică a unor programe, strategii la nivel statal de control al populației. Indiferent de orientare, o politică demografică reclamă mijloace specifice, fonduri financiare și o legislație adecvată. Statele cu politici antinataliste aplică programe de planificare familială, în sensul descurajării căsătoriilor timpurii, a nașterilor multiple, promovarea mijloacelor contraceptive moderne, motivarea familiilor de dimensiuni reduse (de ex., China a promovat câteva decenii politica demografică „o familie – un copil”). Statele cu politici pronataliste folosesc mijloace atractive de ordin economic: alocații familiale, ajutoare și asistență socială pentru familiile numeroase, indemnizații, ajutoare și avantaje economice, educaționale, sanitare, degrevări de impozite etc.

Numărul populației se modifică continuu în urma reproducerii. *Reproducerea populației* reprezintă un proces de schimbare a generațiilor care se realizează prin mișcarea naturală și mișcarea migratorie (figura 3.1).

În corespundere cu valoarea și raportul dintre natalitate și mortalitate, se evidențiază trei tipuri de reproducere a populației, fiecare stat regăsindu-se în unul dintre ele: *tradițională, de tranziție și modernă*.

Tabelul 3.5. Evoluția ierarhiei celor mai populate zece state din lume (mil. loc.)

Nr. Crt.	Statul	1950	Statul	2024
1.	China	555.4	India	1 450.9
2.	India	369.9	China	1 419.3
3.	SUA	152.3	SUA	345.4
4.	F. Rusă	101.4	Indonezia	283,4
5.	Japonia	83.8	Pakistan	251.2
6.	Indonezia	83.4	Nigeria	232.6
7.	Brazilia	53.4	Brazilia	211.9
8.	Bangladesh	42.6	Bangladesh	173.5
9.	Pakistan	39.5	F. Rusă	144.8
10.	Nigeria	42.6	Etiopia	132.0
	Celelalte state	40.2%	Celelalte state	57.4%

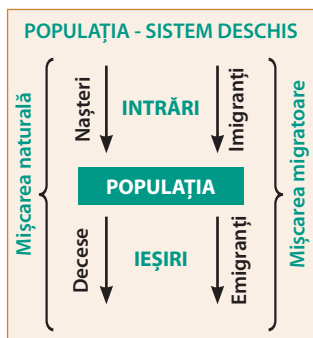

Figura 3.1. Populația – sistem deschis. Componentele dinamicii populației

Rata natalității se determină după formula $N/P \times 1000$, unde N – numărul nașcuților-vii, iar P – numărul populației.

• **Tranziția demografică** – procesul prin care o societate trece de la un regim demografic tradițional (cu valori ale N și M ridicate), la un regim modern (cu valori ale N și M scăzute), în contextul dezvoltării sociale, economice, medicale.

• **Criză demografică** – micșorarea populației țării sau a regiunii în urma reducerii accentuate a natalității și emigrării populației, ceea ce determină descreșterea totală a populației.

Reproducerea tradițională este considerată situația în care generația născută este numeric mai mare decât cea decedată. În acest caz, nivelul natalității îl depășește pe cel al mortalității. Ca rezultat, are loc o creștere naturală a populației.

La nivelul familiei, reproducerea tradițională are loc atunci când numărul de copii în familie este de trei sau mai mare. Astăzi, tipul de reproducere tradițională se menține în mai multe state în curs de dezvoltare din Africa, America Latină și Asia.

Reproducerea de tranziție este în situația în care generația care se naște numeric nu se deosebește esențial de cea care decedează. Valorile natalității și mortalității în acest caz sunt aproape egale, iar la nivelul familiei, numărul copiilor este egal cu doi. În prezent, acest tip de reproducere se înregistrează în

așa state ca Austria, Grecia, Estonia etc.

Reproducerea modernă este determinată de situația în care generația născută numeric este mai mică decât generația decedată. Familiei îi revine în acest caz un copil sau aceasta nu are copii. Prin reproducere modernă se caracterizează în prezent majoritatea statelor din Europa de Est, Centrală și de Vest, Japonia, Coreea de Sud etc.

Mișcarea naturală a populației este influențată de mai mulți factori, printre care pot fi menționați: natural-biologici, demografici, sociali, economici, militari, psihologici, politici, juridici, ecologici, culturali etc.

Natalitatea. Dat fiind faptul că numărul populației în date absolute nu este relevant pentru analiza comparativă, mai frecvent este utilizat termenul de *rată a natalității*. În timp, evoluția natalității a avut variații foarte mari, de la 7–8‰, valori care se înregistrează în prezent în unele state dezvoltate, la 55–60‰ în sec. al XIX-lea. În anul 2024, valoarea maximală a ratei natalității a fost înregistrată în Niger, Guineea și Somalia – 43‰, iar valoarea minimală – în China, Coreea de Sud, Japonia, Taiwan, Ucraina și Italia – 6‰. Media mondială a ratei natalității în anul 2024 a fost de 16‰. Astfel, rata natalității a avut o tendință de declin în intervalul 1950–2024 (tabelul 3.6).

Mortalitatea. Calcularea *ratei mortalității* este identică cu metoda calculării ratei natalității, și anume: $R_m = M/P \times 1000$, unde R_m – rata mortalității, M – numărul de decese într-o anumită perioadă, P – numărul mediu anual al populației. În ultimele două secole, la nivel global s-a înregistrat o diminuare lentă a ratei mortalității, exceptând perioadele de război sau de cataclisme naturale. În sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, rata mortalității atingea valori de 35–40‰, iar la începutul sec. al XX-lea aceasta a scăzut până la valorile de 18–20‰ (tabelul 3.6). Cauzele principale ale acestei evoluții sunt succesele înregistrate în medicină în lupta cu mai multe maladii, dar și progresul tehnico-științific, creșterea nivelului de instruire, iar odată cu acesta și de cultură, și de civilizație a populației.

În anul 2024, rata mortalității la nivel mondial a fost de 8‰, aceasta variind pe regiuni și state ale lumii. Astfel, nivelul minimal al ratei mortalității pe regiuni este înregistrat în America Centrală și de Sud – 6‰, fiind urmată de Oceania – 7‰, America de Nord – 8‰, Europa – 11‰ și Africa – 12‰. Spre deosebire de ratele natalității, oscilațiile ratelor mortalității sunt mai lente, iar diferențele regionale nu sunt atât de exprimate. Cât privește rata mortalității pe state ale lumii, nivelul cel mai înalt se atestă în statele afri-

Tabelul 3.6. Mișcarea naturală a populației Terrei

Indicator Anii	Rata natalității (‰)	Rata mortalității (‰)	Bilanț natural (‰)
1950-1955	37,5	19,5	18,0
1955-1960	35,7	17,3	18,4
1960-1965	35,3	15,5	19,8
1965-1970	33,7	13,3	20,4
1970-1975	30,9	11,5	19,4
1975-1980	28,1	10,9	17,3
1980-1985	27,6	10,3	17,3
1985-1990	26,8	9,7	17,2
1990-1995	24,6	9,5	15,0
1995-2000	22,6	9,2	13,4
2000-2005	21,1	9,0	12,1
2005-2010	20,1	8,8	11,2
2010-2015	19,5	7,7	11,8
2015-2020	18,5	7,6	10,9
2020-2024	17,4	7,6	9,8

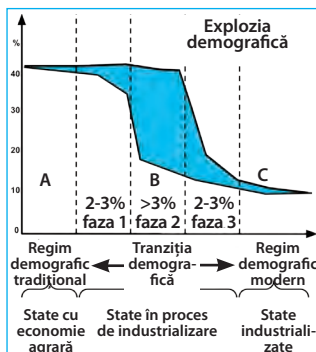

Figura 3.2. Tranziția demografică

Inspirându-se din evoluția economică și demografică a Europei din ultimii două sute de ani, Notestein ajunge la concluzia că fiecare țară în evoluția sa trece de la niveluri reduse ale dezvoltării economice, când natalitatea și mortalitatea ating valori mari, la niveluri superioare ale dezvoltării economice, când cei doi indicatori ating valori mici, ajungând să se anihileze reciproc, fapt ce în final duce la o stabilizare demografică (figura 3.2).

Tranziția demografică sau revoluția demografică este un proces evolutiv, observat într-un număr mare de populații, începând cu sec. al XVIII-lea, caracterizat printr-o scădere importantă a mortalității și a natalității. Tranziția demografică face ca populațiile să treacă de la regimul demografic tradițional, cu niveluri înalte de natalitate și mortalitate, la regimul demografic modern, cu mortalitate și natalitate joase.

cane – Republica Centrafricană – 20‰, Somalia, Nigeria – 12‰, ca urmare a supramortalității generale mari, dar și în unele state europene, foste socialiste – Bulgaria, Serbia, Republica Moldova – 14‰, F. Rusă, Ucraina, Belarus – 13‰, în baza populației vârstnice și a supramortalității masculine. Cele mai mici rate ale mortalității se înregistrează în statele din Orientul Apropiat – EAU – 1‰, Bahrain – 2‰, Kuwait, Oman – 3‰.

Statele lumii se deosebesc esențial și după **rata mortalității infantile**, care reflectă cota parte a copiilor decedați sub vârsta de 1 an din numărul total al copiilor născuți și se calculează de asemenea în promile (‰). Dacă coeficientul general al mortalității depinde de nivelul de dezvoltare economică și de structura pe vârste a populației, atunci mortalitatea infantilă este o reflectare directă a situației social-economice din țară. Cele mai mari valori ale mortalității infantile sunt înregistrate în statele slab dezvoltate: Afganistan – 131‰, Ciad – 125‰, iar cele mai mici valori în statele înalt dezvoltate: Europa și America de Nord – 6‰, ceea ce reflectă nivelul de dezvoltare a sistemului de sănătate, a medicinei, starea mediului înconjurător etc.

Bilanțul natural este elementul dinamicii populației care exprimă diferența dintre natalitate și mortalitate. Se exprimă în valori relative (‰) și se calculează pentru o perioadă de timp determinată sau pentru un an. Atunci când valorile bilanțului natural sunt pozitive, acesta poartă denumirea de **spor natural**, iar când valorile sunt negative – de **deficit natural**. Ca și celelalte componente ale dinamicii populației, bilanțul natural a avut variații semnificative în timp. Până în sec. al XVIII-lea, sporul natural avea valori mici, deoarece ratele natalității și mortalității aveau valori destul de mari. Începând cu sec. al XVIII-lea și, în special în sec. al XIX-lea, s-a diminuat rata mortalității, bilanțul natural capătând valori pozitive și, corespunzător, s-au înregistrat creșteri ale populației. Astăzi, deficit natural se înregistrează în majoritatea statelor Europei, în Japonia, în Federația Rusă.

Tranziția demografică. În secolele XIX–XX s-au înregistrat modificări demografice în țările industrializate, iar după 1940 – în țările mai puțin dezvoltate, trecându-se de la un regim demografic tradițional, cu natalitate și mortalitate ridicată, fertilitate înaltă și creștere lentă, la un regim demografic modern, cu mortalitate scăzută, fertilitate scăzută și creștere lentă. În conformitate cu aceste schimbări, în anul 1945 de către americanul Francis Notestein a fost fundamentată teoria tranziției demografice.

Evaluare

1. Numiți componentele mișcărilor naturale și migraționale ale populației care asigură intrările și ieșirile de populație.
2. Care este relația dintre tipul de reproducere a populației și nivelul de dezvoltare a statelor?
3. Numiți factorii care influențează reproducerea populației.
4. Ce factori au determinat manifestarea procesului de tranziție demografică?
5. De ce tranziția demografică s-a desfășurat, în diferite perioade de timp, în funcție de regiune?
6. Analizați politicile demografice pronataliste și denataliste pe exemplul unor state.

14

Mobilitatea teritorială a populației: factori de mobilitate, tipizare, importanță

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți conceptele de bază și indicatorii care explică și caracterizează migrația populației;
- clasificați migrațiile populației pe baza diferitor criterii;
- analizați efectele economice, sociale, demografice, interculturale ale migrației populației.

Fluxuri de migrație și mobilitatea umană în era modernă

Migrația populației (mobilitatea teritorială a populației) reprezintă un proces demografic esențial, care influențează dinamica socială, economică și culturală la nivel global. Prin deplasarea oamenilor între regiuni și continente, migrația contribuie la redistribuirea resurselor umane și la adaptarea societăților la provocările economice și demografice. Acest fenomen joacă un rol crucial în echilibrarea pieței forței de muncă, reducerea inegalităților și stimularea inovației prin diversitate culturală. În contextul globalizării și al schimbărilor climatice, migrația devine nu doar o necesitate pentru supraviețuire, ci și un motor al dezvoltării durabile.

Factorii, care determină migrația populației, sunt economici, demografici, politici, naturali. Migrațiile se clasifică după mai multe criterii (tabelul 3.7).

Tabelul 3.7. Diversitatea tipurilor de migrații

Criteriul	Tipuri de migrații					
Durată	Definitive/Permanente			Temporare și sezoniere		
Aria geografică	Externe/Internaționale			Interne		
Cauze / scop	Economice	Politice	Ecologice	Etnice	Demografice	Religioase
Forma de organizare	Organizate			Individuale		
Modul de desfășurare	Benevole			Forțate		
Cadrul legal	Legale			Ilegale		

• **Bilanț migratoriu al populației** – diferența dintre numărul imigranților și cel al emigranților, exprimată în valori relative (%), calculată pentru un an sau pentru o perioadă determinată de timp.

• **Emigrare** – acțiune a unei persoane (emigrant) sau a unui grup de persoane de a-și părăsi țara de origine, spre a se stabili definitiv sau pentru o perioadă de timp în altă țară.

• **Imigrație** – acțiune prin care o persoană (imigrant) sau un grup de persoane pătrund într-o țară străină, cu scopul de a locui, de a munci permanent sau temporar.

• **Exod de intelecte** (brain drain) – formă a migrației internaționale, constând în migrația oamenilor de știință și a lucrătorilor de înaltă calificare, de obicei din țările în curs de dezvoltare, spre țările dezvoltate.

Din punctul de vedere al poziției față de migranți, statele lumii pot fi clasificate în țări de imigrație (statele dezvoltate) și țări de emigrație (statele în curs de dezvoltare și cele mediu dezvoltate). Actualmente, practic toate statele s-au antrenat într-un proces activ al migrației. Chiar și statele cu regimuri închise participă tot mai activ în circuitul migrațional internațional, fenomenul emigrării fiind supus aici unui control foarte dur.

Forța de muncă, de regulă, se deplasează din statele cu surplus de forță de muncă sau care nu sunt în stare să valorifice potențialul uman existent, către statele cu insuficiență de forță de muncă. Statele dezvoltate în prezent se află într-o competiție directă privind atragerea capitalului uman calificat (*brain drain*), lansând mai multe programe și strategii atractive pentru aceste categorii de persoane.

Creșterea intensității migrației de muncă la etapa contemporană este determinată de un șir de factori precum:

- dezvoltarea inegală a economiilor naționale, creșterea disparităților în dezvoltarea economică a diferitor grupe de state sau chiar în interiorul statelor, fapt ce a impulsionat apariția fluxurilor migraționale;

În prezent doar Australia mai este oficial deschisă pentru imigranți, în timp ce Canada, Israel, SUA, statele Europei Occidentale sunt parțial deschise. Selectarea migranților de către statele recipiente este rigidă și poartă, în multe privințe, un caracter discriminatoriu.

E bine să știi:

- Cele mai multe migrații se realizează pe distanțe scurte;
- Cu cât este mai mare așezarea umană, cu atât aceasta este mai atractivă pentru migranți;
- Creșterea orașelor mari este determinată în special de procesele migraționiste și nu de creșterea naturală a populației;
- Factorul economic este determinant în procesele migraționiste.

• **Migrația navetistă** este o formă de migrație temporară și repetitivă, în care persoanele se deplasează zilnic sau periodic (ex. săptămânal) între locul de reședință și locul de muncă sau studiu, fără a-și schimba domiciliul permanent. Este o migrație internă (în majoritatea cazurilor). Se realizează de obicei pe distanțe scurte sau medii (rural-urban, suburbi-oraș). Este tipică pentru zonele periurbane, metropolitane sau rurale apropiate de centre economice.

- liberalizarea în mișcarea persoanelor, determinată fie de către anumite instituții economice internaționale specializate, fie de actori importanți ai economiei mondiale (corporațiile transnaționale care asigură mișcarea forței de muncă spre capital sau transferă capitalul în regiunile cu surplus de forță de muncă);

- procesele integraționiste din economia mondială care stimulează mișcarea forței de muncă între statele integrate;

- îmbunătățirea sistemului de transport mondial;

- relațiile sociale, exprimate prin internaționalizarea căsătoriilor, culturilor;

- aspectul demografic, exprimat prin creșteri inegale a numărului populației în statele lumii;

- ocuparea parțială a forței de muncă și existența fenomenului de șomaj etc.

Fluxurile migraționiste și direcția acestora s-au schimbat mult în decursul istoriei contemporane.

● **Amintiți-vă, de la lecțiile de istorie, ce evenimente au determinat fluxuri migraționiste în secolele al XVII-lea și al XIX-lea.**

Din a doua jumătate a sec. al XX-lea s-au format câteva centre/nuclee de atragere a migrației de muncă:

- **Europa de Vest.** Numărul cel mai mare de migranți l-au primit Germania, Franța, Marea Britanie, Belgia, Țările de Jos, Elveția. În ultimii zece ani, după destrămarea sistemului socialist, un număr considerabil de migranți au venit din statele Europei de Est și de Sud-Est. Mai multe state din Europa de Sud s-au transformat din țări de emigrație în țări de imigrație.

- **Țările exportatoare de petrol din Orientul Apropiat și Mijlociu.** Ponderea muncitorilor străini în șase state monarhice a depășit 50% din totalul muncitorilor: Bahrain – 51%, Arabia Saudită – 60%, Oman – 70%, Kuwait – 86%, EAU – 89%, Qatar – 92%.

- **Israelul.**

- **SUA.** Formarea resurselor de forță de muncă a SUA s-a datorat în mare parte imigrației. Însăși națiunea americană s-a format în mare parte din imigranți.

- **Australia.** Ca și SUA, Australia duce o politică de asimilare a migranților.

- **Regiunea Asia Pacific:** Brunei, Japonia, Hong Kong – China, Malaysia. Singapore, Coreea de Sud, Taiwan. Aceste state tot mai mult apelează la serviciile muncitorilor străini, în special în activități ce nu solicită o calificare înaltă.

Numărul migranților sporește în ritm rapid. Dacă în anul 1970 erau atestați 82 mil. persoane, în anul 2000 – 175 mil. persoane. În prezent, numărul acestora depășește 250 mil. persoane (inclusiv 37,5 mil. de migranți refugiați).

Efectele migrației populației sunt multiple. Migrația influențează viața social-economică a tuturor statelor lumii, dovadă fiind preocuparea tot mai activă față de fenomenul migrațional.

Evaluare

1. Care sunt consecințele migrației pentru economia mondială în ansamblu? Dar pentru R. Moldova?
2. Explicați diferența dintre migrația legală și cea ilegală. Oferiți câte un exemplu pentru fiecare.
3. Analizați efectele migrației internaționale: pe plan economic, demografic și intercultural.
4. Elaborați o diagramă cauză-efect privind impactul migrației asupra pieței forței de muncă în Europa de Vest.
5. Creați un poster digital care să evidențieze avantajele diversității culturale rezultate în urma migrației. Includeți date, imagini și exemple din cel puțin două continente.

15

Repartiția geografică și densitatea populației

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați factorii care determină repartiția neuniformă a populației pe regiuni ale Terrei;
- analizați tendințele înregistrate în dinamica densității medii a populației la nivel mondial, pe țări;
- calculați densitatea medie a populației;
- localizați pe hartă regiunile cel mai dens și cel mai slab populate de pe Terra.

Densitatea ridicată a populației în marile aglomerări urbane

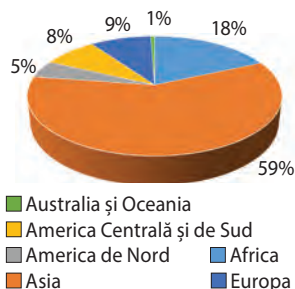

Figura 3.3. Ponderea populației pe regiuni ale Terrei, 2024

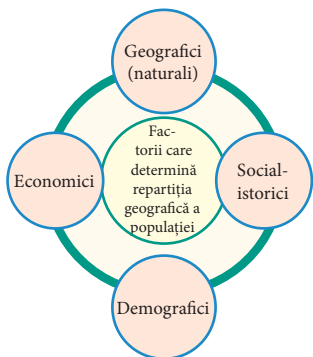

Figura 3.4. Factorii care determină repartiția geografică a populației pe Terra

Distribuția geografică a populației mondiale relevă puternice inegalități spațiale, rezultat al unui lung proces de evoluție și al unor influențe importante. Din suprafața totală a uscatului, doar 1/3 este locuită. La nivelul continentelor atrage atenția Asia care înglobează circa 59,0% din populația mondială pe un teritoriu care reprezintă doar 20% din suprafața uscatului, America deține 12,8% din populația mondială, Africa – 18,3% și Europa – 9,2% (figura 3.3).

Distribuția populației în funcție de latitudine evidențiază, de asemenea, diferențieri importante: 90% din populația planetei trăiește în emisfera nordică. Concentrarea uscatului în emisfera nordică explică atât această disimetrie în ceea ce privește distribuția populației, cât și faptul că nouă din zece locuitori ai planetei trăiesc în emisfera nordică. Factorii care determină repartiția geografică a populației Terrei sunt reflectați în figura 3.4.

Factorii geografici. Fizionomia reliefului, gradul de accesibilitate al terenului, clima, vegetația, fertilitatea naturală a solului, izvoarele și resursele de apă – toate aceste elemente condiționează densitatea și gruparea variabilă de populație.

Relieful influențează răspândirea populației prin altitudine, masivitate, direcția generală a culmilor, înclinarea versanților și poziție în cadrul diferitor zone climatice.

Altitudinea acționează, cel mai adesea, ca un factor limitator al repartiției geografice a populației. Numărul populației descrește odată cu creșterea altitudinii.

De ce numărul populației descrește odată cu creșterea altitudinii?

Spațiile joase de câmpie oferă, de regulă, o bună accesibilitate, soluri fertile și un potențial hidrologic favorabil, asigurând condiții foarte bune pentru stabilirea și creșterea numerică a populației. Exemple importante sunt Asia Musonică – estul Chinei și India, precum și delta Nilului în Egipt și Câmpia Mesopotamiei.

Peste 55% din populația Terrei locuiește pe teritorii situate sub 200 m altitudine, ceea ce corespunde, în general, unităților de câmpie, care ocupă 25 % din suprafața uscatului. De asemenea, 80% din populație trăiește în zone aflate sub 500 m altitudine, ceea ce reprezintă aproximativ 57% din suprafața terestră.

Prin regimul și distribuția spațială a principalelor elemente, condițiile climatice au avut un rol determinant în repartiția populației. Rolul climatului poate fi concentrat în trei tipuri de constrângeri: *termice*, *pluviometrice* și *higrotermice*. Astfel, frigul, ariditatea și umiditatea sunt vectorii prin care climatul limitează distribuția populației.

Cum influențează scăderea presiunii aerului și a cantității de oxigen, odată cu creșterea altitudinii, asupra populației?

● **Focarele principale de concentrare demografică sunt:**

- Asia de Est – concentrează $\frac{1}{4}$ din populația globului pe doar 4% din suprafața acestuia;
- Asia de Sud: India, Bangladesh, Pakistan, Sri-Lanka – deține 20% din populația Terrei și doar 3% din suprafața uscatului;
- Europa Centrală și de Vest (spațiu dintre Marea Baltică, Marea Nordului și Marea Mediterană, închis spre est de o linie imaginară ce unește țărmul oriental al Mării Negre, cursul inferior al Donului, cu țărmul nordic al Mării Baltice, în dreptul orașului Sankt-Petersburg) – concentrează 7% din populația lumii pe 1,5% din suprafața totală a uscatului. Indicii densității depășesc aici 300 loc./km².

Densitatea generală sau medie (D) a populației caracterizează o stare de moment în cadrul teritoriului și este determinată de raportul dintre numărul populației și spațiul pe care îl ocupă. Expresia matematică este dată de formula:

$D = Np / St$, loc./km²; unde: Np – numărul populației;

St – suprafața teritoriului de referință; D – densitatea generală

Cifrele de pe hartă indică:

- I – densitatea medie mai mare de 100 loc./km²;
- II – densitatea medie între 20 și 100 loc./km²;
- III – densitatea medie între 2 și 20 loc./km²;
- IV – spații cu o densitate foarte mică a populației.

Factorii economici ai distribuției populației sunt următorii: nivelul dezvoltării economice și tipul de economie; modul de exploatare a solului și nivelul de dezvoltare al agrotehnicii; particularitățile dezvoltării industriei; evoluția transportului și a comerțului; politica dezvoltării urbane.

Factorii social-istorici s-au manifestat în mod diferențiat în spațiu și timp, având caracter conjunctural în funcție de condițiile sociale sau istorice existente într-un anumit moment. Dintre aceștia enumerăm: vechimea populării unor teritorii; colonizările libere sau forțate; redistribuțiile de populație ca urmare a aplicării unor acorduri după perioade conflictuale. La acestea se pot adăuga migrațiile determinate de condițiile economice precare ale unor state sau regiuni de pe glob.

● **Cum au influențat eliberarea națională a statelor, consolidarea independenței, urmările războaielor etc. repartiția geografică a populației?**

Factorii demografici determină ritmul de creștere sau de descreștere a populației și, implicit, modifică distribuția populației pe teritoriu, influențând astfel densitatea populației. Țările cu rata natalității ridicată: ex., Niger, RD Congo, tind să aibă o creștere rapidă a populației, ceea ce duce în timp la o densitate mai mare în zonele favorabile locuirii. Țările cu mortalitate ridicată sau cu populație îmbătrânită, de ex., Japonia, Bulgaria, pot înregistra scăderi ale densității populației.

Odată cu creșterea numărului populației Terrei, crește și densitatea medie a populației mondiale, care în anul 2024 a fost de 60,3 loc./km². La nivel de regiuni și de state, densitatea medie a populației prezintă valori foarte diferențiate.

● **Analizați densitatea populației folosind harta de mai jos (figura 3.5).**

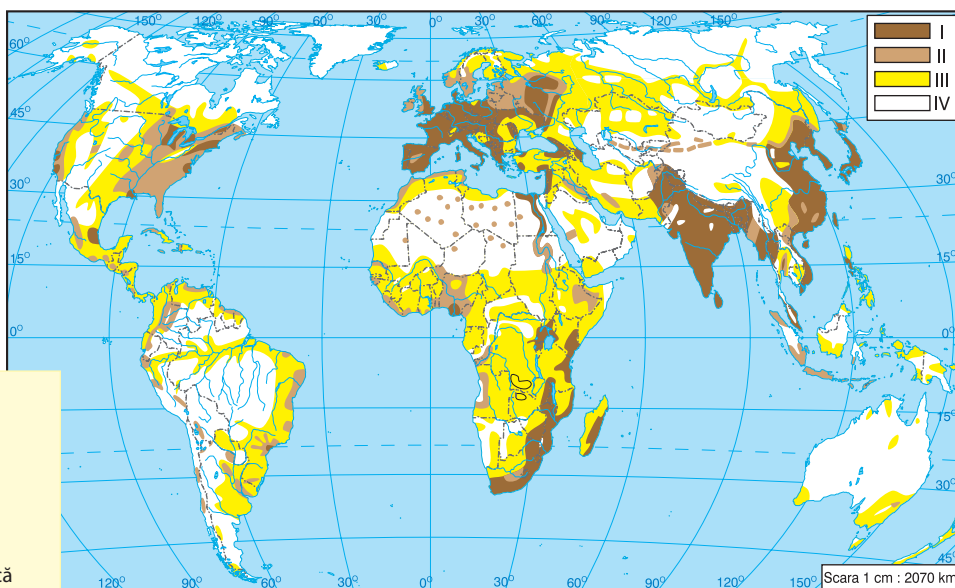

Figura 3.5. Harta densității populației pe Terra

Evaluare

1. Enumerați regiunile cel mai dens populate de pe Terra și evidențiați factorul determinant în popularea acestora.
2. Calculați densitatea medie a populației într-un stat cu 50 milioane de locuitori cu o suprafață de 1 000 000 km².
3. Imaginați-vă un scenariu în care o zonă slab populată (ex., Sahara) devine atractivă pentru locuire. Ce factori geografici și economici ar trebui să se modifice pentru a permite acest lucru?
4. **Studiu de caz.** Contraste regionale în distribuția populației: cazul Chinei (China de Est versus China de Vest). Cauze și consecințe.

16

Structura populației după diferite criterii. Structura rasială, etnolingvistică și confesională a populației

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele rase umane;
- clasificați popoarele lumii după structura rasială, etnolingvistică și religioasă;
- analizați repartitia spațială a principalelor rase, grupuri etnice și religioase;
- apreciați obiceiurile și tradițiile culturale ale popoarelor lumii.

Diversitatea rasială
a speciei umane

Dintre cauzele care au determinat apariția raselor umane evidențiem: 1) direcția genetică și 2) adaptarea la condițiile de mediu. Direcția genetică se referă la anumite trăsături fizice moștenite, în timp ce restul diferențierilor rasiale sunt considerate a fi rezultatul adaptării grupelor umane la condiții specifice de mediu. De exemplu, culoarea deschisă a pielii, prezintă la rase deosebite din alte puncte de vedere (europoizi, mongoloizi), reprezintă o formă de adaptare la insolația mai redusă decât de pe continentul de origine al subspeciei (Africa).

- **Antropogeneza** – procesul îndelungat de apariție și dezvoltare a speciei umane.
- **Metis** – persoană provenită din doi părinți de rase diferite. În istoria Americii, metis era desemnat o persoană de origine mixtă europeană și indigenă (ex., spaniol + amerindian).

Structura rasială a populației. Rasele pot fi definite ca grupuri umane formate în procesul de diferențiere a subspeciei *Homo sapiens*. Aceste grupuri se caracterizează printr-un ansamblu de trăsături somatice și fiziologice comune, dar variabile în anumite limite bine determinate. Printre aceste trăsături se numără: culoarea pielii, aspectul părului, proporțiile dintre diferitele părți ale corpului, forma craniului, forma nasului și a buzelor etc. Diferențierile rasiale sunt destul de vechi, apreciindu-se că datează din Paleolitic, respectiv dintr-o perioadă cuprinsă între 100 000 și 11 000 ani în urmă, și au apărut ca rezultat al dispersiei treptate a grupelor umane din aria de antropogeneză pe întreaga suprafață a planetei și, respectiv, a evoluției ulterioare relativ izolate a acestora, în condiții de mediu diferențiate. Toate rasele actuale s-au format prin diferențiere dintr-un singur trunchi comun.

● Care sunt cauzele diferențelor rasiale?

Cei mai mulți antropologi susțin existența a patru rase umane principale: rasa ecuatorială (melanodermă), rasa mongoloidă, rasa europoidă (caucazoidă) și rasa australoidă.

● Descrieți rasele umane după aspectul exterior.

Trebuie menționat faptul că în prezent nu există rasă pură, omogenă din punct de vedere genetic; marile migrații ale popoarelor au favorizat amestecul populației, generând rase noi sau rase de tranziție, cum ar fi mulatrii, metișii și zambos. Procesul de formare a raselor corespunde evoluției speciei umane și este departe de a fi considerat încheiat, în cadrul raselor majore apărând schimbări importante.

● Amintiți-vă, de la „Geografia continentelor și oceanelor”, ce rase intermediare s-au format în America Latină.

Structura etnolingvistică. Termenul *etnic* provine din grecescul „ethnos”, semnificând popor, națiune, comunitate umană. Popoarele sunt definite ca subpopulații ale căror membri au mai multe trăsături comune, printre care se înscriu limba vorbită, religia, obiceiuri și tradiții comune, mod de viață asemănător etc. Cele mai simple grupuri etnice sunt clanul, uniunile de clanuri, triburile și uniunile tribale care astăzi se întâlnesc pe areale restrânse în Africa, parțial în Asia și în America de Sud. Cele mai evaluate grupuri etnice în prezent sunt națiunile.

În lume în prezent sunt mai mult de 3 000 de popoare, majoritatea fiind mici sau foarte mici. Popoarele mari, care numără peste un milion de persoane, sunt circa 350.

• **Un grup etnic** este o comunitate de persoane care se identifică între ele prin: origine comună, limbă, cultură (tradiții, religie, obiceiuri), conștiință identitară comună. Un grup etnic poate exista în interiorul unui stat fără a avea un stat propriu. De exemplu: kurzii, bascii, uigurii, romii.

• **Termenul „popor”** este mai larg și are implicații politico-teritoriale. Un popor este o comunitate umană relativ stabilă, formată istoric pe un teritoriu, unită prin limbă, cultură, tradiții, dar și prin conștiința națională (voința de autodeterminare). Adesea, un popor este asociat cu formarea unui stat sau cu aspirații politice proprii. Exemplu: poporul român, poporul francez, poporul ucrainean. Grupul etnic accentuează identitatea culturală și origine comună, în timp ce poporul implică și elemente politice (națiune, suveranitate, stat).

• **Religie** – un sistem unitar de credințe și practici cu privire la ființe sau forțe supranaturale (Dumnezeu, zei, îngeri, duhuri, demoni etc.), prin care o societate umană își conturează o viziune unitară asupra divinității și relaționează cu aceasta.

• **Animism** – credință potrivit căreia toate lucrurile și ființele sunt însuflețite de spirite, fiecare om are un suflet care poate părăsi temporar trupul în timpul viselor și cu desăvârșire în moarte.

Acestora le revin 97% din totalul populației Terrei. Cele mai mari popoare din lume, care depășesc numărul de 100 mil. persoane, sunt: chinezii (peste 1 mld. loc.), bengalezii: *India, Bangladesh*, americanii, brazilienii, japonezii, pendjabii: *India, Pakistan*.

Limba vorbită se înscrie printre elementele de identitate națională, fiind considerată o componentă importantă a culturii unei națiuni. Limbile popoarelor lumii, în număr de circa 4000, se grupează în **familii lingvistice și grupe de limbi**. O familie lingvistică desemnează un grup de limbi care au o origine comună. Cele mai mari familii lingvistice sunt:

Familia indo-europeeană, care cuprinde aproximativ patru miliarde de vorbitori și include mai multe grupe lingvistice importante: *grupa romanică*: italienii, spaniolii, francezii, portughezii, românii, majoritatea popoarelor din America Latină, *grupa germanică*: germanii, englezii, americanii, canadienii de origine engleză, popoarele țărilor scandinave, australienii – fără populațiile aborigene, *grupa slavă*: rușii, ucrainenii, belarușii, slovaci, cehii, bulgarii, sârbii, croații, slovenii etc.

Familia sino-tibetană, a doua ca număr de vorbitori (circa 1,5 miliarde), este răspândită în cea mai mare parte a Asiei de Est și include cea mai numeroasă populație vorbitoare a unei limbi – chinezii, asociați grupei chineze din această familie.

Familia bantu este reprezentativă pentru cea mai mare parte a populației din Africa Tropicală.

Familia semito-hamitică (numită și afro-asiatică) cuprinde populația din Africa de Nord, din țările arabe ale Asiei de Sud-Vest, precum și din Israel. Numărul total al vorbitorilor se ridică la circa 260 de milioane.

Familia fino-ugrică (parte a familiei uralice) include limbi vorbite în Europa de Nord și de Est, precum *maghiara* – Ungaria, *finlandeza* – Finlanda și *estoniană* – Estonia. Aceste limbi nu aparțin familiei indo-europene și se remarcă prin trăsături gramaticale distincte.

Există și limbi considerate izolate, deoarece nu pot fi atribuite cu certitudine unei familii lingvistice. Printre acestea se numără: *coreeana, japoneza, greaca, basca* (vorbită în nordul Spaniei și sud-vestul Franței).

Se întâlnesc situații în care reprezentanții unei națiuni vorbesc două sau mai multe limbi. De exemplu, elvețienii utilizează patru limbi oficiale: franceza, germana, italiana și retoromana. În statele bilingve sunt folosite două limbi de lucru: în Canada – franceza și engleza; în Belgia – valona (*franceza*) și flamanda (*nederlandeză*). În Uniunea Europeană sunt recunoscute 24 de limbi oficiale. Unele state recunosc un număr impresionant de limbi oficiale. De exemplu: Africa de Sud recunoaște 11 limbi oficiale, India – 22 de limbi oficiale recunoscute la nivel național (dintr-un total de peste 1600 de limbi și dialecte), Senegalul admite șase limbi naționale, Nigeria recunoaște trei limbi principale: *hausa, yoruba, igbo*, din cele aproape 400 de limbi vorbite.

Structura confesională (religioasă). Viața populației unui teritoriu este polarizată de mai mulți factori esențiali, unul dintre care este *religia*. Diferențe importante dintre religii apar în ceea ce privește numărul de adepți ai fiecărei religii și repartitia lor spațială. Pe plan mondial există trei categorii principale de religii: **universale, etnice și tribale**.

Religiile universale sunt cele care au deschidere către întreaga populație a Terrei. Cele trei religii universale unanim acceptate sunt **creștinismul, islamismul și budismul**. Integrarea lor în această categorie a fost determinată de modul în care au evoluat și s-au răspândit în spațiu.

Numărul vorbitorilor unei limbi nu coincide întotdeauna cu numărul persoanelor de etnie corespunzătoare, pentru care limba respectivă este maternă. Printre cele mai răspândite limbi din lume se numără: chineza (mandarină) – aproximativ 1,1 miliarde de vorbitori, engleza – circa 1 miliard de vorbitori (dintre care aproximativ 400 de milioane nativi), hindi și urdu – împreună aproximativ 700 milioane de vorbitori, spaniola – circa 550 milioane, araba – aproximativ 310 milioane, bengaleza – aproximativ 260 milioane, portugheza – aproximativ 260 milioane, rusa – circa 250 milioane, franceza – aproximativ 280 milioane, japoneza – în jur de 125 milioane, germana – circa 135 milioane.

• Una dintre obligațiile esențiale pentru adepții islamismului constă în efectuarea pelerinajului la Mecca și Medina (Arabia Saudită), fenomen cu profunde implicații spațiale (intensificarea traficului aerian, dezvoltarea bazei de cazare ș.a.).

Religiile etnice se caracterizează printr-o restrictivitate accentuată la nivelul unor popoare sau a unor state, fiind astfel puternic dependente de spații specifice, cu trăsături fizice și culturale care le influențează direct. Principalele religii considerate a fi etnice sunt **hinduismul**, **șintoismul**, **iudaismul**, **confucianismul** și **taoismul**. Ultimele două, alături de budism, formează așa-numitul „complex religios chinez”.

Religiile tribale sunt puternic legate de mediul natural în care au apărut. Ele se caracterizează prin credința și închinarea la spirite ale naturii materializate în elemente precum stânci, copaci, animale, despre care se presupune că posedă puteri supranaturale ce trebuie respectate. Acestor religii li se atribuie termenul comun de animism.

Creștinismul este religia dominantă, numărând peste două miliarde de aderenți, respectiv 30,6% din populația mondială. În cadrul ei se diferențiază: **catolicismul** cu circa 15,0% din populația mondială. Centrul mondial al acestei religii este Vaticanul, iar autoritatea supremă – Papa. Este bine reprezentat în țările Americii Latine (90% din totalul populației), în Europa de Vest (60% din totalul populației), în special, Italia, Spania, Franța, Austria și Polonia; **protestantismul** – 7,4% din populația mondială. Cuprinde un număr mare de adepți în Europa, mai ales în Marea Britanie, Germania, Elveția și țările scandinave, în Africa, America de Nord, apoi în Australia și Noua Zeelandă; **ortodoxismul** – 3,1% din populația mondială – este localizat în spațiul altădată dominant de Bizanț, respectiv în Grecia și țările Europei de Est – Federația Rusă, Belarus, Ucraina, România, Serbia, Cipru, Macedonia, R. Moldova. Centrele teritoriale de referință ale ortodoxiei sunt Moscova, Muntele Athos și Ierusalim.

Islamismul se situează pe locul doi în lume ca număr de aderenți – 16,7% din populația mondială. Centrul mondial al islamismului este orașul Mecca. Islamismul a cunoscut o expansiune rapidă în Asia Occidentală și Centrală, în Asia de Sud: *Pakistan și Bangladesh*, în Asia de Sud-Est, mai ales în *Malaysia și Indonezia*, în Africa de Nord și Centrală, sudul Europei: *Albania, Bosnia și Herțegovina*. Islamismul progresează rapid în numeroase țări din Europa de Vest, ca urmare a imigranților proveniți din Africa de Nord sau Asia de Sud și de Sud-Vest. Se diferențiază: suniții – 90% din totalul islamicilor, și **șiiții** – 9,8% din totalul islamicilor.

Budismul – 6,1% din populația mondială – a apărut în sec. al V-lea î. Hr. în Nepal și Câmpia Gangelui. În China, leagănul budismului este orașul Lhasa din Tibet. Budiștii au fost persecutați în statele asiatice cu regim comunist – Mongolia, Coreea de Nord, China, Vietnam.

În Africa, animismul înregistrează un regres în favoarea creștinismului; în Asia, budismul de asemenea a regresat, în timp ce hinduismul și islamismul păstrează aceleași poziții. În America de Sud se remarcă o creștere ușoară a numărului adepților protestantismului, în paralel cu un declin al catolicismului, în timp ce pe insulele Pacificului se înregistrează o tendință inversă. În Orientul Apropiat islamismul progresează rapid.

Evaluare

1. Explicați de ce nu mai putem vorbi astăzi despre „rase omogene” din punct de vedere genetic.
2. Numiți factorii care determină păstrarea identității etnice și factorii care asigură asimilarea etnică.
3. Identificați diferențele dintre termenii „grup etnic” și „popor”, și prezentați câte un exemplu pentru fiecare.
5. Realizați un proiect despre diversitatea lingvistică a unei regiuni la alegere, de ex., *Africa de Vest, Asia de Sud-Est, Europa Centrală*. Includeți: limbile vorbite, familiile lingvistice, statutul oficial, impactul asupra vieții sociale.
5. Care este influența religiei asupra comportamentului demografic, a modului de viață, a comportamentului economic al populației?
6. Elaborați un poster digital cu titlul „Toți diferiți, toți oameni” în care să evidențiați rasele umane, amestecul raselor umane și dreptul la diversitate.

17

Structura pe grupe de vârstă și pe genuri a populației. Speranța de viață la naștere

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați factorii care influențează dezechilibre ale structurii pe grupe de vârstă și pe genuri a populației;
- stabiliți tendințele înregistrate în dinamica structurii pe grupe de vârste și pe genuri a populației;
- localizați pe hartă statele și regiunile care înregistrează dezechilibre în structura pe grupe de vârstă și genuri a populației.

Structura pe vârste
și pe genuri a populației

Termeni-cheie:

• **Speranța de viață la naștere** – indicatorul care exprimă numărul de ani pe care îi vor trăi în medie cei născuți, în perioada respectivă, dacă în decursul vieții lor nivelul mortalității va rămâne același cum a fost în anul nașterii.

• **Îmbătrânirea demografică** – tendința de creștere a ponderii populației vârstnice de 60 sau de 65 de ani și peste, în timp ce ponderea populației tinere și adulte se reduce, fenomen ce afectează numeroase state ale lumii, începând cu sfârșitul anilor 1960 ai sec. al XX-lea. Opus fenomenului de îmbătrânire demografică este cel de întinerire demografică.

Vârsta și genul sunt caracteristicile de bază ale unei populații. Fiecare populație are o structură diferită pe vârste și gen, iar această structură poate avea un impact considerabil asupra situației sociale și economice, atât în prezent, cât și pe termen lung. Caracteristica „vârstă” este semnificativă și prin faptul că este legată de fenomene demografice importante, cum ar fi mortalitatea, natalitatea, fertilitatea, nupțialitatea. Toate aceste fenomene variază cu vârsta.

Structura pe grupe de vârstă și pe genuri a populației este influențată de mai mulți factori: reproducerea populației, migrațiile, conflictele militare.

Structura pe vârste reflectă repartitia populației pe grupe de vârstă. Grupa de vârstă este totalitatea persoanelor de aceeași vârstă. Din punct de vedere demografic, se diferențiază trei grupe mari de vârstă: populația tânără (0–15 ani), populația adultă (16–64 de ani) și populația vârstnică (65 de ani și peste). În prezent, copiii (0–15 ani) constituie 25% din populația Terrei, adulții – 65%, iar populația vârstnică are o pondere de circa 10%.

● **Amintiți-vă care este structura pe grupe de vârstă a populației în Republica Moldova. Dar care este gradul de îmbătrânire?**

Tabelul 3.8. Structura pe grupe de vârstă a populației pe regiuni ale Terrei, în % din total

Regiunea	Populația tânără (0–15 ani)		Populația vârstnică (peste 65 de ani)	
	1975	2024	1975	2024
Mondial	37	25	5,4	10
Asia	38	23	4,5	10
Africa	45	39	3	4
Europa	24	16	12	20
America de Nord	25	18	10	18
America de Sud	42	22	4	10
Oceania	31	23	8	13

● **Analizați datele din tabelul 3.8 și stabiliți ce regiuni ale Terrei se confruntă cu procesul de îmbătrânire demografică.**

Cea mai mare pondere a persoanelor de vârstă înaintată din totalul populației este în Monaco (36%), Japonia (29%), Italia și Portugalia (24%), iar cea mai redusă – în EAU, Qatar, Guyana și Nauru – 2%.

O imagine vizuală clară a structurii pe grupe de vârstă și pe genuri a populației este cuprinsă în piramida pe grupe de vârstă și gen a populației (figura 3.6). Aceasta este o reprezentare a structurii pe grupe de vârstă a populației care reflectă atât tendințele

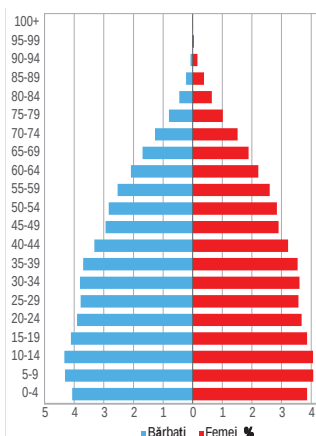

Figura 3.6. Piramida pe grupe de vârstă și gen a populației Terrei, 2024

• **Genul** reprezintă un sistem simbolic cu ajutorul căruia se interpretează relațiile dintre persoane. Astfel, dacă sexul se referă la diferențele biologice dintre femei și bărbați, genul se referă la modul în care o anumită cultură definește aceste diferențe, la deosebirile dintre modul în care femeile și bărbații își trăiesc viața. Noțiunea de "sex" și "gen" nu se substituie. Genul definește relațiile sociale dintre femei și bărbați, ce pot fi schimbate prin intermediul influențelor politice, economice, sociale sau culturale.

pe termen lung ale fertilității și ale mortalității, cât și efectele de scurtă durată, cum ar fi războaiele, migrațiile, epidemiile, politicile demografice sau fenomene demografice, precum „baby-boom” etc.

În funcție de raportul dintre proporția populației cu vârsta cuprinsă între 0–15 ani și 65+ ani, se disting trei tipuri de piramide pe grupe de vârstă și gen a populației (figura 3.7).

1. *Progresiv* – cu o proporție mare de copii în totalul populației, care predomină față de proporția populației în vârstă de 65+ ani, și o rată de creștere naturală înaltă. Este reprezentat în principal în țările în curs de dezvoltare de ex.: *Malawi, Paraguay*.

2. *Staționar* – cu o proporție aproape echilibrată a populației cu vârsta sub 15 și 65+ ani, ritm de creștere naturală scăzut sau absența acesteia. Această piramidă corespunde tipului simplu de reproducere a populației și este reprezentat într-un șir de țări în curs de dezvoltare și țări dezvoltate cu o creștere mare a migrației de ex.: *Chile, Ecuador*.

3. *Regresiv* – cu o proporție relativ mare a populației cu vârsta de 65+ (mai mult de 12%) și scădere naturală a populației. Corespunde tipului restrâns de reproducere a populației și este predominant în țările dezvoltate de ex.: *Japonia, Germania*.

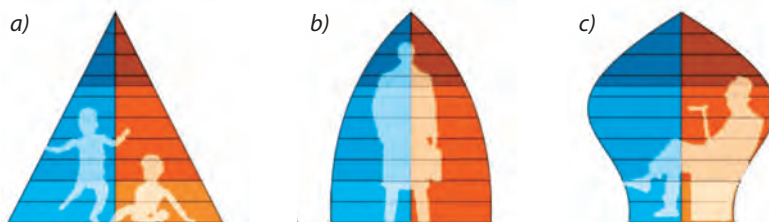

Figura 3.7. Tipuri de piramide pe grupe de vârstă și gen: a) progresiv; b) staționar; c) regresiv.

Deși în medie la fiecare 100 de fete se nasc 104–107 băieți și în vârstă tânără de până la 15 ani se înregistrează o anumită predominare a genului masculin, din cauza mortalității mai mari a bărbaților în rândul adulților, ponderea populației pe gen este aproximativ egală, iar în cadrul vârstelor înaintate predomină genul feminin. Aproximativ în jumătate din țările lumii, numărul femeilor este mai mare decât al bărbaților. Aceasta se explică, în primul rând, prin faptul că durata medie a vieții la femei este cu câțiva ani mai mare decât la bărbați.

În mai multe țări din Asia, numărul bărbaților depășește considerabil numărul femeilor. Aceasta se explică prin mortalitatea feminină mai mare decât cea masculină, determinată de statutul femeii în societate.

● **Analizați harta structurii populației Terrei după gen din atlasul școlar și stabiliți regiunile Terrei în care predomină bărbații și regiunile în care predomină femeile. Explicați cauzele repartizării neuniforme a populației pe genuri.**

În prezent, speranța de viață la naștere a populației Terrei este de 73 de ani, fiind în continuă creștere, cu o ușoară diferențiere pe gen: la bărbați este de 71 de ani, iar la femei de 76 de ani. Diferențieri accentuate ale speranței de viață la naștere se înregistrează la nivel de regiuni ale Terrei: în Africa – 64 de ani, în Europa – 79 de ani.

Evaluare

1. Explicați ce reprezintă piramida vârstelor.
2. Ce tip de politică demografică ar trebui să promoveze statele înalt dezvoltate reieșind din structura pe grupe de vârstă?
3. Enumerați și explicați trei factori care duc la dezechilibre în structura populației pe gen în anumite state din Asia.
4. Explicați de ce femeile reprezintă o pondere mai mare în grupele de vârstă înaintată.
5. Identificați cauzele diferențelor înregistrate în speranța de viață la naștere la bărbați și la femei.

18

Structura social-economică a populației. Resursele umane

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele categorii ale populației (activă, inactivă) și să explicați diferențele dintre ele;
- analizați factorii care influențează structura socioeconomică a populației la nivel mondial;
- explicați impactul șomajului asupra economiei și societății, utilizând exemple din diferite state;
- comparați structura ocupațională a populației în funcție de sectoarele economice.

Forța de muncă în call center – exemplu de activitate economică modernă

Termeni-cheie:

• **Resurse umane** (forță de muncă) – populația aptă de muncă care dispune de cunoștințe teoretice și practice, de deprinderi și abilități, elemente care îi asigură competența profesională și capacitatea de integrare în activitățile social-economice.

• **Șomajul** este un fenomen economic și social negativ care constă în situația în care o parte a populației active apte de muncă nu are un loc de muncă, deși este disponibilă și în căutare activă de ocupare. Șomajul apare: în urma pierderii locului de muncă (șomaj involuntar); din cauza creșterii ofertei de muncă (ex. tineri care ating vârsta legală de angajare) sau în perioade de criză economică, restructurări, migrație etc.

Structura social-economică a populației se referă la participarea populației la o activitate economică. Gradul de implicare a populației într-o activitate economică cunoaște mari diferențieri spațiale, cauzate de nivelul general de dezvoltare economică, de factori demografici, politici sau sociali.

Numai o parte a populației unei țări este economic activă. Această parte corespunde **populației de vârstă activă**, respectiv populației adulte.

Populația activă propriu-zisă cuprinde atât populația care desfășoară o activitate economică retribuită, cât și populația aflată în căutarea unui loc de muncă, incluzând salariații, muncitorii independenți, dar și șomerii sau tinerii în căutarea primului loc de muncă, pentru că și unii și ceilalți sunt potențial activi.

În cadrul populației active se disting **populația ocupată**, care este efectiv angajată într-o activitate productivă, și **populația neocupată**, partea populației active aflată în căutarea unui loc de muncă.

Populația inactivă (întreținută) cuprinde persoanele care nu au atins încă vârsta adultă sau care sunt în curs de formare, ca, de exemplu, studenții și militarii în termen, dar și femeile casnice, pensionarii, rentierii.

În conformitate cu datele Organizației Internaționale a Muncii, în anul 2023 populația activă reprezenta 55%.

În **țările dezvoltate**, rata de activitate este variabilă, menținându-se în general ridicată, în jur de 50%, respectiv de 40% în Franța, Belgia, SUA sau Australia, de 45% în statele Europei Centrale și de 50% în Japonia. În **statele subdezvoltate**, rata de activitate înregistrează valori reduse, nedepășind 25–30% în Africa de Nord și Orientului Mijlociu, 30% în statele sud-americane și 35–40% în Africa Tropicală.

De ce la nivel de regiuni se înregistrează diferențe mari în rata de activitate a populației?

Diferențele între țări sau grupe de țări în ce privește rata de activitate sunt rezultatul:

- disparităților înregistrate în structura pe grupe de vârstă;
- nivelului mai înalt al economiei care creează în statele dezvoltate cerințe mai mari de forță de muncă și servicii;
- nivelul morbidității (frecvența îmbolnăvirilor în cadrul unei populații) mult mai ridicat în statele slab dezvoltate care impune o frecvență mai mare a incapacității de muncă;
- utilizării insuficiente a forței de muncă feminine în statele în curs de dezvoltare, în special în statele islamice.

• **Rata de activitate** reprezintă procentul populației active din totalul populației și se calculează după formula:

$Ra = Pa / P \times 100$, unde Pa – populația activă, P – populația totală.

Dezvoltarea umană se referă la posibilitățile prin care generațiile prezente și viitoare își pot manifesta pe deplin opțiunile în orice domeniu economic, social, cultural sau politic.

Sunt trei indicatori esențiali care sunt luați în considerare la calcularea indicelui dezvoltării umane (IDU): speranța de viață la naștere, educația și nivelul de trai (PIB/locuitor).

IDU este calculat în fiecare an de către ONU, începând din 1990. Valoarea medie mondială a IDU la nivel mondial a constituit 0,742 (2024). După indicele dezvoltării umane, Republica Moldova se situează pe locul 86 în lume din 187 de state, cu o valoare de 0,783 (dezvoltare umană înaltă).

Neconcordanța dintre oferta demografică și cererea de forță de muncă generează șomajul. În orice țară, indiferent de nivelul de dezvoltare, există un anumit număr de șomeri. Cele mai înalte rate ale șomajului se înregistrează în statele subdezvoltate din Africa de Nord și de Sud, America Latină, Asia de Sud.

Statele dezvoltate prezintă rate mai reduse ale șomajului, acestea situându-se, în general, în jur de 10% (10,5% în Australia, 6,6% în SUA, 5,8% în Austria, 2,7% în Suedia, 2,1% în Japonia, 1,3% în Elveția, 1,3% în Luxemburg).

Exemple de tipuri de șomaj: **șomaj conjunctural** – cauzat de scăderea cererii în economie; **șomaj structural** – generat de nepotrivirea între calificările forței de muncă și cerințele pieței; **șomaj sezonier** – în agricultură, turism etc.; **șomaj de frecvență ridicată** – în rândul tinerilor sau în regiuni subdezvoltate.

Populația activă poate fi antrenată în trei sectoare economice:

sectorul primar – activități legate de agricultură, silvicultură, pescuit;

sectorul secundar – activități legate de industrie și construcții;

sectorul terțiar – activități legate de comerț, transport, servicii.

Sectorul primar. Importanța acestui sector variază de la o țară la alta. Astfel, în statele slab dezvoltate, populația ocupată în agricultură depășește 50%, ajungând uneori la 60% sau chiar 70% (77% în Indonezia, 80% în Afghanistan, 90% în Mali). Printre cauzele predominării sectorului primar în economie se numără: nivelul scăzut de industrializare, dependența de activități tradiționale de subzistență, lipsa mecanizării și a accesului la educație tehnologică, pondere mare a populației rurale și natalitatea ridicată.

Sectorul secundar. Acesta nu depășește 10% în statele din Africa Centrală, din Asia de Sud sau de Sud-Est (1% în Mali, 2% în Camerun, 7% în India și Thailanda), se situează între 15 și 20% în numeroase state din America Latină sau Orientul Apropiat, depășind 30% în unele state din Asia de Sud-Est. În statele dezvoltate, sectorul secundar deține ponderi ce depășesc 30% în America de Nord, Europa sau Japonia.

Sectorul terțiar este mult mai eterogen decât celelalte sectoare, cuprinzând atât activități simple și elementare, cum ar fi serviciile casnice, cât și activități moderne, complexe, precum cele de cercetare.

Astfel, activii din sectorul terțiar au o pondere redusă în statele Africii Tropicale (8% în Zair, 10% în Mali, 12% în Ciad), ușor mai ridicată în statele Asiei de Sud-Est (15% în Thailanda, 25% în Malaysia), relativ ridicată în statele din Orientul Apropiat, Maghreb sau America Latină (32% în Egipt, 38% în Brazilia)

În cadrul statelor dezvoltate, ponderea sectorului terțiar este ridicată, depășește 60% în Suedia, Franța și SUA, și importanța acestuia crește continuu. În SUA, spre exemplu, proporția populației active din sectorul terțiar a crescut de la 34% în 1900 până la 63% în 1975, ajungând la 87% în 1998; în Franța, ponderea activilor din acest sector a crescut de la 14% în 1850 la peste 70% în prezent. Automatizarea și robotizarea producției industriale, creșterea cererii pentru servicii moderne, extinderea educației și digitalizarea economiei, trecerea la o economie bazată pe cunoaștere și inovație sunt printre cauzele care duc la creșterea ponderii sectorului terțiar în economia unei țări.

Evaluare

1. Definiți noțiunile de *populație activă* și *populație inactivă*.
2. Evidențiați deosebirile dintre categoriile de populație ocupată și neocupată.
3. Analizați particularitățile specifice ratei de activitate la nivel mondial.
4. Reprezentați schematic structura populației în funcție de participarea la activitatea economică.
5. Identificați cauzele șomajului într-o țară la alegere și propuneți soluții pentru reducerea acestuia.
6. Redactați un eseu despre importanța echilibrului între sectoarele primar, secundar și terțiar pentru o economie durabilă.

19

Dinamica și structura populației în Europa și în Africa – analiză comparativă

Lucrare practică nr. 1
Obiective:
Realizând această lucrare practică, veți putea să:

- analizați indicatorii demografici principali a două regiuni de pe Terra: Europa și Africa;
- comparați tendințele demografice din Europa și Asia;
- propuneți soluții pentru problemele demografice constatate în aceste două regiuni.

1. Analizați elementele de dinamică a populației din Europa și Africa, și rezolvați sarcinile propuse:

	Numărul populației (mil. loc.)		Rata natalității (în ‰)		Rata mortalității (în ‰)		Bilanțul natural (în ‰)		Rata mortalității infantile (în ‰)		Densitatea populației loc./km ²	
	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024
Europa	571	747	21,5	8	6,4	11	...	...	70,2	4	...	...
Africa	227	1478	47,9	31	28	8	...	...	311	44	...	...

1.1. Cum a evoluat numărul populației în perioada 1950–2024 în Europa și în Africa? Calculați cu câți locuitori a crescut populația în fiecare regiune.

1.2. Calculați bilanțul natural pentru ambele regiuni și notați datele în tabel.

1.3. Ce tendințe s-au înregistrat în evoluția ratei de mortalitate infantilă? Care au fost cauzele unei asemenea evoluții?

1.4. Calculați densitatea populației pentru fiecare regiune și notați datele în tabel.

1.5. Cum influențează rata natalității și a mortalității dinamica populației?

2. Analizați elementele de structură a populației pentru Europa și Africa, și rezolvați sarcinile propuse:

	Populație tânără (0-15 ani), în % din total		Populație vârstnică (65+ ani), în % din total		Speranța de viață la naștere, ani, total		Speranța de viață la naștere, ani, bărbați		Speranța de viață la naștere, ani, femei		Gradul de urbanizare	
	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024	1950	2024
Europa	28	16	8	20	63	79	60	76	66	82	51	76
Africa	49	39	3	4	38	64	34	62	42	66	15	45

2.1. Cum s-a modificat coraportul dintre populația tânără și cea vârstnică? Care au fost cauzele?

2.2. Care sunt principalele diferențe în structura pe vârste între cele două regiuni?

2.3. Ce efecte au aceste diferențe asupra economiei și a societății fiecărei regiuni?

2.4. Ce schimbări s-au produs în dinamica speranței de viață la naștere? Care au fost cauzele unei asemenea evoluții?

2.5. Ce factori au determinat schimbări în evoluția gradului de urbanizare în ambele regiuni?

3. Întrebări de reflecție:

3.1. Care sunt principalele diferențe demografice dintre Europa și Africa, și cum influențează ele dezvoltarea economică și socială?

3.2. Care sunt principalele provocări demografice pentru Europa și Africa, și ce măsuri pot fi luate pentru a le soluționa?

20

Habitatul uman. Așezările rurale și așezările urbane: caracteristici generale, clasificare

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați particularitățile așezărilor umane;
- stabiliți diferențele dintre așezările rurale și cele urbane;
- clasificați așezările rurale și urbane în funcție de diferite criterii.

Așezare rurală

Habitatul uman definește o arie geografică în care un grup social sau o comunitate etnică își desfășoară activitățile economice și sociale. Habitatul uman cuprinde teritoriile ocupate de construcțiile așezărilor, inclusiv cele în care se desfășoară activitățile umane de muncă, recreere, circulație, cât și teritoriile din afara vetrei așezărilor umane. Habitatul uman se referă la condițiile oferite vieții omului de teritoriul pe care îl populează.

Așezările umane sunt elemente ale mediului geografic, construite de om în condiții social-economice și naturale specifice. Așezările umane se află într-o continuă evoluție, modificându-se fizionomic și funcțional. Așezările umane, ca și expresie a locuirii teritoriului de om, se grupează în așezări rurale și urbane.

Așezările rurale (satele) sunt forma cea mai veche și mai expresivă a așezărilor umane, care se caracterizează prin modul de grupare a gospodăriilor, organizarea spațiului pentru îndeplinirea funcțiilor, prin îndeletniciri specifice, activități economice proprii, viața spirituală, socială și politică.

Componentele așezărilor rurale. Părțile componente ale așezărilor rurale sunt: componenta socială, reprezentată prin populație, și componenta teritorială, reprezentată prin **vatră** și **moșie**. **Vatra** satului se referă la teritoriul ocupat de gospodăriile țărănești, ulițe, drumuri și de dotările sociale care deservește populația satului. În vatra satului este concentrată populația. În cadrul vetrei se desfășoară și o parte din activitățile specifice gospodăriilor rurale sau unele activități complementare. **Moșia** sau **locul de muncă** este componenta teritorial-economică ce cuprinde potențialul resurselor, modul de utilizare a teritoriului, formele de proprietate. Moșia este teritoriul aferent unei așezări omenești care include terenurile cultivate, pășuni, fânețe, păduri, ape, terenuri neproductive, în care populația își desfășoară cea mai mare parte din activitățile productive.

Termeni-cheie:

• **Așezările umane** sunt componente antropice ale mediului, grupuri de construcții care alcătuiesc un mediu de viață uman, realități geografice și sociale, care se diferențiază prin mărime, funcții, importanță, fiind, totodată, un mod de organizare spațial-socială. Ele sunt strâns legate de prezența omului (populației) care le-a amplasat, le-a amenajat și dezvoltat, adaptându-le la condițiile mediului fizico-geografic și cel social-economic-politic.

După funcțiile exercitate, așezările rurale se pot grupa în mai multe tipuri: **sat predominant agricol:** cerealier, zootehnic, pastoral, viticol, legumicol, pomicol; **sat predominant industrial:** cu industrie extractivă sau prelucrătoare; **sate cu funcții mixte:** agrar-industrial, agrar-forestier, agrar-piscicol; **sate cu funcții speciale:** balneoclimateric, turistic, piscicol etc.

Orientativ, s-a constatat că în lume mai mult de patru miliarde de oameni locuiesc în 12–20 milioane de localități rurale. Conform datelor ONU, aproximativ 42% din populația globală trăiește în mediul rural. În țările în curs de dezvoltare, procentul poate ajunge până la 70%.

În funcție de caracterul dezvoltării lor, așezările rurale sunt foarte variate:

– unele dintre ele au parcurs o cale lungă de dezvoltare a economiei și a populației. În aceste condiții s-au format sate mari atestate în Europa și în Japonia;

Așezare urbană modernă,
Miami, Florida

- statele care s-au dezvoltat mai târziu, pe baza colonizării și a mișcărilor migratorii – SUA, Australia, au dus la formarea dispersată a satelor, a gospodăriilor fermierilor;
- în țările în curs de dezvoltare din Asia, America Latină și Africa, localitățile rurale sunt variate, predominând satele mari.

Cele mai mari concentrări de populație rurală sunt pe teritoriul Asiei – în Câmpia Chinei de Est, nordul peninsulei Indochina. Asia concentrează 2/3 din populația rurală mondială. În Africa sunt concentrate 12% din populația rurală mondială: Nigeria, Congo, Kenya, Egipt, Etiopia.

Așezările urbane reprezintă o formă superioară de organizare a societății umane. Orașele sunt adevărate concentrări umane în care se realizează o producție diversă pe baza unor mari consumuri de materii prime și energie. Odată cu așezările urbane, a apărut și mediul urban, modul de viață urban, cu un întreg complex de probleme. Nu există o noțiune unică de „oraș” pentru toate țările din lume. În tabelul 3.9 sunt prezentate criteriile de definire a orașelor în diferite state.

Tabelul 3.9. Criterii de definire a orașelor în unele state ale lumii

Țara	Prag minim de locuitori	Alte criterii specifice
Suedia	200	Clădirile trebuie să fie la max. 200 m distanță una de alta (tätort)
Finlanda	200–400	În funcție de densitate și funcții urbane (taajama)
Danemarca	200	Clasificare automată ca zonă urbană
Franța	2 000	Continuum urban construit și autonomie administrativă (commune)
Elveția	10 000	Prag utilizat de Oficiul Federal de Statistică pentru urbanizare
Malaysia	10 000	Urbanizarea implică funcții economice și sociale
China	10 000	Clasificare oficială bazată pe funcție administrativă și economică
Japonia	30 000	Necesită infrastructură urbană și 60% din populație ocupată în industrie și servicii
Coreea de Sud	40 000	Recunoaștere administrativă ca „eup” sau „si”
Germania	2 000–5 000	Variază în funcție de land și criterii istorice/juridice
India	5 000	Densitate ≥ 400 loc./km ² , $\geq 75\%$ populație în sector non-agricol
Brazilia	Nu există prag fix	Statutul de oraș este administrativ, stabilit de statul federal
SUA	Nu există prag național	Orașele sunt definite la nivel de stat, pragul variază (1500–5000)

Habitatul urban are drept componente de bază:

– *Componenta teritorială*, care include trei elemente: **vatra** sau perimetrul orașului construibil, care este limita de contur a zonei clădirilor de locuit; **intravilanul** – cuprinde întreaga suprafață ocupată de construcții; **extravilanul** – totalitatea suprafețelor ce aparțin teritoriului administrativ al orașului, din care se scad suprafețele ce aparțin intravilanului.

– *Componenta social-economică* comprimă populația și locul de muncă. Orașul contemporan îndeplinește diverse funcții: industrială, administrativă, științifică, culturală, de transport, comercială etc. Însă există și orașe unifuncționale – centre științifice, orașe-capitale, centre ale industriei extractive, orașe balneare. Unele orașe au fost construite special pentru a fi capitale.

Evaluare

1. Explicați de ce nu există o definiție unică a orașului, valabilă la nivel mondial.
2. Analizați un exemplu de așezare rurală și unul de așezare urbană, identificând principalele funcții și caracteristici ale acestora.
3. Propuneți un plan de dezvoltare pentru un sat turistic. Includeți funcțiile sale economice, infrastructura necesară, impactul asupra mediului.
4. Completați în caiete tabelul comparativ dintre așezările rurale și cele urbane, utilizând criteriile propuse.

Deosebirile dintre așezările rurale și cele urbane

Criteriu	Așezare rurală	Așezare urbană
Număr de locuitori		
Funcție economică		
Structură teritorială		
Mod de viață		

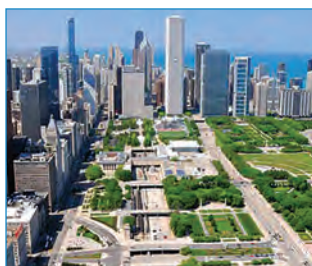
21

Urbanizarea. Formele de aglomerare urbană

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți noțiunile de urbanizare, grad de urbanizare, forme de aglomerare urbană;
- analizați evoluția populației urbane în ultimele două secole;
- comparați gradul de urbanizare în diferite regiuni geografice;
- analizați efectele pozitive și negative ale urbanizării.

Model de amplasare
a clădirilor

Urbanizarea reprezintă un proces de dezvoltare intensă a orașelor existente și de creștere în ritm accentuat a numărului orașelor și al populației urbane.

Gradul de urbanizare reprezintă proporția populației care locuiește în așezări urbane (orașe și municipii) din totalul populației unei țări, regiuni sau unități administrative. Acesta este exprimat de obicei în procente și reflectă nivelul de urbanizare al unei zone, indicând cât de concentrată este populația în mediul urban față de cel rural.

Tabelul 3.10. Evoluția populației urbane și a ratei urbanizării la nivel mondial

Anul	Efectivul populației urbane	Gradul de urbanizare
1800	29 milioane	3,0 %
1850	81 milioane	6,4 %
1900	224 milioane	13,6 %
1950	706 milioane	28,2 %
1995	circa 2,5 miliarde	45 %
2000	circa 3 miliarde	50 %
2024	4,6 miliarde	58 %

Termeni-cheie:

• **Agloerație urbană** este o concentrare urbană formată din orașul propriu-zis și localitățile din jurul lui, cu care acesta a dezvoltat intense relații de aprovizionare, de schimb și pentru atragerea forței de muncă

• **Megalopolisul** este o formă de organizare urbană de foarte mari dimensiuni, rezultată din extinderea/aderarea mai multor aglomerări urbane (metropole sau orașe mari) aflate în proximitate geografică și funcțională, care ajung să formeze un sistem urban continuu, interconectat economic, social, demografic și prin infrastructură.

Analizați tabelul 3.10 și descrieți cum a evoluat efectivul populației urbane și gradul de urbanizare în ultimele două secole. Care au fost cauzele unei asemenea evoluții?

Populația urbană de pe glob în prezent constituie 58%. În țările dezvoltate din Europa, America de Nord, în Japonia, ponderea populației urbane este de 80–86%. Gradul de urbanizare este înalt în țările Americii Latine – peste 80%, unde acest proces a decurs rapid la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea ca rezultat al migrațiilor masive din Europa. În restul regiunilor în curs de dezvoltare din Africa și din Asia, urbanizarea constiuie 45% și, respectiv, 53%. Gradul de urbanizare în India este de 36%. Cel mai scăzut indice de urbanizare printre țările lumii îl au Burundi (15%) și Niger din Africa (17%), Sri Lanka din Asia (19%).

Tabelul 3.11. Evoluția gradului de urbanizare pe regiuni ale Terrei

Regiunea	1950	1960	1970	1980	1990	2012	2024
Africa	15	18	23	29	36	39	45
America Latină	41	50	57	65	71	78	82
America de Nord	64	67	70	74	77	79	83
Asia	17	22	25	29	34	45	53
Europa	54	58	64	69	73	78	76
Australia și Oceania	38	61	71	76	78	74	70

Republica Moldova
și lumea

Cum a evoluat gradul de urbanizare al populației Republicii Moldova în sec. al XX-lea?

● *Analizați tabelul 3.11 și stabiliți tendințele în evoluția gradului de urbanizare pe regiuni ale Terrei.*

Pentru etapa contemporană de urbanizare este caracteristică creșterea orașelor mari cu o populație de peste 100 mii de locuitori. Cele mai multe orașe de acest tip se află în Asia, Europa și America de Nord.

Principalele forme de evoluție teritorială și de concentrare urbană sunt: **aglomerația urbană, interurbația, conurbația și megalopolisul.**

● *Analizați tabelul 3.12 și depuneți pe harta contur cele mai mari aglomerații urbane de pe Terra.*

Conurbația este un sistem urban care a apărut pe baza accentuării relațiilor dintre două sau mai multe orașe apropiate spațial, dar care își mențin, în general, personalitatea. Orașele se dezvoltă independent, sunt apropiate între ele și au unele probleme comune precum alimentarea cu apă, cu energie, amenajarea și protecția mediului, de exemplu: Tokyo-Yokohama, Osaka-Kobe.

Tabelul 3.12. Principalele aglomerații urbane (milioane locuitori)

2001	2023	Aglomerația urbană
34,5	37,7	Tokyo – Japonia
13,4	33,7	Jakarta – Indonezia
12,3	33,2	Delhi – India
19,0	24,9	Mumbai / Bombay – India
13,8	24,9	Manila – Filipine
11,8	24,0	Shanghai – China
18,5	23,0	São Paulo – Brazilia
20,3	23,0	Seul – R. Corea de Sud
19,3	21,8	Mexico City – Mexic

Interurbația este procesul prin care **aglomerații urbane aflate în apropiere geografică** se dezvoltă până la punctul în care **zonele lor periurbane se unesc**, generând **un spațiu urbanizat aproape continuu**. Orașele sunt conectate funcțional și economic, aflate în plină dezvoltare suburbană și industrială, și formează coridoare urbane dense. Exemple de interurbații sunt: Düsseldorf-Köln-Bonn în Germania; Milano-Bergamo-Brescia în Italia; Rotterdam – Haga – Amsterdam – Utrecht în Țările de Jos; Seul – Incheon – Suwon în Coreea de Sud; București-Ploiești în România.

Megalopolisul se referă la o concentrare urbană de mari dimensiuni, care constituie un stadiu de gigantism în organizarea teritoriului urban, fiind o suprașezare, niște conurbații superdezvoltate.

Componentele megalopolisului sunt independente administrativ, dar au o infrastructură comună, servicii comune, relații de producție, relații economice, culturale, demografice.

Tabelul 3.13. Cele mai mari megalopolisuri de pe Terra

Megalopolis	Populație estimată	Aglomerări urbane componente
Delta Râului Pearl, China	≈85 milioane	Hong Kong, Shenzhen, Guangzhou, Dongguan, Macau, Foshan
Tokaido, Japonia	≈65 milioane	Tokyo, Yokohama, Nagoya, Osaka, Kyoto
BosWash, SUA	≈55 milioane	Boston, New York, Philadelphia, Baltimore, Washington D.C.
São Paulo – Rio de Janeiro, Brazilia	≈45 milioane	São Paulo, Campinas, Santos, Rio de Janeiro
Mumbai – Pune, India	≈50 milioane	Mumbai, Pune, Nashik
European Blue Banana	≈110 milioane	Londra, Bruxelles, Amsterdam, Frankfurt, Milano, Zürich

Evaluare

1. Analizați evoluția procesului de urbanizare pe Terra.
2. Comparați valorile gradului de urbanizare pe regiuni ale Terrei.
3. Enumerați formele de evoluție teritorială a așezărilor urbane.
4. Comparați conceptele de „conurbație” și „aglomerație urbană”, și evidențiați deosebirile.

5. **Lucru cu harta.** Depuneți pe harta contur: aglomerațiile urbane: Tokyo, Jakarta, Dheli, Manila, Seul, Shanghai, Sao Paolo, Mexico City, Dhaka, Paris, Londra, Moscova și megalopolisurile indicate în tabelul 3.13.

22

Probleme actuale: îmbătrânirea demografică a populației, capcana demografică, focare de conflicte rasiale, etnice și religioase, urbanizarea falsă, migrația ilegală

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele probleme demografice actuale ale populației;
- explicați cauzele și efectele fenomenului de îmbătrânire demografică asupra economiei și societății;
- analizați urbanizarea falsă și impactul acesteia asupra calității vieții în țările în curs de dezvoltare.

Îmbătrânirea demografică a populației

• **Procesul de îmbătrânire demografică se caracterizează prin următoarele tendințe:** în țările bogate, tendințele de îmbătrânire sunt mult mai accentuate decât în țările în curs de dezvoltare; îmbătrânirea în rândul femeilor este mai accentuată decât în rândul bărbaților, determinată de longevitatea mai mare a acestora în medie cu 5–7 ani; diferențele regionale în ceea ce privește îmbătrânirea sunt mari. În Europa, 20% din populație este de vârstă de peste 60 de ani, pe când în Africa ponderea persoanelor cu vârsta peste 60 de ani constituie doar 5%; rata dependenței populației vârstnice, raportată la populația activă a globului (15–64 ani), se va dubla în țările dezvoltate și se va tripla în cele în curs de dezvoltare în următorii 50 ani.

Populația are un rol important, dat fiind faptul că reprezintă elementul central în definirea oricărei strategii de dezvoltare economică durabilă.

În prezent, tot mai frecvent se discută despre **fenomenul îmbătrânirii demografice**, manifestat prin creșterea ponderii populației vârstnice din totalul populației. Pentru a determina gradul de îmbătrânire a populației unui stat, se utilizează scara lui J. Bojio-Garnier și E. Rosset. Conform acestei scări, coeficientul îmbătrânirii populației (numărul persoanelor în vârstă de 60+ ani la 100 de locuitori) cu valoarea indicatorului 12% și mai mult exprimă „îmbătrânire demografică” (tabelul 3.14). Statele înalt dezvoltate se confruntă cu grave probleme de creștere a presiunilor asupra bugetelor, a costurilor sociale legate de înrăutățirea parametrilor demografici. Pe de o parte, se atestă un declin natural al populației, o micșorare continuă a ratelor natalității, fertilității, iar, pe de altă parte, succesele din medicină, cultură, civilizație, creșterea nivelului de trai și a speranței de viață la naștere au determinat creșterea numărului persoanelor vârstnice.

Tabelul 3.14. Scara îmbătrânirii demografice J. Bojio-Garnier și E. Rosset

Gradul	Ponderea persoanelor în vârstă de 60 ani și peste, %	Etapa îmbătrânirii și nivelul îmbătrânirii
1	8	Perioada juvenilă (tânără)
2	8–10	Prima treaptă în ajun de bătrânețe
3	10–12	Perioada în ajun de bătrânețe
4	12 și peste	Îmbătrânirea demografică
	12–14	Primul nivel al îmbătrânirii demografice
	14–16	Nivelul mediu de îmbătrânire demografică
	16–18	Nivelul înalt de îmbătrânire demografică
	18 și peste	Nivelul foarte înalt al îmbătrânirii demografice

● **Ce consecințe are procesul de îmbătrânire demografică asupra dezvoltării unui stat?**

● **Analizați tabelul 3.15 și stabiliți tendințele în evoluția fenomenului de îmbătrânire demografică.**

Capcana demografică apare atunci când o țară se confruntă simultan cu o creștere rapidă a populației și resurse economice insuficiente pentru a susține acest ritm. Această situație blochează dezvoltarea economică și agravează sărăcia. De exemplu, în Nigeria populația este în creștere rapidă, dar economia și infrastructura nu pot

Tabelul 3.15. Prognoza cu privire la dinamica ponderii populației mondiale în vârstă de 60 de ani și peste, în %

	2020	2050	2100
Mondial	13,5	21,8	28,0
Regiuni înalt dezvoltate	25,4	31,9	32,4
Regiuni în curs de dezvoltare	11,2	20,2	27,3

Republica Moldova și lumea

Cu ce probleme demografice se confruntă Republica Moldova? Propuneți măsuri de soluționare.

Peste 1 miliard de oameni trăiesc în cartiere sărace la nivel global. În Africa Subsahariană, peste 60% din populația urbană locuiește în astfel de așezări. În India, aproximativ 35% din populația urbană trăiește în slums. În America Latină, 24% din populația urbană trăiește în cartiere marginale.

susține acest ritm, iar în Bangladesh, resursele limitate și o densitate extrem de mare a populației duc la creșterea șomajului, la limitarea accesului la educație și servicii medicale, la degradarea resurselor naturale.

Focare de conflicte rasiale, etnice și religioase apar atunci când diferențele rasiale, etnice sau religioase sunt folosite pentru a justifica discriminarea, excluderea socială sau violența. Acestea sunt adesea amplificate de inegalități economice și de lipsa dialogului intercultural. Istoria recentă oferă astfel de exemple: regimul de apartheid^c din Republica Africa de Sud (1948–1994), care a impus segregarea rasială între populația albă (minoritară, dar aflată la putere) și populația de culoare (majoritară). Aceasta a dus la excluderea sistematică a persoanelor de culoare din viața publică, la acces inegal la educație, sănătate, locuire și muncă. Protestele, boicoturile internaționale și mișcarea condusă de Nelson Mandela au contribuit la prăbușirea acestui regim discriminatoriu. Un alt exemplu sunt tensiunile rasiale din SUA. Deși legislația americană interzice discriminarea rasială, inegalitățile persistă, mai ales în rândul populației afro-americane. Cazurile repetate de brutalitate polițienească asupra persoanelor de culoare – cum ar fi moartea lui George Floyd în 2020 – au declanșat proteste masive sub sloganul Black Lives Matter. Aceste tensiuni reflectă probleme structurale vechi precum segregarea istorică, discriminarea în justiție și accesul inegal la educație și sănătate.

După obținerea independenței în 2011, Sudanul de Sud a fost marcat de conflicte etnice între principalele grupuri tribale – Dinka și Nuer –, alimentate de lupta pentru putere politică și controlul asupra resurselor, în special petrolul. Aceste conflicte s-au soldat cu distrugerea a mii de sate, moartea a zeci de mii de oameni și strămutarea a milioane de persoane.

Aceste exemple arată că diferențele etnice, rasiale și religioase pot deveni factori declanșatori ai conflictelor, atunci când sunt combinate cu inegalități sistematice, discriminare și lipsa dialogului. Educația interculturală, politicile de incluziune și respectarea drepturilor omului sunt esențiale pentru prevenirea acestor focare de tensiune.

Urbanizarea falsă în țările slab dezvoltate reprezintă un fenomen răspândit, unde creșterea rapidă a populației urbane nu este însoțită de dezvoltarea corespunzătoare a infrastructurii și a serviciilor publice. Această urbanizare haotică duce la formarea unor cartiere sărace, lipsite de condiții decente de trai, cunoscute sub diferite denumiri în diverse regiuni ale lumii. Caracteristici ale urbanizării false: creșterea rapidă și necontrolată a populației urbane; lipsa infrastructurii adecvate: apă potabilă, canalizare, transport public; crearea de locuințe improvizate și insalubre; rata ridicată a șomajului și subocuparea; cartiere săracăcioase în diverse state ale lumii. Exemple de cartiere: favelas – *Brazilia* – cartiere sărace construite pe terenuri instabile; slums – *India* – zone dens populate, cu locuințe precare; townships – *Africa de Sud* – cartiere marginalizate, moștenire a politicii de apartheid; barrios marginales – *Venezuela* – comunități improvizate pe coline și terenuri instabile; kibera – *Kenya* – unul dintre cele mai mari cartiere sărace din Africa.

Migrația ilegală reprezintă traversarea frontierelor internaționale fără respectarea legilor de imigrare ale țării de destinație. Aceasta este adesea determinată de sărăcie, conflicte armate sau schimbări climatice. De exemplu, în Europa se înregistrează fluxuri de migranți ilegali din Africa și Orientul Mijlociu, în SUA – migrația ilegală din Mexic și țările Americii Centrale.

Abordarea acestor probleme presupune politici educaționale, investiții în infrastructură și promovarea dialogului intercultural pentru a preveni conflictele și a asigura o dezvoltare echitabilă.

Evaluare

1. Care pot fi consecințele îmbătrânirii demografice pentru dezvoltarea economică?
2. Identificați un exemplu de cartier sărac dintr-o țară și analizați cauzele formării acestuia.
3. Propuneți trei soluții pentru combaterea urbanizării false.

23

Structura economiei mondiale. Diviziunea geografică internațională a muncii

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați premisele apariției și evoluției sistemului economic mondial;
- analizați factorii determinanți ai schimbărilor cantitative și calitative ale acestuia în timp și în spațiu;
- explicați caracterul dinamic al diviziunii internaționale a muncii.

Termeni-cheie:

• **Economie mondială** – ansamblul economiilor naționale (EN), regionale și al relațiilor economice internaționale (REI) stabilite între ele ca urmare a interdependenței dintre state, generate de diviziunea internațională a muncii (DMM).

• **Produs intern brut (PIB)** – indicator macroeconomic de bază care reflectă suma valorii de piață a tuturor mărfurilor și serviciilor destinate consumului final, produse în toate ramurile economiei în interiorul unei țări în decurs de un an.

• **Ramură de specializare internațională** – sectoarele economice sau industriile în care anumite state sau regiuni se concentrează și excelează datorită avantajelor lor competitive și comparative.

Structura și etapele formării economiei mondiale (EM). Economia mondială, în forma sa actuală, este rezultatul unei evoluții istorice complexe, influențate de dezvoltarea producției, comerțului și relațiilor internaționale. Înțelegerea structurii actuale a EM presupune o privire asupra etapelor formării sale. **Prima etapă**, cunoscută sub denumirea de preistoria EM, este marcată de schimburile comerciale dintre locuitorii Egiptului antic și triburile vecine din jurul Mării Mediterane. Aceștia schimbau produse meșteșugărești și agricole pe lemn, metale și animale.

Perioada cuprinsă între sec. al XV-lea și prima jumătate a sec. al XVII-lea reprezintă a **doua etapă** și coincide cu epoca Marilor Descoperiri Geografice. În această perioadă s-a conturat așa-numitul „triunghi de aur” – *Europa-America-Africa*, definind comerțul dintre Lumea Veche și Lumea Nouă, acesta căpătând amploare globală. Activitatea comercială pune bazele primelor relații economice internaționale extinse.

A treia etapă debutează în prima jumătate a sec. al XVII-lea și se extinde până la începutul sec. al XIX-lea, fiind marcată de trecerea de la producția manuală la cea mecanizată. A **patra etapă**, care acoperă perioada sec. al XIX-lea până la începutul sec. al XX-lea, aduce în structura EM trei componente esențiale: piața globală, industria mecanizată de mari dimensiuni și transportul. În această perioadă se încheie formarea structurilor sistemului economic mondial.

În a doua jumătate a sec. al XX-lea, internaționalizarea activităților economice s-a intensificat, iar în prezent aproape nicio companie nu-și limitează activitatea doar la piața locală sau națională. Astfel, s-a dezvoltat un sistem economic global care poate fi structurat la diferite niveluri, din punct de vedere spațial. În cadrul acestui sistem, este dificil să raportăm activitățile economice strict la o EN, ca urmare a multitudinii

Republica Moldova și lumea

Amintiți-vă, din cursul de geografie umană a Republicii Moldova, care este specializarea țării noastre în diviziunea geografică internațională a muncii. Cum s-a schimbat această specializare în timp?

de interacțiuni și interdependențe dintre agenții economici la nivel microeconomic (firmă), mezeconomic (regiune), macroeconomic (economie națională) și mondo-economic (scară globală).

Din punct de vedere structural, economia mondială poate fi divizată convențional în entități economice fundamentale și în elemente de conexiune (figura 4.1).

Economia mondială cuprinde, în mod tradițional, trei sectoare. În contextul postindustrializării, în sectorul terțiar a început să se contureze sectorul cuaternar, iar mai recent și quintenar, cu tipuri de activități specifice (tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. Sectoare de activitate economică și caracteristicile de bază

Sector/ domeniu	Tipuri de activități	Caracteristici de bază
Primar	Agricultura, silvicultura, mineritul/industria extractivă, vânatul, pescuitul	Producerea și recuperarea de materii prime; producerea bunurilor alimentare; activități de subzistență și de schimb
Secundar	Industria prelucrătoare și construcțiile	Transformarea materiilor prime în bunuri de consum
Terțiar	Serviciile	Furnizarea de servicii pentru consumatori și întreprinderi: comerț, transport, turism, servicii financiare, sănătate, educație etc.
Cuaternar	Cercetarea și dezvoltarea (C&D), consultanța, mass-media, tehnologia Informațiilor și comunicațiile (TIC)	O formă de îmbunătățire a sectorului terțiar care implică activități de cunoaștere, de cercetare și de inovație
Quintenar	Administrarea afacerilor, guvernarea, elaborarea politicilor publice	O parte a sectorului terțiar care se referă la luarea deciziilor la nivel înalt: leadership ⁶ , elaborarea de politici, crearea și interpretarea ideilor

Entități de bază

- Economii naționale
- Economii regionale
- Corporații transnaționale

Structuri de conexiune

- Relațiile economice internaționale
- Diviziunea geografică internațională a muncii
- Piața mondială
- Organizațiile economice internaționale

La baza creării și funcționării economiei mondiale stă **diviziunea geografică internațională a muncii (DGIM)⁶**. Aceasta reprezintă un aspect-cheie al economiei moderne și continuă să evolueze pe măsură ce tehnologia și globalizarea avansează. DGIM este determinată de mai mulți factori, dintre care cei mai importanți sunt factorii naturali-geografici: *condițiile și resursele naturale disponibile, poziția economico-geografică*, și cei economici: *nivelul de dezvoltare economică, tehnologia, infrastructura* etc. De-a lungul timpului, structura acestei diviziuni a suferit modificări importante: factorii naturali-geografici au trecut pe plan secundar, iar specializarea statelor este influențată în prezent, în principal, de factori economici.

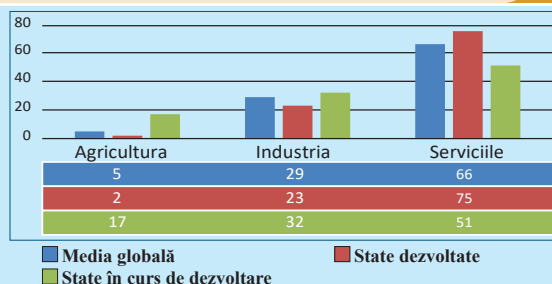
Explicați și exemplificați cum au influențat factorii naturali-geografici și economici diviziunea geografică a muncii în anumite state (la alegere).

Diviziunea geografică internațională a muncii este un proces dinamic și inevitabil în contextul consolidării economiei mondiale. Aceasta este o condiție obiectivă pentru internaționalizarea vieții economice a economiilor naționale, iar rapiditatea cu care statele se adaptează la cerințele pieței internaționale este direct proporțională cu nivelul lor de maturitate socioeconomică.

Figura 4.1. Structura sistemului economiei mondiale

Evaluare

1. Enumerați etapele formării economiei mondiale și caracteristicile lor de bază.
2. Cum influențează poziția economico-geografică a unei țări gradul de participare la diviziunea geografică internațională a muncii?
3. Analizați diagrama alăturată și comparați ponderea sectorului primar, secundar și terțiar în statele dezvoltate și în statele în curs de dezvoltare. Explicați diferențele observate între cele două categorii de state.

Agricultura mondială: factori și tendințe de dezvoltare, structura pe ramuri

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- apreciați rolul și locul agriculturii în sistemul economiei mondiale;
- argumentați factorii determinanți în dezvoltarea și în specializarea agriculturii;
- comparați caracteristicile agriculturii tradiționale și moderne.

Grâul – cultură de bază în agricultura mondială

Republica Moldova și lumea

Care este specializarea agriculturii Republicii Moldova? Cum a evoluat structura agriculturii în Republica Moldova după obținerea independenței statale și în urma reformei agrare?

Agricultura este o ramură tradițională a producției materiale, având o istorie de peste zece mii de ani. Aceasta este practică aproape în toate statele lumii, iar în aproximativ 50 de state continuă a fi sectorul principal al economiei naționale. În stadiul preindustrial al dezvoltării umanității, aceasta juca un rol determinant în structura economiei mondiale. Pe măsură ce industrializarea și postindustrializarea au avansat, ponderea agriculturii a început să scadă. În prezent, agricultura reprezintă, în medie, 5% din PIB-ul global cu valori de aproximativ 2% în țările dezvoltate și 17% în cele în curs de dezvoltare (vezi figura de la Evaluare, pag. 56). Agricultura furnizează materii prime esențiale pentru diverse ramuri economice: aproximativ 90% pentru industria alimentară, 70% pentru industria ușoară și 20% pentru industria chimică. Deși ponderea agriculturii în PIB-ul global este redusă, aproximativ 30% din populația economic activă lucrează în acest sector, ceea ce reflectă un nivel scăzut al productivității muncii în domeniu. În țările dezvoltate, populația ocupată în agricultură este sub 5%, în timp ce în multe dintre țările în curs de dezvoltare aceasta depășește 30% (tabelul 4.2).

Tabelul 4.2. Ponderea agriculturii în PIB-ul unor state, 2023

State cu ponderi mari	%	State cu ponderi mici	%
Liberia	74,0	Monaco	0
Somalia	60,2	San-Marino	0,02
Etiopia	38,8	Qatar	0,2
Republica Centrafricană	33,4	Luxemburg	0,27
Guineea-Bissau	32,3	Kuwait	0,34

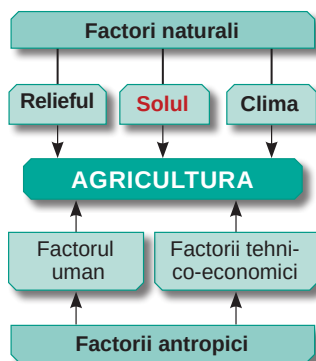

Figura 4.2. Factorii determinanți în dezvoltarea agriculturii

Amplasarea și dezvoltarea agriculturii este influențată de **factori naturali** și **socioeconomici**. Factorii naturali sunt esențiali în explicarea diferențelor geografice din agricultură. În funcție de condițiile agroclimatice ale unui teritoriu, ca de exemplu durata sezonului de vegetație, cantitatea de precipitații, umiditatea atmosferică, perioada fără îngheț și fertilitatea solului, se definesc zonele de specializare agricolă la nivel global. **Factorii socioeconomi** (*antropici*) influențează tradițiile agrare, nivelul de mecanizare, utilizarea de substanțe chimice și electrificarea, volumul investițiilor, adoptarea noilor tehnologii, productivitatea muncii^G și rentabilitatea sectorului agricol.

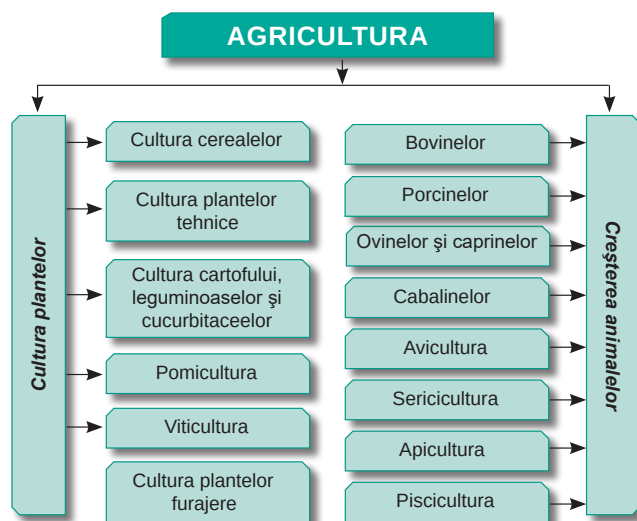

Figura 4.3. Structura ramurală a agriculturii

La nivel mondial, fitotehnia rămâne sectorul principal, cu un raport de 82:18 în ceea ce privește costul producției în agricultura comercială. Acest raport este diferit în statele dezvoltate și în cele în curs de dezvoltare. În statele dezvoltate, specializarea agricolă este mai accentuată în direcția sectorului zootehnic, în timp ce în statele în curs de dezvoltare predomină sectorul fitotehnic. Structura ramurală a agriculturii nu a suferit schimbări majore în timp (figura 4.3).

Tabelul 4.3. Caracteristici comparative ale tipurilor de agricultură

Agricultura tradițională (de subzistență)	Agricultura modernă (comercială)
Păstrarea formelor vechi de organizare a muncii	Implementarea unor noi forme de management și de monitorizare agricolă
Valorificarea noilor terenuri agricole	Creșterea eficienței pe suprafețele valorificate deja
Angajarea muncitorilor	Creșterea nivelului de calificare a forței de muncă
Folosirea unor mijloace simple și rudimentare pentru lucrările agricole	Introducerea tehnologiilor agricole moderne
Recolte la hectar mici, productivitatea muncii scăzută	Recolte mari, crize de supraproducție
Diversitatea mare a relațiilor agrare: gospodării mari moșierești (latifundii), capitaliste de plantații (America Latină), proprietate comună tribală	Terenurile agricole sunt în proprietatea gospodăriilor fermiere sau a marilor companii agricole

În economiile dezvoltate, agricultura are un caracter intensiv, în timp ce în țările în curs de dezvoltare este preponderent extensivă. Totuși, tendințele generale se îndreaptă către intensificarea agriculturii și tranziția de la o agricultură bazată pe productivitate la una ecologică (tabelul 4.3).

Evaluare

1. Cum influențează factorii fizico-geografici și socioeconomi structura agriculturii statelor? Prezentați exemple.
2. Cum argumentați afirmația: agricultura este dependentă de „capriciile” naturii? Care sunt consecințele acestei dependențe asupra producției agricole?
3. În baza tabelului 4.2 explicați cauzele diferențelor în ponderea agriculturii în statele prezentate.
4. **Lucrul cu harta.** Analizând harta resurselor agroclimatice, indicați câte trei culturi din zonele temperată și tropicală.

25

Cultura plantelor: caracterizarea subramurilor, importanța

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- apreciați importanța culturii plantelor (fitotehniei) și să descrieți structura acestei ramuri agricole;
- argumentați factorii determinanți în dezvoltarea și în specializarea fitotehniei la nivel mondial;
- identificați principalii producători ai culturilor de bază.

Cultivarea ceaiului

Cultura plantelor reprezintă una dintre ramurile de bază ale agriculturii, având un rol esențial în asigurarea hranei populației și în furnizarea de materii prime pentru diverse industrii.

Culturile cerealiere ocupă un loc central între culturile agricole, fiind cele mai răspândite la nivel mondial. Ele sunt utilizate atât pentru alimentația umană (aproximativ 55% din producție), cât și pentru hrana animalelor (aproximativ 45%). În prezent, se observă o cerere în continuă creștere de cereale, susținută de o majorare a randamentelor, în contextul reducerii suprafețelor cultivate. În structura culturilor cerealiere primare, un rol dominant îl au trei plante denumite simbolic „pâinile lumii”: **porumbul, orezul și grâul** (tabelul 4.4).

Tabelul 4.4. Structura mondială și regională a producției cerealiere, 2023 (%)

Culturi cerealiere	Total în lume	Asia	Europa	Africa	Australia și Oceania	America de Nord	America Latină
Porumb	36	18,6	20,7	35,6	2,1	72,3	59,5
Orez	28	53,7	0,9	15,3	1,4	1,6	16,9
Grâu	27	24,5	52,1	15,6	64,4	19,6	14,5
Orz	6	1,9	22,5	3,7	24,6	3,8	1,8
Sorg	2,3	1,0	0,2	17,4	7,5	2,5	7,2
Secară	0,5	0,1	3,5	0,1	0,0	0,1	0,1
Alte culturi	0,2	0,2	0,1	12,3	0,0	0,1	0,0
Total	100	100	100	100	100	100	100

Republica Moldova și lumea

Ce măsuri ar trebui luate pentru ca agricultura Republicii Moldova să devină competitivă pe plan regional și internațional?

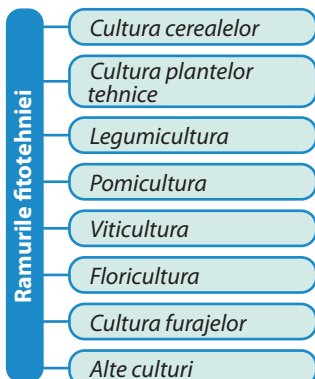

Figura 4.4. Structura fitotehniei

Porumbul deține cea mai mare pondere printre culturile cerealiere la nivel mondial. Deși este în principal utilizat ca o cultură furajeră, porumbul are multiple întrebuințări: în alimentația umană, în producerea biocombustibililor (de ex. etanolul) și a uleiurilor vegetale. Astfel, este considerat o cultură strategică pentru securitatea alimentară globală, alături de grâu și de orez. Fiind o plantă care preferă temperaturi ridicate, porumbul se cultivă în regiunile calde precum „Centura porumbului” (Corn Belt) din SUA, dar și în Mexic, sudul Europei, India, China, Asia de Sud-Est, Brazilia, Argentina și Africa de Sud. Recolta globală de porumb reprezintă 36% din totalul producției de cereale (tabelul 4.4).

Orezul este principala cultură cerealieră din Asia. Fiind o plantă care se dezvoltă cel mai bine în condiții de umiditate și de temperaturi ridicate, orezul se cultivă în

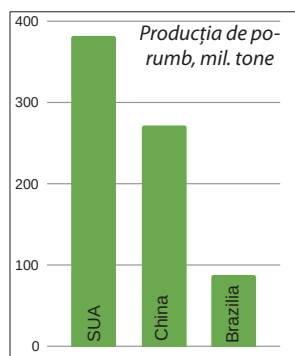
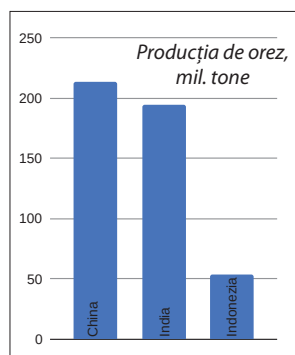
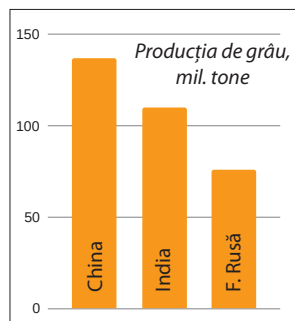

Figura 4.5. Geografia principalilor producători ai cerealelor de bază în lume, 2022

principal în regiunile subtropicale și tropicale cu climă musonică. Recolta globală de orez reprezintă 28% din producția totală de cereale. China, India și Indonezia sunt cei mai mari producători de orez din lume (figura 4.5).

Grâul este cea mai veche și mai răspândită cultură agricolă din lume, fiind și principala cereală panificabilă a zonei temperate. Este cultivat pe scară largă în ambele emisfere, în regiuni cu condiții naturale variate. Centura nordică a grâului include America de Nord, Europa, sudul părții europene a Federației Ruse, Africa de Nord, Orientul Apropiat și Mijlociu. Centura sudică se extinde prin regiunile de stepă și silvostepă din America de Sud, extremitatea sudică a Africii și unele zone din Australia. Grâul deține o pondere de 27% în structura producției globale de cereale. În ceea ce privește recoltele de grâu, primele trei poziții la nivel global sunt ocupate de China (137 milioane tone), India (110 milioane tone) și Federația Rusă (76 milioane tone) (figura 4.5).

Culturile tehnice (industriale) se împart în câteva grupe: *textile* (bumbac, in); *zaharoase* (sfecla de zahăr, trestia de zahăr); *oleaginoase* (soia, rapița); *eterooleaginoase* (cătina, trandafirul, levănțica); *narcotice* (tutunul). Printre culturile textile, bumbacul are cea mai mare extindere și importanță. Acesta a început să fie folosit pe scară largă în sec. al XIX-lea, după inventarea mașinii de filat (de tors). Se cultivă, mai ales, în regiunile calde și semiaride din țările mediteraneene și tropicale. Cei mai mari producători mondiali de bumbac sunt China, SUA, India, Pakistan, Uzbekistan etc. O altă cultură textilă de importanță majoră este iuta, a doua plantă textilă ca cerere pe piața globală. Iuta se dezvoltă cel mai bine în regiunile tropicale și subtropicale cu climă musonică. Peste 80% din producția mondială de iută provin din trei țări asiatice: India, Bangladesh și China.

Legumicultura are o structură diversificată și, după cereale, legumele sunt cele mai consumate alimente de către om. Având în vedere perisabilitatea lor și necesitatea unui consum zilnic, legumicultura este practică în principal în zonele periurbane. Printre legumele cele mai solicitate se numără roșiile, leguminoasele pentru boabe, cartoful și batatul.

Pomicultura cuprinde cultivarea pomilor fructiferi în diverse zone climatice care pot fi împărțite în trei mari categorii. În zona temperată sunt cultivați meri, peri, pruni, cași etc.; în zona subtropicală cresc culturi citrice: *portocali*, *lămâi*, *mandarini* etc.; în zona tropicală se cultivă plante precum bananierul, curmalul, arborii de cafea și de cacao, ananasul etc. Aceste culturi au o mare valoare economică și contribuie semnificativ la alimentația umană și la comerțul internațional.

Viticultura este o ramură răspândită preponderent în Europa, având cele mai mari randamente în regiunile mediteraneene și temperată. Cei mai mari producători de vinuri din lume sunt țările cu tradiție îndelungată în viticultură: Italia, Franța, Spania, SUA, Argentina, Chili etc. Republica Moldova se află în primele 20 de țări din lume în producția de vinuri, acestea fiind exportate în peste 70 de țări.

Evaluare

1. Analizați tabelul 4.4. din text și identificați diferențele relevante. Formulați concluzii în baza datelor din tabel.
2. Argumentați de ce agricultura ecologică este considerată o soluție sustenabilă pentru viitor, având în vedere aspectele economice, ecologice și sociale.
3. Completați în caiete schema alăturată.

Creșterea animalelor: caracterizarea subramurilor, importanța

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați importanța și structura ramurală a creșterii animalelor în economie;
- argumentați factorii determinanți în dezvoltarea și specializarea zootehniei mondiale;
- identificați principalele țări și regiuni crescătoare de animale, în funcție de ramura zootehnică.

Merinos – cea mai răspândită rasă de oi pentru lână

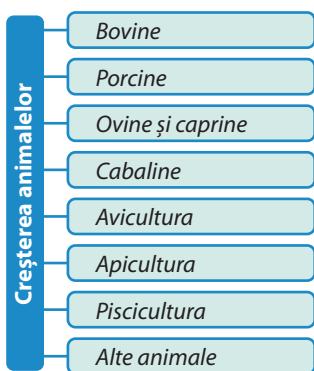
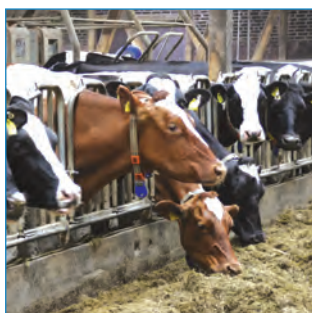

Figura 4.6. Ramurile zootehniei

Creșterea intensivă a bovinelor

Creșterea animalelor reprezintă a doua ramură ca importanță a agriculturii și are o tradiție îndelungată. Ea furnizează materii prime esențiale pentru alimentația umană: *carne, lapte, ouă, miere*, dar și pentru industriile alimentară și ușoară: *piele, lână, coconi de mătase* și farmaceutică. Producția zootehnică este caracterizată de o structură complexă (figura 4.6). În funcție de *modul de gestionare*, se disting patru sisteme principale de creștere a animalelor: *nomad, seminomad, pe pășuni* și *în adăpost*. Primele trei sunt caracteristice statelor în curs de dezvoltare, în timp ce sistemul de adăpost este specific statelor dezvoltate. Acesta din urmă este cel mai intensiv și poate fi utilizat atât în sezonul rece, cât și pe tot parcursul anului.

☉ **Care sunt ramurile moderne ale zootehniei? Ce probleme ecologice poate genera dezvoltarea intensă a acestei ramuri a agriculturii?**

Factorii care influențează amplasarea și dezvoltarea creșterii animalelor.

Evoluția acestui sector este determinată atât de factori tradiționali ai agriculturii, cât și de factori specifici zootehniei. Condițiile naturale și climatice influențează specializarea în creșterea animalelor: unele specii pot fi crescute în aproape toate zonele climatice, în timp ce altele au un areal de răspândire restrâns: *renii, lamele, crocodilii* sau *struții*. Dezvoltarea sectorului este puternic influențată de factori socioeconomi precum mecanizarea, investițiile în tehnologii moderne și cererea de piață.

Comerțul internațional și colaborarea dintre țări influențează mult dezvoltarea creșterii animalelor. Spre deosebire de cultura plantelor, în zootehnie apare în prim plan hrana pentru animale, adică *baza furajeră* care trebuie asigurată în cantități suficiente, păstrată în condiții adecvate și folosită corect. Cele mai mari nevoi legate de hrană apar la creșterea bovinelor, mai ales pentru producția de lapte.

Factorul consumator privind satisfacerea trebuințelor populației joacă, de asemenea, un rol semnificativ în dezvoltarea creșterii animalelor. De exemplu, creșterea porcilor, a păsărilor este concentrată în regiunile cu densitate mare a populației, și în apropierea de orașele mari.

Caracterizarea subramurilor. În cadrul zootehniei, cele mai importante subramuri sunt creșterea **bovinelor, porcinelor, ovinelor și caprinelor**. Dintre acestea se remarcă **creșterea bovinelor**, având trei direcții principale de dezvoltare: producția de lapte, producția mixtă: *lapte și carne*, și producția de carne. La nivel global, șeptelul de bovine este de 1,5 miliarde de capete, iar distribuția geografică este inegală. Cele mai mari efective sunt crescute în Asia, America Latină și America de Nord. Brazilia (234 mil. de capete), India (193 mil.) și SUA (92 mil.) sunt lideri în acest domeniu (figura 4.7).

Republica Moldova
și lumea

Exporturile de produse animale din Republica Moldova au o pondere redusă în totalul comerțului cu produse agricole. Explicați care sunt cauzele acestei situații.

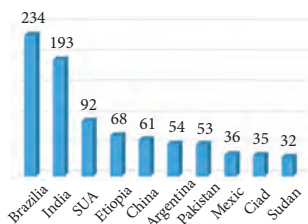

Figura 4.7. Țările cu cel mai mare șeptel de bovine, 2023, mil.

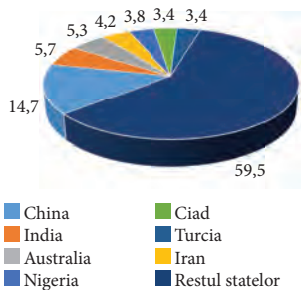

Figura 4.8. Țările cu cel mai mare șeptel de ovine, 2023, %

China, Canada, SUA etc.; *nord-estul Atlanticului*: Federația Rusă, Norvegia, Marea Britanie, Islanda, Franța, Suedia, Polonia ș.a.; *zona centrală est-pacifică*: Peru, SUA, Chile, Columbia; *zona indo-pacifică*: China, Japonia, India, Indonezia, Australia, Filipine; *nord-vestul Atlanticului*: SUA, Canada și *zona sud-est atlantică*, de-a lungul coastei de vest a Africii.

Creșterea animalelor este esențială pentru asigurarea resurselor alimentare și a materiilor prime necesare industriei, având un impact semnificativ asupra economiei și sustenabilității mediului.

Creșterea **porcinelor** este cea mai dinamică ramură a activităților din zootehnie. Spre deosebire de creșterea bovinelor, aceasta se concentrează în principal în zonele dens populate și suburbane, care dispun de furaje și piețe de desfacere. Localizarea creșterii porcinelor este limitată de factori religioși în țările unde populația practică islamul sau iudaismul.

La nivel global, șeptelul de porci este estimat la 1000 de milioane de capete. Distribuția acestora este și mai inegală decât în cazul bovinelor. Peste 50% din efectiv îl dețin Asia, iar 14% – America. În aceste regiuni se află și țările lider în creșterea porcinelor: China (440 mil. de capete), SUA (73 mil.) și Brazilia (41 mil.).

Creșterea **ovinelor** și **caprinelor** este o ramură tradițională a agriculturii răspândită în țările cu suprafețe mari de pășuni naturale, în special în regiunile aride și montane. În creșterea oilor se conturează două direcții: *producția de carne* și *de lână*, care se concentrează în zonele cu umiditate suficientă și climat blând; *producția de lână fină și semifină*, specifică regiunilor mai aride. La nivel global, efectivul de oi este estimat la 1202 milioane de capete. Printre țările cu cele mai mari efective se numără China (161 mil. de capete), Australia (72 mil.) și India (63 mil.). Din punct de vedere geografic, cele mai mari efective se află în Asia (42%) și Africa (26%) (figura 4.8).

Statele dezvoltate depășesc semnificativ țările în curs de dezvoltare în ceea ce privește producția zootehnică, iar această diferență se reflectă și în comerțul internațional. Statele dezvoltate sunt lideri la majoritatea produselor exportate. Principalele state exportatoare de carne de vită sunt Australia, Germania, Țările de Jos și SUA; de carne de porc – Țările de Jos, Belgia, Danemarca; de carne de miel – Noua Zeelandă, Australia și Marea Britanie; de carne de pasăre – Franța, SUA, Țările de Jos; de lână – Australia, Noua Zeelandă, Argentina. Bovinele vii sunt unicul produs de export la care țările în curs de dezvoltare domină piața mondială. Printre principalele țări exportatoare se numără Brazilia, Argentina și Mexic. În ceea ce privește exportul de oi și capre se remarcă Turcia.

Din celelalte ramuri ale zootehniei, pescuitul înregistrează o dinamică accentuată. Principalele areale de pescuit în Oceanul Planetar și statele care dețin întâietatea în acest domeniu sunt: *nord-vestul Pacificului*: Japonia, Federația Rusă, China, Canada, SUA etc.; *nord-estul Atlanticului*: Federația Rusă, Norvegia, Marea Britanie, Islanda, Franța, Suedia, Polonia ș.a.; *zona centrală est-pacifică*: Peru, SUA, Chile, Columbia; *zona indo-pacifică*: China, Japonia, India, Indonezia, Australia, Filipine; *nord-vestul Atlanticului*: SUA, Canada și *zona sud-est atlantică*, de-a lungul coastei de vest a Africii.

Evaluare

1. Analizați principalii factorii naturali, economici și sociali care influențează dezvoltarea zootehniei la nivel global?
2. Comparați practicile de creștere a animalelor în statele dezvoltate și în cele în curs de dezvoltare, identificând diferențele esențiale.
3. Explicați cum este aplicată tehnologia modernă pentru eficientizarea creșterii animalelor în fermele intensive, oferind exemple concrete.
4. Investigați modul în care tehnologiile moderne (ex. automatizarea hrănirii, monitorizarea sănătății animalelor prin senzori, utilizarea inteligenței artificiale în ferme) ajută la creșterea productivității și sustenabilității în fermele intensive. Argumentați răspunsul.

5. Lucrul cu harta. Marcați pe harta contur arealele de pescuit și statele de bază în pescuitul mondial.

Industria: factori de amplasare și tendințe de dezvoltare, structura pe ramuri

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- clasificați activitatea industrială pe ramuri și subramuri;
- analizați transformările structurale, organizaționale și spațiale recente din industrie, explicând cauzele și efectele acestora;
- argumentați rolul factorilor care determină localizarea industriilor în diferite regiuni.

Prelucrarea minereurilor
în furnal

Industria⁶ reprezintă o ramură esențială a producției materiale. Deși în prezent după ponderea acestora în formarea Produsului Intern Brut Global (28,8%) și a numărului de angajați (17%) este în scădere, industria continuă să determine nivelul de dezvoltare și de maturitate socioeconomică a țărilor la nivel global. Produsele industriale au un rol important în comerțul internațional cu bunuri. În structura sectorială a economiilor există diferențe semnificative. În statele dezvoltate, serviciile contribuie cu peste 80% la formarea Produsului Intern Brut (PIB), în timp ce în țările în curs de dezvoltare, agricultura și industria au o pondere mai mare, însă se caracterizează printr-o productivitate a muncii mai scăzută (vezi figura din rubrica *Evaluați*, pag. 56).

Industria, ca ramură economică, are o structură complexă și variază de la o țară la alta în funcție de factorii naturali-geografici, economico-geografici și tipurile de economie. Clasificarea activităților industriale se realizează în baza mai multor criterii. După destinația produsului finit, ramurile industriale pot fi împărțite în trei categorii principale: **industria grea**, care produce bunuri destinate utilizării în alte procese industriale; **industria ușoară**, axată pe producția de bunuri de consum, și **industria alimentară**.

Ramurile industriale pot fi **tradiționale (vechi)**, **noi** și **de înaltă tehnologie**. **Ramurile tradiționale** au o istorie îndelungată și s-au dezvoltat pe baza unor tehnologii și procese de producție simple. Printre acestea se înscriu industria textilă, alimentară de bază (morărit, panificație), metalurgică, constructoare de mașini simple etc. **Ramurile noi** au apărut în a doua jumătate a sec. al XX-lea, ca urmare a progreselor tehnologice și a schimbărilor economice. În calitate de ramuri noi se înscriu industria electronică, chimică fină, automobilelor, materialelor plastice și a produselor sintetice etc. **Ramurile de înaltă tehnologie** sunt caracterizate prin utilizarea tehnologiilor avansate și inovative, cu un grad ridicat de automatizare și orientare către cercetare. **Ramurile moderne**, care determină

progresul tehnico-științific sunt industria biotehnologică și farmaceutică avansată, aerospațială, roboticii și automatizărilor industriale, nanotehnologiilor și materialelor inteligente etc.

Din punct de vedere **organizațional**, activitatea industrială s-a bazat în timp pe metodele **fordiste** și **postfordiste**. Metoda fordistă, introdusă de Henry Ford la începutul sec. al XX-lea în industria auto, se caracterizează prin producția în serie, standardizarea producției, specializarea muncii. Postfordismul a apărut în anii '70, ca urmare a progresului tehnologic și a schimbărilor

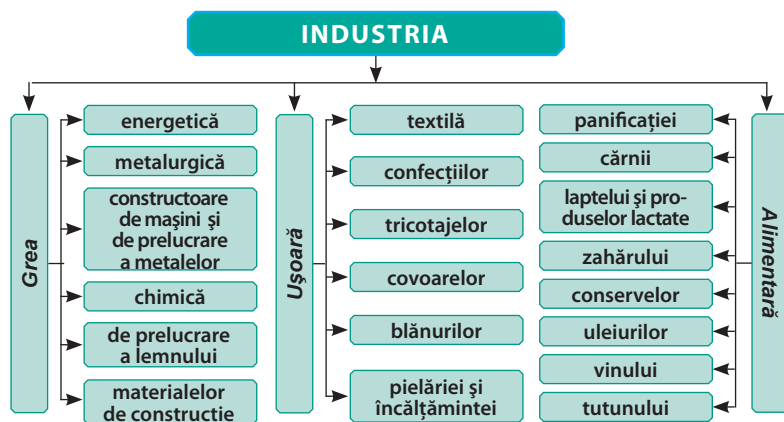

Figura 4.9. Structura ramurală a industriei

Tabelul 4.5. Factorii de amplasare a ramurilor industriale în funcție de nivelul tehnologic și inovație

Factori	Tipuri de ramuri		
	Tradiționale/clasice	Noi	Moderne
	Teritorial/geografici	Ecologici	Integrarea economică
	Resurse naturale	Intensivi în capital uman	CTN
	Resurse umane		Climatul investițional
	Căi de transport		Logistici ⁶

în cerințele pieței. Caracteristicile esențiale ale acestora sunt: producția flexibilă adaptată la cerințele pieței, individualizarea produselor, globalizarea producției etc.

Un rol important în activitatea industrială actuală îl au companiile transnaționale (CTN)⁶. Acestea au contribuit la transferarea mai multe ramuri tradiționale și noi în statele în curs de dezvoltare, ceea ce a dus la apariția de noi state industrializate în Asia de Sud-Est

și în America Latină.

Amplasarea industriilor este determinată de mai mulți factori. Aceștia au fost influențați de evoluția progresului tehnico-științific și a conjuncturii economice (tabelul 4.5).

La dezvoltarea industriei au contribuit semnificativ și cele *patru revoluții industriale* (figura 4.10).

Prima revoluție industrială (sf. sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea) a marcat trecerea de la producția manuală la cea mecanizată, prin utilizarea mașinilor și a tehnologiilor inovatoare. Această revoluție a început în Anglia, unde introducerea mașinii cu aburi, perfecționată de James Watt, a transformat profund industriile textile și minieră.

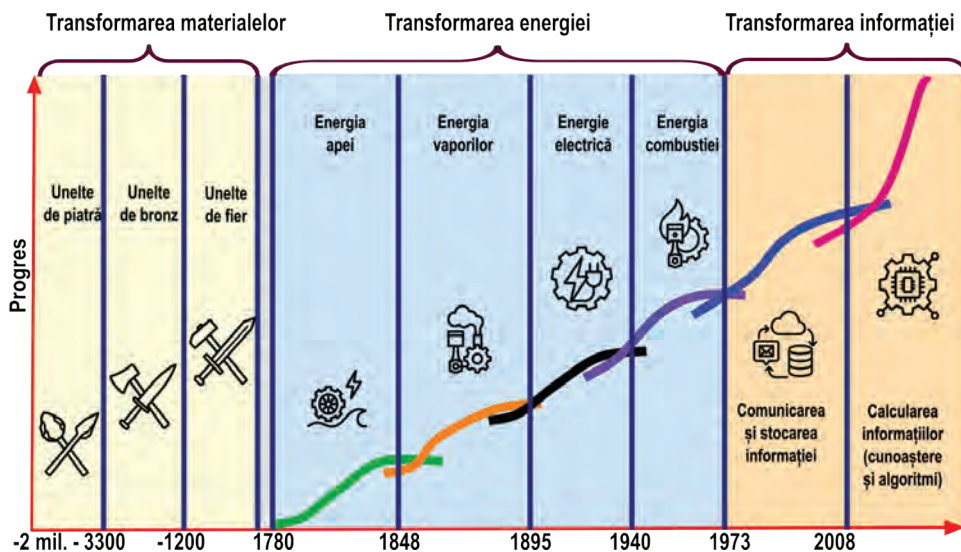

Figura 4.10. Transformări calitative în cadrul celor patru revoluții industriale

revoluția digitală, a început în a doua jumătate a sec. al XX-lea și se datorează progresului rapid în tehnologia informației și automatizare. Introducerea computerelor, internetului și a sistemelor informatice a făcut procesul de producție mai eficient și mai flexibil. Dezvoltarea tehnologiilor în domeniul electronicii, telecomunicațiilor și robotizării a îmbunătățit producția industrială și a revoluționat sectoare precum serviciile și comerțul.

A patra revoluție industrială, denumită și „Industria 4.0”, se caracterizează prin integrarea tehnologiilor avansate, cum ar fi inteligența artificială, internetul, big data, automatizarea inteligentă. Această revoluție a dus la interconectarea sistemelor fizice și digitale, generând apariția de fabrici inteligente și de procese de producție flexibile și autonome.

A doua revoluție industrială (începutul sec. al XX-lea) a fost marcată de inovații tehnologice majore și de dezvoltarea unor noi industrii. Utilizarea electricității, a motorului cu ardere internă și a tehnologiilor ca telefonul și telegraful a transformat atât producția, cât și viața cotidiană. Fabricile au devenit mai eficiente datorită introducerii producției în serie și a muncii specializate.

A treia revoluție industrială, cunoscută și ca

Evaluare

1. Care sunt principalele transformări spațiale, organizaționale și structurale ale industriei la etapa actuală? Exemplificați.
2. Care sunt domeniile principale de specializare ale industriei în țările dezvoltate, respectiv în cele în curs de dezvoltare?
3. Cum reflectă structura sectorială a industriei nivelul de dezvoltare al unei țări? Exemplificați.
4. Explicați factorii de amplasare a ramurilor tradiționale, noi și moderne în baza tabelului 4.5.

28-29

Caracterizarea ramurilor industriei: materii prime și produse finite, structura pe subramuri, repartiția spațială, importanța. Industria energetică

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- descrieți caracteristicile de bază ale industriei;
- identificați problemele și provocările actuale ale dezvoltării industriei;
- caracterizați industria energetică, explicând factorii care determină repartiția sa teritorială.

Rețea industrială de distribuție a energiei

Termeni-cheie:

- **Balanța energetică** – diferența dintre energia produsă și cea consumată într-o țară, de regulă într-un an, ținând cont de toate sursele de energie.

Industria poate fi clasificată pe baza mai multor criterii. Structura acesteia s-a modificat în timp și spațiu, iar diversificarea produselor industriale a impulsionat apariția unui număr mare de ramuri și subramuri. În funcție de resursele folosite și procesele de producție implicate, distingem **industria extractivă** și **prelucrătoare**. Industria extractivă se concentrează pe extragerea și prelucrarea resurselor naturale din mediul înconjurător: *minereuri, combustibili fosili, lemn* etc., în timp ce industria prelucrătoare – numită și **industria produselor manufacturate** – transformă materiile prime în produse finite sau semifabricate care pot fi utilizate direct de consumatori sau pentru alte procese de producție. În general, economiile dezvoltate se specializează în producerea de bunuri cu valoare adăugată mare, în timp ce economiile în curs de dezvoltare sunt axate pe industria extractivă și comerțul cu materii prime.

În *repartizarea spațială a industriei* au intervenit modificări esențiale de-a lungul timpului, determinate de o combinație de factori naturali, economici, sociali și politici. Dacă unele ramuri industriale sunt concentrate în regiunile bogate în resurse naturale sau agricole, altele sunt amplasate în regiuni și state bogate în resurse de forță de muncă, cu infrastructură avansată și politici economice stimulative investițiilor în industrie. Globalizarea și transformările economice permanente pot modifica această repartiție, însă factorii de bază menționați vor continua să influențeze localizarea activităților industriale în cadrul sistemului economic mondial.

Industria energetică. Energetica este ramura de bază a industriei care se ocupă cu utilizarea diferitor forme de energie pentru a satisface nevoile economiei și ale societății. Aceasta include atât surse de energie tradiționale, cât și surse regenerabile, cum ar fi energia solară, eoliană, hidroelectrică, biomasa etc. (figura 4.11). Energetica joacă un rol esențial în dezvoltarea economică și în protejarea mediului. Consumul de energie s-a mărit considerabil de la o etapă de dezvoltare a societății la alta, iar sursele energetice s-au diversificat.

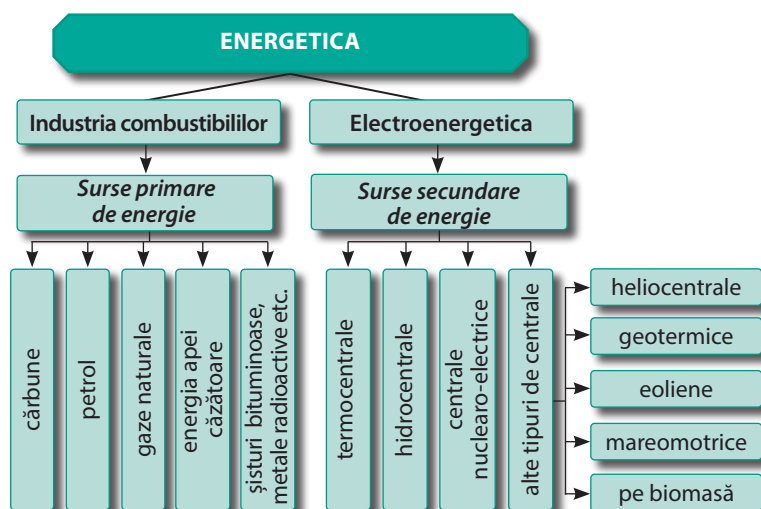

Figura 4.11. Structura energeticii pe ramuri

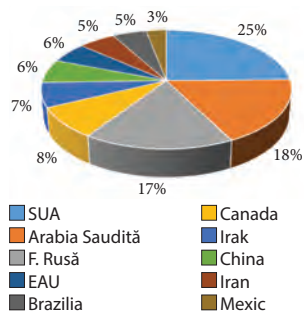

Figura 4.12. Principalele state producătoare de petrol, %, 2023

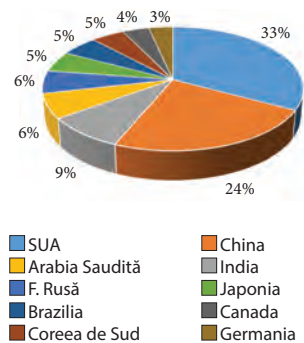

Figura 4.13. Principalele state consumatoare de petrol, %, 2023

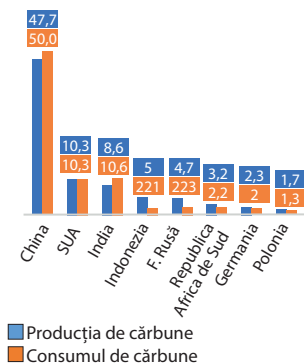

Figura 4.14. Producția și consumul de cărbune pe state, %, 2023

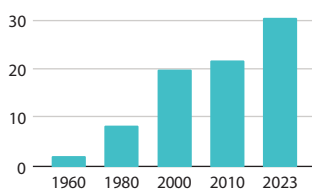

Figura 4.15. Dinamica producției mondiale de energie electrică, trilioane kWh, 2023

Ce provocări apar în contextul valorificării surselor energetice tradiționale și regenerabile?

Evoluția energiei mondiale reflectă schimbările socioeconomice și tehnologice, și poate fi împărțită în: **etapa sau era energiei tradiționale**, pentru satisfacerea nevoilor energetice fiind utilizat lemnul, tracțiunea animală și, parțial, cărbunele; **era cărbunelui** (perioada în care se desfășoară primele două revoluții industriale); **era petrolului și a gazelor naturale** (sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea).

Ca urmare a epuizării resurselor fosile și a impactului asupra mediului, în prezent se conturează **etapa/era energiilor regenerabile**.

Industria combustibililor. Locul principal în balanța energetică îl ocupă **petrolul**. Ușor de transportat, cu o mare putere calorică și arzând fără a face cenușă, petrolul reprezintă o sursă energetică de calitate superioară. În prezent, circa 80 de state ale lumii produc petrol, dar cele mai mari cantități sunt extrase de statele membre OPEC (Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol). Orientul Mijlociu (32,7%), America de Nord (25,7%) și CSI (15,5%) dețin o cotă de 3/4 din producția mondială de petrol.

Ca urmare a repartiției geografice inegale și a diferențelor dintre extracția și consumul de petrol, comerțul cu petrol este foarte activ, reprezentând unul dintre cele mai importante fluxuri comerciale internaționale (figura 4.12-4.13).

Deși industria carboniferă a fost depășită în balanța energetică de industria petrolului, **cărbunele** rămâne una dintre cele mai importante surse de energie pentru viitor, alături de sursele de energie regenerabile. Acest fapt se datorează atât rezervelor mari de cărbune, cât și geografiei extinse a extracției, cărbunele fiind exploatat în aproximativ 75 de țări ale lumii (figura 4.14). Cu toate acestea, nu trebuie neglijat dezavantajul major al utilizării cărbunelui: acesta este un poluant semnificativ al mediului.

Gazele naturale ocupă a treia poziție în balanța globală a combustibililor și a energiei. Acest combustibil se remarcă printr-o capacitate termică înaltă, un grad redus de poluare a mediului, un sistem de extragere mai eficient și opțiuni flexibile pentru transport și lichefiere. Distribuția regională a producției de gaze naturale este dominată de trei regiuni: 1) America de Nord (29%); 2) Europa și CSI (24%), și 3) Orientul Mijlociu (18%). Printre țările cu cea mai mare producție de gaze naturale se înscriu: SUA (25%), Federația Rusă (14%), Iran (6%).

Geografia electroenergeticii. Energia electrică are un rol fundamental în economia mondială. Datorită avantajelor sale – posibilitatea de a fi convertită în alte forme de energie primară: *termică, mecanică, luminoasă, chimică*; gama largă de consumatori; siguranța ecologică relativă și diversitatea surselor de producere, energia electrică joacă un rol esențial în asigurarea eficienței economiilor naționale.

În ultimii 50 de ani, producția mondială de energie electrică a crescut mult mai rapid decât cea a altor forme de energie, ajungând la 30 trilioane kWh (figura 4.15). Ponderea regiunii Asia-Pacific a sporit considerabil, aceasta generând circa 50% din energia electrică la nivel mondial, în timp ce America de Nord, Europa cu CSI câte 18%. În ultimii ani și-au consolidat semnificativ pozițiile țările în curs de dezvoltare în producția de energie electrică. În prezent, cei mai mari producători de energie electrică sunt China (31%), SUA (15,0%) și India (7%). Energia electrică este produsă la trei tipuri principale de centrale electrice: termocentrale, hidrocentrale și centrale nucleare.

Termocentralele (CTE) sunt cele mai răspândite în lume. Ele produc în medie 64% din energia electrică mondială și funcționează pe bază de resurse minerale: *cărbune, păcură, gaze naturale*. Producția de energie electrică pe bază de cărbune este cea mai mare în Africa de Sud, China, Australia, Federația Rusă ș.a.

Ponderea hidrocentralelor (CHE) în producția mondială de energie electrică este de circa 16%. În unele țări precum Norvegia, Venezuela, Brazilia, hidroenergia reprezintă peste 60% din totalul energiei electrice produse. Cei mai mari producători de energie hidroelectrică sunt China, Brazilia și Canada.

Contribuția centralelor nucleare (cunoscute și sub denumirea de centrale atomoelectrice CAE) la structura sectorului energetic este de aproximativ 10%. În lume există peste 400 de reactoare nucleare, dintre care 104 în SUA, 58 în Franța și 50 în Japonia. Franța (cu peste 70%), Slovacia și Belgia (cu peste 50%) au cea mai mare pondere a energiei nucleare în structura mixului energetic național.

Studiu de caz

Resurse regenerabile de energie și viitorul economiei mondiale

În contextul actual, o mare importanță se acordă eficienței energetice și reducerii impactului negativ asupra mediului prin tranziția către surse de energie mai curate și mai durabile.

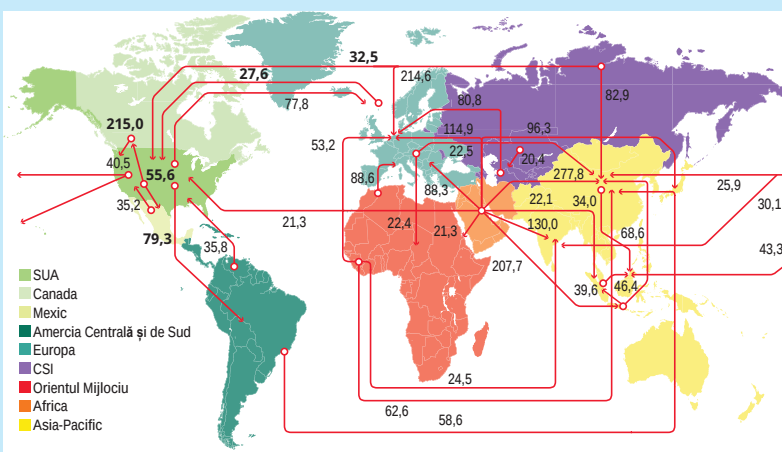
Sursele regenerabile de energie sunt acele surse de energie care se refac natural într-un interval scurt de timp și care sunt considerate inepuizabile pe termen lung, în contrast cu sursele de energie fosilă, care se epuizează în timp. Printre avantajele surselor de energie regenerabilă se numără: răspândirea globală, impactul redus asupra mediului și sănătății umane, precum și potențialul de eficiență economică pe termen lung. Utilizarea resurselor regenerabile a crescut semnificativ în ultimele decenii și continuă să se extindă, devenind un pilon central al strategiilor de dezvoltare economică și de combatere a schimbărilor climatice. Printre acestea se înscriu: energia solară, eoliană, hidroelectrică, geotermală, bioenergia, energia mareelor și valurilor mării etc.

Energia regenerabilă a depășit în anul 2024 ponderea de 1/3 în producția globală de electricitate. Cea mai mare pondere a energiei produse din surse regenerabile: 43,2% – hidroenergie, 24,5% – eoliană, 20,9% – solar fotovoltaic, 9,3% – biomasa, 2,1% – energia geotermală și mareomotrică. Deși ponderea surselor regenerabile este în creștere, sunt necesare investiții majore pentru a asigura competitivitatea acestui tip de energie în raport cu cele clasice. Energia obținută prin valorificarea surselor alternative va contribui la reducerea schimbărilor climatice, la crearea unui mediu de afaceri și de viață sănătos și la asigurarea unei dezvoltări economice durabile.

• *Utilizând hărțile din atlasul școlar și cunoștințele voastre de geografie, identificați statele care dispun de un potențial ridicat pentru producerea de energie regenerabilă (solară, eoliană, biomasă, mareomotrică). Justificați răspunsul în funcție de condițiile geografice specifice fiecărei surse (ex.: climă, relief, acces la ocean etc.).*

Evaluare

- Argumentați dacă sunteți sau nu de acord cu afirmația „Energetica conduce lumea”, folosind exemple și informații din domeniul energetic.
- Analizați semnificația afirmației: „Viitorul cărbunelui nu este deloc negru”.
- Elaborați un eseu structurat în care să analizați problematica energiei mondiale integrând conceptele: securitatea energetică, resurse energetice netraditionale, conservarea energiei, educația ecologică.
- Lucrul cu atlasul.** Folosind hărțile din atlasul școlar și manual, precum și imaginea alăturată, determinați geografia fluxului exportului de petrol.

Fluxurile majore în comerțul cu petrol

30-31

Industria metalurgică

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați structura ramurală și exemplificați principalele produse ale metalurgiei feroase și neferoase;
- apreciați factorii de amplasare ai metalurgiei și schimbarea lor în timp;
- identificați problemele și provocările dezvoltării industriei metalurgice în prezent.

Tehnologii moderne
în prelucrarea metalului

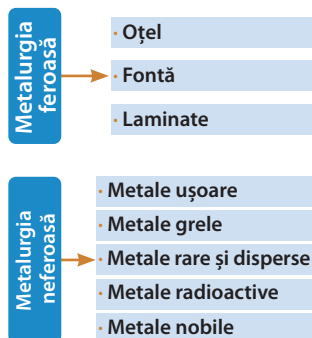

Figura 4.16. Structura industriei metalurgice

- **Industria cuprului este concentrată în proporție de 75% în America de Sud și în Asia. Chile rămâne liderul mondial în exploatarea minereului de cupru, cu o cotă mondială de circa 25%, fiind urmată de Peru, RD Congo – 11% și China – 9%. Producerea cuprului rafinat este dominată de China (40%), Chile și Japonia.**

Metalurgia este o ramură veche și esențială a industriei grele, o parte importantă a sectorului industrial. Primele uzine metalurgice au apărut în teritoriile care fac acum parte din Germania, în secolul al XVI-lea. În prezent, metalurgia contribuie cu aproximativ 5% la industria prelucrătoare globală. Particularitățile metalurgiei sunt date de consumul mare de materii prime, de complexitatea proceselor tehnologice și de impactul considerabil asupra mediului. Aceste caracteristici stau la baza amplasării teritoriale ale ramurii. Metalurgia furnizează produse esențiale economiei precum: *fontă, oțel, produse laminate*, metale neferoase și aliaje, iar nivelul său de dezvoltare este un indicator al progresului economic și industrial al unei țări.

Industria metalurgică se împarte în două mari ramuri: **metalurgia feroasă** și **metalurgia neferoasă** (figura 4.16). Metalurgia feroasă reprezintă aproximativ 10% din producția industrială globală. Principalul material folosit pentru producerea metalelor feroase este minereul de fier. La nivel mondial, regiunile cele mai mari producătoare de fier sunt Asia (50%), Australia (17%) și America Centrală și de Sud (16,7%). Australia se află pe primul loc în topul țărilor care extrag minereul de fier, cu 37% din cantitatea globală, fiind urmată de Brazilia și de China (tabelul 4.6).

Tabelul 4.6. Principalele țări producătoare de oțel și de minereul de fier în lume, (%) 2023

State	Producția de oțel	State	Producția de minereul de fier
1. China	54,0	1. Australia	37,1
2. India	6,6	2. Brazilia	16,2
3. Japonia	4,7	3. China	13,8
4. SUA	4,3	4. India	10,2
5. Federația Rusă	3,8	5. Federația Rusă	3,6
6. Coreea de Sud	3,5	6. Canada	2,7
7. Germania	2,0	7. Republica Africa de Sud	2,6
8. Turcia	1,9	8. Iran	2,4
9. Brazilia	1,8	9. SUA	1,4
10. Iran	1,6	10. Ucraina	1,4
Total mondial	100	Total mondial	100

● **Cum se explică diferențele geografice dintre regiunile producătoare de minereu de fier și cele în care se produce oțelul?**

Factorii de amplasare a metalurgiei feroase s-au modificat de-a lungul timpului. La începutul dezvoltării ramurii, localizarea combinatelor metalurgice era legată de:

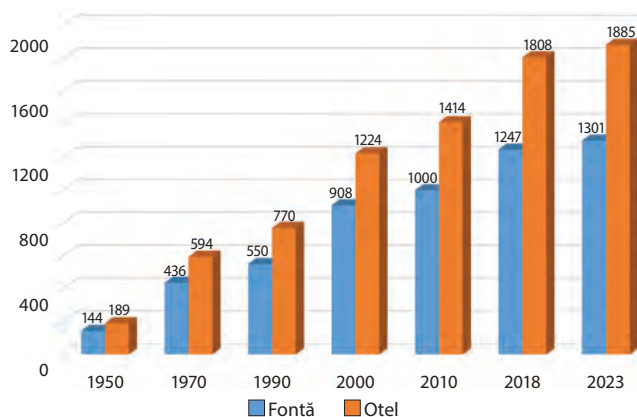

Figura 4.17. Dinamica mondială în producerea oțelului și a fontei, 2023, miliarde tone

E bine să știi:

• Oțelul este unul dintre cele mai reciclabile materiale din lume. În fiecare an, la nivel global, se reciclează peste 600 de milioane de tone de oțel, ceea ce reduce considerabil consumul de materii prime și energie. Reciclarea unei tone de oțel economisește aproximativ 1 100 kg de minereu de fier, 630 kg de cărbune și 55 kg de calcar.

• **Industria aluminiului** domină sectoarele metalurgiei neferoase. Bauxita, materia primă principală pentru producerea aluminiului, este concentrată în mare parte în trei țări, care dețin 70% din producția globală: Guineea – 26%, Australia – 25% și China – 19% (2023). China este de departe lider în producția de aluminiu, având o pondere de peste 58% din totalul producției mondiale, urmată de India (5,9%), Federația Rusă (5,8%), Canada (4,4%) și Emiratele Arabe Unite (3,9%).

a) prezența zăcămintelor minereului de fier și a cărbunelui cocsificabil: Pensilvania (SUA), Lotaringia (Franța), Midland (Marea Britanie), Ural, Kuznețk (Federația Rusă), Donbass (Ucraina); **b)** proximitatea surselor de energie primară și relativ ieftină (electrosiderurgia); **c)** intersecția fluxurilor de transport ale minereurilor și ale combustibililor, în special în porturile maritime: Kobe (Japonia), New Orleans (SUA), Rotterdam (Țările de Jos). În prezent, amplasarea geografică a combinatelor metalurgice se orientează spre factori precum: *costul redus al forței de muncă și al energiei electrice*, apropierea de piețele de desfacere, reglementările moderate de mediu etc.

La nivel global, există *trei mari regiuni ale metalurgiei feroase: europeană, nord-americană și asiatică.*

Regiunea asiatică este liderul mondial al metalurgiei feroase, beneficiind de o diversitate de materii prime și combustibili, corelată cu ritmul rapid de creștere economică al statelor din regiune. Din această regiune fac parte: Japonia, cel mai vechi lider și economiile cu o expansiune dinamică, precum China (cel mai mare producător mondial), Coreea de Sud și India.

Regiunea europeană este cea mai veche regiune metalurgică din lume. Creșterea reglementărilor de mediu și tranziția către o economie postindustrială a favorizat dezvoltarea unei nișe specializate: producția de oțeluri de înaltă calitate. Printre principalii producători se numără Germania, Franța, Marea Britanie și Italia (figura 4.18).

Regiunea nord-americană. În America de Nord, SUA au avut un rol dominant în extracția și în prelucrarea metalelor feroase timp de mai multe decenii. La fel ca în alte ramuri tradiționale industriale, metalurgia tinde să „migreze” din regiunile europene și americane către regiunea asiatică, cea mai dinamică în prezent (figura 4.18).

Globalizarea piețelor produselor feroase, necesitatea de a răspunde cerințelor tot mai diverse ale consumatorilor au dus la creșterea influenței companiilor

Tabelul 4.7. Comerțul internațional cu oțel

State	Total export, mil. t	State	Total import, mil.t.
1. China	68,1	1. UE (27) ¹	48,1
2. Japonia	31,7	2. SUA	28,9
3. UE (27) ¹	26,0	3. Germania ²	21,0
4. Coreea de Sud	25,5	4. Italia ²	20,0
5. Germania ²	22,3	5. Turcia	17,4
6. Turcia	18,0	6. China	17,1
7. Federația Rusă	17,9	7. Coreea de Sud	13,7
8. Italia ²	16,0	8. Thailada	13,4
9. Belgia ²	14,7	9. Belgia ²	12,5
10. Brazilia	1,4	10. Polonia ²	12,0
Total export	434,7	Total import	401,7

1 – Excluzând comerțul intraregional; 2 – Datele pentru fiecare țară din Uniunea Europeană (27) includ comerțul intraeuropean

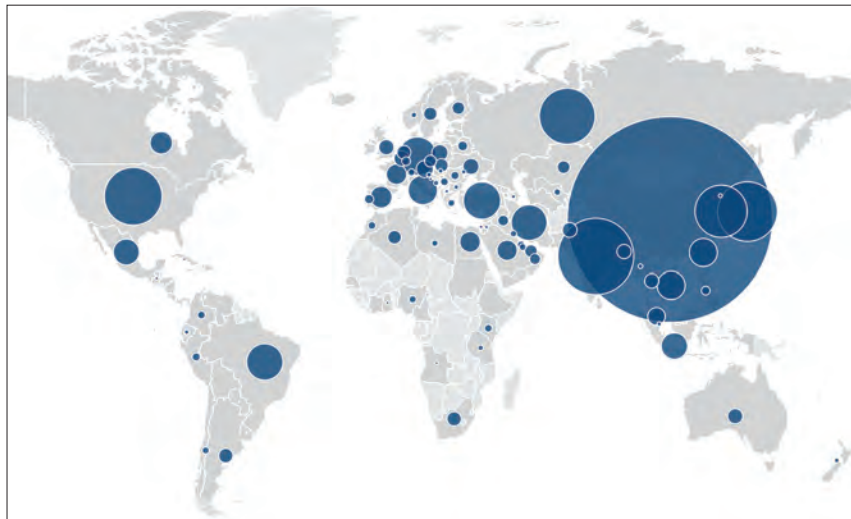

Figura 4.18. Statele producătoare de oțel, 2023

• **Cuprul** este un excelent conductor de electricitate, fiind esențial în producția de cabluri electrice, electronice și vehicule electrice.

• **Titanul**, un metal neferos ușor și foarte rezistent la coroziune, este folosit în aviație, medicină (implanturi) și chiar în explorarea spațială.

• **Zincul** este folosit frecvent pentru galvanizare, adică protejarea altor metale (în special oțel) împotriva coroziunii.

industria zincului (14%) și a plumbului (6%).

Economiile în curs de dezvoltare sunt angajate în fazele de extragere a materiilor prime, înnoțire și topire, în special în producerea de aluminiu și de cupru, iar economiile dezvoltate se concentrează pe etapele de rafinare și de laminare, acordând prioritate producerii metalelor rare și a celor cu importanță strategică.

Amplasarea geografică a industriei metalurgiei neferoaselor este influențată de un complex de factori: resursele de materii prime, energie electrică ieftină, apă, proximitatea consumatorilor, cerințele de mediu etc. Fiecare tip de producție este caracterizat de un set specific de factori determinanți.

Geografia comerțului internațional cu produse metalurgice arată că în anul 2023, volumul total al exporturilor de oțel a fost de 434,7 milioane tone, iar al importurilor – de 401,7 milioane tone (tabelul 4.7).

● **Care sunt cauzele diferențelor dintre statele exportatoare și cele importatoare de oțel?**

Evaluare

1. Explicați motivele pentru care, la sfârșitul sec. al XX-lea, întreprinderile metalurgice s-au deplasat către orașele portuare.
2. Elaborați un referat despre metalele neferoase, incluzând caracteristici, utilizări și exemple relevante pentru grupele de metale rare și disperse, nobile și radioactive.
3. Analizați figurile 4.17 și 4.18: 1) calculați cum s-a schimbat dinamica mondială în producerea fontei și a oțelului; 2) identificați statele și regiunile producătoare de oțel.
4. Utilizați hărți tematice, manualul și alte surse pentru a completa tabelul privind regiunile metalurgice de bază din lume:

Regiunile metalurgiei feroasă

Caracteristici de bază	Regiunea europeană	Regiunea nord-americană	Regiunea asiatică
Baza de materii prime			
Factorii de amplasare			
State lider			
Perspectiva de dezvoltare			

Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați structura ramurală a industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor;
- analizați transformările structurale și teritoriale ale principalelor ramuri ale industriei constructoare de mașini;
- identificați factorii determinanți în amplasarea și dezvoltarea acestei ramuri.

Tehnologii avansate în construcția automobilelor

E bine să știți:

- Un automobil modern conține peste 30 000 de piese – de la șuruburi la microprocesoare. Asamblarea unui singur vehicul implică tehnologii din metalurgie, electronică, chimie, robotică și software.

Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor este una dintre cele mai dinamice și inovatoare ramuri ale economiei, având un impact major asupra dezvoltării tehnologice și industriale la nivel global. Este o ramură reprezentativă a industriei prelucrătoare, cu o pondere de aproximativ 50% în structura acesteia, fiind sensibilă la fluctuațiile pieței și la crizele economice. Aceasta are un rol important în integrarea economică globală, cu o contribuție semnificativă la dezvoltarea comerțului internațional. De asemenea, joacă un rol important în abordarea provocărilor ecologice actuale, prin susținerea principiilor sustenabilității. Din punct de vedere structural, industria constructoare de mașini este complexă, diversificată, capabilă de adaptare rapidă la cerințele pieței și la schimbările din economia globală (figura 4.19).

Amplasarea geografică a întreprinderilor din **industria constructoare de mașini** este influențată de mai mulți factori. În trecut, localizarea subramurilor acestei industrii depindea în principal de resursele de *materii prime* (în special produse cu un consum mare de metal) și de apropierea de *piețele de consum* (precum utilajele agricole și bunurile de larg consum). În ultimile decenii, *progresul științific*, apariția *noilor tehnologii* și diferențele de *cost ale forței de muncă*, dar și dezvoltarea *piețelor emergente*, *reglementările ecologice* mai stricte și politicile economice și fiscale favorabile au determinat schimbări mari în distribuția geografică a industriei. Astfel, statele în dezvoltare au devenit *atelierele firmelor occidentale* (în special cele din Asia

de Sud-Est), iar specializarea industriei în țările dezvoltate se orientează în prezent spre produsele cu valoare adăugată mare, intensive în capital științific și inovativ.

Industria automobilelor reprezintă principala subramură a industriei constructoare de mașini. Dezvoltarea acesteia este strâns influențată de legăturile interramurale, în special cu metalurgia, industria chimică, industria textilă etc. Printre principalii factori de localizare se numără nivelul de calificare al forței de muncă, intensitatea științifică, cerințele de mediu etc. Producția mondială de automobile se află într-o continuă creștere. Dacă în 1950 se produceau aproximativ

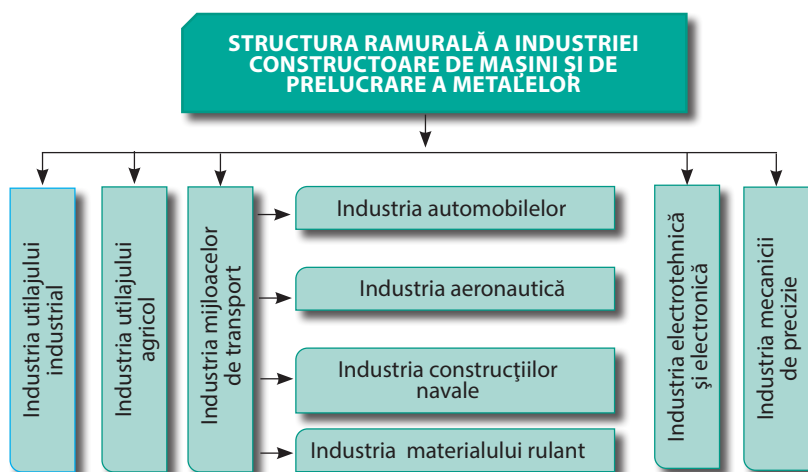

Figura 4.19. Structura ramurală a industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor

Republica Moldova
și lumea

Țara noastră a devenit gazda unor subramuri importante ale industriei constructoare de mașini. Care sunt acestea și ce știți despre amplasarea acestor întreprinderi?

E bine să știți:

Tehnologiile avansate de conducere asistată vor deveni standard în modelele de automobile ale viitorului. Producătorii auto dezvoltă soluții mai ecologice, cum ar fi vehiculele complet electrice sau alimentate cu hidrogen. În anul 2024, în Norvegia, 95% din mașinile vândute au fost automobile electrice – un record care arată direcția spre care se îndreaptă industria auto globală.

10,5 milioane de autovehicule, în 2005 cifra a ajuns la 48,3 milioane, iar în prezent anual se produc aproximativ 90 milioane de unități (tabelul 4.8). În trecut, numărul țărilor care produceau automobile era redus. În prezent, industria auto are o răspândire globală, fiind prezentă în aproximativ 70 de state ale lumii, deși piața globală este dominată de 10-15 state.

Tabelul 4.8. Producerea automobilelor pe state în anii 2005, 2023,

Statul	2023		2005	
	mln.	% din total mondial	mln.	% din total mondial
1. China	30,1	33,5	5,7	11,8
2. SUA	10,7	11,9	11,9	24,6
3. Japonia	8,8	9,8	10,8	22,2
4. India	5,8	6,5	1,8	3,7
5. Germania	4,3	4,8	5,9	12,2
6. Coreea de Sud	4,2	4,7	3,7	7,7
7. Mexic	3,8	4,2	1,7	3,5
8. Spania	2,2	2,4	2,7	5,6
9. Brazilia	2,2	2,4	2,5	5,2
10. Thailanda	1,8	2,0	-	-
Total mondial	89,9	100	48,3	100

Industria electrotehnică și electronică este una dintre cele mai intensive ramuri ale economiei globale în ceea ce privește utilizarea capitalului uman și inovația. Dezvoltarea acestui sector influențează toate domeniile economiei globale, datorită integrării sale extinse în producția de bunuri și de servicii. Structura industriei electronice include: producția de echipamente electronice pentru prelucrarea informației, componente electronice și software, dispozitive de comunicații etc. Din punct de vedere regional, producția de calculatoare este dominată de statele asiatice, în special China și Coreea de Sud. Totuși dezvoltarea produselor electronice și electrotehnice inovative este dominată de statele înalt dezvoltate, precum SUA, Japonia și Germania.

O ramură modernă a industriei constructoare de mașini o reprezintă **industria roboților** care are un impact semnificativ asupra economiilor naționale. Unul dintre domeniile cheie de aplicare a roboților este automatizarea proceselor industriale. Aceștia sunt folosiți pentru a îmbunătăți eficiența operațională, a reduce costurile de producție și a spori siguranța muncitorilor, preluând sarcinile periculoase sau repetitive. De exemplu, în industria auto, roboții sunt esențiali în procesele de asamblare. Industria roboților beneficiază de progrese tehnologice excepționale precum inteligența artificială (IA), învățarea automată, senzori avansați și tehnologii de conectivitate. Industria roboților este o subramură de viitor, cu un potențial uriaș de a revoluționa procesele industriale, logistica, medicina și chiar viața de zi cu zi.

Industria utilajului agricol produce echipamente și mașini folosite în agricultură, cum ar fi tractoare, combine și utilaje pentru irigații. Aceasta este o ramură importantă a industriei mecanice, cu un rol major în creșterea productivității agricole. Principalii producători la nivel mondial sunt SUA, Germania, Japonia și Italia. Cererea pentru utilaje agricole crește odată cu dezvoltarea tehnologică și extinderea agriculturii moderne. Industria se adaptează tot mai mult la nevoile agriculturii durabile și la digitalizarea proceselor în agricultură.

Evaluare

1. Care sunt cauzele care au influențat schimbările în geografia producției de automobile în 2023, comparativ cu 2005?
2. Prin ce se explică „migrarea” ramurilor industriei constructoare de mașini spre economiile emergente?
3. Analizați hărțile din atlasul școlar și corelați localizarea subramurilor industriei constructoare de mașini cu factorii care au favorizat dezvoltarea acestora.
4. **Lucrul cu harta.** Localizați pe harta contur statele-gazdă ale companiilor din industria constructoare de mașini: „Fiat”, „Nissan”, „Renault”, „Ford”, „Tata Motors”, „Geely”.

33

Industria chimică

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- evaluați rolul și importanța economică și socială a industriei chimice;
- comparați structura ramurală a industriei chimice în statele dezvoltate și în cele în curs de dezvoltare;
- analizați factorii care influențează localizarea și dezvoltarea industriei chimice în diferite regiuni și state ale lumii.

Activitate de laborator
în industria chimică

Industria chimică este o ramură relativ tânără a economiei mondiale, cu origini care se regăsesc la sfârșitul sec. al XIX-lea. Aceasta a cunoscut o dezvoltare rapidă și, în prezent, face parte din sectoarele de bază ale economiilor mai multor state. Industria chimică se remarcă printr-o serie de particularități specifice. Ea generează o gamă extrem de variată de produse, majoritatea dintre ele au apărut în a doua jumătate a sec. al XX-lea. Deși necesită investiții foarte mari pentru dezvoltare, industria chimică este una dintre cele mai dinamice ramuri economice, volumul producției sale dublându-se la fiecare 10–15 ani. De asemenea, industria chimică se caracterizează printr-un grad înalt de concentrare a producției, țările dezvoltate, precum SUA, Germania și Japonia, contribuie cu peste 50% din producția chimică globală.

Tabelul 4.9. Structura ramurală a industriei chimice

Ramuri	Tipuri de producție
Industria chimico-minieră	Sare gemă, săruri de potasiu, apatite, fosforite, sulf nativ etc.
Industria chimiei de bază	Acizi, săruri, îngrășăminte minerale, sodă caustică, sodă calcinată etc.
Industria chimiei sintezei organice	Mase plastice, rășini sintetice, cauciuc sintetic, fire și fibre sintetice, detergenți etc.
Industria chimiei fine	Produse chimico-farmaceutice, de parfumerie și cosmetice, lacuri, vopsele
Industria celulozei și hârtiei	Celuloză, hârtie, carton

Industria chimică are o bază de **materii prime** foarte largă:

- **materii prime minerale:** petrol, cărbune, gaze naturale, săruri de sodiu, de potasiu, fosforiți, apatite, ghips etc.;
- **materii prime vegetale:** lemn, stuf, latexul arborelui de hevea, trestia de zahăr, plante medicinale etc.;
- **materii prime de origine animală:** grăsimi, oase, guano etc.

Industria chimică este adesea denumită „ramura fără reziduuri” datorită utilizării eficiente a resurselor și valorificării aproape integrale a materiilor prime.

Amplasarea teritorială a unităților de producție chimică este influențată de o serie de factori ce derivă din complexitatea structurală a industriei și diversitatea produselor sale (tabelul 4.9). Printre acești factori se înscriu: materia primă, energia electrică ieftină, resursele de apă, gradul înalt de calificare a forței de muncă, cerințele consumatorilor, infrastructura de transport și considerentele de ordin ecologic.

🌀 **În ce măsură acești factori determinanți au influențat dezvoltarea industriei chimice în diferite regiuni și state?**

Carcateristica ramurilor de bază. Producția de îngrășăminte minerale înregistrează tendințe stabile și pozitive de dezvoltare, fiind impulsionată de cererea tot mai mare din partea țărilor în dezvoltare, în contextul soluționării problemei alimentare. În 1960, proporția celor trei tipuri principale de îngrășăminte era aproape echilibrată, în prezent acest raport s-a modificat semnificativ (figura 4.20).

Republica Moldova și lumea

Republica Moldova este un exportator de produse ale industriei chimice, cu cel mai mare volum al exporturilor provenind din produsele farmaceutice, uleiurile eterice și rezinoide, precum și din produsele de cosmetică și parfumerie. Principalul destinatar al acestor exporturi sunt statele din Uniunea Europeană.

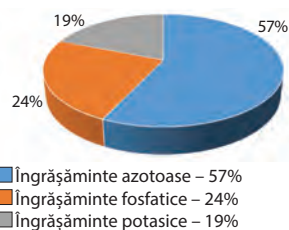

Figura 4.20. Raportul principalelor tipuri de îngrășămintă minerale în anul 2023, %

Se constată o creștere a contribuției statelor în curs de dezvoltare la producția acestor îngrășăminte, exemple relevante fiind China, India, Indonezia și Brazilia.

Geografia producției de **rășini sintetice** și **materiale plastice** cunoaște o dezvoltare rapidă. În prezent, Asia este lider în acest domeniu, asigurând circa ½ din producția mondială. Ca urmare, liderii în producția globală de materiale plastice s-au schimbat începând cu anii 2000, când China a devenit cel mai mare producător, cu o cotă de piață de 25%. SUA și Germania s-au menținut constant printre primii trei, cu ponderi de 12% și, respectiv, 5% din producția mondială.

În prezent, **fibrelor chimice** reprezintă aproximativ 65% din producția mondială totală de fibre, în timp ce fibrele de bumbac constituie 29%, iar cele din lână doar 1%. Un aspect semnificativ al geografiei industriei fibrelor chimice constă în „migrarea” producției către Asia, care generează în prezent circa 90% din volumul global al producției din acest domeniu. China deține o cotă de circa 70%, iar India – 10%.

Industria farmaceutică se remarcă printr-un grad ridicat de intensitate în capital uman calificat. Rata de creștere a acestei industrii este una dintre cele mai mari din industria chimică, fiind influențată de factori precum îmbătrânirea demografică a populației, introducerea de noi medicamente în practica medicală și dezvoltarea de noi generații de tratamente. Industria farmaceutică se caracterizează printr-o concentrare teritorială ridicată, aproximativ 75% din medicamente produse la nivel global provenind din țările dezvoltate. Există patru centre globale principale în acest domeniu:

- SUA, care produc aproximativ 30% din medicamentele din lume, dar exportă doar 30-35% din producția totală datorită dimensiunii mari a pieței interne de consum;

- Europa Occidentală, cu o cotă de 25-33% din producția mondială, unde Germania, Elveția și Belgia sunt principalii producători;

- Japonia, centrul asiatic al industriei farmaceutice, deține cel mai mare consum de medicamente pe cap de locuitor din lume;

- China, care înregistrează cel mai rapid ritm de creștere a producției de medicamente în ultimii ani.

În statele foste socialiste din Europa Centrală și de Est se conturează un centru farmaceutic regional, reprezentat de țări precum Ungaria, Polonia, Slovenia și Slovacia.

Industria chimică se remarcă printr-un grad ridicat de **monopolizare** de către companiile transnaționale (CTN). Printre cele mai mari CTN din domeniu se numără:

- BASF (Germania), specializată într-o gamă largă de produse chimice, aditivi alimentari, acid azotic, metanol, lacuri, vopsele, cosmetice, detergenți, vitamine etc.;

- Bayer (Germania), cunoscută pentru producția de medicamente, materiale chimice pentru protecția plantelor etc.;

- Saudi Basic Industries Corporation (Arabia Saudită), axată pe producția de îngrășăminte, materiale plastice inovatoare și polimeri.

Evaluare

1. Prin ce se explică „migrarea” mai multor subramuri ale industriei chimice către Asia?

2. Completați tabelul alăturat în caiete:

3. Amintiți-vă, din cursul de geografie umană a Republicii Moldova, care sunt principalele întreprinderi ale industriei chimice din țara noastră.

4. **Lucrul cu harta.** Utilizând atlasul școlar și sursele internet, localizați pe harta contur principalele state producătoare de îngrășămintă cu azot și de anvelope.

Particularitățile industriei chimice în diferite state

State dezvoltate	State în curs de dezvoltare
1.	1.
2.	2.
3.	3.

34

Industria ușoară

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți industria ușoară și ramurile componente ale acesteia;
- comparați structura ramurală a industriei ușoare în statele dezvoltate și în curs de dezvoltare;
- identificați principalii factori care influențează amplasarea unităților economice din industria ușoară.

Producerea materialelor textile

E bine să știți:

- O pereche de pantofi sport poate conține materii prime din 20 de țări diferite, inclusiv cauciuc natural din Asia de Sud-Est, spumă poliuretanică din SUA și piele din Brazilia. Industria modei este a doua cea mai poluantă din lume, după industria petrolieră. Se estimează că este responsabilă pentru 10% din emisiile globale de CO₂ și 20% din apele reziduale la nivel mondial.

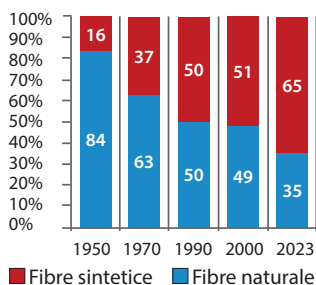

Figura 4.21. Raportul materiilor prime de origine naturală și sintetică în industria textilă, %

Industria ușoară este ramura care satisface nevoile de consum personal și estetice ale populației. Aceasta are un rol important în viața de zi cu zi, contribuind atât la confortul fizic al oamenilor, cât și la exprimarea stilului personal și a identității culturale. Stilul vestimentar este legat de anotimp, de profesie, de statutul social și de tradițiile naționale. Chiar dacă, în prezent, stilurile vestimentare tind să se uniformizeze la nivel global, designerii și creatorii de modă continuă să integreze elemente naționale în creațiile lor. De asemenea, industria ușoară se orientează tot mai mult spre producția personalizată, în serii mici sau unicat, pentru a răspunde preferințelor individuale. Structura industriei ușoare este complexă și reflectă etapele tehnologice de prelucrare a materiilor prime de origine naturală sau sintetică (tabelul 4.10).

Tabelul 4.10. Structura industriei ușoare

Industria ușoară primară (brută)	Industria ușoară a semiproduselor	Industria ușoară a produselor finite
• Producerea bumbacului • Producerea iutei • Producerea inului • Tăbăcirea pieilor • Alte materii prime	• Industria textilă: <i>filarea și țeserea fibrelor</i> • Industria pielăriei: <i>prelucrarea pieilor</i> • Industria filaturii	• Industria confecțiilor– <i>îmbrăcămintei</i> • Industria tricotajelor • Industria încălțămintei • Industria covoarelor • Industria marochinăriei: <i>genți, curele etc.</i> • Alte produse de consum

Industria ușoară se remarcă prin câteva trăsături specifice:

- subramurile acesteia sunt mari consumatoare de resurse umane cu calificare medie și joasă, în special de gen feminin. Delocalizarea industriei ușoare către statele în curs de dezvoltare a fost un prim pas al transformării spațiale în dezvoltarea industriei;
- având o cerere constantă, industria ușoară s-a dezvoltat într-un ritm continuu, ascensiunea sa fiind influențată de preferințele consumatorilor;
- sortimentele și colecțiile se schimbă rapid, iar în statele dezvoltate acestea sunt actualizate de 4-6 ori pe an. Milano, Paris și Roma sunt considerate centre universale ale modei;
- producția de bunuri de larg consum, destinate unui număr mare de consumatori, a determinat localizarea industriei atât în marile centre urbane, cât și în orașe mici sau chiar în zone rurale;
- raportul dintre materiile prime de origine naturală și cele de origine sintetică s-a modificat în timp în favoarea fibrelor sintetice datorită costurilor reduse și a ușurinței în prelucrare (figura 4.21).

Republica Moldova
și lumea

Industria textilă în țara noastră are un caracter atât industrial, cât și artizanal. Argumentați afirmația.

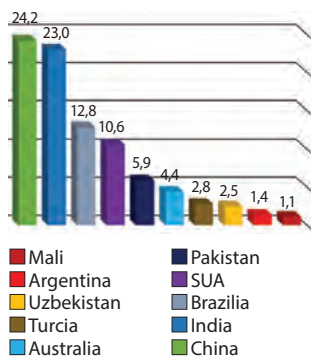

Figura 4.22. Ponderea principalelor state în producția mondială de bumbac, 2023, %

• În statele postindustriale, ponderea industriei ușoare este în scădere. Cu toate acestea, industria modei continuă să se dezvolte rapid la scară globală. Companiile care se ocupă cu proiectarea, producția, comercializarea și întreținerea produselor de modă generează venituri de miliarde de dolari anual. Această dezvoltare poate fi explicată prin creșterea cererii pentru produse personalizate, influența rețelelor sociale, globalizarea tendințelor și accesul facil la comerțul online.

Amplasarea geografică a industriei ușoare este influențată de cerințele consumatorilor, de disponibilitatea materiilor prime și a resurselor de forță de muncă, de gradul de dezvoltare al tehnologiilor de producție. Industria ușoară cuprinde un număr mare de subramuri care furnizează populației produse de larg consum: industria textilă, de încălțăminte, confecții, bijuterii, blănărie, mobilier, covoare, porțelan și altele. Printre cele mai importante se numără industria textilă și de confecții.

Caracterizarea ramurilor de bază. Industria textilă este principala ramură a industriei ușoare. Aceasta produce mai multe tipuri de țesături, cele mai utilizate sunt cele de bumbac (peste 80%). La mare distanță se situează țesăturile din lână, mătase, in etc. În ultimele decenii, industria textilă a „migrat” către statele în curs de dezvoltare, în special din Asia, acestea fiind numite convențional „atelierele lumii occidentale”. În statele dezvoltate industria ușoară se concentrează pe articole de înaltă calitate, de lux și cu valoare adăugată mare. Statele în curs de dezvoltare se concentrează mai mult pe producția de bunuri de larg consum și articole standardizate precum îmbrăcămintea și produsele destinate consumului de masă.

Industria bumbacului este sectorul de bază al industriei ușoare primare, după cantitatea de materie primă folosită și volumul producției. Aceasta cuprinde două etape principale în dezvoltare: *filarea*, prin care se obțin firele textile, și *țesutul*. China este cel mai mare producător mondial de bumbac, fiind urmată de India, Brazilia (figura 4.22). Celelalte tipuri de țesături se produc în cantități mici și foarte mici.

Industria confecțiilor are o răspândire globală, cu un grad înalt de concentrare în statele în curs de dezvoltare, unde costul forței de muncă este scăzut, iar populația numeroasă. La nivelul exportului de îmbrăcăminte, se remarcă două regiuni principale: Europa, specializată în articole de calitate superioară, și Asia, axată pe îmbrăcăminte destinată consumului de masă. Statele europene dețin circa 30% din exporturile globale de îmbrăcăminte, iar China 25%. Alți exportatori importanți sunt Bangladesh (5%), Germania și Turcia (4,5% fiecare), Italia (4,2%).

Exemple de companii internaționale de succes în domeniul confecțiilor: Inditex (Spania) – deține brandurile Zara, Bershka, Stradivarius; H&M (Suedia); LVMH (Franța) – grup de lux care deține Louis Vuitton, Dior, Fendi; Nike și Adidas – lideri în moda sportivă; Uniqlo (Japonia) – renumită pentru hainele de bază moderne și accesibile.

Industria pielăriei și încălțăminte. Trecerea de la producția meșteșugărească la producția industrială în serie s-a realizat mai târziu decât în alte ramuri. În prezent, producția industrială de încălțăminte se desfășoară paralel cu cea artizanală, mai ales în statele cu un consum individual ridicat. La fel ca în alte ramuri ale industriei ușoare, această industrie înregistrează o tendință de relocare către regiuni și state cu forță de muncă numeroasă, costuri reduse, resurse abundente de materii prime și economii emergente⁶. Întreprinderile mici și mijlocii din acest sector se adaptează rapid schimbărilor din modă și cererii pieței globale.

Evaluare

1. Interpretați semnificația zicalei „Moda este schimbătoare ca timpul” și explicați cum reflectă aceasta dinamica și evoluția industriei ușoare
2. Analizați modul în care particularitățile industriei ușoare au influențat repartitia sa teritorială.
3. Explicați cauzele scăderii producției de țesături naturale la nivel global, corelând aceste cauze cu tendințele actuale de consum.
4. **Lucrul cu harta.** Utilizați harta tematică din atlasul școlar și informațiile din sursele studiate pentru a localiza și a marca pe harta contur principalele state producătoare de fibre textile naturale: bumbac și lână.

35

Industria alimentară

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați importanța și structura ramurală a industriei alimentare;
- explicați particularitățile dezvoltării industriei alimentare la nivel internațional și național;
- identificați tendințele actuale în dezvoltarea industriei alimentare.

Procesarea laptelui pentru distribuție

Importanța **industriei alimentare** este determinată de caracterul și destinația produselor sale. Securitatea socială a națiunilor depinde în mare măsură de gradul în care acestea sunt asigurate cu produse alimentare. Având în vedere că majoritatea produselor agricole sunt perisabile, ele necesită o prelucrare primară rapidă, iar industria alimentară joacă un rol esențial în acest proces. Este ramura industrială cu cea mai largă răspândire la nivel global, deși în unele state în curs de dezvoltare aceasta funcționează la un nivel tehnologic redus. Structura industriei alimentare este complexă și cuprinde peste 20 de subramuri (figura 4.23).

Din punct de vedere structural, subramurile industriei alimentare pot fi clasificate în: *industrii primare* care produc semiproduse (făină, unt, zahăr brut etc.), utilizate ulterior în *industrii secundare* care au ca produs final alimentul de consum. De obicei, prelucrarea primară a produselor agricole are loc în apropierea surselor de materii prime, în timp ce prelucrarea finală se desfășoară în statele dezvoltate. Astfel, unele țări occidentale apar în statisticile internaționale ca producători ai unor produse exotice (de exemplu, Marea Britanie – ceai, Germania – cafea). Statele care exportă semiproduse și semipreparate alimentare obțin venituri mai mici în comerțul internațional decât cele care produc alimente gata de consum.

Amplasarea geografică a industriei alimentare, în funcție de orientarea pro-

ducției spre materii prime și/sau consumatori, se împarte în trei categorii. Subramurile orientate spre *materiile prime* includ industria zahărului, a peștelui, a vinului, a untului și a brânzeturilor. Subramurile orientate spre *consumatori* (denumite și „subramuri urbane”) sunt reprezentate de industria panificației, a cofetăriei, a băuturilor și de producția de semipreparate. Industria de prelucrare a cărnii, industria morăritului și industria margarinei au o *amplasare mixtă*, dependentă de consumator și de prezența materiei prime.

Caracteristica ramurilor de bază. Industria cărnii și a produselor din carne. Piața produselor din carne este determinată de rolul cărnii ca aliment de bază. Pentru mai multe state, comerțul cu carne și cu produse din carne reprezintă o direcție importantă în comerțul exterior. Consumul alimentar de carne în statele lumii variază în funcție de condițiile naturale, de tradițiile culturale, de nivelul veniturilor și schimbările din stilul de viață.

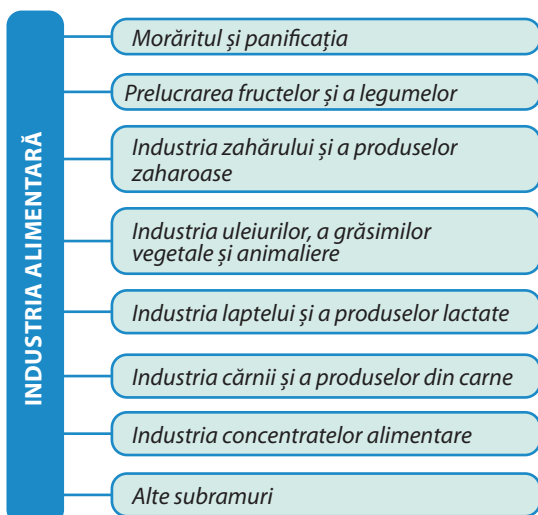

Figura 4.23. Structura industriei alimentare

Republica Moldova
și lumea

Republica Moldova excelează în mai multe subramuri ale industriei alimentare datorită tradiției și resurselor naturale disponibile. Care sunt acestea?

Structura industriei cărnii variază de la un stat la altul (*tabelul 4.11*), însă ponderea cea mai mare în consumul mondial o are carnea de pasăre, de porc și de vită care reprezintă aproximativ 87,5% din totalul cărnii consumate.

Tabelul 4.11. Principalii producători de carne în lume, 2023, %

Carne de pasăre		Carne de porc		Carne de bovine	
State	%	State	%	State	%
SUA	16,7	China	44,0	SUA	18,4
China	12,3	SUA	10,2	Brazilia	14,1
Brazilia	11,8	Spania	4,2	China	10,1
Federația Rusă	3,7	Germania	4,1	India	6,0
Indonezia	3,1	Brazilia	3,6	Argentina	4,3
Restul statelor	52,4	Restul statelor	33,9	Restul statelor	47,1

Procesarea zahărului

Geografia industriei zahărului și a produselor zaharoase este strâns legată de distribuția geografică a materiilor prime, cum ar fi trestia de zahăr și sfecla de zahăr. În prezent, la nivel mondial, zahărul obținut din trestia de zahăr este predominant, reprezentând cea mai mare parte a producției globale. Cu toate acestea, în Europa, sfecla de zahăr continuă să joace un rol important, iar unele țări europene se mențin în topul producătorilor de zahăr din sfeclă. Producția globală de zahăr este estimată la 178,9 milioane de tone, contribuția Braziliei, Indiei și Chinei constituie 46% din total.

Industria laptelui și a produselor lactate reprezintă una dintre ramurile care furnizează produse de valoare nutritivă ridicată. Această subramură este localizată preponderent în statele și în regiunile cu creștere intensivă a animalelor de lapte sau în cele care aparțin unor mari corporații transnaționale precum Nestlé (Elveția), Danone (Franța), Unilever (Marea Britanie/Țările de Jos). Producția și prelucrarea laptelui sunt concentrate în mari centre specializate: Frisia (Țările de Jos), „Dairy Belt” (centura lactatelor din SUA), Câmpia Padului (Italia) etc.

Industria concentratelor alimentare reprezintă o subramură recentă a industriei alimentare moderne, axată pe producerea și procesarea alimentelor concentrate pentru a le facilita conservarea, transportul și utilizarea ulterioară. Procesul de concentrare presupune eliminarea unei părți din apă pentru a crește densitatea produsului, păstrând în același timp nutrienții și aromele principale. Creșterea cererii pentru produse rapide, convenabile și durabile a determinat o expansiune accelerată a acestei industrii în ultimele decenii. De asemenea, această subramură contribuie la reducerea risipei alimentare prin transformarea materiilor prime în produse concentrate care pot fi utilizate pe o perioadă mai lungă de timp. Liderii mondiali în producerea concentratelor alimentare sunt companii transnaționale bine cunoscute precum Nestlé (Elveția), Cargill (SUA) etc.

Evaluare

1. Care este diferența dintre specializarea industriei alimentare în statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare?
2. De ce crește interesul consumatorilor pentru produsele ecologice și bio? Dar a producătorilor? Argumentați răspunsul.
3. Din lista propusă, subliniați patru culturi agricole ale căror semințe sunt utilizate în industria uleiurilor vegetale: susanul, agava, sisalul, soia, vița de vie, iuta.
4. **Lucrul cu harta.** Utilizând harta tematică din atlasul școlar și statistica internațională, localizați pe harta de contur principalele state producătoare de zahăr din trestie de zahăr.

36

Sectorul serviciilor: rolul în economie, structura pe ramuri

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- descrieți principalele ramuri ale sectorului serviciilor și rolul acestuia în cadrul economiei;
- comparați ponderea și rolul sectorului serviciilor în economiile dezvoltate și în cele în curs de dezvoltare;
- analizați principalele provocări actuale și tendințe de evoluție ale sectorului terțiar.

Planificarea și analiza datelor
în domeniul serviciilor

Sectorul serviciilor constituie cel mai dinamic domeniu al economiei globale. În majoritatea țărilor lumii se remarcă o creștere semnificativă a ponderii serviciilor în structura economică, paralel cu o scădere a contribuției agriculturii și a industriei la formarea PIB-ului. Acest sector reprezintă motorul economiei moderne, reflectând nivelul de dezvoltare și complexitate al societăților actuale. El cuprinde o gamă largă de activități care nu presupun producția materială directă, ci furnizarea de servicii pentru populație, firme și diferite ramuri ale economiei.

Serviciile pot fi clasificate în mai multe tipuri: *economice (de producție)*, *personale, de afaceri (profesionale)*, *sociale* (tabelul 4.12). **Serviciile economice** sunt complementare activităților economice și includ transportul, asigurările, comerțul, comunicațiile etc. **Serviciile personale**, cu o structură diversificată, se află în prezent printre cele mai dinamice ramuri ale sectorului terțiar. Acestea includ serviciile casnice, alimentația publică, odihna și divertismentul, serviciile personalizate etc. **Serviciile de afaceri** (sau profesionale) cuprind activități precum cele financiar-bancare, de marketing și publicitate, management, consultanță, recrutare de personal ș.a. **Serviciile sociale**, în general finanțate de stat, includ o gamă largă de activități menite să sprijine bunăstarea populației (tabelul 4.12).

Tabelul 4.12. Clasificarea serviciilor în sistemul economic național și mondial

Categorii de servicii	Tipuri
Economice/ de producție	Cercetare și dezvoltare (C&D), transport, comerț, turism, închiriere/arendă, intermediere financiară (brokeraj), informaționale, comunicații etc.
Personale	Alimentație publică, odihnă și divertisment, servicii personalizate, servicii juridice
De afaceri/ profesionale	Financiare, bancare, bursiere, contabilitate și audit, consultanță, asigurări, pensii private, marketing, publicitate, servicii juridice etc.
Sociale	Educație, servicii medicale, asistență socială, sport, artă, cultură etc.

Sectorul serviciilor se caracterizează prin câteva trăsături esențiale: diversitatea structurală, natura intangibilă și imaterială a activităților, dependența ridicată de informații, inovație și creativitate, dificultatea de a fi stocate, transportate și contabilizate.

Geografia serviciilor reprezintă o ramură a geografiei umane care studiază legile și particularitățile dezvoltării teritoriale a acestui sector, unul esențial în economiile statelor dezvoltate, dar și în cele în curs de dezvoltare cu economii emergente. Datorită contribuției semnificative a sectorului serviciilor în formarea PIB-ului, economiile acestor state sunt denumite **postindustriale** sau **terțiare**. Activitățile principale din acest sector aparțin sferei imateriale și au cunoscut o diversificare considerabilă de-a lungul timpului și în funcție de regiunea geografică. Unele state mici sau microstate, cunoscute ca state de deservire a capitalului străin sau state „arendășe”⁶, înregistrează

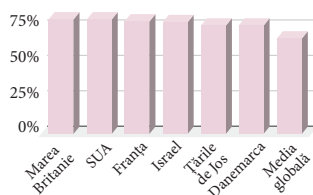

Figura 4.24. Pondere servicii în PIB pentru unele state dezvoltate, 2023

Tabelul 4.14. Exportul principalelor categorii de servicii din Marea Britanie și China în 2023, %

Categorii/tipuri de servicii	Marea Britanie	China
Total	100	100
1. Profesionale/de afaceri	29,0	16,3
2. Financiare	25,5	9,0
3. Turism	12,0	43,0
4. Transport	8,1	8,4
5. Personale, culturale și recreative	10,6	4,0
Alte tipuri	14,8	19,3

cele mai mari ponderi ale serviciilor în PIB. Printre acestea se numără: Insulele Bermude (94%), Hong Kong, Insulele Virgine (93%), Macao (90%), Luxemburg (88%). Acestea oferă servicii financiare (în zone offshore), de turism, de comerț, de transport și sprijin pentru companiile transnaționale, multe dintre aceste având sediul în astfel de teritorii.

Dintre principalele economii dezvoltate ale lumii Marea Britanie și SUA se remarcă prin cea mai mare pondere a serviciilor, acestea depășind 80% din PIB (figura 4.24).

Sectorul serviciilor reprezintă o punte de legătură între producție și consum, sprijinind funcționarea eficientă a întregului sistem economic. Totodată, joacă un rol esențial în creșterea calității vieții, oferind acces la educație, sănătate, asistență socială, cultură și activități recreative. Diversitatea și calitatea serviciilor stimulează inovația și competitivitatea, contribuie la adoptarea și dezvoltarea noilor tehnologii.

Tabelul 4.13. Principalii exportatori și importatori de servicii, 2023

Liderii mondiali	Export, %	Liderii mondiali	Import
1. SUA	13,0	1. SUA	10,6
2. Marea Britanie	6,9	2. Germania	7,0
3. China	5,9	3. China	7,0
4. Germania	5,8	4. Marea Britanie	4,8
5. Irlanda	5,0	5. Franța	4,3
Total mondial	100	Total mondial	100

Gradul de dezvoltare al sectorului serviciilor poate fi evaluat prin diversitatea și ponderea lor în comerțul internațional. De-a lungul timpului, raportul dintre comerțul cu bunuri și cel cu servicii a suferit schimbări semnificative atât în ceea ce privește structura, cât și ponderea în totalul comerțului.

Statele dezvoltate dețin cea mai mare pondere la exportul (70%) și la importul serviciilor (67%), având și cea mai diversificată structură a serviciilor. Cele mai importante categorii de servicii la exporturi sunt *turismul* și *transportul*, care însumează aproximativ 90% din totalul serviciilor prestate la nivel internațional.

Structura serviciilor variază de la un stat la altul. În economiile în curs de dezvoltare, ponderea cea mai mare în servicii o dețin transportul, comerțul și turismul. În schimb, în statele dezvoltate, structura serviciilor este mult mai diversificată. Astfel, Marea Britanie are o specializare internațională în prestarea serviciilor de afaceri și financiare (Londra fiind centrul financiar cel mai important din lume), China – în turism, servicii profesionale și financiare (tabelul 4.14) etc.

Sectorul serviciilor constituie un pilon esențial al creșterii economice pentru economiile naționale datorită activităților sale cu valoare adăugată ridicată. Fiind o sursă majoră de inovație, competitivitate, locuri de muncă și venituri guvernamentale, acest sector este pe cale să devină dominant în economia globală pe termen lung. De asemenea, serviciile vor juca un rol crucial în asigurarea dezvoltării sustenabile și în promovarea prosperității economice și sociale la nivel mondial.

Evaluare

1. Enumerați tipurile de servicii la care ați apelat în ultima lună/săptămână. Care dintre acestea sunt incluse în tabelul 4.12 și pot fi considerate servicii internaționalizate?
2. Explicați două cauze care contribuie la poziția dominantă a statelor dezvoltate în comerțul internațional cu servicii.
3. Argumentați ascensiunea Chinei în topul mondial al exportatorilor și al importatorilor de servicii.

37-38

Transporturile și comunicațiile

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați rolul transportului și comunicațiilor în economia globală;
- comparați avantajele și limitele diferitor tipuri de transport în traficul de mărfuri și de pasageri;
- analizați principalele provocări și probleme actuale ale transportului internațional.

Progresul transportului spațial și al comunicațiilor globale

Transportul reprezintă sistemul circulator al economiei mondiale. Acesta joacă un rol fundamental, fiind un pilon central al schimburilor economice dintre țări și un factor esențial al integrării și al globalizării economice. Prin asigurarea circulației bunurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor, transportul internațional susține dezvoltarea economică, integrarea piețelor și creșterea interdependenței economice la scară globală.

Sistemul de transport^G internațional a cunoscut o dezvoltare rapidă în sec. al XX-lea, fiind strâns corelat cu distribuția populației și nivelul de dezvoltare economică al statelor. Țările dezvoltate dispun de cele mai avansate sisteme de transport, caracterizate prin infrastructuri moderne, diversitatea mijloacelor de transport utilizate, inovații tehnologice și volume mari de mărfuri și de pasageri transportați. În acest context, transporturile reprezintă un factor esențial în progresul economic și social al statelor.

De ce depinde nivelul de dezvoltare al transportului în statele lumii?

Transportul internațional poate fi clasificat pe baza mai multor criterii, cum ar fi: *mediul de amplasare a căilor de comunicație* (tabelul 4.15); natura mărfurilor transportate (mărfuri generale, perisabile, periculoase, grele și voluminoase), *destinația mărfurilor și a persoanelor* (bi-, multilaterală, tranzit etc.).

Transporturile terestre joacă un rol important în dezvoltarea socioeconomică a statelor. **Transporturile rutiere** ocupă un loc de prim rang în cadrul acestora datorită avantajelor lor precum comoditatea, viteza mare și accesibilitatea crescută în zone geografice cu acces dificil. În prezent, rețeaua rutieră globală depășește de aproximativ zece ori lungimea rețelei feroviare mondiale.

Drumurile reprezintă cea mai veche formă de legătură între diferite puncte de pe glob. Deși acestea existau încă din Antichitate, preocupările pentru modernizarea lor au apărut abia în sec. al XVIII-lea. În 1775, în Franța, s-au inițiat lucrări de

Tabelul 4.15. Structura transporturilor de bază în funcție de mediul de amplasare

Transporturile terestre	Transporturile pe ape	Transporturile aeriene	Transporturile speciale
• Rutier • Feroviar • Prin conducte • Cu tracțiune animală	• Maritim • Fluvial	• Aeronautic • Aerospațial	• Prin unde electromagnetice • Prin fire (energia electrică) • Comunicațiile spațiale (TV, radio, telefonie mobilă, satelit, Wi-Fi etc.)

Termeni-cheie:

- **Nod de transport** – punct strategic dintr-o rețea de transport unde se intersectează, se transferă sau se distribuie fluxurile de persoane, de mărfuri sau de informații.

Ce schimbări vor interveni în infrastructura transportului din Republica Moldova în contextul perspectivei de integrare europeană? Argumentați răspunsul.

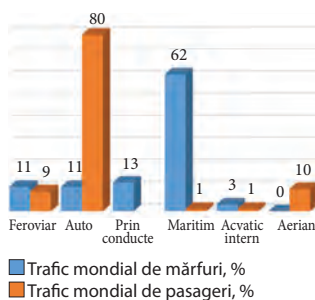

Figura 4.25. Structura traficului mondial de mărfuri și de pasageri, 2023

- **Canalul Suez (Egipt)** este o rută de transport vitală în comerțul internațional care leagă mările Mediterană și Roșie, reducând timpul de navigație între Europa și Asia cu 7000 km (asigură 10-12% din comerțul maritim mondial);

- **Canalul Panama** face legătura între Oceanul Atlantic și Pacific și este esențial pentru comerțul dintre Asia și coasta de Est a SUA, Europa și coasta de vest a Americii (asigură 10% din comerțul mondial cu petrol);

- **Canalul Rin-Main-Dunăre** este crucial pentru transportarea mărfurilor în Europa, facilitând comerțul intraregional, având o importanță economică și strategică pentru statele care îl valorifică.

pietruire a drumurilor, iar în sec. al XIX-lea inginerul britanic John Loudon McAdam a introdus un sistem inovator de pavare, cunoscut sub numele de „macadam”.

Sec. al XX-lea a fost marcat de tranziția către șoselele moderne continentale și transcontinentale, autostrăzi, cu trasee optimizate (coridoare de transport)⁶, construcții de poduri, tuneluri și pasaje denivelate. Acestea asigură legăturile dintre toate punctele de pe glob, confirmând importanța flexibilității mari a transportului „din ușă în ușă”. Statele cu cele mai extinse rețele de drumuri sunt SUA, India, Brazilia, Federația Rusă, China. Europa are cea mai mare densitate a rețelei rutiere, cu valori remarcabile în Luxemburg (1997 km/1000 km²), Germania (1767 km/1000 km²) și Danemarca (1648 km/1000 km²).

Un alt element important al transportului rutier îl reprezintă parcul auto a cărui dimensiune și stare tehnică influențează direct eficiența acestui mijloc de transport. Dezvoltarea rapidă a transporturilor rutiere este determinată în mare măsură de creșterea continuă a parcului de autovehicule. În anul 2024, parcul auto mondial era estimat la aproximativ 1,5 miliarde de autovehicule. În prezent, autovehicule se produc în circa 70 de state ale lumii, cei mai mari producători fiind China (care realizează o 1/3 din producția globală), UE (peste 15%), SUA (circa 12%), Japonia (circa 10%) din totalul de autovehicule fabricate (tabelul 4.8, pag. 72).

Inovarea în domeniul transportului rutier se orientează în prezent spre dezvoltarea mașinilor electrice (3% în 2024), a celor alimentate cu surse de energie ecologică, precum și către reducerea poluării. Deși ocupă o poziție secundară în traficul internațional de mărfuri⁶, transportul rutier deține primul loc în traficul de pasageri (80%), urmat de cel aerian (10%), feroviar (9%) și maritim (1%) (figura 4.25).

Transportul feroviar ocupă un loc important în rețeaua globală de transport, chiar dacă ponderea sa în traficul de mărfuri și de pasageri a scăzut în ultimele decenii. Totuși, datorită avantajelor sale, precum capacitatea de a transporta volume mari de marfă pe distanțe lungi, costurile reduse, impactul scăzut asupra mediului, siguranța ridicată în funcționarea continuă a fluxului de transport, se estimează că rolul acestuia va crește în viitor.

Principalele limitări ale transportului feroviar sunt manevrabilitatea redusă, incompatibilitățile de infrastructură între state (diferențele de ecartament⁶), adaptabilitatea scăzută la distanțe scurte și necesitatea frecventă de a completa circulația mărfurilor cu transportul rutier.

Transportul maritim este unul dintre cele mai vechi tipuri de transport, făcând posibile legăturile dintre civilizațiile intercontinentale. În prezent, acesta reprezintă un pilon esențial al comerțului global, asigurând aproximativ 2/3 din volumul total al mărfurilor transportate la nivel mondial. Economii naționale și relațiile comerciale dintre state se bazează în mare măsură pe acest tip de transport. De-a lungul timpului, transportul maritim a evoluat considerabil, începând cu epoca marilor descoperiri geografice și continuând cu inovațiile tehnologice actuale care au contribuit la creșterea eficienței acestuia. Creșterea economică globală, cererea tot mai sporită de materii prime și de produse finite, precum și costurile competitive, au dus la creșterea capacității și vitezei navelor, îmbunătățind totodată siguranța operațiunilor.

În analiza distribuției flotei comerciale pe baza pavilionului de înregistrare (conveniență), observăm o ierarhie diferită a celor mai mari flote maritime, ierarhie

Transportarea mărfurilor
în containere

dominată de țările care oferă pavilioane de conveniență^G. State sau teritorii, ca Panama (12,9%), Liberia (11,8%), Insulele Marshall (11,4%), Bahamas (7,4%), permit proprietarilor de nave să își înregistreze vasele sub pavilioanele lor, atrăgându-i prin taxe de înregistrare foarte mici. Transportul maritim a devenit dominant în comerțul internațional datorită costurilor reduse și capacității mari de transportare. Infrastructura în transportul maritim internațional este determinată de rețeaua de porturi, de canale navigabile, de strâmțori care asigură legăturile dintre state și regiuni. Printre cele mai importante canale navigabile, cu rol economic și geopolitic, se numără Suez, Panama, Rin-Main-Dunăre etc.

Transportul aerian se remarcă prin viteza ridicată și capacitatea de a acoperi rapid distanțe mari, fiind ideal în turismul internațional, în transportarea mărfurilor perisabile, în livrările urgente și transportul intercontinental. Acest tip de transport contribuie esențial la conectivitatea globală, facilitând schimburile economice și mobilitatea internațională. În structura sa, transportul aerian include două ramuri principale: *transportul aeronautic* (realizat cu avioane și elicoptere, în atmosfera terestră) și *aerospațial* (care implică deplasarea în afara atmosferei, cu rachete și nave spațiale).

În categoria **transporturilor speciale** se înscriu, în principal, cele realizate prin conducte și cabluri, cum ar fi petroleoductele, gazoductele, apeductele, saleoductele^G, chimioductele^G și liniile de înaltă tensiune pentru transportul energiei electrice. Din această categorie fac parte și sistemele bazate pe unde electromagnetice precum telecomunicațiile: *telefonie, internet, sistem global de poziționare – GPS, radio, televiziune* etc. Aceste sisteme sunt esențiale pentru funcționarea infrastructurii moderne și pentru satisfacerea nevoilor economice și sociale. Transportul prin conducte asigură livrarea continuă, eficientă și cu costuri reduse a resurselor. La rândul lor, comunicațiile moderne facilitează educația, afacerile, comunicarea și accesul la informație care este un factor esențial al dezvoltării contemporane.

Transporturile speciale asigură securitatea economică și socială a statelor. De exemplu, liniile de înaltă tensiune pentru transportul energiei electrice sunt fundamentale pentru alimentarea cu energie pentru economiile naționale și gospodăriile casnice. Internetul, o altă realizare recentă a comunicațiilor, are un impact semnificativ asupra economiei globale prin dezvoltarea afacerilor și tranzacțiilor online, oferă o gamă largă de servicii financiare, reprezintă motorul inovării tehnologice etc. Sub aspect social, internetul a revoluționat comunicarea globală, oferind acces rapid la informație, la educație și la învățare la distanță etc. În prezent, circa 5,5 mld. de locuitori la nivel global utilizează internetul, ceea ce reprezintă aproximativ 70% din populația Terrei.

● **Porturi specializate în traficul de materii prime:** petrol (Abadan, Kharg, Houston), minereu de fer (Navric, Tubaro), cărbune (Cardiff, Norfolk, Sydney), lemn (Arhanghelsk, Oulu), etc.;

● **Porturi specializate în traficul de produse agroalimentare:** cereale (Vancouver, Odesa), orez (Rangoon), cafea (Santos), pește (Reykjavik);

● **Porturi turistice** (Acapulco, Miami);

● **Porturi cu caracter complex** (Singapore, Rotterdam, Yokohama, Londra, Constanța, Hamburg, etc.).

Evaluare

1. Care este influența transportului asupra mediului înconjurător?
2. Argumentați rolul economic și social al transportului, folosind exemplul unei țări (la alegere).
3. Explicați modul în care progresul tehnologic a îmbunătățit viteza, capacitatea, continuitatea și confortul în transportul internațional. Dați exemple.

4. **Lucrul cu harta.** Pe harta contur marcați porturile: Singapore, Shanghai, Shenzhen, Hong Kong (China), Busan (Coreea de Sud), Jebel Ali (Emiratele Arabe Unite), Rotterdam (Țările de Jos), Antwerpen (Belgia), Hamburg (Germania), Los Angeles (SUA). De asemenea, marcați aeroporturile: Beijing, Atlanta, Dubai, Los Angeles, Tokyo, Chicago, Londra, Frankfurt pe Main.

39-40

Turismul: factori de dezvoltare, clasificare. Marile zone turistice ale globului

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați rolul turismului în dezvoltarea socioeconomică a statelor;
- analizați marile zone turistice ale globului conform unor criterii prestabilite;
- identificați principalele probleme și provocări ale turismului internațional contemporan.

Complexul aheologic
Orheiul Vechi

Republica Moldova și lumea

Republica Moldova are reprezentare în patrimoniul UNESCO atât printr-un sit cultural și unul natural, cât și prin elementele de patrimoniu cultural imaterial: Arcul Geodezic Struve, Cernoziomurile din stepa Bălților, Colindatul în ceată bărbătească, Arta cămășii tradiționale cu alțiță, tehnici tradiționale de realizare a covoarelor, practici culturale asociate zilei de 1 martie (Mărțișor) etc.

Biserica fortificată din Prejmer,
România

Turismul reprezintă o componentă esențială a sectorului terțiar, având o istorie îndelungată, fiind practicat încă din cele mai vechi timpuri. Această activitate economică este în plină ascensiune, atât prin creșterea numărului de turiști, cât și prin veniturile tot mai mari generate. Totodată, turismul este o expresie socioculturală strâns legată de tradițiile și evoluția istorică a statelor. Rolul său în înțelegerea, promovarea și conservarea patrimoniului natural și cultural mondial este unul esențial. De asemenea, turismul creează conexiuni între state și regiuni, favorizează relațiile economice internaționale.

Turismul este modelat de interacțiunea mediilor natural, economic și social, factori care influențează organizarea și direcționarea fluxurilor turistice. Fiind un simbol al identității naționale, turismul este adesea denumit „industria ospitalității”.

Există o mare varietate de forme și tipuri de servicii turistice: *intern* și *internațional*, *emitent*^G și *receptor*^G, *individual*, *familial* și *de grup*, *de afaceri*, *de tratament*, *ecologic*, *sezonier* etc. În funcție de scopul urmărit, serviciile turistice pot fi clasificate în turism: *balnear*, *maritim*, *montan*, *cultural*, *comercial*, *sportiv de vânătoare*, *de pescuit* etc. În prezent, apar noi forme de manifestare a turismului, determinate de creșterea cererii din partea populației, ca urmare a creșterii veniturilor, îmbunătățirii calității vieții și a unui mod de trai care pune accentul pe recreere și petrecerea timpului liber. Printre aceste forme se numără turismul *de aventură*, *de lux*, *sportiv* etc.

Dezvoltarea turismului presupune existența unui *potențial turistic natural și antropic* și valorificarea acestuia. *Oferta turistică*^G, bazată pe potențialul natural, include elementele cadrului natural-geografic, cum ar fi relieful, clima, hidrografia și biodiversitatea. Turiștii sunt atrași de peisaje naturale inedite, de locuri retrase, ferite de aglomerații, și de elementele naturale unice și spectaculoase. *Oferta turistică antropică* este generată de societatea umană și reprezintă o expresie a culturii materiale și spirituale. Aceasta cuprinde edificii cu funcții atractive concepute de om, dar și activități și evenimente culturale sau recreative, care sporesc atractivitatea unei destinații.

Oferta turistică include atât resursele naturale și culturale, cât și elementele de infrastructură și serviciile care susțin activitatea turistică. Infrastructura turistică cuprinde unitățile de cazare, alimentație, agrement și transport. Serviciile turistice de bază includ asistența turistică, ghidajul, activitățile de marketing și promovare, cum ar fi campaniile publicitare și brandingul^G destinației turistice.

Factorii de dezvoltare a turismului reprezintă ansamblul elementelor care influențează creșterea și diversificarea activităților turistice într-o anumită țară sau regiune și pot fi de natură economică, geografică, socială și politică. Dintre acestea, un rol esențial îl are **factorul economic**.

E bine să știți:

• Pandemiile, cum ar fi COVID-19, crizele economice au avut un impact devastator asupra industriei turismului, din cauza restricțiilor impuse în mod global și a temerilor legate de sănătatea publică. Aceste fenomene au accelerat digitalizarea turismului, prin promovarea turismului virtual, a tururilor online ale muzeelor și atracțiilor turistice. De asemenea, reuniunile virtuale și turismul de afaceri online.

Nivelul de dezvoltare economică al unui stat influențează atât infrastructura turistică, cât și veniturile populației. În prezent, statele și regiunile dezvoltate valorifică potențialul turistic prin investiții mari în infrastructura turistică, prin politici și strategii de susținere a turismului, menite să genereze venituri și locuri de muncă. Aceste regiuni și state atrag cele mai mari fluxuri de turiști și încasează cele mai mari venituri din turism la nivel global (tabelul 4.16).

Tabelul 4.16. Fluxul turismului receptor (primire) și încasările din turism, pe regiuni*, 2023

Regiuni turistice majore	Sosiri, %	Încasări, %	Încasări per turist, (\$)
1. Europa	54,3	43,5	938
2. Asia-Pacific	18,2	22,3	1 437
3. America	15,3	22,6	1 732
4. Orientul Apropiat și Mijlociu	7,1	9,0	1 478
5. Africa	5,1	2,6	575
Total și media pe regiuni	100	100	1 232

* în tabel sunt incluse marile regiuni turistice ale Globului, conform clasificării OMT

Din numărul total de aproximativ 1,3 miliarde de turiști internaționali (sosiri), înregistrat la nivel mondial în anul 2023, peste ½ au fost primiți de către statele europene. Începând cu anii 2000, turismul a devenit un fenomen global, iar numărul turiștilor și veniturile generate de această industrie a cunoscut o creștere continuă (tabelul 4.17).

Tabelul 4.17. Dinamica turismului internațional 1960–2023

Anul	Nr. turiștilor internaționali mln. pers.	Încasări totale din turism (mld. \$)	Încasări per turist (\$)
1960	70	7	100
1980	285	102	357
2000	695	474	682
2023	1 305	1 528	1 232

• Peste 80% dintre turiști își planifică vacanțele online, iar aplicațiile de rezervare au revoluționat complet industria. Cea mai populară platformă de rezervare hotelieră din lume este Booking.

Turismul, ca activitate economică, variază de la o țară la alta. Diferențele se reflectă în principalii indicatori utilizați în analiza activității turistice precum numărul turiștilor internaționali, venitul mediu per turist, durata medie a sejurului și contribuția turismului la PIB (tabelul 4.18).

Tabelul 4.18. Turismul receptor și emitent în unele state, 2023

Regiuni și state	Sosiri, mln. pers.	Plecări, mln. pers.
Europa:		
1. Franța	100,0	56,0
2. Spania	85,2	28,5
America:		
1. SUA	66,5	33,5
2. Mexic	42,0	13,8
Asia-Pacific:		
1. Japonia	38,6	2,8
2. India	32,2	21,6
Orientul Apropiat și Mijlociu:		
1. Turcia	55,2	7,3
2. Emiratele Arabe Unite	28,2	7,3
Africa:		
1. Egipt	14,9	6,0
2. Tunisia	9,4	3,3

Marele Zid Chinezesc

Marile zone turistice ale globului. Dezvoltarea turismului este inegală între diferite regiuni și state ale lumii. Statele cu economii avansate au un rol esențial în promovarea

Podul Rialto din Veneția, Italia

E bine să știi:

- UNESCO este o structură a ONU care protejează patrimoniul cultural și natural al omenirii. Locurile incluse pe Lista Patrimoniului Mondial sunt considerate de valoare universală și merită păstrate pentru generațiile viitoare. Acestea pot fi monumente istorice (precum piramidele din Egipt), situri naturale (cum e Marele Canion din SUA) sau peisaje culturale (ca Valea Loarei din Franța). Până în prezent, peste 1 100 de locuri din întreaga lume au fost recunoscute de UNESCO. Prezența pe listă crește prestigiul și atractivitatea turistică a unei regiuni. Astfel, turismul devine și o formă de conservare și educație.

turismului (receptor și emitent). La analiza turismului internațional, Organizația Mondială a Turismului (OMT) diferențiază cinci *macroregiuni ale lumii*.

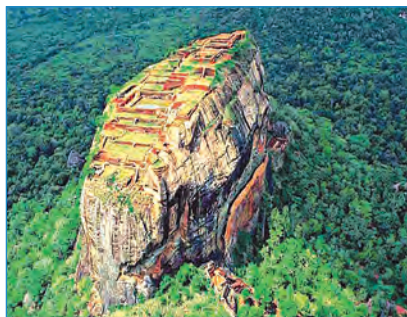
Principala regiune turistică a lumii este **Europa** (tabelul 4.16). Această poziție se datorează diversității mari a potențialului turistic atât natural, cât și antropic. De asemenea, este influențată de factorii socioeconomiici și de infrastructură favorabilă dezvoltării turismului (nivelul de trai înalt, venituri mari ale populației, cultura recreațională, cultura de afaceri în industria turismului etc.). Un rol important în impulsivarea turismului european îl joacă și factorii geografici și politici. Proximitatea geografică dintre state, stabilitatea politică și economică, libertatea de mișcare a populației între statele europene sunt premise importante în dinamica fluxurilor turistice din această regiune. Aproximativ 90% din numărul total al turiștilor din statele europene provin chiar din Europa.

În cadrul regiunii pot fi diferențiate câteva subregiuni turistice distincte. **Europa Mediteraneană** atrage turiști prin plajele însorite, cultura gastronomică și vestigiile istorice. **Europa de Nord (Scandinavia)** este cunoscută pentru peisajele naturale unice, aurora boreală și promovarea turismului sustenabil. **Europa Centrală** se remarcă prin orașele istorice, castelele și bogata tradiție culturală.

Principalele tipuri de turism practicate în Europa sunt: turismul de litoral, balneo-climateric și curativ, sportiv și montan, de afaceri, recreativ, ecologic, rural, religios etc.

Asia-Pacific, a doua regiune importantă a turismului internațional, are o creștere rapidă a turismului, datorită economiilor emergente și a diversității naturale și culturale. Include Asia de Est, Asia de Sud, Asia de Sud-Est, Australia, Noua Zeelandă și insulele din Pacific. Patrimoniul turistic al regiunii este foarte divers: de la tradițiile vechi de mii de ani din China și India până la modernitatea din Singapore, Hong Kong și Japonia. Diversitatea religiilor practicate: *budismul, hinduismul, taoismul și islamul*, influențează arhitectura, festivalurile și stilul de viață. Regiunea se remarcă printr-un potențial turistic natural ridicat: plaje exotice – *Maldives, Thailanda, Sri Lanka, Fiji*; lanțuri montane – *Himalaya, Pamir, Hindukuș*; Marea Barieră de Corali (*Australia*); fiordurile din *Noua Zeelandă* etc. Dintre atracțiile turistice de origine antropică se evidențiază orașele metropolitane precum Tokyo, Beijing și Seoul; siturile istorice: *Marele Zid Chinezesc, Templul Kinkakuji din Kyoto*; cultura profund spirituală a popoarelor din Asia; tradițiile vechi; turismul de wellness: *yoga, Ayurveda* etc.

America este o macroregiune turistică intrată în circuitul global mai recent, dar cu o dinamică impresionantă. Macroregiunea turistică a Americilor este una dintre cele mai diversificate și atractive din lume datorită peisajelor spectaculoase, culturii bogate și infrastructurii dezvoltate în mai multe zone. Ea include America de Nord,

Fiordul Milford Sound,
Noua ZeelandăStânca Leului,
Sri LankaTemplul Kinkakuji,
Japonia

Cascadele Lower Yellowstone,
Parcul Național Yellowstone

Marea Barieră de Corali, Australia

Matmata, zona în care s-a filmat
„Căminul lui Luke Skywalker”,
Tunisia

America Centrală, America de Sud și Caraibe, fiecare având specificități distincte. În cadrul acestei macroregiuni, lider absolut este SUA datorită infrastructurii turistice avansate și a unui mix între diversitatea peisajelor naturale și atracțiile urbane. Cei mai mulți turiști sunt atrași de orașele emblematice și cosmopolite precum New York – cu celebra *Statuie a Libertății*; Los Angeles – cunoscut pentru *Hollywood*; Las Vegas – pentru *cazinourile și viața de noapte*; de marile parcuri naționale precum *Grand Canyon*, *Yellowstone*; de cascada *Niagara*, situată la granița dintre SUA și Canada, și *plajele din Miami*. Mexic, a doua țară din regiune ca număr de turiști, se remarcă prin plajele tropicale celebre și siturile arheologice ale civilizației mayașe și multitudinea de atracții istorice și culturale. America de Sud și Caraibe sunt cunoscute pentru peisajele montane spectaculoase, pădurile tropicale și plajele paradisiace.

Orientul Apropiat și Mijlociu este o zonă geografică și culturală complexă, care include o varietate de culturi, tradiții, limbi și religii. Această regiune are o istorie fascinantă și un rol semnificativ în evoluția umanității, fiind leagănul civilizațiilor antice și medievale. Din perspectiva turistică, Orientul Apropiat și Mijlociu reprezintă o destinație deosebită, oferind o combinație unică de monumente istorice, peisaje naturale, tradiții culturale și o diversitate religioasă care atrage vizitatori din întreaga lume. Printre destinațiile populare se numără orașele sacre Ierusalim și Nazaret, cu un important patrimoniu religios; *Turcia*, cu peisaje montane și costiere, dar și orașe istorice Istanbul, Cappadocia, Efes; *Irakul* – țara civilizațiilor babiloniene și a grădinilor suspendate; *Iran*, cu istoria persană, arhitectura islamică și peisajele montane armonioase; *Arabia Saudită*, cu locurile sfinte Mecca și Medina. Statele petroliere din regiune – *Emiratele Arabe Unite*, *Qatar*, *Bahrain* și *Kuwait* – se remarcă prin turismul de lux, tursimul de afaceri, turismul distractiv și de litoral.

Africa deține o pondere redusă în fluxurile de turiști internaționali, deși oferă o diversitate extraordinară de atracții turistice, de la peisaje naturale spectaculoase la valori culturale și istorice unice. Printre cele mai cunoscute și apreciate destinații sunt:

- *Egiptul*, renumit pentru piramidele sale antice și pentru tezaurul arhitectural de pe malurile Nilului;
- *Kenya* și *Tanzania*, faimoase pentru parcurile naționale și rezervațiile de faună sălbatică;
- *Mauritius* și *Seychelles*, recunoscute pentru plajele exotice și apele turcoaz, ideale pentru relaxare și turismul de lux;
- *Tunisia* și *Algeria*, destinații culturale fascinante, ce păstrează vestigii romane bine conservate și o cultură arabă autentică etc.

Evaluare

1. Explicați în ce măsură factorii geografici, sociali și politici influențează turismul internațional.
2. Caracterizați „industria ospitalității” unui stat (la alegere).
3. În baza datelor din tabelul 4.18 și a webogrofiei, identificați care sunt obiectivele turistice în două state receptoare de turiști (la alegere). Completați tabelul în caiete.

Statul	Obiective turistice antropice	Obiective turistice naturale
1.		
2.		

41

Cartea de vizită a unui obiectiv/destinație turistică

Lucrare practică nr. 2

Obiective:

Realizând această lucrare practică, veți putea:

- aprecia obiectivele turistice de origine antropică, conform algoritmului;
- evalua obiectivele turistice de origine naturală, conform algoritmului.

1. Analizați două obiective turistice conform algoritmului propus în tabel. Completați tabelul, specificând trăsăturile fiecărui obiect selectat. Selectarea poate fi diferită de cea indicată în tabel.

Structura lucrării:

Obiectiv turistic de origine antropică (pe exemplul Marelui Zid Chinezesc)	
1. Prezentarea generală a obiectivului turistic: amplasarea geografică, dimensiuni, context istoric și cultural al construcției	
2. Dimensiunea arhitecturală: construcția și materialele, structura și funcționalitatea	
3. Dimensiunea turistică: atracția turistică, număr de turiști, infrastructura turistică	
4. Dimensiunea culturală și simbolică: semnificația culturală, legende și mituri, patrimoniu UNESCO	
5. Dimensiunea economică: impact economic al turismului, conservarea și restaurarea	
6. Provocări și riscuri: degradarea și conservarea, întreținerea și restaurarea	
Obiectiv turistic de origine naturală (pe exemplul cascadei Niagara)	
1. Prezentarea generală a obiectivului turistic: amplasare geografică, dimensiuni și caracteristici remarcabile	
2. Dimensiunea istorică și culturală: istoria cascadei, semnificația culturală	
3. Dimensiunea turistică: unicitatea turistică, număr de vizitatori, turism sustenabil	
4. Dimensiunea economică: turismul de masă în comparație cu turismul de nișă ^G	
5. Provocări și riscuri: impactul schimbărilor climatice, poluarea și gestionarea resurselor etc.	

Relațiile economice internaționale: formele principale, importanța

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați importanța relațiilor economice internaționale în dezvoltarea statelor;
- identificați formele de manifestare a relațiilor economice internaționale și caracteristicile acestora;
- analizați rolul organizațiilor economice internaționale în activitatea socioeconomică la nivel global.

Formele de bază ale comerțului internațional

E bine să știți:

- Organizația Mondială a Comerțului reglementează peste 95% din comerțul internațional. OMC are 166 de membri și funcționează ca un „arbitru global” al comerțului.

Sancțiunile economice reprezintă o armă a diplomației moderne și sunt utilizate din ce în ce mai frecvent în locul conflictelor militare.

Relațiile economice internaționale (REI) reprezintă un pilon fundamental al dezvoltării statelor, contribuind la creșterea economică, stabilitatea politică și îmbunătățirea nivelului de trai al populației. Valorificarea oportunităților externe, prin intermediul principalelor forme de manifestare a REI, joacă un rol esențial în contextul actual, marcat de provocări economice, sociale și geopolitice majore. În schimb, izolarea economică a statelor duce la stagnare, subdezvoltare, pierderea potențialului de inovare și diminuarea competitivității economiilor naționale.

Intensitatea schimburilor economice a crescut în timp, iar interdependența statelor s-a accentuat, fiind influențată de fenomene precum regionalizarea și globalizarea economică. În prezent, relațiile economice dintre state se desfășoară atât în format bilateral, cât și multilateral, având multiple forme de exprimare.

Intensitatea și diversitatea fluxurilor care constituie REI depind de nivelul dezvoltării socioeconomice al statelor și de gradul lor de integrare în diviziunea internațională a muncii (figura 4.26).

Figura 4.26. Forme de manifestare a relațiilor economice internaționale

Importul mijloacelor de transport public – un exemplu de cooperare economică internațională

Comerțul internațional cu bunuri și servicii reprezintă cea mai veche și dezvoltată formă a relațiilor economice internaționale. Comerțul unui stat cu restul lumii poartă denumirea de *comerț exterior* și cuprinde câteva fluxuri distincte, cele mai importante fiind *exporturile* și *importurile*. Prin exporturi, statele își pot diversifica sursele de venit, pot crea locuri de muncă și contribui la creșterea economiei locale, respectiv la îmbunătățirea standardului de viață al populației. Prin importuri, acestea își completează necesarul de bunuri și servicii, sprijinind modernizarea și buna funcționalitate a economiei naționale, își diversifică consumul intern. Comerțul exterior stimulează creșterea economică și dezvoltarea durabilă a statelor, facilitând integrarea lor în sistemul economic mondial.

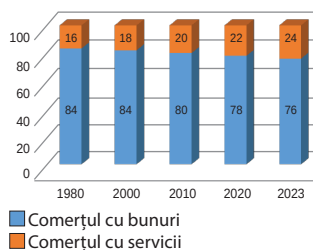

Figura 4.27. Evoluția ponderii comerțului cu bunuri și servicii în comerțul mondial

E bine să știți:

- SUA – prima putere economică a lumii are o balanță comercială negativă. Valoarea exporturilor în anul 2023 a fost de 2,993 trilioane de dolari, iar valoarea importurilor a fost de 3,922 trilioane de dolari.

- Într-o economie globalizată, fluxurile comerciale internaționale sunt strâns legate de politicile economice ale guvernelor și de acordurile comerciale internaționale, care pot stimula sau restricționa comerțul între state. De exemplu, războiul comercial dintre SUA și China din 2018, marcat de tarife impuse de SUA și de răspunsul similar al Chinei, a afectat fluxurile comerciale globale. În schimb, acordul de liber schimb între statele UE stimulează comerțul prin eliminarea taxelor vamale.

Fluxuri comerciale globale – transportul mărfurilor în economia mondială

Balanța comercială reflectă diferența dintre valoarea exporturilor și importurilor unui stat. Atunci când exporturile depășesc importurile, *balanța comercială* este *pozitivă*, ceea ce sugerează o economie competitivă și o cerere ridicată pentru produsele locale. În schimb, *balanța comercială negativă* indică o dependență crescută de bunuri și servicii externe, și este considerată un semn de dezechilibru economic. Acest dezechilibru poate fi influențat de contextul economic internațional și de strategiile de dezvoltare adoptate de fiecare stat.

🌐 **În baza datelor din rubrica E bine să știți, calculați balanța comercială a SUA. Prin ce se explică acest dezechilibru economic?**

Comerțul internațional este, în prezent, dominat de *comerțul cu bunuri*, deși ponderea comerțului cu servicii este în creștere continuă (figura 4.27).

Comerțul internațional la nivel regional este dominat de Europa, de Asia și de America de Nord care dețin aproximativ 85% din comerțul internațional cu bunuri. Ascensiunea Chinei și implicit a Asiei în clasamentul mondial constituie cea mai semnificativă schimbare din comerțul internațional în perioada contemporană. În anul 1980, ponderea exporturilor Chinei era sub 1%, însă acesta a crescut rapid și în prezent constituie aproximativ 15% din totalul exporturilor mondiale. Această evoluție a contribuit la consolidarea poziției pe care Asia o deține în economia globală. Europa a înregistrat o scădere de aproximativ 10 % în intervalul de timp analizat (tabelul 4.19).

Tabelul 4.19. Evoluția exporturilor mondiale de bunuri pe regiuni și țări selectate

	1980	2000	2010	2020	2023
Asia	16,9	28,4	33,2	34,2	36,1
China	0,9	3,9	10,3	13,2	14,8
Japonia	6,1	7,4	5,0	4,5	3,1
Europa	45,1	40,8	36,9	36,4	36,8
Germania	9,5	8,5	8,2	7,4	6,8
Țările de Jos	3,6	3,6	3,8	3,8	4,0
Franța	5,7	5,1	3,4	3,0	2,5
America de Nord	16,3	19,0	12,8	12,6	14,3
SUA	11,1	12,1	8,4	8,2	8,5
Orientul Mijlociu	10,9	4,1	5,9	6,3	6,7
America Centrală și de Sud	4,7	3,1	3,9	3,7	3,4
Africa	6,0	2,3	3,4	3,0	2,7

Relațiile valutar-financiare și bancare au devenit componente esențiale ale sistemului economic mondial. Pe fondul expansiunii corporațiilor transnaționale, aceste relații s-au extins la scară globală. Ele includ acordarea de credite și împrumuturi, asistență financiară sub forma de *granturi și donații*, precum și transferul de capital prin investiții străine directe (ISD) etc. Fluxul valutar-financiar, complementar celorlalte forme de manifestare ale REI, reprezintă un catalizator important al dezvoltării economice la scară globală. De asemenea, contribuie la redistribuirea veniturilor și la reducerea disparităților de dezvoltare dintre state.

Statele dezvoltate sunt principalii furnizori de investiții și asistență financiară externă, deținând peste 80% din stocul investițional mondial. La nivel global, SUA înregistrează cel mai mare volum al investițiilor, atât în ceea ce privește fluxurile de intrare, cât și cele de ieșire de ISD (tabelul 4.20).

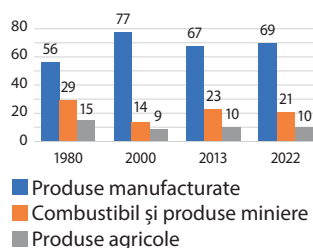

Figura 4.28. Evoluția comerțului internațional pe categorii de mărfuri, ani selectivi

E bine să știți:

- Schimburile, tranzacțiile, transferurile și cooperarea la nivel internațional sunt legate de tipul și de natura interacțiunilor economice și sociale între state, și actorii internaționali. *Schimburi* implică, de obicei, comerțul cu bunuri și servicii; *tranzacțiile* – comerțul și capitalul financiar (cumpărarea de acțiuni, echipamente etc.); *transferurile* – remitențele și ajutoarele financiare (împrumuturile, donațiile, granturile etc.); *cooperarea* – colaborarea dintre state, entități economice pentru atingerea anumitor obiective economice, sociale și politice

Migrația internațională a forței de muncă reprezintă un flux economic deosebit de important în zilele noastre, contribuind semnificativ la amplificarea procesului de globalizare. Intensitatea acestuia a crescut considerabil, având un impact economic, social și politic major. Migrația a devenit un subiect „fierbinte” în relațiile economice internaționale, aducând beneficii sub aspect economic, demografic și cultural, dar generând și posibile tensiuni sociale sau conflicte între state.

Tabelul 4.20. Statele lumii cu cele mai mari volume de intrări și ieșiri de ISD, 2023, %

Intrări de ISD	%	Ieșiri de ISD	%
1. SUA	23	1. SUA	26
2. China	12	2. Japonia	12
3. Singapore	12	3. China	10
4. Hong Kong (China)	11	4. Hong Kong (China)	7
5. Brazilia	8	5. Germania	6
Restul statelor	34	Restul statelor	39
Total mondial	100		100

Factorii determinanți ai migrației internaționale a forței de muncă sunt de **natură economică**: șomajul, diferențele de dezvoltare economică, globalizarea producției și a capitalurilor; **politică**: instituționalizarea REI, transparența frontierelor, integrarea regională etc.; **sociodemografică și socioculturală**: căsătoriile mixte, răspândirea religiilor, creșterea inegală a populației în statele lumii. Dacă în trecut direcția de bază a migrației internaționale era orientată către statele dezvoltate, în prezent se observă și fluxuri inverse, îndreptate către statele în curs de dezvoltare.

Pe lângă formele clasice, există și alte fluxuri importante ale relațiilor economice internaționale care cunosc o amploare tot mai mare în prezent. Printre acestea se numără **fluxul informațional internațional** care presupune schimbul de informație între entități de rang diferit, **turismul și transportul internațional**. Tot mai activă este și **cooperarea** dintre state în domeniul **cultural**: festivaluri, turnee artistice etc., în **sport**: competiții internaționale, turnee, campionate mixte, schimb de sportivi etc., în domeniul **tehnico-științific**: schimb/sau comerț cu brevete^G, licențe^G, know-how^G. Aceste forme de cooperare prind conturul unor fluxuri economice de mare valoare financiară și au un impact major asupra vieții sociale și economice a statelor.

Evaluare

1. Explicați de ce relațiile economice internaționale au un dinamism accentuat la etapa actuală.
2. Cum s-au manifestat relațiile economice internaționale în diferite perioade istorice?
3. În baza tabelului 4.19, calculați ponderea exporturilor Chinei, Germaniei și SUA în cadrul regiunilor din care fac parte. Explicați factorii determinanți în dinamica exporturilor Chinei și SUA.
4. Cum este percepută migrația internațională în viziunea „visului american” și a „visului european”?
5. Completați tabelul privind efectele migrației internaționale în caiete.
6. Cum explicați afirmația: valuta reprezintă „biletul” de intrare pe piețele internaționale?
7. În ce mod fluxul valutar-financiar poate reduce diferențele de dezvoltare dintre state?

Efectele migrației internaționale

	State de emigrare	State de imigrare
Efecte pozitive		
Efecte negative		

43

Principalele organizații de integrare economică (UE, NAFTA, ASEAN, OPEC)

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- justificați necesitatea creării organizațiilor de integrare economică;
- comparați principalele organizații de integrare economică;
- analizați modul în care organizațiile economice internaționale influențează dezvoltarea economică și socială a statelor membre.

Logo-ul OPEC
și steagurile țărilor membre.

În a doua jumătate a sec. al XX-lea, fenomenul **integrării economice** s-a intensificat în Europa, extinzându-se treptat și în alte regiuni ale lumii. Deși ideea de integrare are rădăcini istorice mai vechi, forma sa modernă s-a consolidat ca un instrument esențial pentru dezvoltarea economică regională și creșterea competitivității statelor pe piața internațională. Organizațiile economice interstatuale se diferențiază prin obiectivele asumate, gradul de integrare a piețelor, armonizarea politicilor economice și a relațiilor cu statele non-membre. Integrarea economică poate lua două forme principale: *regională* și *sectorială*.

Integrarea regională este, în prezent, cea mai răspândită formă de organizare a relațiilor internaționale. Exemple de organizații economice regionale sunt *Uniunea Europeană (UE)*, *Acordul SUA–Mexic–Canada (USMCA, fostul NAFTA)*, *Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN)*, *Piața Comună Sud-Americană (MERCOSUR)* ș.a. Un exemplu de **integrare sectorială** este Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) care reunește statele exportatoare de petrol pentru a-și coordona politicile de producție și de preț.

Etapile integrării economice depind de gradul de cooperare dintre state. În funcție de intensitatea acestui proces, se disting următoarele niveluri de integrare economică:

- 1) **Acorduri comerciale preferențiale** – presupun reduceri bilaterale ale taxelor vamale la importuri și exporturi;
- 2) **Zonă de liber schimb** – elimină taxele vamale între țările membre;
- 3) **Uniune vamală** – prevede un tarif vamal comun față de statele din afara organizației;
- 4) **Piață comună** – permite circulația liberă a bunurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor;
- 5) **Uniune economică** – presupune armonizarea politicilor economice între statele membre;
- 6) **Integrarea deplină** – implică integrarea economică urmată de integrare politică.

Integrarea economică în Europa. Crearea unei organizații de integrare economică în Europa a avut la bază câteva premise importante. Ideea integrării europene a fost susținută de unitatea valorilor europene, de necesitatea reconcilierii între statele europene și de dorința de afirmare a Europei ca entitate importantă în politica și economia mondială după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest obiectiv putea fi atins doar prin efortul comun al statelor membre. Prima etapă a integrării europene a fost înființarea, în 1952, a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) la inițiativa a șase

Republica Moldova și lumea

Republica Moldova are relații strânse cu UE, fiind parte a Parteneriatului Estic și semnatară a Acordului de Asociere din 2014. Acesta include Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA), care facilitează accesul produselor moldovenești pe piața europeană. În ultimii ani, cooperarea bilaterală s-a intensificat în domenii precum educația, agricultura, infrastructura și energia. În 2022, Republica Moldova a obținut statutul de țară candidată la aderarea la UE. Integrarea europeană reprezintă un obiectiv strategic al politicii externe.

Termeni-cheie:

• **Integrarea economică** – proces de unificare a statelor pe baza dezvoltării interdependențelor și diviziunii muncii între economiile naționale, interacțiunea lor la diferite niveluri și sub diferite forme

state: Franța, Germania, Italia, Belgia, Țările de Jos și Luxemburg. Ulterior, prin opt valuri de extindere și o singură retragere (Brexit), Uniunea Europeană a ajuns la formatul actual cu 27 de state membre (figura 4.29). În prezent, mai multe state din Europa și-au manifestat dorința de a se integra, pe termen lung, în marea familie europeană, printre care și Republica Moldova.

USMCA (care a înlocuit fostul Acord de Liber Schimb Nord-American – NAFTA) este un acord trilateral între SUA, Mexic și Canada privind crearea unei zone de comerț liber. NAFTA a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1994, iar USMCA a devenit activ la 1 iulie 2020. Obiectivele acestei grupări nord-americane sunt mai restrânse comparativ cu cele ale UE, concentrându-se pe eliminarea barierelor comerciale, liberalizarea investițiilor străine, precum și pe încurajarea cooperării trilaterale și multilaterale.

ASEAN a fost fondată în 1967. Statele membre ale acestei organizații sunt: Indonezia, Malaysia, Singapore, Thailanda, Filipine, Brunei, Vietnam, Laos și Myanmar. Obiectivele organizației se bazează pe promovarea cooperării între țările membre în domeniul economic, social, cultural și menținerea păcii și stabilității în regiune. În ultimile decenii, ASEAN s-a transformat într-una dintre cele mai importante grupări regionale de integrare din lume, în special în rândul statelor în curs de dezvoltare.

MERCOSUR (Piața Comună a Sudului) este o organizație regională de integrare economică fondată în 1991. Aceasta reunește patru state din America de Sud (Brazilia, Argentina, Paraguay și Uruguay). Scopul principal al acestei organizații integraționiste constă în crearea unei piețe comune și cooperarea economică între statele membre.

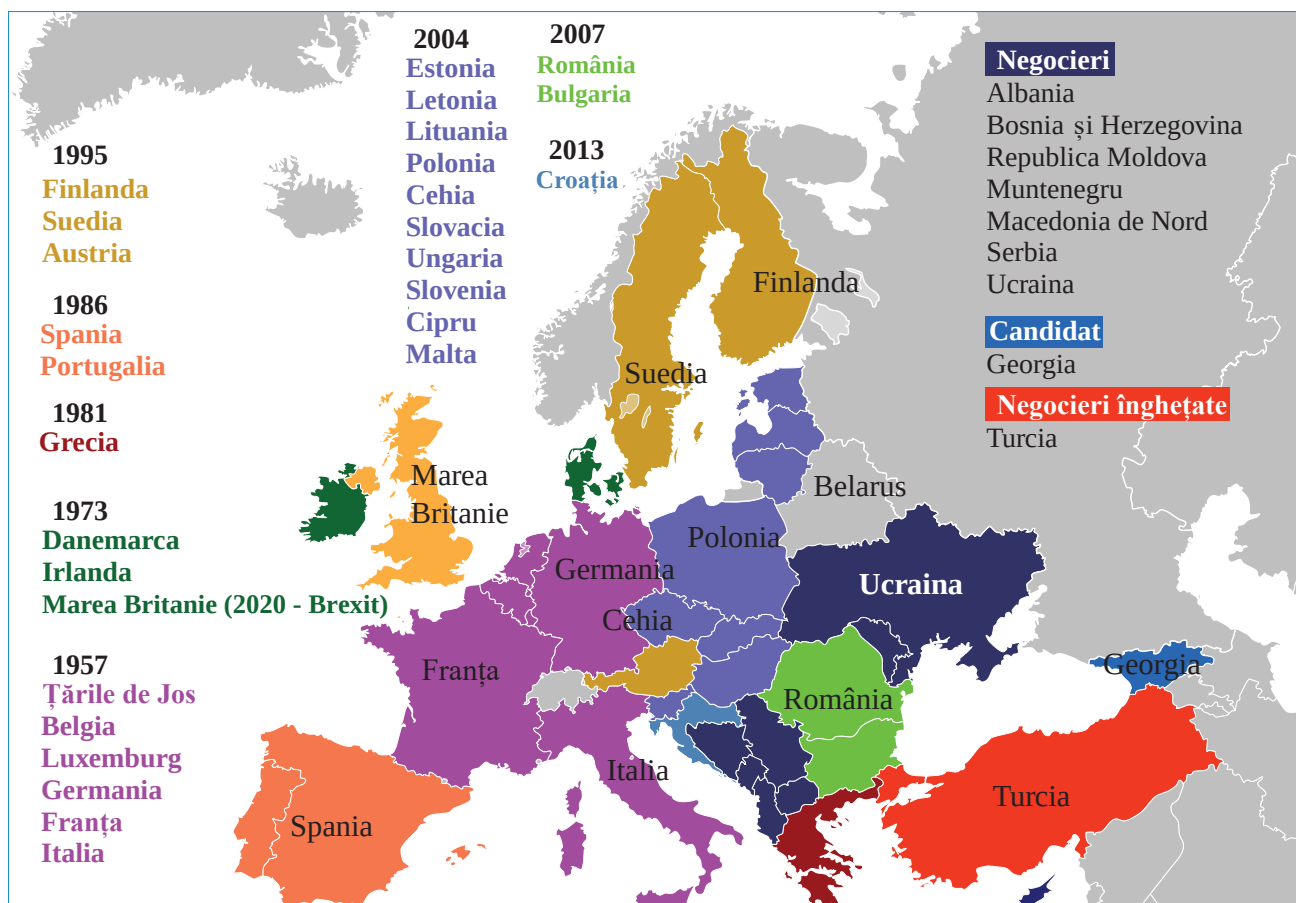

Figura 4.29. Etapele integrării europene

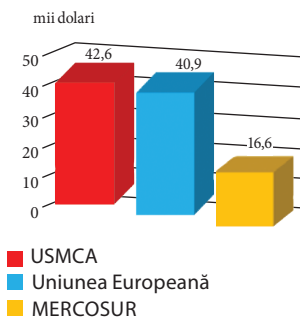

Figura 4.30. PIB-ul la PPC în principalele grupări integraționiste, mii \$ (dolari), 2023

State membre OPEC: Arabia Saudită, Irak, Iran, Venezuela, Kuweit, Emiratele Arabe Unite, Algeria, Angola, Republica Congo, Guineea Ecuatorială, Gabon, Libia, Nigeria.

Statele membre MERCOSUR au în prezent un PIB la PPC de circa trei ori mai mic decât media în cadrul grupărilor integraționiste de bază (figura 4.30).

OPEC este o organizație interguvernamentală înființată în 1960 la Bagdad, având sediul central la Viena (Austria), care reunește statele mari producătoare de petrol din întreaga lume. Scopul principal al OPEC este de a coordona politicile de producție și de stabilire a prețului petrolului între statele membre, pentru a asigura stabilitatea pieței mondiale de petrol. În prezent, organizația include 13 state din Orientul Apropiat și Mijlociu, Africa, Asia și America Latină. Acestea dețin aproximativ 35% din producția globală de petrol (2023), iar rezervele sigure de petrol reprezintă în jur de 75% din totalul mondial.

Organizația joacă un rol esențial în influențarea prețurilor internaționale ale petrolului, iar deciziile sale au un impact major asupra sistemului economic mondial. OPEC colaborează cu alți mari producători de petrol prin intermediul unei alianțe extinse, cunoscute sub numele de OPEC+. Aceasta include state precum Federația Rusă, Mexic și Kazahstan, urmărind obiectivul comun de a coordona producția de petrol și de a menține stabilitatea pieței globale.

Evoluția prețului petrolului a fost marcată de crizele energetice din 1973, 1979, 1990–1991 și 2007–2008. Importanța strategică a hidrocarburilor a generat, de asemenea, conflicte între statele producătoare și marile puteri economice.

Studiu de caz

Rolul Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră (CEMN)/Black Sea Economic Cooperation – BSEC). CEMN/BSEC a fost fondată în 1992.

Scopul principal: promovarea comerțului, a transportului, a protecției mediului și a dezvoltării infrastructurii transfrontaliere.

Sediul: Istanbul, Turcia.

Membri: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Turcia, Ucraina.

Observatori: Austria, Egipt, Israel, Italia, Polonia, Slovacia, Tunisia.

CEMN/BSEC a avut un impact semnificativ în facilitarea dialogului între statele riverane, în special în domeniul economic, prin organizarea de întâlniri periodice și sesiuni de lucru pentru a rezolva conflictele comerciale și a sprijini investițiile externe. Un aspect important al cooperării este și efortul comun pentru protejarea resurselor marine și a biodiversității Mării Negre, care a fost afectată de poluare și suprasolicitare. Organizația s-a confruntat cu provocări legate de diferențele politice și economice între statele membre, care uneori au dus la stagnarea inițiativelor de cooperare. În pofida dificultăților, CEMN/BSEC rămâne un instrument vital în promovarea stabilității regionale, oferind o platformă pentru dialogul dintre statele riverane și contribuind la reducerea tensiunilor geopolitice din zonă.

- Apreciați importanța CEMN din perspectiva cooperării și integrării economice regionale.

Evaluare

1. Enumerați statele membre ale UE și precizați succesiunea aderării acestora.
2. Extinderea UE este un proces cantitativ sau calitativ pentru spațiul european? Argumentați răspunsul.
3. Elaborați un discurs pe tema: „Republica Moldova și viitorul său în Uniunea Europeană”.
4. Completați tabelul de alături în caiete, înscriind avantajele și dezavantajele integrării economice.

Integrarea economică	
Avantaje	Dezavantaje

Probleme actuale: agricultura itinerantă, hazarde tehnologice

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- definiți termenii *agricultură itinerantă* și *hazarde tehnologice*;
- deduceți cauzele și consecințele problemelor globale actuale;
- propuneți soluții și măsuri de remediere a problemelor actuale.

Defrișarea forestieră – exemplu de hazard tehnologic asupra mediului

Agricultura itinerantă și hazardele tehnologice reprezintă provocări majore pentru sustenabilitatea mediului și siguranța globală.

Agricultura itinerantă este o practică agricolă tradițională, caracterizată prin defrișarea unei zone, utilizarea acesteia pentru cultivare pe termen scurt și abandonarea terenului pentru regenerarea naturală. Zonele tropicale din America Latină, Africa și Asia de Sud-Est sunt cele mai afectate de agricultura itinerantă.

Răspândirea și menținerea acestei metode de cultivare a pământului sunt alimentate de factorii: *geografici, economici, sociali și culturali*. Solurile din regiunile tropicale (cum ar fi cele lateritice) sunt fertile doar pe termen scurt, iar utilizarea intensă duce rapid la epuizarea nutrienților, de aceea practica itinerantă permite regenerarea naturală a solului prin „odihna terenului” timp de câțiva ani. Precipitațiile abundente și temperaturile ridicate din zonele cu climă tropicală favorizează vegetația densă, dar contribuie și la eroziunea rapidă a solurilor expuse. Astfel, defrișările prin ardere sunt utilizate pentru a pregăti terenurile pentru agricultură. În regiunile montane sau greu accesibile (ex.: Amazonia, Himalaya), comunitățile rurale sărace sunt limitate în adoptarea metodelor moderne, ceea ce le face dependente de metodele tradiționale. În multe comunități indigene, agricultura itinerantă este parte a culturii locale și se transmite din generație în generație, incluzând tehnici ca arderea vegetației pentru a curăța terenul și cultivarea unor culturi tradiționale precum maniocul, porumbul sau taro.

Agricultura itinerantă are numeroase consecințe complexe asupra mediului, economiei și societății. Aceste efecte pot fi pozitive sau negative, în funcție de amploarea și intensitatea practicii. La nivel local, practica agricolă contribuie la *regenerarea naturală a solului și restabilirea vegetației* (figura 4.30). Aplicate pe scară largă, aceste practici au urmări negative asupra mediului precum: defrișări masive, eroziunea solului, pierderea diversității, poluarea aerului și degradarea resurselor de apă.

Adaptarea și modernizarea agriculturii itinerante, prin sprijin economic și politici sustenabile, pot contribui la reducerea consecințelor negative și la îmbunătățirea calității vieții oamenilor din aceste regiuni.

Hazardele tehnologice reprezintă riscurile/pericolele generate de utilizarea sau de eșecul tehnologiilor create de om. Acestea pot avea efecte asupra mediului, eco-

Termeni-cheie:

- *agricultură itinerantă*
- *hazarde tehnologice*

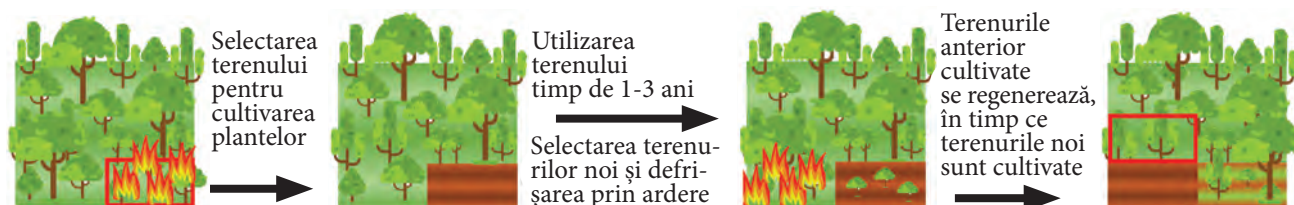

Figura 4.30. Etapele agriculturii itinerante

Hazarde tehnologice
și impactul acestora

Agricultura itinerantă este una dintre cele mai vechi forme de agricultură, apărută cu mii de ani în urmă. Este practică în regiunile tropicale de pe toate continentele.

Se estimează că peste 250 de milioane de oameni depind de agricultura itinerantă pentru supraviețuire, majoritatea în regiunile tropicale din Africa, Asia și America Latină.

nomiei și societății, și includ *accidente industriale, dezastre nucleare, riscuri cibernetice și alte probleme asociate tehnologiilor moderne.*

Cauzele hazardelor tehnologice sunt multiple și interconectate, implicând factori tehnici, umani, organizaționali și de mediu. Identificarea și gestionarea cauzelor sunt esențiale pentru reducerea riscurilor și protejarea mediului, economiei și societății. Factorii umani pot declanșa hazarde tehnologice, provocând accidente sau dezastre prin decizii greșite, lipsă de pregătire, neglijență sau alte comportamente eronate. Aceste amenințări pot fi direct asociate cu persoanele implicate sau cu modul în care organizațiile sunt gestionate. Prin investiții în educație, monitorizare și o cultură puternică a siguranței, impactul acestor factori poate fi redus considerabil, prevenindu-se astfel accidentele tehnologice majore.

Complexitatea sistemelor moderne și dependența de *tehnologie* în sectoare economice cauzează deseori defecțiuni, erori în proiectare, întreținere inadecvată sau utilizarea defectuoasă a echipamentelor și a sistemelor tehnologice. Astfel, prevenirea acestora necesită respectarea unor standarde stricte de siguranță, întreținerea periodică a infrastructurii și adaptarea la condițiile de mediu extreme.

Condițiile naturale extreme și schimbările climatice (cutremurele, valurile, tsunami, inundațiile, furtunile și secetele) pot amplifica hazardele tehnologice prin deteriorarea infrastructurii critice sau declanșarea unor accidente industriale. Reducerea impactului acestora necesită o combinație de soluții tehnice, planificare strategică și educație. Prin adoptarea infrastructurilor reziliente, utilizarea tehnologiilor avansate și elaborarea unor planuri de răspuns eficiente, riscurile pot fi diminuate semnificativ, protejând viețile umane și mediul.

Tabelul 4.21. Diversitatea hazardelor tehnologice

Categorie	Exemple și descriere
Accidente industriale	Explozii chimice, poluarea industrială sau accidente de foraj (ex.: Deepwater Horizon, 2010)
Dezastre nucleare	Catastrofe precum Cernobâl (1986) sau Fukushima (2011), cu impact pe termen lung asupra mediului și sănătății
Riscuri cibernetice	Atacuri cibernetice asupra infrastructurilor critice, pierderi de date și hacking la nivel global
Inteligența artificială	Riscuri legate de automatizarea excesivă, pierderi de locuri de muncă sau utilizarea inadecvată a AI (fals digital, arme autonome)
Biotehnologii	Experimente genetice necontrolate sau utilizarea neetică a ingineriei genetice
Poluare tehnologică	Deșeuri electronice, acumularea materialelor plastice sau efectele pe termen lung ale nanotehnologiei

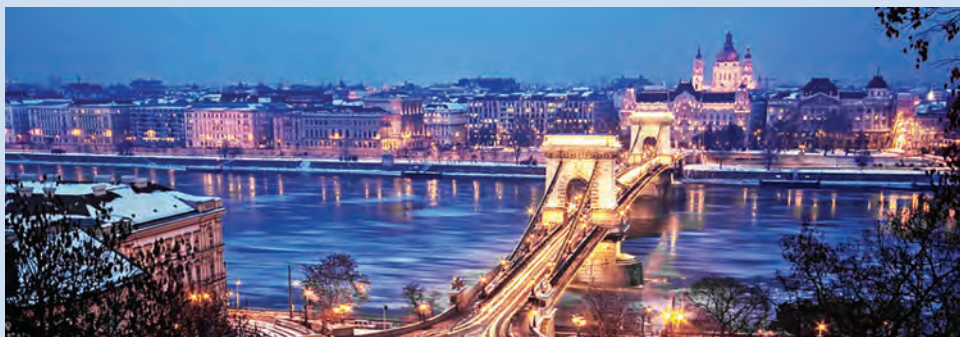
În contextul dezvoltării durabile, atât agricultura itinerantă, cât și hazardele tehnologice solicită, pe de o parte, intervenții coerente și complementare, sprijinirea tranziției către practici agricole moderne și durabile în regiunile rurale, iar, pe de altă parte, consolidarea culturii siguranței și responsabilității tehnologice în mediile industriale. Doar prin educație, inovație, reglementare riguroasă și cooperare internațională poate fi limitat impactul negativ al acestor fenomene, asigurând un viitor sustenabil și sigur pentru generațiile viitoare.

Evaluare

1. Realizați o hartă care să evidențieze regiunile afectate de agricultura itinerantă.
2. Reprezentați schematic tipurile de hazarde tehnologice.
3. Analizați două probleme actuale – agricultura itinerantă și hazardele tehnologice – din perspective sociale și economice. Completați tabelul alăturat.
4. Realizați un poster care să prezinte cauzele, efectele și soluțiile pentru agricultura itinerantă și hazardele tehnologice.
5. **Studiu de caz** „Agricultura itinerantă în Amazonia”. Utilizați planul propus la pag. 134.

Caracteristicile comparative ale celor două probleme actuale

Aspecte	Agricultură itinerantă	Hazardele tehnologice
Impact social		
Impact economic		
Soluții		

45-46

Caracterizarea economico-geografică a statelor Europei. Marea Britanie

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați transformările survenite pe harta politică a Europei în urma Primului Război Mondial;
- argumentați rolul condițiilor și a resurselor naturale în dezvoltarea economică a statelor europene;
- descrieți structura și dinamica populației Europei;
- apreciați principalele trăsături ale economiei statelor europene contemporane.

Podul cu Lanțuri, Budapesta,
Ungaria

Suprafața Europei –
10,18 mil. km²

Populația – 745,0 mil. loc.
(anul 2024)

• **Regiunea economico-geografică** este un spațiu delimitat de caracteristici geografice și economice, care funcționează ca o unitate interdependentă și are un rol specific în contextul economiei globale sau regionale.

Poziția economico-geografică. Europa, una dintre cele șase părți ale lumii, situată în emisfera nordică și majoritar în emisfera estică. În prezent, în Europa sunt 44 de state independente, recunoscute la nivel internațional, care sunt împărțite în mai multe regiuni economico-geografice distincte (figura 5.1). Harta politică a Europei a trecut prin schimbări semnificative de-a lungul istoriei, fiind influențată de războaie, alianțe, tratate și diverse evenimente geopolitice.

🕒 **Identificați, pe harta politică a Europei din atlasul școlar, cele 15 state independente formate în urma destrămării URSS.**

Condițiile și resursele naturale din Europa sunt caracterizate prin diversitate, însă distribuția lor este inegală din punct de vedere geografic. Diversitatea naturală, alături de condițiile geografice și climatice favorabile, au contribuit la dezvoltarea economică și socială a regiunii europene de-a lungul istoriei. Pe teritoriul Europei sunt prezente toate cele trei forme majore de relief, cu prevalarea câmpiilor și a podișurilor. Condițiile climatice sunt favorabile pentru viața și activitatea oamenilor pe aproape toată suprafața continentului. Principalele *resurse minerale*, întâlnite pe teritoriul Europei, sunt *cărbunele*, *minereurile de fier*, de *cupru*, de *plumb* ș.a. Resursele bogate de *apă*, *cele forestiere*, dar și *solurile fertile* determină activitatea economică a țărilor Europei.

🕒 **Deduceți dependența dintre poziția geografică a resurselor naturale (precum petrolul, gazele naturale, cărbunele, minereurile feroase și neferoase) și distribuția economică și dezvoltarea industrială a țărilor europene.**

Populația. Dinamica numărului populației Europei a suferit schimbări semnificative de-a lungul timpului, fiind influențată de factori demografici, economici și sociali.

Figura 5.1. Regiunile economico-geografice ale Europei

În prezent, Europa se confruntă cu provocări majore legate de îmbătrânirea populației, de migrație și de scăderea ratei natalității. Prognozele demografice sugerează că populația Europei va începe să scadă în următoarele decenii (tabelul 5.1), iar proporția persoanelor vârstnice va continua să crească. Această evoluție afectează echilibrul dintre populația activă și cea inactivă, punând presiune pe sistemele de sănătate și de pensii (tabelul 5.2).

● **Analizați sursele de energie ale statelor europene și specificați importanța surselor regenerabile (figura 5.2).**

● **Deduceți cauzele și consecințele scăderii numărului populației în Europa către anul 2050 (tabelul 5.1).**

Analizați și evaluați contribuția Republicii Moldova la economia europeană prin prisma poziției sale geografice, a resurselor agricole, a potențialului de tranzit și a colaborărilor economice.

● **Pactul Verde European** este o strategie lansată de Comisia Europeană în decembrie 2019, care stabilește un plan amplu pentru transformarea Uniunii Europene într-o economie modernă, competitivă și neutră din punct de vedere climatic până în anul 2050.

Tabelul 5.1. Dinamica numărului populației Europei

Anul	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2024	2050 (estimări)
Numărul populației (mil. loc.)	548,8	605,8	656,9	694,2	724,1	728,1	738,1	749,5	745,0	703,0

Economia Europei este una dintre cele mai mari și mai diverse din lume, caracterizată de un nivel ridicat de dezvoltare industrială, de servicii avansate și o agricultură eficientă. Europa include economii de top la nivel global precum cele ale Germaniei, Franței și Marii Britanii, dar și economii emergente și în curs de dezvoltare din Europa de Est.

Europa este unul dintre liderii mondiali în dezvoltarea energiei eoliene și solare, dar continuă să se bazeze și pe centrale nucleare, hidrocentrale și termocentrale (figura 5.2.). Țări precum Germania, Danemarca și Spania sunt lideri în dezvoltarea producerii de energie regenerabilă, în timp ce Franța produce 70% din energia electrică în cadrul centralelor atomoelectrice. În 2023, sursele regenerabile au acoperit pentru prima dată peste 40% din consumul total de energie electrică al Uniunii Europene, marcând un pas important în tranziția energetică. Totodată, Europa investește masiv în stocarea energiei, în modernizarea rețelelor și interconectarea transfrontalieră, cu scopul de a crește securitatea energetică și de a reduce dependența de combustibilii fosili importați. Proiecte precum parcuri eoliene offshore din Marea Nordului sau extinderea capacităților fotovoltaice în sudul Europei contribuie semnificativ la atingerea obiectivelor climatice stabilite prin Pactul Verde European.

Siderurgia este una dintre ramurile de bază ale statelor europene. Țări precum Germania, Franța, Italia și Spania dețin industrii siderurgice importante, care alimentează construcțiile, transporturile, industria auto și echipamentele industriale.

Tabelul 5.2. Structura pe grupe de vârstă a populației Europei, 2024

0-14 ani	15-64 ani	65+ ani
15%	63%	22%

- Densitatea medie a populației în Europa este de 34 loc./km² (2024), iar media mondială este de 55 loc./km² (2024).
- Rata de urbanizare în Europa este de 76%, pentru anul 2024.

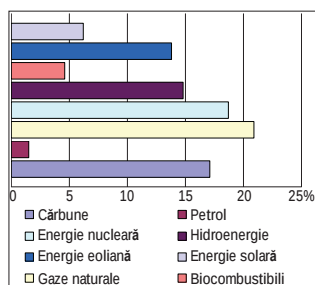

Figura 5.2. Sursele de producere a energiei electrice în Europa, 2023

- Lideri în producerea siderurgică în Europa sunt: Germania, Franța, Polonia, Cehia și România.

În anul 2023, energia regenerabilă a depășit pentru prima dată 40% din consumul total de electricitate al Uniunii Europene.

- În anul 2023, aproximativ 9,9% din totalul terenurilor agricole din UE erau cultivate în regim ecologic.

Cu toate acestea, importanța siderurgiei în Europa a scăzut în ultimele decenii din cauza dezindustrializării și a concurenței globale.

Industria constructoare de mașini în Europa are o tradiție îndelungată și continuă să fie unul dintre pilonii principali ai economiei continentului, contribuind semnificativ la PIB și la exporturi. Printre ramurile de bază sunt producția de mașini-unelte, utilaje tehnologice, mașini agricole și tractoare, mijloace de transport: *automobile, avioane, nave maritime etc.* Statele europene se află printre liderii mondiali în cercetare, inovație și tehnologii ecologice în domeniul construcției de mașini. Se pune accent tot mai mare pe digitalizarea proceselor de producție, automatizare și robotică, vehicule electrice și sustenabile.

● **Identificați, pe harta economică a Europei, principalele centre ale industriei constructoare de mașini.**

Industria chimică este unul dintre sectoarele-cheie ale UE, reprezentând o verigă esențială în lanțul de aprovizionare industrială, deoarece produce materiale de bază pentru ramuri precum: *industria farmaceutică, textilă, agroalimentară, auto, construcții și energetică*. Printre acestea se includ produse chimice: de bază: *plastic, acizi, sodă caustică etc.*, speciale: *coloranți, produse cosmetice, parfumuri etc.*, pentru agricultură, medicamente și detergenți.

Agricultura statelor europene este diversificată datorită condițiilor climatice și geografice. Activitățile agricole se practică în cadrul fermelor mici de familie și a exploatațiilor agricole mari, industrializate. Europa este lider în adoptarea de tehnologii agricole avansate, cum ar fi fermele inteligente care folosesc drone, sensori IT și inteligența artificială pentru a optimiza recoltarea, irigațiile și gestionarea resurselor. În Europa de Nord, fermierii se concentrează pe producția de cereale, lactate și carne, în timp ce țările din sudul Europei, cu un climat mediteranean, se specializează în cultivarea de fructe, legume, măsline și viță de vie. Asigurarea securității alimentare este o prioritate pentru Europa, iar Politica agricolă comună joacă un rol important în menținerea unui lanț de aprovizionare stabil și în sprijinirea producției alimentare locale.

Transportul rutier este principalul mod de transport pentru bunuri și persoane în Europa. Trenurile de mare viteză: *TGV în Franța, ICE în Germania, AVE în Spania, Eurostar* sunt un simbol al infrastructurii feroviare europene. Transportul aerian este esențial pentru mobilitatea internațională în Europa, atât pentru pasageri, cât și pentru mărfuri, fiind unul dintre principalele moduri de transport pentru distanțe lungi. Transportul naval și fluvial joacă, de asemenea, un rol esențial în ceea ce privește comerțul internațional.

● **Identificați pe harta economică a Europei principalele porturi fluviale și navale.**

Evaluare

1. Evaluați impactul economic și social al procesului de îmbătrânire demografică a populației Europei.
2. Elaborați o prezentare PowerPoint cu tema „Politica agricolă comună (PAC) în UE”, conform planului propus:
 - Obiectivele principale ale PAC;
 - Influența PAC asupra regiunilor agricole europene;
 - Impactul social, economic și de mediu al PAC asupra fermierilor și al consumatorilor;
 - Rolul tehnologiei și inovației în agricultura sprijinită de PAC.

3. **Lucrul cu harta.** Elaborați o hartă cu principalele bazine de extracție a resurselor minerale energetice în Europa. Instrumente web utile: Google Maps, Google My Maps, Batch Geo, Mapchart.

Marea Britanie (Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord)

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a Marii Britanii și implicațiile economico-geografice;
- determinați diversitatea resurselor naturale ale Marii Britanii;
- evaluați resursele umane și populația Marii Britanii;
- analizați structura economică a Marii Britanii.

Râul Tamisa, Londra

Suprafața – 243 610 km²

Populația – 69 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Londra

- **Pădurile** acoperă aproximativ 13% din suprafața Marii Britanii.

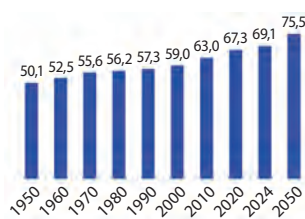

Figura 5.3. Evoluția numărului populației Marii Britanii, mil. loc.

- În 2024, conform estimărilor, PIB-ul Marii Britanii a fost de aproximativ 3,84 trilioane de dolari SUA, ceea ce o plasează printre primele zece economii globale.

Poziția economico-geografică a Marii Britanii joacă un rol însemnat în conturarea puterii sale economice și a influenței internaționale. Insularitatea și proximitatea față de Europa continentală au determinat istoric și economic dezvoltarea țării, transformând-o într-un centru comercial, industrial și financiar global.

● **Apreciați poziția economico-geografică a Marii Britanii, conform algoritmului (anexa 1).**

Condițiile și resursele naturale ale Marii Britanii joacă un rol esențial în dezvoltarea sa economică, în specializările industriale și agricole. Relieful variat, clima temperată oceanică contribuie la formarea peisajelor unice ale țării, a biodiversității și a atracției turistice. *Terenurile agricole fertile* constituie aproximativ 17,2 milioane de hectare, ceea ce reprezintă aproximativ 70% din suprafața totală a țării. *Pădurile și pășunile* din Scoția și Țara Galilor joacă un rol esențial în dezvoltarea zootehniei, în conservarea naturii și dezvoltarea economică. Zăcămintele de *petrol și de gaze naturale* din Marea Nordului contribuie semnificativ la economia Marii Britanii. Extracția cărbunelui a scăzut dramatic în ultimele decenii din cauza tranziției spre surse de energie mai curate și a închiderii majorității minelor. Pe măsură ce tranziția spre energia verde continuă, resursele minerale moderne, cum ar fi litiul (*utilizat în producția de baterii autonome*), ar putea deveni tot mai importante pentru economia Marii Britanii.

● **Identificați pe hartă unitățile majore de relief ale Marii Britanii.**

Populația Marii Britanii se caracterizează printr-o densitate ridicată (280 de persoane/km²) și un grad înalt de urbanizare (84,5%), fiind concentrată în special în aglomerările urbane din regiunea sudică, cum ar fi Londra, Manchester, Birmingham și Glasgow. Numărul populației Marii Britanii a crescut constant în ultimele decenii (*figura 5.3*), în principal datorită unor factori precum migrația și creșterea speranței de viață. Speranța de viață este de aproximativ 81 de ani (femei – 83 de ani, bărbați – 79 de ani). Populația vârstnică de peste 65 de ani cuprinde 20% din numărul populației Marii Britanii, cu valoare în creștere, ceea ce determină procesul de îmbătrânire demografică. Marea Britanie este una dintre cele mai multiculturale țări din Europa, cu o populație diversă din punct de vedere etnic. Creștinismul rămâne religia predominantă (46%), dar există comunități semnificative de musulmani (aproximativ 5% din populație), hinduiști, evrei. 37% din populație se declară fără afiliere religioasă.

Economia modernă și diversificată a Marii Britanii oferă poziția de lider în sectoare precum finanțele, tehnologia și industria farmaceutică, iar sectoare tradiționale așa ca industria prelucrătoare și industria grea au scăzut în importanță în ultimele decenii (*figura 5.4*). Marea Britanie a trecut prin schimbări semnificative în urma

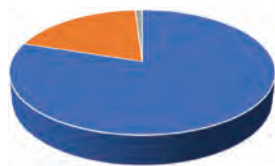

Figura 5.4. Ponderele sectoarelor economice în formarea PIB-ului Marii Britanii, 2023

• Aproximativ 80% din mașinile produse în Marea Britanie sunt exportate, ceea ce face industria auto un contribuitor major la economia țării.

• Brandurile de lux produse în Marea Britanie sunt Rolls-Royce, Bentley, Aston Martin și McLaren.

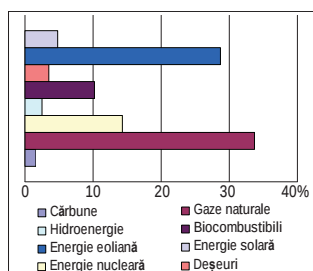

Figura 5.5. Sursele de producere a energiei electrice în Marea Britanie, 2023

Principalii parteneri comerciali ai Marii Britanii sunt: China, Germania, SUA, Țările de Jos, Franța, Belgia, Italia, Norvegia, Irlanda, Spania.

Brexit-ului⁶, ieșirea din Uniunea Europeană având un impact semnificativ asupra economiei.

Energetica Marii Britanii reprezintă un sector esențial și dinamic al economiei naționale, aflat într-o tranziție semnificativă de la dependența de combustibili fosili la surse de energie regenerabilă (figura 5.5). Marea Britanie este lider în dezvoltarea *energiei eoliene offshore*⁶ și investește masiv în tehnologii verzi, fiind angajată în reducerea emisiilor de carbon și în îndeplinirea obiectivului de a deveni o economie cu emisii nete zero până în 2050. Marea Britanie este un mare producător de petrol și de gaze naturale, în principal din zăcămintele din Marea Nordului.

Industria siderurgică britanică a cunoscut transformări radicale în ultimele decenii. Marea Britanie produce în prezent aproximativ 7–8 milioane de tone de oțel pe an. **Metalurgia neferoasă** este strâns legată de industriile de vârf, cum ar fi cea aerospațială și auto, care utilizează metale precum aluminiul și titanul pentru a construi echipamente durabile și ușoare.

Industria auto britanică are o istorie bogată și o contribuție semnificativă la economia națională, statul fiind un producător global important în producția de automobile, aeronave, utilaje ș.a., cu accent pe lux, inovație și sustenabilitate.

● **Identificați, pe harta economică a Marii Britanii, centrele industriei construcțiilor de mașini (vezi atlasul geografic pentru clasa a XI-a: Geografia umană a lumii).**

Industria chimică a Marii Britanii este una dintre cele mai vechi și complexe industrii și include producția de substanțe chimice de bază, farmaceutice, produse chimice fine ș.a. Dintre ramurile **industriei ușoare**, Marea Britanie are o tradiție îndelungată în producția de lână, care continuă să fie relevantă.

Agricultura. Deși contribuția directă la PIB este relativ mică (0,6%), agricultura britanică este diversificată și modernizată, adaptându-se noilor cerințe tehnologice și de sustenabilitate. O mare parte a fermelor din Marea Britanie combină atât cultivarea plantelor, cât și creșterea animalelor. **Sectorul zootehnic** este dominant în Marea Britanie. Producția de lapte și de carne de vită este una dintre cele mai importante ramuri ale agriculturii britanice. Principalele plante cultivate sunt cerealele: grâul, orzul, ovăzul, preponderent în estul Angliei, dar și în provincia Scoția. Leguminoase precum cartofii, mazărea și fasolea sunt cultivate în estul Angliei. Zonele din estul Angliei sunt mari producători de rapiță, datorită solurilor fertile și climatului favorabil.

Transporturile. Rețelele extinse și modernizate de transport rutier, feroviar, aerian și maritim asigură transportul mărfurilor și pasagerilor pe teritoriul țării și în afara ei. Trenurile de pasageri conectează majoritatea orașelor și satelor, iar trenurile de mare viteză asigură legături rapide între Londra, Midlands și nordul Angliei. Câteva dintre cele mai aglomerate aeroporturi din Marea Britanie sunt Heathrow (Londra), Gatwick (Londra), Stansted, Manchester și Birmingham.

Evaluare

1. Realizați o schemă la subiectul: „Provinciile istorice ale Marii Britanii”.
2. Completați diagrama Venn „Avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice insulare a Marii Britanii”.
3. Argumentați impactul migrațiilor istorice și actuale asupra dimensiunii și structurii populației Marii Britanii.
4. Consultați surse suplimentare de informație și realizați o prezentare la tema „Impactul Brexit-ului în domeniile economic, social și politic ale Marii Britanii”, evidențiind principalele schimbări și efecte în fiecare dintre ele.

5. **Lucrul cu harta.** Întocmiți o hartă care să evidențieze principalele uzine auto și regiuni (ex. Midlands, Sunderland). Instrumente web utile: Google Maps, Google My Maps, Batch Geo, Mapchart.

47

Franța

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a Franței și implicațiile economico-geografice;
- determinați diversitatea resurselor naturale ale Franței;
- evaluați resursele umane și populația Franței;
- analizați structura economică a Franței.

Turnul Eiffel, Paris

Suprafața – 551 695 km²Populația – 68,4 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Paris

• **Departamente din componența Franței sunt:** Guadelupa și Martinica (în Caraibe), Guyana Franceză (în America de Sud), Reunion și Mayotte (în Oceanul Indian).

• **Teritoriile franceze de peste mări, cu un grad mai mare de autonomie față de Franța metropolitană, sunt** Polinezia Franceză, Wallis și Futuna (Pacifical de Sud), Saint-Pierre și Miquelon (Atlanticul de Nord), Saint-Barthélemy și Saint-Martin (Caraibe).

Poziția economico-geografică. Franța cuprinde teritorii formate din Franța continentală (metropolitană) și din multiple regiuni și teritorii de peste mări, toate contribuind la influența globală a țării. Statul are o poziție geografică strategică în Europa de Vest, ceea ce îi conferă numeroase avantaje economice și comerciale.

● **Identificați, pe harta lumii din atlasul școlar, toate regiunile și teritoriile Franței.**

Resursele naturale și condițiile geografice ale Franței sunt variate, ceea ce contribuie la diversitatea activităților economice și la dezvoltarea diferitor regiuni ale țării. Relieful variat, condițiile climaterice prielnice și diversitatea solurilor permit o varietate largă de activități agricole și economice. Cele mai cunoscute resurse minerale în trecut au fost minereurile de uraniu, de fier, de bauxită, de cărbune. Ca urmare a epuizării rezervelor lor, majoritatea exploatărilor sunt închise. Franța deține variate resurse minerale pentru construcții, printre care calcar și argilă, ghips, granit și marmură.

● **Identificați pe hartă principalele unități de relief, regiunile climatice, tipurile de soluri și arterele fluviale din Franța.**

Pădurile ocupă aproximativ 31% din suprafața Franței, reprezentând una dintre cele mai mari suprafețe împădurite din Europa de Vest. **Resursele recreative** ale Franței susțin o industrie turistică dezvoltată și diversificată.

Populația Franței este diversă și bine distribuită, având atât o dinamică demografică relativ pozitivă (figura 5.6), în comparație cu alte țări europene, cât și provocări legate de îmbătrânirea populației și integrarea imigranților. Franța este una dintre puținele țări europene care înregistrează un bilanț natural pozitiv (0,7% pentru anul 2023). Speranța de viață la naștere în Franța este una dintre cele mai ridicate din Europa – 83 de ani (86 la femei și 80 la bărbați), reflectând un sistem de sănătate eficient, un nivel de trai ridicat și politici sociale bine dezvoltate. Urbanizarea este una din cele mai ridicate din Europa (rata de urbanizare – 82%), subliniind dezvoltarea economică avansată și concentrarea populației în centrele urbane.

Economia. Franța este a șaptea economie a lumii după produsul intern brut (PIB) și a doua, ca mărime din Uniunea Europeană, după Germania. Fiind una dintre cele mai industrializate țări din lume, Franța are un *sector industrial diversificat*, care include industrii tradiționale, precum și industrii de vârf, concentrate în principal pe tehnologie, producție de automobile, aeronautică, energie și produse de lux. **Energetica** Franței este una dintre cele mai avansate și diversificate din Europa, cunoscută în special pentru utilizarea extinsă a energiei nucleare (figura 5.8). Statul și-a propus să diversifice sursele de energie, astfel, că până în 2030, 40% din energia electrică trebuie să provină din surse regenerabile. **Siderurgia** produce o gamă largă de produse metalurgice feroase,

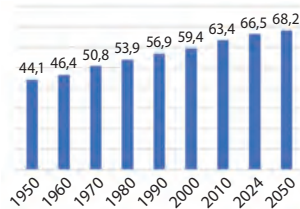

Figura 5.6. Evoluția numerică a populației Franței, mil. loc.

- *Densitatea populației Franței este de 119 locuitori/km².*

□ Sectorul primar 2%
 ■ Sectorul secundar 23%
 ■ Sectorul terțiar 75%

Figura 5.7. Pondere sectorelor economice în formarea PIB-ului Franței, 2023

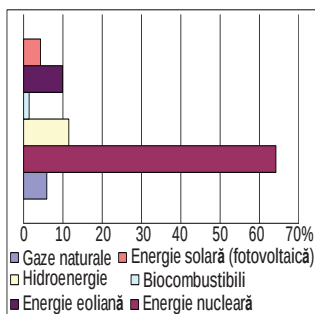

Figura 5.8. Sursele de producere a energiei electrice în Franța, 2023

- *Franța se menține de mulți ani pe prima poziție în clasamentul destinațiilor turistice internaționale, atrăgând aproximativ 90 de milioane de turiști străini anual, conform datelor din anul 2019, anterior pandemiei de COVID-19.*

Principalii parteneri comerciali ai Franței sunt: Germania, Belgia, Italia, Țările de Jos, Spania, SUA.

fiind un furnizor-cheie pentru industriile din întreaga Uniune Europeană. Deși nu dispune de resurse naturale abundente de metale neferoase, statul dezvoltă o *industrie a neferoaselor* esențială pentru sectoarele de înaltă tehnologie, cum ar fi *industria aeronautică, auto, electronică și energetică*. Principalele metale neferoase prelucrate în Franța sunt aluminiul, cuprul, zincul, plumbul ș.a.

● *Evaluati rolul energiei verzi în strategia energetică și de mediu a Franței.*

Franța este unul dintre principalii producători auto din Europa (produce peste **1,5 mil. de vehicule** pe an, inclusiv vehicule personale, comerciale, electrice și hibride). Industria materialului rulant este inovatoare și dinamică, Franța fiind lider mondial în tehnologia trenurilor de mare viteză (TGV). Statul este un centru de excelență în aviație și în tehnologie aerospațială, contribuind la dezvoltarea și producția de aeronave comerciale, militare, echipamente pentru spațiu și tehnologii de apărare.

● *Identificați, pe harta economică a Franței din atlasul școlar, principalele centre ale industriei aviarachetare și navale.*

Franța produce o gamă variată de produse chimice: de bază, de finețe, farmaceutice, precum și materiale pentru tehnologii avansate.

Producând peste 1000 de varietăți de *brânzeturi*, țara este un lider mondial în exportul acestui produs. De asemenea, Franța se numără și printre cei mai mari producători și exportatori de *vinuri* din lume. Alte produse ale industriei alimentare sunt conservele de legume, fructe, pește, produse ecologice.

Agricultura franceză este puternic mecanizată și bazată pe tehnologii moderne. Aproximativ 54% din teritoriul țării este antrenat în agricultură, Franța fiind unul dintre cei mai mari utilizatori de terenuri agricole din Europa. Cerealele – *grâu, porumb, orz* – sunt cele mai importante culturi, pe când cultivarea viței de vie este unul dintre simbolurile agriculturii franceze. Franța este cel mai mare producător de carne de vită și de lapte din UE. Păsările și porcinele se cresc în ferme intensive. Una dintre specializările zonelor montane este creșterea caprinelor și ovinelor pentru brânzeturi tradiționale de ex., *Beaufort, Roquefort*.

● *Analizați harta economică a Franței (vezi atlasul geografic pentru clasa a XI-a: Geografia umană a lumii) și specificați principalele regiuni agricole și specializările acestora.*

Transporturile. Sistemul de transport în Franța este bine dezvoltat, cu una dintre cele mai extinse și moderne *rețele rutiere* din Europa, cu *trenuri de mare viteză* (TGV). Franța beneficiază și de o rețea extinsă de *conducte*, care permite transportul eficient și sigur al gazelor naturale, al petrolului și al produselor petroliere atât în cadrul țării, cât și în țările vecine.

Evaluare

1. Apreciați poziția economico-geografică a Franței, conform algoritmului propus (anexa 1).
2. Argumentați rolul condițiilor și resurselor naturale în dezvoltarea economiei Franței.
3. Completați în caiete tabelul alăturat, indicați caracteristicile corespunzătoare ramurilor industriale.
4. Realizați o prezentare interdisciplinară despre principalele sectoare economice ale Franței, de ex.: *turism, industria aeronautică, industria alimentară, vinuri, modă*, integrând aspecte geografice, economice, culturale și tehnologice, folosind date, hărți și elemente vizuale.

Factorii de amplasare a ramurilor industriei constructoare de mașini franceze

Ramuri industriale	Factori de amplasare	Centre de producere
Automobile		
Material rulant		
Aviarachetară		
Nave maritime		
Electronică și electrotehnică		

48

Germania

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a Germaniei și implicațiile economico-geografice;
- apreciați diversitatea condițiilor și a resurselor naturale ale Germaniei;
- evaluați resursele umane și populația Germaniei;
- analizați structura economică a Germaniei.

Poarta Brandenburg, Berlin

Suprafața – 357 022 km²Populația – 84,4 mil loc.
(anul 2024)

Capitala – Berlin

- **Forma de guvernământ a Germaniei** este republica parlamentară federală. Aceasta combină un sistem democratic parlamentar cu o structură administrativă teritorială federală (16 landuri).

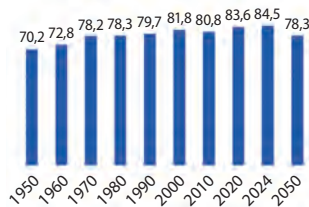

Figura 5.9. Evoluția numărului populației Germaniei, mil. loc.

- În 2023, PIB-ul Germaniei a fost de aproximativ 4,5 trilioane de dolari, clasându-se pe locul patru în lume (după SUA, China și Japonia).

Poziția economico-geografică. Germania este situată în partea centrală a Europei, ceea ce facilitează conexiunile de transport terestru și fluvial la nivel european, contribuie la rolul său de lider comercial în Uniunea Europeană și la statutul de cea mai mare economie din Europa.

- **Identificați, pe harta politică a Europei din atlas, țările vecine ale Germaniei.**
- **Identificați, pe harta economică a Germaniei din atlasul școlar, cele mai mari porturi maritime și fluviale.**

Condițiile și resursele naturale. Resursele minerale ale Germaniei sunt diverse, dar nu în cantități suficiente pentru a acoperi cerințele economiei sale industriale avansate. Germania este unul dintre cei mai importanți producători de lignit din lume, de sare și de potasiu din Europa. Câmpiile fertile din nord sunt favorabile agriculturii și transportului fluvial, dealurile și munții joși din centru, unde se află depozite de minerale și păduri, și munții din sud oferă resurse forestiere și peisaje turistice. Terenurile agricole ocupă aproximativ 48% din suprafața totală, cu soluri brune, aluviale, podzolice ș.a. Gradul de împădurire este de 33%, oferind resurse biologice importante.

- **Evaluați condițiile agroclimatice ale Germaniei.**
- **Argumentați importanța economică a resurselor minerale ale Germaniei.**

Populația. Germania este cea mai populată țară din Uniunea Europeană (figura 5.9). Deși are o populație numeroasă, statul se confruntă cu multiple provocări, în special legate de scăderea natalității (7‰) și îmbătrânirea populației (22%). Densitatea populației este una dintre cele mai mari în Europa (241 locuitori/km²), cu valori mai ridicate în regiunile vestice și sudice ale statului. Majoritatea populației este de etnie germană, dar se regăsesc minorități etnice ca turcii, sirienii, polonezii, italienii și alți imigranți. Speranța de viață la naștere în Germania a înregistrat fluctuații în ultimii ani (81 de ani pentru anul 2024), influențate în principal de pandemia de COVID-19.

- **Identificați, pe harta economică a Germaniei, cele mai mari centre industriale.**
- **Deduceți cauzele valorilor mari ale speranței de viață la naștere în Germania.**

Economia. Germania are una dintre cele mai mari și mai avansate economii, fiind lider în Uniunea Europeană (contribuind cu aproximativ 25% din PIB-ul total al Uniunii) și una dintre cele mai importante economii la nivel global. Modelul său economic este caracterizat de: o industrie puternică, o bază tehnologică solidă, exporturi semnificative și un sistem social bine dezvoltat. Sectorul serviciilor este dominant (figura 5.10.), incluzând domenii precum tehnologii informaționale, finanțe, educație, turism

• **Bazinele Ruhr și Saar** au fost importante centre carbonifere din Germania, exploatarea acestora fiind închișă treptat, din cauza epuizării rezervelor de cărbune.

• Germania intenționează să elimine complet utilizarea cărbunelui până în 2038, înlocuindu-l cu energie verde.

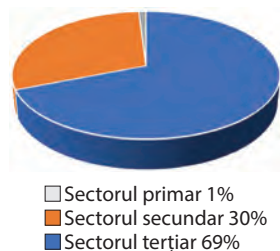

Figura 5.10. Pondere sectorială în formarea PIB-ului Germaniei, 2023

Germania este recunoscută drept „motorul Europei” în industria auto, datorită capacității sale ridicate de producție și nivelului avansat de tehnologizare, înregistrând o medie de aproximativ 15 000 de autoturisme fabricate zilnic.

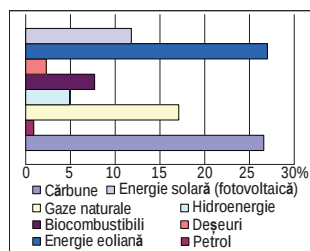

Figura 5.11. Sursele de producere a energiei electrice în Germania, 2023

• În 2023, PIB-ul Germaniei a fost de aproximativ 4,1 trilioane de dolari, clasându-se pe locul patru în lume (după SUA, China și Japonia).

Principalii parteneri comerciali ai Germaniei:

- din UE: Franța, Belgia, Țările de Jos, Italia, Polonia, Cehia;
- din afara UE: China, SUA, Federația Rusă, Japonia, Coreea de Sud.

și comerț. Specializările industriale ale statului, precum *producția de mașini, de echipamente industriale, de produse chimice și de tehnologii avansate* determină locul statului în diviziunea internațională a muncii. Agricultură este bine mecanizată, dar joacă un rol minor în economia națională (figura 5.10).

Germania deține unul dintre cele mai dezvoltate și complexe sisteme energetice din Europa, caracterizat prin diversificarea surselor de energie (figura 5.11) și printr-o tranziție spre un model sustenabil.

Siderurgia germană produce aproximativ 36–40 de milioane de tone de oțel pe an, ceea ce plasează statul pe primul loc în Europa și printre primele zece la nivel mondial. Datorită tehnologiilor avansate și a standardelor stricte de mediu, Germania este *lider european* în prelucrarea metalelor neferoase. Se prelucurează mai multe metale, cele mai importante sunt aluminiul, cuprul, zincul ș.a. Germania este unul dintre primii cinci producători mondiali în *industria constructoare de mașini* (5 milioane de vehicule pe an, locul cinci în lume după China, SUA, Japonia și India). Principalele companii producătoare de automobile sunt Volkswagen, BMW Group, Mercedes-Benz Group (Daimler) etc. O tendință importantă a companiilor producătoare de automobile este dezvoltarea vehiculelor electrice.

Localizați pe hartă economică a Germaniei centrele de producere a autovehiculelor.

Germania este al treilea cel mai mare exportator mondial de *produse chimice*, după SUA și China, cu o producție diversificată, de la produse chimice de bază, ca polimeri, cauciuc sintetic, acid sulfuric etc., până la produse chimice de sinteză: pigmenți, coloranți etc. și produse farmaceutice. Ramuri importante ale *industriei ușoare* sunt industria textilă și de confecții, care produc textile tehnice pentru auto, aviație, construcții, dar și îmbrăcăminte de lux și sportivă.

Industria alimentară. Germania este cunoscută și ca unul dintre cei mai mari producători de carne din Europa, în special de carne proaspătă și procesată. O altă specializare este producerea berii: peste opt miliarde de litri de bere anual. Germania mai produce brânzeturi, vin, produse de panificație ș.a.

Agricultura germană este puternic mecanizată și folosește mașini agricole moderne, tehnologii digitale, cu accent pe agricultura ecologică și protejarea biodiversității.

Germania este un mare producător de grâu, de orz, de secară și de porumb, și unul dintre cei mai mari producători de cartofi și de sfeclă de zahăr din Europa. Crește rolul agriculturii ecologice, peste 10% din suprafața agricolă este rezervată culturilor ecologice. Principalele ramuri ale zootehniei germane sunt creșterea bovinelor, a porcilor și a păsărilor, Germania fiind unul dintre cei mai mari producători de lapte și de carne de porc de pe continent. Alte ramuri ale zootehniei sunt creșterea ovinelor, a caprinelor, a cabalinelor și apicultura.

Transporturile. Germania are una dintre cele mai bine dezvoltate infrastructuri de transport din lume cu peste 13 000 km de autostrăzi, una din cele mai extinse din Europa. Rețeaua feroviară este utilizată intens pentru transportul ecologic al mărfurilor. Germania este un hub^c global pentru transportul aerian de pasageri și de mărfuri, conectând Europa cu America, cu Asia și cu Orientul Mijlociu. Cele mai mari aeroporturi sunt Frankfurt, München, Berlin, Brandenburg ș.a. Navigația interioară pe râurile navigabile ca Rin, Elba, Dunăre, dar și canalul Rhin-Main-Dunărea, este esențială pentru transportul materialelor grele, cum ar fi cărbune, minereuri și produse chimice.

Identificați, pe harta economică a Germaniei (figura 5.12), cele mai importante porturi fluviale și maritime ale țării.

Cifrele romane de pe hartă indică regiunile agricole:

- I – cultura grâului, orzului, sfecei de zahăr, creșterea bovinelor de lapte și carne, porcinelor;
- II – cultura grâului, pomicultura, legumicultura, creșterea bovinelor de lapte;
- III – agricultura suburbană;
- IV – creșterea intensivă a bovinelor de lapte, a porcinelor, cultura secarei, plantelor furajere;
- V – creșterea bovinelor și a ovinelor pe pășuni naturale;
- VI – gospodării silvice și rezervații.

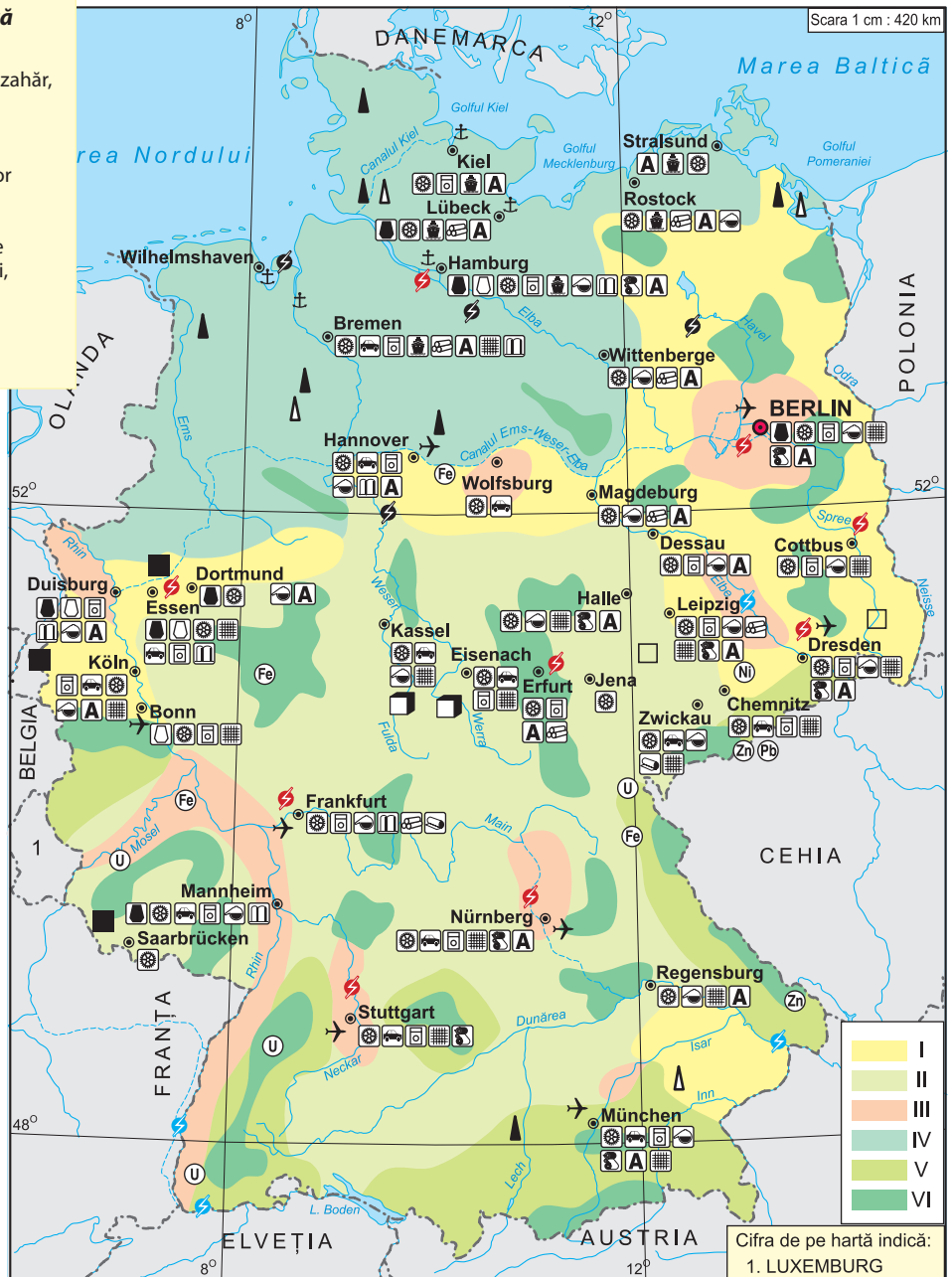

Figura 5.12. Harta economică a Germaniei

Evaluare

- Identificați avantajele oferite de localizarea Germaniei în centrul Europei și de accesul la Marea Nordului și la Marea Baltică în stabilirea relațiilor comerciale internaționale.
- Analizați structura populației Germaniei pe grupe de vârstă prezentată în tabelul alăturat. Ce politici publice ar putea fi implementate pentru a diminua efectul îmbătrânirii demografice?
- Realizați un proiect STEM în care să analizați specificul industrial al principalelor regiuni din Germania: Bazinul Ruhr, Bavaria, Baden-Württemberg, Renania de Nord-Westfalia, Saxonia. Prezentăți rezultatele printr-o hartă digitală, grafic sau infografic.
- Evaluăți structura comerțului exterior al Germaniei. Prezentăți rezultatele sub forma unui proiect multimedia.

0-14 ani	15-64 ani	65+ ani
13%	63%	24%

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a României și implicațiile economico-geografice;
- apreciați diversitatea condițiilor și a resurselor naturale ale României;
- evaluați resursele umane și populația României;
- analizați structura economică a României.

Palatul Parlamentului, București

Suprafața – 238 397 km²Populația – 19,01 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – București

• **Rata natalității scăzută (7‰) este una dintre principalele provocări demografice ale României.**

• **Rata mortalității înregistrează unele dintre cele mai mari valori din UE – 11‰.**

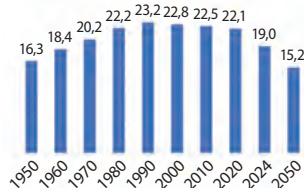

Figura 5.13. Evoluția numărului populației României, mil. loc.

• **Fluviul Dunărea, Canalul Dunăre-Marea Neagră, râul Prut, porturile Constanța, Galați, Brăila, Tulcea asigură transportul maritim și fluvial al României.**

Poziția economico-geografică. România deține o poziție geografică favorabilă, fiind situată în sud-estul Europei Centrale, cu ieșire la Marea Neagră și traversată de râul Dunărea, facilitând tranzitul comerțului și al resurselor energetice.

Condițiile și resursele naturale ale României se caracterizează printr-o diversitate semnificativă, esențială pentru dezvoltarea economică a statului. Relieful variat și bine proporționat, precum și clima temperată-continentală de tranziție, favorizează creșterea tuturor culturilor din zona temperată. Statul dispune de o rețea densă de ape curgătoare și de lacuri cu mare importanță în alimentarea cu apă a populației, în irigație, construcția hidrocentralelor, în piscicultură etc. **Resursele recreative** ale României se disting printr-o diversitate unică, combinând natura, cultura și tradițiile.

🔍 **Identificați, pe harta fizică a României din atlasul școlar, unitățile majore de relief.**

România dispune de o varietate de substanțe minerale utile, inclusiv resurse metalifere – fier și nemetalifere: *cupru, zinc, plumb, aur, argint*, care sunt exploatate în zona Munților Carpați. Resursele energetice de petrol, de gaz natural și de cărbune sunt concentrate în Transilvania, Subcarpați, dar și în sectorul românesc al Mării Negre. Alte resurse întâlnite pe teritoriul României sunt materialele de construcții, sarea și sulful.

Populația. România se confruntă cu importante transformări demografice (figura 5.13). Natalitatea a scăzut (7‰) ca urmare a migrației, urbanizării și schimbărilor în stilul de viață, iar mortalitatea se menține ridicată (11‰), mai ales din cauza îmbătrânirii populației și a accesului redus la servicii de sănătate în unele zone. Aceste fenomene au dus la un bilanț natural negativ și la o scădere a numărului total de locuitori. Speranța de viață la naștere s-a îmbunătățit semnificativ în ultimele decenii – 75 de ani pentru anul 2023 (femei – 78 de ani; bărbați – 72 de ani), dar rămâne sub media europeană (81 de ani). Valoarea medie a densității populației în România este de aproximativ 79 de locuitori/km². Aproximativ 55% din populația totală locuiește în mediul urban, fiind una dintre cele mai scăzute rate de urbanizare din Europa, ceea ce reflectă disparitățile dintre mediul rural și cel urban.

🔍 **Explicați cauzele și consecințele fenomenului de îmbătrânire demografică.**

Economia României este una mixtă, bazată pe proprietatea privată și principiile pieței libere, integrată în structurile economice și comerciale ale Uniunii Europene. Structura economiei României reflectă o tranziție spre o economie modernă, cu o pondere tot mai mare a serviciilor (figura 5.14) și o dezvoltare rapidă a industriilor de înaltă tehnologie.

Industria României este una dintre cele mai importante sectoare economice, contribuind semnificativ la PIB (aproximativ 30% din PIB (2023)) și la ocuparea

Republica Moldova
și lumea

Organizați o discuție pe
tema: „România – partener
strategic pentru Republica
Moldova”.

□ Sectorul primar 4%
■ Sectorul secundar 30%
■ Sectorul terțiar 66%

Figura 5.14. Ponderea sectoarelor
economice în formarea PIB-ului
României, 2023

**Centrala Nucleară de la Cerna-
vodă este singura centrală nu-
cleară funcțională din Româ-
nia, care generează 20 % din
producția de energie electrică
a țării.**

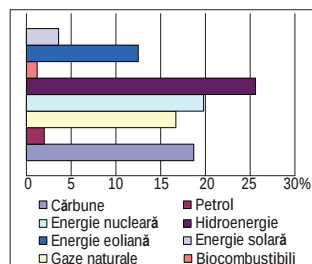

Figura 5.15. Sursele de producere
a energiei electrice în România,
2023

**Principalii parteneri comer-
ciali ai României sunt: Germania,
Italia, Franța, Ungaria, Polonia;
Turcia, SUA, China, Republi-
ca Moldova, Marea Britanie,
Federația Rusă, SUA.**

forței de muncă. România are un mix *energetic* divers, bazat pe resurse fosile: *cărbune, gaze naturale, petrol* din resurse proprii, dar și importate (figura 5.15). Deși ponderea *siderurgiei* în PIB-ul României a scăzut, industria continuă să joace un rol esențial în lanțurile de producție, inclusiv în sectorul construcțiilor și al industriei auto. Principalele metale neferoase produse în România sunt aluminiul și cuprul.

Principalii producători de *automobile* sunt compania Dacia și filiala companiei Ford, specializată în producerea de vehicule electrice și hibride. Dintre *echipamentele indus-
triale*, se produc diverse utilaje și mașini specializate pentru agricultură, construcții și transport. În România se produc avioane ușoare și componente pentru aeronave, în parteneriate cu companii globale precum Airbus. *Industria materialului rulant* se caracterizează prin producerea de locomotive, vagoane, componente feroviare.

● **Identificați, pe harta economică a României, principalele centre industriale și specializările acestora.**

Industria chimică din România produce materii prime și produse finite necesare în diverse sectoare, cum ar fi: agricultura, industria farmaceutică, de construcții și industria auto. Dintre ramurile principale ale **industriei alimentare**, pot fi menționate industria de prelucrare a cerealelor, a cărnii, industria lactatelor, a conservelor, a uleiurilor vegetale, a băuturilor, a zahărului și dulciurilor.

Agricultura României are un potențial semnificativ datorită poziției geografice și reliefului variat, care asigură condiții agroclimatice favorabile pentru cultivarea unei game largi de culturi agricole (tabelul 5.3).

Tabelul 5.3. Regiuni agricole din România

Regiuni agricole	Specializări
Câmpia Română, Dobrogea, Câmpiile de Vest	Cereale și plante tehnice
Podgoria Moldovei, Podișul Transilvaniei	Vița de vie, pomi fructiferi, legume
Litoralul Mării Negre și Delta Dunării	Cultivarea orezului, legumelor și plantelor aromatice
Zone montane: Oltenia, Banat	Creșterea animalelor: ovine, bovine
Dunărea, Delta Dunării, râurile interne	Piscicultură

Transporturile. România dispune de o rețea variată de mijloace de transport. *Transportul rutier* este cel mai utilizat datorită flexibilității și accesibilității sale, însă infrastructura este insuficient modernizată, iar rețeaua de autostrăzi este limitată. *Transportul feroviar*, deși se bucură de una dintre cele mai extinse rețele din Uniunea Europeană, se confruntă cu probleme legate de viteza redusă a trenurilor și starea precară a infrastructurii. În domeniul *transportului aerian*, principalele aeroporturi, precum cele din București, Cluj-Napoca, Iași sau Timișoara, au cunoscut o dezvoltare semnificativă în ultimii ani. *Transportul naval* se desfășoară pe Dunăre și la Marea Neagră, cel mai important nod fiind portul Constanța, care are un rol strategic în comerțul regional.

Evaluare

1. Elaborați o schemă la subiectul: „Tipuri de resurse naturale în România”.
2. Evaluați impactul migrației externe asupra populației din România, cu accent pe consecințele economice și sociale.
3. Cercetați surse suplimentare de informație și explicați tranziția de la o industrie centralizată la una bazată pe principiile economiei de piață după 1990 în România.
4. Realizați o analiză SWOT cu tema: „Rolul apartenenței României la UE”.
5. *Elaborați un proiect cu tema: „Descoperă România”.

50

Ucraina

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a Ucrainei și implicațiile economico-geografice;
- apreciați diversitatea condițiilor și a resurselor naturale ale Ucrainei;
- evaluați resursele umane și populația Ucrainei;
- analizați structura economică a Ucrainei.

Monumentul
Independenței, Kiev

Suprafața – 603 628 km²
Populația – 37,8 mil. loc.
(anul 2024)
Capitala – Kiev

Republica Moldova
și lumea

Analizați relațiile actuale dintre Republica Moldova și Ucraina, identificând provocările majore (ex. în domeniul energetic), și elaborați propuneri realiste pentru îmbunătățirea cooperării bilaterale.

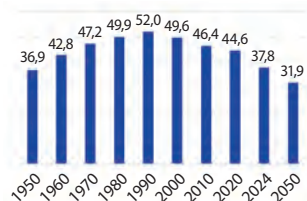

Figura 5.16. Evoluția numărului populației Ucrainei, mil. loc.

• **Ucraina** ocupă primul loc în lume la producția de ulei de floarea-soarelui: circa cinci-șase milioane de tone anual.

Poziția economico-geografică strategică a Ucrainei în Europa de Est îi oferă avantaje importante pentru comerț, transport și cooperare internațională, dar vine și cu provocări geopolitice semnificative.

Condițiile și resursele naturale ale Ucrainei sunt diverse, cu un potențial considerabil pentru agricultură, industrie și turism. *Relieful Ucrainei* este predominant de câmpie și de podiș, cu câteva regiuni montane în vest și în sud. Câmpiile și podișurile, care ocupă majoritatea teritoriului Ucrainei, acoperite cu *soluri fertile*, sunt favorabile pentru agricultură. Munții Carpați, situați în vestul țării, sunt bogați în *resurse forestiere și minerale*, și dispun de un *potential turistic* mare. Ucraina are o *climă temperată-continentală*, cu variații regionale, favorabilă pentru viața și activitatea oamenilor. *Rețeaua hidrografică* bine dezvoltată, dominată de râuri mari și acces la Marea Neagră și la Marea Azov, oferă facilități pentru transport, irigații, energie hidroelectrică, dar și legături comerciale externe. Ucraina este unul dintre cele mai bogate state europene în resurse minerale, deținând rezerve mari de *mine-reuri metalice, cărbune, minereuri neferoase și materiale de construcții*.

○ **Analizați harta solurilor Europei, din atlasul școlar, și numiți tipurile de sol de pe teritoriul Ucrainei.**

○ **Identificați, pe harta economică a Ucrainei din atlasul școlar, zonele de exploatare a resurselor minerale.**

Populația. După numărul populației, Ucraina ocupă locul șapte în Europa și face parte din 50 cele mai populate țări din lume. Ultimul deceniu se caracterizează printr-o scădere a numărului populației (*figura 5.16*) din cauza migrației, ratei reduse a natalității (6‰), mortalității ridicate (13‰), dar și a conflictului din regiunile estice (Donbas) și anexarea Crimeei de către Federația Rusă. *Speranța de viață* a populației Ucrainei este de aproximativ 73 de ani, cu diferență însemnată pe gen (femei – 80 de ani; bărbați – 67 de ani). Structura pe grupe de vârstă a populației reflectă ponderea ridicată a populației vârstnice, ceea ce indică prezența fenomenului de îmbătrânire demografică a populației (20% din populație are peste 65 de ani). Structura etnică a populației Ucrainei este diversă, dominată de majoritatea ucraineană (78%). Dintre minoritățile etnice se remarcă un număr mare de etnici ruși (17%) și în număr mic (sub 1%) de belaruși, români, polonezi etc.

Economia Ucrainei are un potențial economic semnificativ, dar în ultimele decenii a trecut prin perioade de fluctuații majore, influențate de tranziția postsovietică, crize economice globale, conflicte geopolitice și reforme economice interne.

• **Principalele termocentrale din Ucraina sunt Krivoi Rog și Zmiev.**

• **Ucraina deține patru centrale nucleare operaționale: Zaporijie, Rivne, Hmelnițki și Pivdennoukrainsk.**

• **Hidrocentrale importante funcționează pe râurile Nipru, Nistru și Bugul de Sud.**

• **Ucraina produce anual 20 milioane tone de oțel și 18 milioane tone de fontă.**

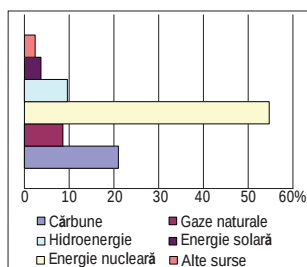

Figura 5.17. Sursele de producere a energiei electrice în Ucraina, 2023

• **Centre importante de producere a îngrășămintelor minerale sunt orașele Cerkasî, Severodonețk și Rivne.**

Principalii parteneri comerciali ai Ucrainei sunt: Uniunea Europeană (aproximativ 40% din exporturi) China, India, Turcia, Egipt, SUA.

Energetica Ucrainei se bazează atât pe resurse proprii de combustibili și de energie, cât și pe cele din import (cantități mari de petrol și de gaze naturale se importă din Federația Rusă). Energia electrică este produsă, în primul rând, de centralele nucleare, de termocentrale și de hidrocentrale (figura 5.17).

📍 **Localizați, pe harta economică a Ucrainei din atlasul școlar, principalele centrale electrice.**

Ucraina este unul dintre principalii producători mondiali de *oțel* și de *fontă*. Cantitatea produsă a scăzut semnificativ din cauza impactului geopolitic și pierderii infrastructurii. Statul se înscrie și printre principalii producători de *mașini agricole* din Europa de Est. *Locomotive, vagoane* și componente feroviare se produc la Lugansk și Dnipro, iar *avioane* și *componente aeronautice* – la uzina Antonov (Kiev). Capacitățile de producție a autoturismelor sunt limitate în comparație cu alte țări europene. La Nikolaev și Odesa se produc *nave comerciale, petroliere* și de *transport*.

Industria chimică este un sector strategic al economiei Ucrainei, care include producția de îngrășăminte, de produse petrochimice, de mase plastice, de produse farmaceutice și alte produse chimice esențiale. Produsele farmaceutice și cele de consum se produc în orașe mari precum Kiev, Harkov și Lvov.

Industria alimentară este un sector vital al economiei Ucrainei, bazat pe resursele agricole abundente și pe tradiția în prelucrarea alimentelor. Principalele produse exportate sunt *uleiul de floarea-soarelui, cerealele, produsele lactate, carnea* și *zahărul*.

Agricultura. Ucraina este una dintre cele mai importante țări agricole din lume, cunoscută ca „grânarul Europei”, datorită solurilor sale fertile, producției ridicate de cereale și contribuției semnificative la exporturile agricole globale. Principalele culturi sunt *grâul, porumbul* și *orzul*, cultivate în regiunile centrale și sudice ale țării. Dintre plantele tehnice se cultivă *sfeclă de zahăr, cartofi, floarea-soarelui* și alte culturi oleaginoase. Principalele culturi fructifere sunt *merele, perele, prunele, cireșele* ș.a. cultivate în regiunile centrale și vestice. *Creșterea animalelor* contribuie cu aproximativ 30% din veniturile sectorului agricol. Principalele ramuri sunt *creșterea bovinelor* (pentru lapte și carne), a *porcinelor*, a *păsărilor*. În zonele montane se practică creșterea *ovinelor* și *caprinelor*. Ucraina este unul dintre cei mai mari producători de *miere* din Europa.

Transporturile. Ucraina deține una dintre cele mai extinse rețele feroviare din Europa, care este esențială pentru transportul de mărfuri și de pasageri. Pe distanțe scurte și medii, principalul mod de transport este cel rutier. Un rol strategic îl are transportul maritim și cel fluvial, care asigură exporturile de cereale, de metale și produse chimice. Transportul aerian deservește deplasarea oamenilor, dar și transportul mărfurilor ușoare.

📍 **Identificați, pe harta economică a Ucrainei din atlasul școlar, principalele porturi maritime, fluviale și aeroporturi.**

Evaluare

- Analizați avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice a Ucrainei în comparație cu țările din regiunea Mării Negre.
- Deduceți cauzele și efectele migrației interne și externe a populației Ucrainei. Completați în caiete tabelul de alături.
- Evaluați impactul conflictului din estul Ucrainei asupra producției industriale a țării.
- Analizați structura parteneriatelor economice ale Ucrainei și influența relațiilor politice asupra comerțului exterior. Realizați o prezentare PowerPoint care să includă grafice, hărți și interpretări vizuale ale datelor.

Cauze	Migrația populației	Efecte

51

Federația Rusă

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- apreciați diversitatea condițiilor și resurselor naturale ale Federației Ruse;
- evaluați resursele umane și populația Federației Ruse;
- analizați structura economică a Federației Ruse.

Marea Cascadă de la Peterhof
Suprafață – 17 098 242 km²
Populația – 146,1 mil. loc.
(anul 2024)
Capitala – Moscova

- **F. Rusă** deține 20% din pădurile lumii, care acoperă aproximativ 45% din teritoriul.

Poziția economico-geografică. Federația Rusă ocupă partea de est a Europei și nordul Asiei, câteva mii de insule în Oceanul Arctic și în Oceanul Pacific, precum și regiunea Kaliningrad – o enclavă situată între Polonia, Lituania și Marea Baltică. În anul 2014, Federația Rusă a anexat peninsula Crimeea, care anterior aparținea Ucrainei.

● **Identificați, pe harta politică din atlasul școlar, cele 14 state vecine ale Federației Ruse și cele 12 mări care scaldă țărmurile ei.**

Condițiile și resursele naturale. Federația Rusă dispune de o diversitate impresionantă de resurse naturale, datorită dimensiunilor sale vaste. Relieful variat, condițiile climatice diverse, rețeaua hidrografică bine dezvoltată și varietatea mare de minereuri energetice, feroase, neferoase, metale scumpe și rare etc. joacă un rol crucial în economia și în geopolitica țării (tabelul 5.4). Resursele minerale sunt răspândite în întreaga țară, cu o concentrare semnificativă în regiuni din Siberia, Ural și Extremul Orient, ceea ce oferă oportunități economice imense, dar și provocări logistice și ecologice.

● **Analizați hărțile tematice din atlasul școlar pentru a identifica unitățile majore de relief și zonele climatice de pe teritoriul Federației Ruse.**

Tabelul 5.4. Principalele resurse minerale ale Federației Ruse – localizare și importanță economică

Tipuri de resurse	Localizare	Descriere
Cărbune	Bazinul Kuznețk (Siberia de Vest), Bazinul Peciora, bazinul Tunguska	Deține locul doi în lume (după SUA) după rezerve. Este utilizat în producerea energiei electrice și în metalurgie
Petrol	Siberia de Vest (Tiumen, Hantî-Mansiisk), regiunea Volga-Ural, Insula Sahalin	Este unul dintre cei mai mari producători de petrol la nivel global. Reprezintă o sursă strategică de export
Gaze naturale	Peninsula Iamal, Siberia de Vest, bazinul Mării Caspice, regiunea Sahalin	Lider mondial în rezerve și producție. Esențial pentru consumul intern și pentru exporturi spre Europa și Asia
Fier	Anomalia Magnetică de la Kursk, Munții Ural, Siberia de Sud	Folosit în industria siderurgică. Deține una dintre cele mai mari rezerve de minereu de fier din lume
Cupru, nichel	Munții Ural, Norilsk, Munții Altai, peninsula Kola	Utilizate în industrie și în tehnologie – conductivitate electrică ridicată, esențiale în construcții și electronică
Aur și platină	Siberia de Est, Munții Ural, Magadan, peninsula Kola, Norilsk	Resurse vaste, folosite în catalizatori și bijuterii, în industria electronică. Platina – importantă în reactoare și baterii

Populația. Numărul populației Federației Ruse a înregistrat un declin constant în ultimele decenii (figura 5.19). Rata mică a natalității (9‰) și ridicată a mortalității (13‰) accentuează criza demografică, fenomen care reprezintă una dintre cele mai mari provocări pentru stat în ultimul deceniu. *Speranța de viață la naștere* este în creștere, dar rămâne sub media europeană, cu discrepanțe însemnate pe gen: *femei – 78 de ani, bărbați – 68 de ani*. Populația este concentrată în partea europeană a țării (aproximativ 75% din populație trăiește în partea europeană, care reprezintă doar 25% din teritoriul). Federația Rusă este o țară predominant urbanizată, rata urbanizării fiind de 75%, cu predominarea orașelor mari și a disparităților regionale.

Figura 5.18. Ponderea sectoarelor economice în formarea PIB-ului Federației Ruse, 2023

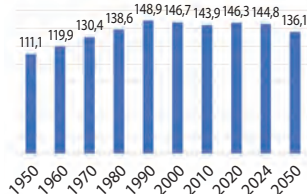

Figura 5.19. Evoluția numărului populației Federației Ruse, mil. loc.

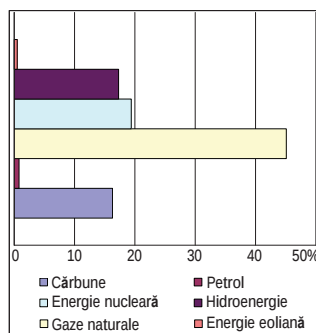

Figura 5.20. Sursele de producere a energiei electrice în Federația Rusă, 2023

Principalii parteneri comerciali ai Federației Ruse sunt: China, Germania, Turcia, India, Belarus, Kazahstan, Egipt, Italia.

Economia mixtă a Federației Ruse se bazează pe resurse naturale vaste, pe industrii strategice dezvoltate (precum sectorul energetic și militar), dar afectată de lipsa diversificării și de provocările tehnologice recente (figura 5.18).

🔍 **Deduceți cauzele și efectele sancțiunilor economice internaționale aplicate F. Ruse.**

Industria extractivă, în special extracția de petrol, de gaze naturale, de cărbune, de metale feroase și neferoase, contribuie semnificativ la veniturile bugetare (40% din veniturile bugetare și 60% din exporturi). **Energetica** este dominată de centrale termoelectrice, urmate de atomocentrale și hidrocentrale (figura 5.20).

📍 **Localizați, pe harta economică a Federației Ruse din atlasul școlar, cele mai mari centrale electrice.**

Industria siderurgică folosește în principal materia primă proprie. Federația Rusă este unul din marii producători de oțel (locul cinci la nivel global) și de fontă. Această ramură joacă un rol important în dezvoltarea sectoarelor conexe, cum ar fi construcțiile, transporturile și industria militară. **Industria constructoare de mașini** din Federația Rusă include producția de: vehicule, echipamente industriale, utilaje agricole, transporturi, aeronave și vehicule militare. În ultimii ani a sporit cooperarea cu producători chinezi pentru a acoperi deficitul de componente și a diversifica gama de producere (în special vehicule electrice). Datorită faptului că Federația Rusă deține cele mai mari suprafețe împădurite de pe glob, prelucrarea **lemnului** este una dintre ramurile economice importante. **Industria alimentară** include producția de alimente procesate, băuturi, produse lactate, carne, panificație, conserve și dulciuri. Producerea de pește și fructe de mare este o altă specializare a Federației Ruse.

Agricultura. Solurile fertile și resursele naturale bogate contribuie la potențialul agricol semnificativ al statului, deși condițiile climatice și infrastructura variază considerabil între regiuni. Federația Rusă este unul din principalii producători mondiali de cereale: *grâu, orz, porumb, ovăz*; culturi oleaginoase: *floarea-soarelui, rapiță, soia* și culturi zaharoase – *sfecla de zahăr și cartof*. Sudul Federației Ruse este cunoscut ca zonă de cultivare a pomilor fructiferi. Suprafețele extinse de pajiști și de pășuni sunt favorabile pentru dezvoltarea **sectorului zootehnic**. Bovinele și porcinele se cresc în special în regiunile Volga, Centrală și Siberia de Sud. În regiunea Siberia de Nord se cresc reni și animale cu blană prețioasă: *nurca, vulpea-argintie ș.a.*

Transporturile sunt un sector strategic al economiei ruse, ca urmare a vastului teritoriu și a rolului său de legătură între Europa, Asia și Orientul Îndepărtat. Rețeaua **feroviară** a Federației Ruse este una dintre cele mai mari din lume, cu peste 85 000 km de căi ferate, dintre care o parte este electrificată (45%). Drumurile moderne și densitatea mare de trafic sunt caracteristice părții europene a țării. Poziția geografică a Federației Ruse, cu ieșire largă la mări și oceane, facilitează comerțul internațional pe cale **maritimă**.

Evaluare

1. Comparați dezvoltarea economică a regiunilor vestice, centrale și estice ale Federației Ruse. Evidențiați diferențele de dezvoltare și cauzele acestora.
2. Identificați tipurile de climă în limitele cărora se încadrează Federația Rusă și modul în care acestea influențează activități economice precum agricultura, silvicultura și extracția resurselor.
3. Evaluați resursele hidrografice din Federația Rusă (râuri, lacuri) și argumentați rolul lor în producția de hidroenergie, în transport și în industrie.
4. Organizați o dezbatere pe tema „Federația Rusă: putere industrială globală sau economie dependentă de resurse?”.
5. Realizați o prezentare multimedia „Impactul sancțiunilor economice impuse Federației Ruse”.

CARACTERIZAREA ECONOMICO–GEOGRAFICĂ A STATELOR EXTRAEUROPENE

52-53

Asia. Caracterizare economico-geografică generală. China

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați principalele resurse naturale ale Asiei;
- analizați repartitia geografică a populației și structura demografică;
- deduceți domeniile economice în care statele asiatice sunt specializate;
- evaluați contribuția Asiei la economia globală.

Podul Dragon, Vietnam

Suprafața Asiei– 44,58 mil. km²
Populația – 4,83 mld. loc.
(anul 2025)

- **Monarhii constituționale:** Japonia, Thailanda, Malaysia, Iordania, Kuwait.
- **Monarhii absolute:** Arabia Saudită, Brunei, Qatar, Emiratele Arabe Unite, Oman.
- **Zone cu risc geopolitic de pe teritoriul Asiei:** Kashmir, Nagorno-Karabakh, Palestina-Israel, Frontiera Afganistan-Pakistan, Siria, Yemen ș.a.

Poziția economico-geografică. Asia este cea mai mare și cea mai diversă parte a lumii, incluzând 49 de state independente recunoscute internațional cu un rol fundamental în economia globală. Evoluția hărții politice a Asiei reflectă schimbările cauzate de imperii, colonizare, decolonizare, conflicte regionale și globalizare. Statele Asiei au adoptat o varietate de forme de guvernământ, majoritatea fiind republici, dar și monarhii în număr mare. Asia este partea lumii marcată de numeroase ge-conflikte, cauzate de rivalități teritoriale, etnice, religioase și economice. Aceste conflicte au rădăcini istorice și influențează stabilitatea regională și internațională. Pe teritoriul imens al Asiei se delimitează câteva regiuni mari (figura 6.1), care se deosebesc prin poziția economico-geografică, condițiile și resursele naturale, structura economiei, particularitățile populației și istoria dezvoltării lor.

Condițiile și resursele naturale se caracterizează printr-o diversitate mare. Resursele energetice: petrol, gaze, cărbune, minerale, resursele hidrologice, solurile fertile și resursele biologice determină specializările economice ale statelor. Distribuția acestor resurse este inegală, ceea ce influențează dezvoltarea economică inegală pe regiuni. Orientul Mijlociu: Arabia Saudită, Iran, Irak, Kuweit, Emiratele Arabe Unite, Asia Centrală – Kazahstan, și partea asiatică a Federației Ruse sunt regiunile cele mai bogate în petrol și gaz natural. Zone bogate în mine-reuri de cărbune sunt statele: China, India, Rusia, Indonezia. Minereuri feroase, în principal minereurile de fier, sunt concentrate în China, India și Rusia. Importante sunt și rezervele de metale prețioase: aur, argint, și rare: litiu, concentrate preponderent în China și în Asia Centrală. Asia dispune și de resurse bogate de apă potabilă și de energie hidrolică. Regiunile Centrală și Sud-Vestică a Asiei suferă de deficit de apă

Figura 6.1. Regiunile economico-geografice ale Asiei

- Orientul Mijlociu deține 48% din rezervele mondiale de petrol.
- Federația Rusă și Iranul dețin împreună peste o treime din rezervele mondiale de gaze naturale.
- China este lider mondial în producția de cărbune.
- Japonia, deși săracă în resurse, este unul dintre cei mai mari importatori de energie și pionier în tehnologii de hidrogen.

- Asia este lider mondial în producția de cereale, culturi tehnice, legume, fructe și produse de origine animală.
- Asia produce: peste 90% din orezul mondial; peste 75% din ceaiul mondial.

potabilă. Resursele forestiere prezentate de taigaua siberiană și de pădurile tropicale din Asia de Sud-Est sunt foarte bogate în biodiversitate. Câmpiile din Asia de Sud-Est și din India dispun de *soluri fertile* și sunt importante pentru agricultura globală. Asia oferă o gamă largă de *resurse recreative* (de ex., peisaje naturale impresionante), dar și atracții culturale și istorice

● **Identificați pe harta fizică a Asiei, din atlasul școlar, cele mai mari râuri.**

Populația. Asia este continentul cu cea mai mare populație din lume, găzduind

aproximativ 4,8 miliarde de oameni (2025), ceea ce reprezintă aproape 60% din populația globală. Densitatea, distribuția și creșterea populației variază considerabil între regiuni și state. Bilanțul natural al populației Asiei reflectă dinamici complexe: creștere rapidă în Asia de Sud: *India, Bangladesh, Nepal ș.a.*, și stagnare sau declin în Asia de Est: *Japonia, Coreea de Sud, Singapore*. Astfel, evoluția numărului populației se îndreaptă către o fază de stabilizare și chiar declin în anumite regiuni.

Populația Asiei este foarte diferită din punct de vedere etnic, lingvistic și cultural. Densitatea medie a populației este de aproximativ 100 locuitori/km² și variază semnificativ de la regiuni extrem de aglomerate, cum ar fi Asia de Sud, până la zone slab populate, precum Siberia și deșerturile din Asia Centrală.

Economia. Asia este o parte a lumii cu contraste economice, având specializări care variază de la tehnologii de vârf la agricultură tradițională, susținând o economie globală diversificată. Astfel, statele înalt dezvoltate sunt specializate în tehnologii avansate, industria prelucrătoare, construcția automobilelor și electronică, iar cele în curs de dezvoltare – în agricultură, industria extractivă, turism ș.a. Diversitatea economică a statelor din Asia include unele din cele mai dezvoltate state din lume: *Japonia, Singapore, Israel*, economii emergente⁶: *China, India, Turcia* și țări în curs de dezvoltare: *Filipine, Iran, Vietnam etc.* China și India domină economia asiatică datorită populației numeroase și a creșterii economice rapide. Economii din Orientul Mijlociu, precum Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Qatar, se bazează în mare parte pe exportul resurselor de petrol și de gaz natural. Statele slab dezvoltate: *Bhutan, Maldive sau Nepal* înregistrează valori mici ale PIB-ului.

● **Propuneți soluții concrete pentru a face față provocărilor generate de: îmbătrânirea populației, creșterea urbanizării și consumul nesustenabil al resurselor naturale pe teritoriul statelor asiatice.**

China

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați poziția economico-geografică a Chinei;
- identificați resursele naturale ale Chinei și modul în care acestea influențează economia;
- evaluați caracteristicile demografice și rolul forței de muncă în economia națională;
- caracterizați principalele sectoare economice ale Chinei.

Portul Tianjin, Beijing

Suprafața – 9,6 mil. km²

Populația – 1,41 mld. loc.
(anul 2024)

Capitala – Beijing

• China este cel mai mare producător și exportator de caolin, produse electronice, mașini și echipamente industriale, panouri solare, vehicule electrice, mobilier, textile și haine etc. din lume

• China este printre primele țări din lume în ceea ce privește suprafața totală a pădurilor plantate (păduri artificiale).

• China este una dintre cele mai diverse țări din lume din punct de vedere etnic, fiind alcătuită dintr-o majoritate etnică han și 55 de minorități etnice recunoscute oficial.

Poziția economico-geografică. China, situată în Asia de Est, este a patra cea mai mare țară din lume ca suprafață și una dintre cele mai importante economii globale. Poziția sa geografică strategică, resursele naturale și diversitatea teritorială contribuie la influența sa economică și geopolitică.

● **Identificați, pe harta politică a Asiei, cele 14 state vecine ale Chinei.**

Condițiile și resursele naturale bogate ale Chinei sunt fundamentale pentru economia sa, susținând atât agricultura, cât și industria. Regiunea de vest este bogată în resurse naturale, dar slab dezvoltată din cauza reliefului accidentat și climei aspre, iar estul, cu câmpii joase și fertile, este centrul economic și demografic al țării.

● **Evaluați condițiile agroclimatice ale estului și ale vestului Chinei, utilizând harta resurselor agroclimatice din atlasul școlar.**

China este una dintre cele mai bogate țări din lume în *resurse minerale*, incluzând *cărbune, petrol, gaze naturale, metale rare și minereuri metalice*. Cele mai mari rezerve de *cărbune* din lume sunt în China, care reprezintă 13% din totalul mondial. Rezerve importante de *petrol* sunt în bazinul Tarim, în Daqing și Marea Chinei de Est, de *gaze naturale* – în Sichuan, Qinghai și Xinjiang. Dintre minereurile feroase, importante sunt rezervele de *fier* și de *mangan*, iar dintre cele neferoase – rezervele de *aluminiiu, plumb, zinc, nichel*. China este lider mondial în producția și rezervele de metale rare: *tungsten, neodim, litiu*. Răspândire largă o au rezervele de *grafit, de calcar, de fosfați* și de *sare*. Aproximativ 23% din teritoriul național este acoperit de păduri (peste 220 de milioane de hectare). Țara dispune și de o diversitate de soluri prielnice cultivării unei game mari de plante.

● **Stabiliți principalele domenii de utilizare a metalelor rare în economie și în tehnologie.**

Populația Chinei numără peste 1,4 mld. locuitori, plasând statul pe locul doi la nivel mondial – după India, începând cu aprilie 2023. Mișcarea naturală a populației Chinei reflectă rata *natalității în scădere* (6‰) și rata *mortalității în creștere* (8‰), ceea ce a dus la un *bilanț natural* negativ (–1,5%) în 2024 (figura 6.2). Îmbătrânirea rapidă a populației și bilanțul natural negativ al Chinei au consecințe complexe, afectând economia, societatea și poziția globală. Distribuția populației este inegală, estul Chinei, în special zonele costiere, au o densitate foarte mare (1000–13000 loc/km²), pe când regiunile vestice (10–50 loc/km²) sunt slab populate din cauza reliefului montan și a climatului arid. De la mijlocul sec. al XX-lea, China a trecut de la o societate predominant agrară la una urbanizată (66,4%, anul 2024), cu orașe mari și metropole care conduc economia globală.

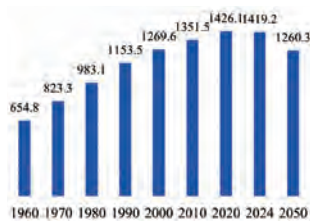

Figura 6.2. Evoluția numărului populației Chinei, mil. loc.

• Cele mai importante companii din industria construcție de automobile din China sunt BYD, Geely, SAIC Motor Great Wall Motors.

• În anul 2024, PIB-ul nominal pe cap de locuitor al Chinei a fost de aproximativ 13.400 USD, conform estimărilor oficiale.

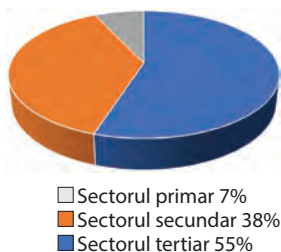

Figura 6.3. Ponderea sectoarelor economice în formarea PIB-ului Chinei

• China este lider mondial în:

- producția de energie electrică, energie solară și eoliană;
- extracția cărbunelui;
- producția de hidroenergie cu circa 30% din producția mondială;
- capacitatea totală instalată de panouri solare.

China este cel mai mare emițător global de CO₂ din cauza dependenței economiei de cărbune.

Economia Chinei este una dintre cele mai mari și mai dinamice din lume, fiind recunoscută pentru creșterea sa rapidă, diversitatea sectorială (figura 6.4) și integrarea globală. După reformele economice din 1978, China a devenit o superputere economică, ocupând o poziție de lider în comerțul internațional, producție și tehnologie.

China ocupă poziția a doua la nivel mondial în funcție de PIB nominal^G, după SUA. Statul este una dintre cele mai mari puteri industriale ale lumii, fiind supranumită „fabrica lumii” datorită capacității sale imense de producție (figura 6.3). Industria chineză este puternic diversificată, incluzând sectoare precum industria prelucrătoare, tehnologia de vârf, energia, construcțiile și industria gresă.

Energetica dezvoltată a Chinei contribuie la poziționarea statului ca lider global în producția și consumul de energie. Sistemul energetic al Chinei este caracterizat de o tranziție rapidă de la surse tradiționale – cărbunele, spre energii regenerabile și tehnologii sustenabile, fiind lider mondial în utilizarea și producția de energie regenerabilă (figura 6.5). Statul urmărește o strategie ambițioasă de a reduce emisiile de carbon și de a atinge obiectivul de neutralitate carbonică până în 2060.

Siderurgia Chinei a produs în anul 2024 peste 1 miliard de tone de oțel, reprezentând circa 50% din producția globală – mai mult decât următoarele zece țări producătoare la un loc. De asemenea, este cel mai mare producător mondial de aluminiu, cu o capacitate anuală de peste 40 de milioane de tone. Un alt avantaj economic și geopolitic pe piața globală a tehnologiilor de vârf al Chinei este poziția dominantă în producția de metale rare, datorită rezervelor sale bogate de minereuri precum neodim, ceriu și alte elemente din grupa pământurilor rare. Aceste resurse sunt esențiale în sectorul tehnologiilor avansate, fiind utilizate în turbine eoliene: energie regenerabilă; smartphone-uri: electronică de consum; lasere: medicină, telecomunicații, cercetare și echipamente militare: apărare și securitate.

● **Identificați, pe harta economică a Chinei, principalele centre siderurgice.**

Industria constructoare de mașini din China se extinde de la producția de vehicule și utilaje industriale până la echipamente avansate pentru diverse sectoare economice. Una dintre principalele ramuri este producția de automobile, China fiind cel mai mare producător din lume, cu o producție anuală de peste 25 de milioane de vehicule: camioane, autobuze, vehicule industriale etc. Producerea utilajului industrial este vitală pentru economia Chinei, livrând echipamente pentru construcții, echipamente agricole, mașini-unelte. În contextul schimbărilor economice la nivel mondial, producerea de mașinării pentru energie, de roboți industriali, de echipamente aerospațiale sunt ramuri mai noi, dar în dezvoltare rapidă în China. Industria materialului rulant este esențială pentru dezvoltarea transportului și modernizarea infrastructurii statului. China este cel mai mare producător mondial de materiale plastice și este furnizorul principal de ingrediente farmaceutice active pentru industria farmaceutică globală. Fiind cel mai mare exportator de textile și de îmbrăcăminte din lume, China acoperă peste 35% din exporturile globale.

Agricultura Chinei este un sector dinamic, cu un rol central în economia națională și globală. Statul este lider mondial în producția agricolă, având cel mai mare număr de terenuri cultivate din lume (aproximativ 120 de milioane de hectare) și o populație agricolă numeroasă (aproximativ 25% din forța de muncă este angajată în agricultură). Suprafața terenurilor arabile este relativ mică, reprezentând doar 7% din terenurile arabile globale, de aceea se recurge la utilizarea pe scară largă a irigațiilor, îngrășămintelor chimice, a pesticidelor și a tehnologiilor moderne pentru optimizarea producției. Datorită condițiilor naturale variate, China cultivă o gamă largă de plante,

• **China este lider mondial în producția de:**

- **vehicule electrice** – șapte milioane de vehicule electrice (2023), aproximativ 60% din producția globală;
- **mașini-unelte pentru prelucrarea metalelor și a materialelor industriale;**
- **turbine eoliene**, atât pentru parcurile onshore, cât și pentru cele offshore.

Cifrele de pe hartă indică regiunile agricole:

- I – cultura meiului, porumbului, gaoleanului, soiei;
- II – cultura grâului;
- III – cultura orezului, grâului, porumbului;
- IV – cultura bumbacului;
- V – creșterea vitelor pe pășuni naturale;
- VI – silvicultura;
- VII – terenuri inutilizabile ori puțin folosite.

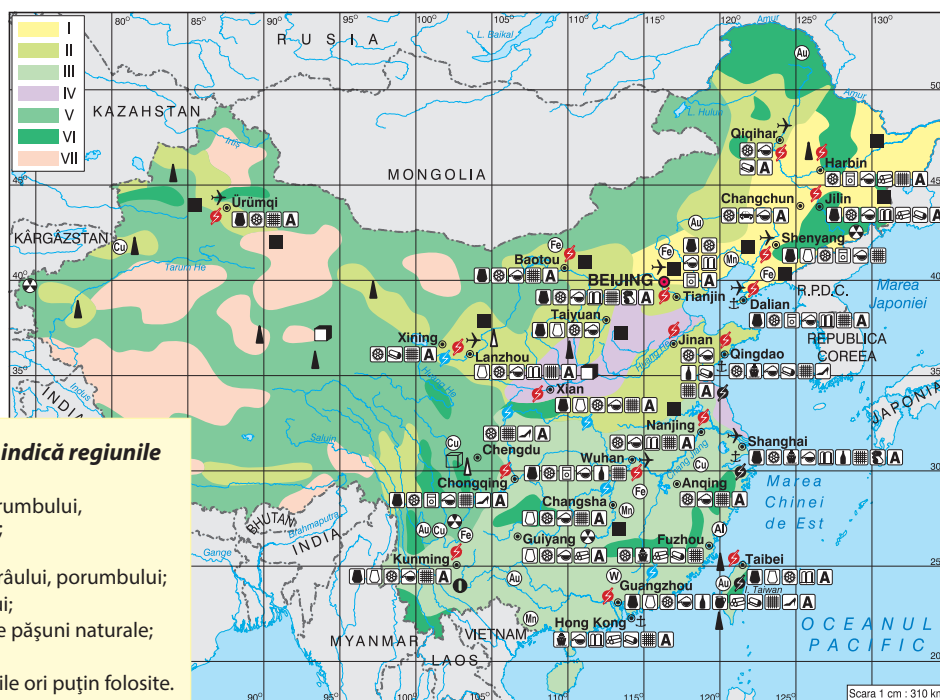

Figura 6.4. Harta economică a Chinei

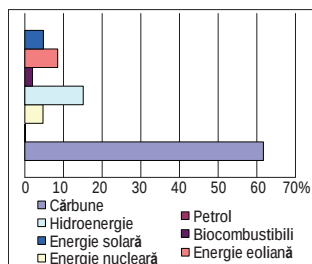

Figura 6.5. Sursele de producere a energiei electrice în China, 2023

Principalii parteneri comerciali ai Chinei sunt: SUA, UE, ASEAN, Japonia, Coreea de Sud, India, Australia, Rusia, Brazilia, Canada.

de la cereale de bază la culturi comerciale importante. Culturile tehnice, bumbacul, ceaiul și trestia de zahăr sunt cultivate atât pentru consum intern, cât și pentru export, China fiind unul dintre cei mai mari producători mondiali de aceste culturi.

Creșterea animalelor reprezintă aproximativ 30% din producția agricolă totală a Chinei care este cel mai mare consumator și producător mondial de carne. Animalele se cresc atât în ferme mici din zonele rurale, cât și în ferme mari tehnologizate. Cu o istorie de peste 5000 de ani, sericicultura este o ramură esențială a economiei și a culturii chineze, țara rămânând lider mondial în acest domeniu.

Transporturile. China are una din cele mai complexe și avansate infrastructuri de transport din lume, care susține economia sa uriașă și mobilitatea populației. Sistemul de transport al Chinei include rețele extinse de transport feroviar, rutier, maritim și aerian, precum și o dezvoltare accelerată a infrastructurii de transport verde și sustenabil.

● **Identificați, pe harta economică, cele mai mari porturi maritime și fluviale ale Chinei.**

Evaluare

1. Identificați, pe harta fizică a Chinei din atlasul școlar, principalele forme de relief și evidențiați importanța fiecăreia pentru agricultură, industrie și turism.
2. Analizați impactul resurselor naturale: cărbune, petrol, metale rare, asupra dezvoltării economice și a mediului în China, în funcție de distribuția geografică a acestora.
3. Evaluați impactul îmbătrânirii populației asupra economiei Chinei, luând în considerare tendințele demografice actuale și posibilele consecințe sociale și economice.
4. Redactați un eseu în care să explicați impactul ascensiunii economice a Chinei asupra economiei globale cunoscută drept „miracolul economic chinez”.
5. Cercetați surse suplimentare de informație și descrieți inițiativa economică a Chinei „Belt and Road Initiative” (BRI) – O centură, un drum”.

54

Japonia

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice a Japoniei;
- identificați principalele resurse naturale ale Japoniei;
- evaluați caracteristicile populației și influența acestora asupra economiei;
- explicați rolul Japoniei în economia globală.

Muntele Fuji, templul Chureito, simboluri ale Japoniei

Suprafața – 377 975 km²

Populația – 123,4 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Tokyo

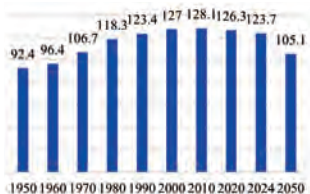

Figura 6.6. Evoluția numărului populației Japoniei, mil. loc.

- Japonia este una dintre cele mai îmbătrânite țări din lume, proporția vârstnicilor este de 29%.

Poziția economico-geografică a Japoniei în Asia de Est și în nord-vestul Oceanului Pacific este strategică. Arhipelagul japonez este alcătuit din patru insule principale: *Honshu, Hokkaido, Kyushu și Shikoku*, și numeroase insule mai mici. Statul are acces facil la rute comerciale maritime internaționale, ceea ce a favorizat dezvoltarea unui comerț activ și a unor relații economice extinse cu piețele asiatice și globale. Poziția sa insulară a impulsat specializarea în industrii de înaltă tehnologie, transport maritim și pescuit. Totodată, fiind amplasată în zona seismică activă a Cercului de Foc al Pacificului, Japonia este expusă riscurilor naturale precum cutremurele și erupțiile vulcanice, ceea ce influențează politicile sale economice și urbanistice.

● **Identificați, pe harta fizică a Japoniei din atlas, formele majore de relief ale Japoniei.**

Condițiile și resursele naturale ale Japoniei sunt limitate, dar țara utilizează eficient resursele disponibile printr-o industrializare puternică și tehnologii avansate. Totuși, majoritatea materiilor prime sunt importate. Aproximativ 73% din suprafața Japoniei este montană, ceea ce limitează disponibilitatea terenurilor agricole și a spațiilor pentru dezvoltare urbană și industrială. Doar câmpiile înguste de litoral și intermontane sunt utilizate pentru agricultură, industrie și dezvoltare urbană. Aproximativ 66% din teritoriul Japoniei este acoperit de păduri, una dintre cele mai ridicate rate din lume pentru o economie dezvoltată. *Resursele piscicole* ale Japoniei sunt bogate, cu diverse specii de pește, fructe de mare și alge marine. Proximitatea arhipelagului japonez față de Oceanul Pacific determină un climat umed cu precipitații abundente (1000 – 4000 mm pe an), iar curenții oceanici influențează temperaturile, care variază în funcție de latitudine, altitudine și anotimp.

● **Identificați, pe harta climatică din atlasul școlar, zonele climatice în limitele cărora se încadrează Japonia.**

Populația Japoniei se află într-o transformare demografică profundă, determinată de îmbătrânirea accelerată și de scăderea natalității (6‰). Populația Japoniei este în declin constant din 2010 și se estimează că va scădea până la puțin peste 100 de milioane până în 2050 (figura 6.6). Densitatea populației este mare – 336 locuitori/km², majoritatea

populației este concentrată în zonele urbane (92%), în special în regiunea metropolitană Tokyo.

● **Deduceți cauzele și consecințele scăderii numărului populației Japoniei.**

Economia Japoniei este a treia cea mai mare din lume, fiind recunoscută pentru inovația sa tehnologică, exporturile de înaltă valoare și eficiența industrială. Aproximativ 90% din **resursele energetice** ale Japoniei sunt importate: *petrol, gaze naturale, cărbune*, de aceea țara promovează neutralitatea climatică până în 2050, prin creșterea ponderii energiei regenerabile (figura 6.8). Japonia este lider mondial în industrie, în special în **producția**

- PIB-ul Japoniei este de 4,4 trilioane USD (locul trei mondial, după SUA și China). PIB-ul/locuitor este de 35 000 USD.
- Industria contribuie cu aproximativ 30% la formarea PIB-ului Japoniei și angajează 25% din totalul forței de muncă.

□ Sectorul primar 1%
 ■ Sectorul secundar 28%
 ■ Sectorul terțiar 71%

Figura 6.7. Ponderea sectoarelor economice în formarea PIB-ului Japoniei

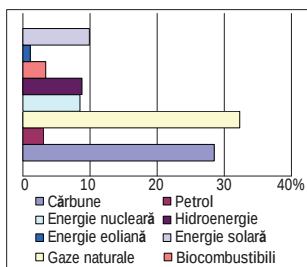

Figura 6.8. Sursele de producere a energiei electrice în Japonia, 2023

Principalii parteneri comerciali ai Japoniei sunt: China, SUA, Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong, Australia.

auto: Toyota, Honda, Nissan, **electronică și tehnologie:** Sony, Panasonic, Toshiba, **industria grea:** construcții navale, robotică, semiconductori. Una dintre specializările internaționale ale industriei Japoniei este robotica, fiind cel mai mare producător de roboți industriali, furnizând aproape 50% din roboții industriali utilizați la nivel global: industriali, medicali, agricoli și umanoizi. Japonia este unul dintre cei mai mari producători de automobile din lume, cu o producție anuală de nouă milioane de vehicule, dintre care o mare parte sunt destinate exportului.

Industria chimică din Japonia este unul dintre cele mai avansate sectoare industriale din lume, jucând un rol esențial în economia națională (10% din producția industrială totală) și în inovația tehnologică. Aceasta este diversificată și include producția de substanțe chimice de bază, produse farmaceutice, materiale avansate și chimicale specializate – aditivi, pigmenți, ingrediente farmaceutice activi. **Industria ușoară** din Japonia este recunoscută pentru producția de bunuri de larg consum, textile, îmbrăcăminte, produse cosmetice și alimentare.

Japonia folosește tehnologii de procesare inovatoare, ambalaje ecologice și tehnici moderne de conservare în **industria alimentară** a cărei producție are o contribuție semnificativă la PIB-ul Japoniei (10% din producția industrială totală) și este o prezență puternică pe piețele internaționale (figura 6.7).

Agricultura Japoniei, deși reprezintă doar o mică parte din economia țării, joacă un rol esențial în asigurarea securității alimentare și păstrarea tradițiilor culturale. Deoarece relieful este predominant muntos, iar terenurile arabile limitate (doar 12% din suprafața țării este arabilă), agricultura japoneză utilizează intensiv resursele și tehnologiile avansate. Cea mai importantă cultură agricolă din Japonia este orezul, majoritatea producției fiind destinată consumului intern. Ceaiul verde este o cultură tradițională importantă, cultivat în zonele montane și colinare. Din cauza lipsei de teren agricol, legumele sunt crescute inclusiv în orașe cu ajutorul agriculturii hidroponice^G.

Sectorul zootehnic reprezintă aproximativ 30% din producția agricolă totală a Japoniei, concentrându-se pe produse de înaltă calitate, destinate pieței interne și exporturilor premium. Japonia este un lider global în producția de pește din acvacultură.

Transporturile. Transportul feroviar este coloana vertebrală a sistemului de transport din Japonia, fiind rapid, sigur și extrem de eficient. Rețeaua rutieră este una modernă cu autostrăzi expres, care conectează marile orașe și regiuni – 1,2 milioane de kilometri de drumuri. Japonia este cunoscută pentru cel mai lung pod suspendat din lume (lungimea podului este 3,9 kilometri) și tunel subacvatic care conectează insulele Honshu de Hokkaido (folosit de trenuri cu lungimea de 53,85 kilometri).

● **Identificați, pe harta economică a Japoniei, cele mai importante porturi maritime.**

Evaluare

1. Analizați poziția economico-geografică a Japoniei și completați tabelul de alături în caiete cu minimum două avantaje și două dezavantaje.
2. Elaborați un raport succint despre impactul îmbătrânirii demografice a populației în Japonia și politicile adoptate pentru susținerea populației vârstnice.
3. Argumentați legătura dintre valorile culturale japoneze și dezvoltarea economică a țării.
4. Redactați un eseu în care să analizați contribuția economiei japoneze la dezvoltarea tehnologică globală, prezentând exemple relevante din domenii precum industria auto, robotică, electronică și inovație digitală.

Avantaje și dezavantaje ale poziției economico-geografice a Japoniei

Caracteristici	Avantaje	Dezavantaje
Poziția economico-geografică		
Relieful		
Clima		
Resurse naturale		

55

India

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- analizați avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice a Indiei;
- identificați principalele resurse naturale ale Indiei;
- evaluați caracteristicile populației și impactul asupra economiei;
- apreciați principalele caracteristici ale economiei indiene.

Taj Mahal – mausoleu situat în Agra, India

Suprafața – 3,287 mil. km²
Populația – 1,46 mld. loc.
(anul 2024)
Capitala – New Delhi

- India este al doilea cel mai mare producător de minereu de fier din lume – 255 milioane de tone anual.
- India produce 893 milioane de tone de cărbune anual, fiind al doilea cel mai mare producător mondial de cărbune, după China.

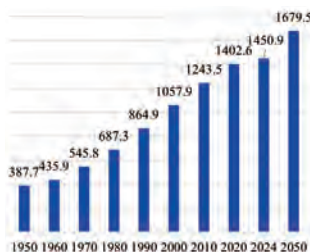

Figura 6.9. Evoluția numărului populației Indiei, mil. loc.

- India are peste 100 de aeroporturi operaționale.

Poziția economico-geografică a Indiei este strategică în regiunea Asiei de Sud, influențând considerabil dezvoltarea ei economică și relațiile internaționale. Avantajele strategice, precum accesul la rutele maritime globale și abundența resurselor naturale, determină dezvoltarea economică și geopolitică a țării.

Condițiile și resursele naturale ale Indiei sunt variate, datorită diversității reliefului, climei și solurilor. *Relieful* variat al Indiei: *munții Himalaya*, *câmpia Indo-Gangetică*, *podîșul Deccan* ș.a. oferă condiții favorabile, precum cele agroclimatice stabile, surse importante de apă, bogății minerale, pentru dezvoltarea agriculturii, industriei și comerțului. India este una dintre cele mai bogate țări din lume în *resurse minerale*, având depozite semnificative de metale feroase: *fier*, *mangan*, *crom* și neferoase: *bauxite*, *cupru*, *zinc*, *plumb*, minerale energetice: *cărbune*, *petrol*, *gaz natural* și alte resurse esențiale pentru industrie și exporturi. Poziția în limitele zonei climatice subecuatoriale cu influența musonilor determină caracteristicile agroclimatice, în timp ce diversitatea factorilor geografici influențează tipurile de soluri cu fertilitate mare. India dispune de resurse de apă semnificative: *râuri*, *lacuri*, *ape subterane*, însă distribuția acestora este inegală atât din punct de vedere geografic, cât și temporal. Coasta marină de 7 516 km oferă acces la resurse marine, utilizate în pescuit și desalinizare.

● **Identificați, pe harta solurilor din atlasul școlar, tipurile de soluri de pe teritoriul Indiei.**

Populația. Începând cu anul 2024, India a devenit cea mai populată țară din lume (circa 1,46 miliarde de locuitori), depășind China (figura 6.9). Structura demografică tânără (tabelul 6.1) oferă avantaje importante precum forță de muncă numeroasă și piață internă extinsă, favorabilă dezvoltării economice. Cu toate acestea, India se confruntă cu provocări majore precum suprapopularea, sărăcia și accesul inegal la resurse, care impun măsuri sustenabile. Densitatea populației este foarte ridicată – 420 locuitori/km² – ceea ce plasează India printre cele mai aglomerate țări ale lumii. În plus, statul se remarcă printr-o diversitate etnică, lingvistică și culturală excepțională.

● **Deduceți consecințele economice și sociale ale numărului mare al populației Indiei.**

● **Identificați, pe harta economică din atlasul școlar, cele mai dens populate regiuni ale Indiei.**

Economia. India este una dintre cele mai mari economii ale lumii după PIB nominal (3,7 trilioane USD – anul 2024) și se numără printre cele mai importante economii emergente^G la nivel global. Economia sa este diversificată, cu sectoare puternice precum IT, agricultura, industria și serviciile. *Rata de creștere economică*

- India recunoaște 22 de limbi oficiale.

Tabelul 6.1. Distribuția pe grupe de vârstă a populației Indiei, 2024

0-14 ani	15-64 ani	65+ ani
25%	67%	8%

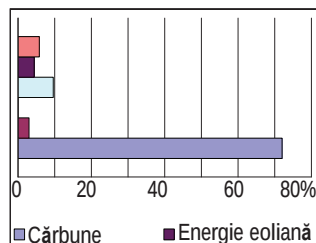

Figura 6.10. Sursele de producere a energiei electrice în India, 2024

Principalii parteneri comerciali ai Indiei sunt: Statele Unite, China, Uniunea Europeană, Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită.

este una dintre cele mai mari din lume (6,3%) datorată diversității resurselor naturale, populației tinere și pieței interne masive. **Energetica** Indiei este una dintre cele mai mari din lume, fiind *al treilea cel mai mare consumator de energie* (după China și SUA). Sursele principale de energie (figura 6.10) sunt cele tradiționale, în special *cărbunele*, cu inițiative de tranziție spre surse regenerabile și sustenabile (creșterea capacității totale de energie regenerabilă la 500 GW până în 2030).

Industria este principalul motor al creșterii economice în India, fiind reprezentată de ramuri-cheie precum industria auto, echipamente hardware, sectorul farmaceutic și cel textil. Statul ocupă locul *al doilea la nivel mondial în producția de textile și îmbrăcăminte*, asigurând circa 40% din exporturile industriei ușoare. Datorită resurselor naturale bogate, pieței interne extinse și cererii globale în creștere, **industria alimentară** joacă un rol esențial în dezvoltarea economică. Statul asiatic se află printre liderii mondiali în producția de orez, grâu și zahăr. De asemenea, se remarcă prin specializarea în producerea *condimentelor*, furnizând *aproximativ 70% din consumul global*. India este al patrulea cel mai mare producător de automobile din lume; cel mai mare producător de medicamente generice la nivel global; lider în externalizarea serviciilor IT, dezvoltare software și al doilea cel mai mare producător mondial de oțel, cu o capacitate anuală de 130 milioane de tone de oțel brut.

Agricultura este un pilon fundamental al economiei Indiei, ocupând o mare parte din populație și contribuind semnificativ la PIB (16%) și la exporturi (14%). Datorită diversității climatice și geografice, India poate cultiva o gamă largă de plante, de la *cereale de bază la culturi industriale, leguminoase, fructe și condimente*. India este unul dintre cei mai mari producători și consumatori de *ceai* din lume, cu o tradiție veche în cultivarea acestei culturi.

Creșterea animalelor contribuie cu 30% la producția agricolă. Bovinele sunt crescute pentru lapte, dar și pentru tracțiune agricolă, pe când *ovinele* și *caprinele* se cresc pentru lapte, carne, lână și piei.

India este cel mai mare producător mondial de lapte, cu peste 220 milioane de tone anual (2023), și al doilea cel mai mare producător de carne de capră din lume.

Transporturile. Sistemul de transport indian este unul dintre cele mai mari și mai diverse din lume, incluzând rețele extinse de drumuri, căi ferate, transport aerian și maritim. India are *a doua cea mai mare rețea rutieră* din lume, care include autostrăzi naționale, drumuri regionale și locale. Transportul feroviar reprezintă una din cele mai importante componente ale infrastructurii de transport din India, *fiind a doua cea mai mare rețea feroviară din lume*, și joacă un rol crucial în mobilitatea pasagerilor și transportul mărfurilor. O importanță majoră pentru exporturile Indiei o are transportul maritim, cu 13 porturi mari și peste 200 de porturi mai mici, care manevrează 95% din volumul comerțului exterior al Indiei. Cu toate că infrastructura se confruntă cu provocări, inițiativele guvernamentale și investițiile masive indică un viitor promițător pentru modernizarea și sustenabilitatea sistemului de transport.

Evaluare

1. Analizați accesul Indiei la Oceanul Indian și rolul acestuia în comerțul internațional.
2. Investigați principalele industrii ale Indiei: *industria auto, farmaceutică, textilă și IT*.
3. Cercetați creșterea industriei turismului în India și impactul asupra veniturilor naționale.
4. Realizați o prezentare despre avantajele dividendului demografic și provocările legate de gestionarea populației numeroase. Sugestii: utilizați date statistice actualizate pentru a susține analiza; evidențiați legăturile dintre populație, economie și sustenabilitate.

5. **Lucrul cu harta.** Realizați o hartă tematică care să reflecte distribuția principalelor resurse naturale ale Indiei.

56-57

America de Nord. Statele Unite ale Americii

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- localizați poziția geografică a Statelor Unite ale Americii pe glob și în cadrul continentului american;
- analizați varietatea resurselor naturale ale SUA;
- descrieți principalele caracteristici demografice ale populației americane;
- evaluați trăsăturile definitorii ale economiei SUA.

Statuia Libertății, New York

Suprafața – 9,8 mil. km²

Populația – 345,4 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Washington

• SUA deține următoarele recorduri:

- produce 87 milioane tone metrice de oțel anual;
- este al doilea cel mai mare producător de energie eoliană din lume, după China;
- este un lider global în energia solară, cu creșteri rapide ale capacităților instalate;
- are cea mai mare capacitate de producție nucleară din lume (20% din energia electrică totală), asigurată de 93 de reactoare nucleare operaționale. 50% din energia produsă în SUA trebuie să fie regenerabilă până în 2050;
- este cel mai mare producător mondial de aeronave militare, avioane de lux și private.

America de Nord este continentul cu poziție economico-geografică avantajoasă, beneficiind de resurse naturale vaste, infrastructură dezvoltată și economii puternic interconectate, care joacă un rol crucial în economia globală. Principalele state din componența regiunii sunt Statele Unite ale Americii (SUA), Canada și Mexic.

Poziția economico-geografică a SUA este un factor esențial în succesul său economic și influența globală. Beneficiind de resurse naturale vaste de acces la două oceane și de vecinătatea cu parteneri economici importanți, SUA își consolidează rolul de superputere economică. A treia țară din lume după suprafață (după Federația Rusă și Canada), SUA deține insule și teritorii strategice, precum insulele Hawaii în Oceanul Pacific și Puerto Rico în Marea Caraibelor, care extind influența economică și militară a țării.

Condițiile și resursele naturale diverse și abundente ale SUA susțin poziția sa de lider economic global. Relieful divers, clima variată și bogăția resurselor naturale oferă condiții bune pentru activitățile agricole, industriale și energetice. Relieful, reprezentat de munți înalți, câmpii fertile, platouri extinse și zone de coastă, și clima variată: arctică, temperată, subtropicală și tropicală, contribuie la diversificarea activităților economice.

● **Identificați, pe harta fizică a SUA din atlasul școlar, unitățile majore de relief și principalele artere fluviale ale țării.**

Tabelul 6.2. Principalele resurse minerale ale SUA – localizare și importanță economică

Tip de resursă	Zonă geografică	Importanța economică
Aur	Nevada, Alaska, California	Monede, investiții, bijuterii, tehnologie
Cupru	Arizona, Utah, New Mexico	Conductori electrici, echipamente industriale
Fier	Minnesota, Michigan	Producția de oțel pentru construcții și mașini
Metale rare	California – zona Mountain Pass	Echipamente electronice, magneți, tehnologii avansate
Cărbune	Wyoming, Virginia de Vest	Producția de energie, industrie
Petrol și gaze naturale	Texas, Alaska, Golful Mexic	Combustibili și materii prime chimice

SUA sunt bogate în *resurse minerale* a căror diversitate și abundență le conferă un avantaj economic semnificativ (tabelul 6.2). Resursele energetice minerale, precum *cărbunele*, *petrolul* și *gazele naturale*, asigură independența energetică a SUA – lider mondial la producția de petrol și de gaze naturale. Dintre metalele feroase, cele mai importante sunt *fierul*, *cuprul*, *zincul* și *plumbul*. Crește rolul *metalelor rare*, esențiale

Republica Moldova
și lumea

Scrieți un eseu pe tema: „Sprijinul SUA pentru Republica Moldova: un parteneriat strategic pentru democratizare și dezvoltare”.

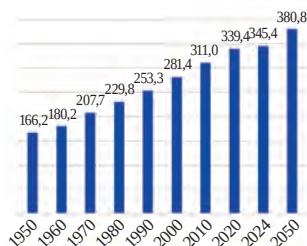

Figura 6.11. Evoluția numărului populației SUA, mil. loc

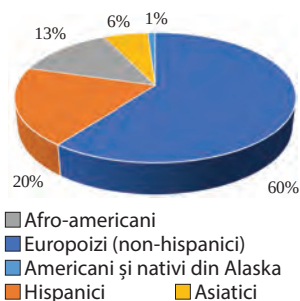

Figura 6.12. Structura etnică a populației SUA

• SUA deține cele mai mari rezerve de cărbune din lume (250 miliarde de tone).

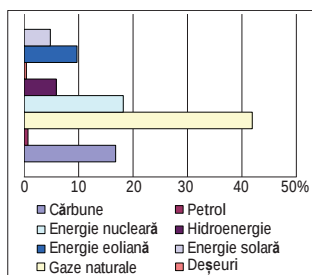

Figura 6.13. Sursele de producere a energiei electrice în SUA, 2023

pentru producția de tehnologii avansate. De asemenea, SUA este unul din cei mai mari producători de aur din lume. Până de curând, producția internă a fost limitată, fiind dependentă de importuri, în special din China. Investițiile în cercetare și în dezvoltare au extins extracția și procesarea internă a aurului.

● **Cercetați surse suplimentare de informație și numiți exemple de metale rare exploatate în SUA.**

Populația SUA este una dintre cele mai mari și mai diverse din lume (figura 6.11), țara fiind a treia cea mai populată din lume (după China și India). Rata de creștere a populației este moderată (0,5% anual). Principalul factor de creștere este imigrația, pe când ratele natalității (11%) și mortalității (9%) sunt mici. SUA este o țară extrem de diversă din punct de vedere etnic, datorită istoriei imigrației și a diversității culturale (figura 6.12). Rata de urbanizare este una mare, 82% din populație locuiesc în zone urbane, cu o densitate mare (100–400 locuitori/km²) în zonele de coastă estică, vestică și zona Marilor Lacuri.

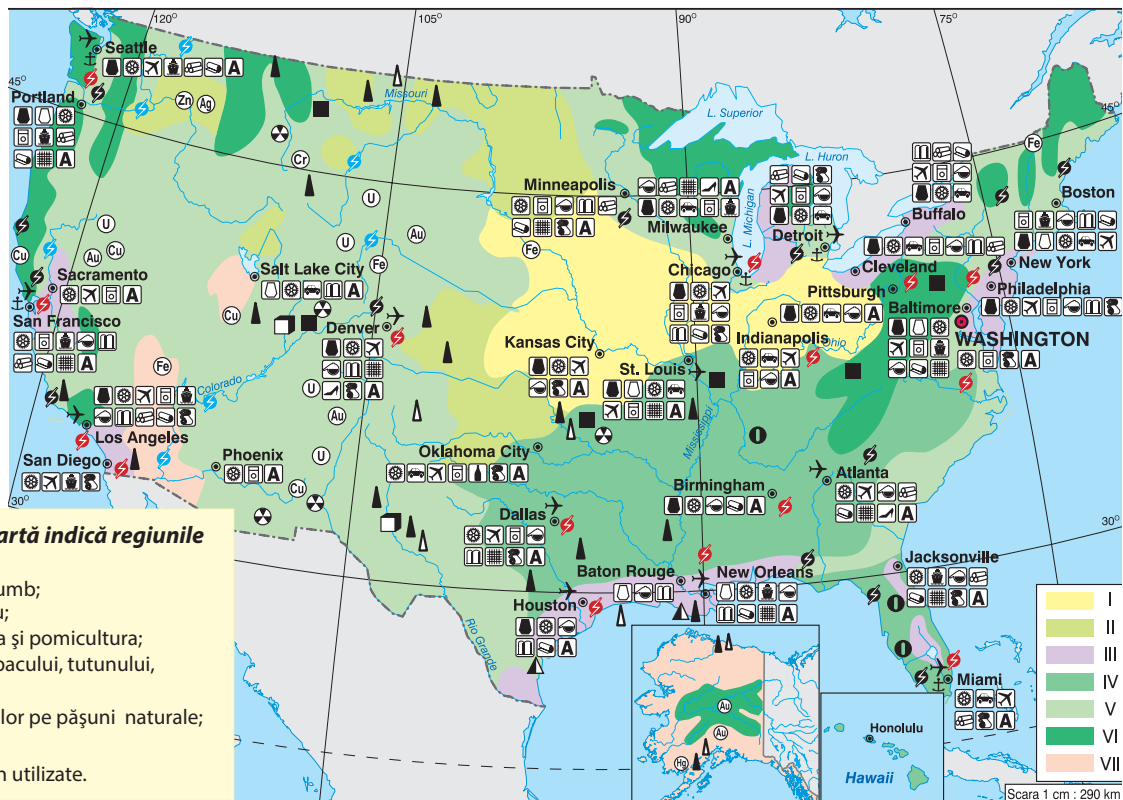
Economia SUA, cea mai mare și diversificată economie din lume, considerată motorul economiei globale, se caracterizează prin inovație, infrastructură avansată, piețe financiare puternice și un sector terțiar dominant (80% din PIB-ul țării).

Energetica SUA este diversificată și puternic interconectată cu economia globală. Deși combustibilii fosili rămân dominanți, tranziția spre surse regenerabile și adoptarea tehnologiilor avansate sunt prioritare (figura 6.13).

SUA este al patrulea cel mai mare producător mondial de oțel (după China, India și Japonia), cu epicentrul producției în cadrul statelor din regiunea Marilor Lacuri. Prelucrarea și producția de **metale neferoase** – aluminiu, cupru, zinc, nichel, titan, și **metale rare** sunt fundamentale pentru alte sectoare industriale: construcții, transporturi, electronică și energie. SUA este lider global în producția de titan, utilizat în industria aerospațială, energie și medicină, și al doilea cel mai mare producător de cupru din lume. SUA are o **industrie constructoare de mașini** diversificată, cu ramuri precum producția de automobile, vehicule comerciale, utilaje și echipamente militare. Tranziția către vehicule electrice este susținută de companii precum Tesla, Ford, General Motors și Rivian. Industria aeronautică este una dintre cele mai avansate din lume, axată pe producerea de avioane comerciale, militare și private. Companii precum Boeing, Lockheed Martin, Northrop Grumman și Raytheon Technologies au un rol strategic în transportul aerian, apărare și cercetare spațială. Industria electrotehnică și electronică a SUA este susținută de companii precum General Electric – echipamente electrice, Intel – microprocesoare și Apple – tehnologie de consum și inovații electronice, care joacă un rol-cheie în economia digitală globală. Industria ușoară este specializată în producția de bunuri finite destinate consumului direct, precum textile, îmbrăcăminte și încălțăminte. De asemenea, SUA ocupă o poziție de lider mondial în **industria alimentară**, fiind totodată unul dintre principalii exportatori de produse agroalimentare la nivel global.

Agricultura SUA se caracterizează prin diversitate, eficiență și o infrastructură avansată. Datorită resurselor agroclimatice și a politicilor agricole favorabile, țara este lider mondial în producția agricolă și în exporturile de alimente. Se cultivă o gamă variată de plante, de la cereale: porumb, grâu, orez, sorg, și oleaginoase: soia, floarea-soarelui, până la fructe, legume și plante industriale: bumbac, tutun, arahide. Fiecare regiune are culturi specifice în funcție de condițiile climaterice, sol și cerințele pieței.

Zootehnia contribuie cu 50% la structura agriculturii, SUA fiind unul dintre cei mai mari producători și exportatori de carne de vită, de porc și de găină, precum și de produse lactate.

Cifrele de pe hartă indică regiunile agricole:

- I – brâul de porumb;
- II – brâul de grâu;
- III – legumicultura și pomicultura;
- IV – cultura bumbacului, tutunului, arahidelor;
- V – creșterea vitelor pe pășuni naturale;
- VI – silvicultura;
- VII – terenuri puțin utilizate.

Figura 6.14. Harta economică a SUA

• Statele Unite găzduiesc unele dintre cele mai mari porturi și aeroporturi din lume, precum porturile Houston și New York–New Jersey, specializate în comerț maritim, și aeroporturile Hartsfield–Jackson Atlanta și Los Angeles International, ambele lideri în traficul de pasageri și marfă.

Principalii parteneri comerciali ai SUA: China, Canada, Mexic, Japonia, Germania, Coreea de Sud, Uniunea Europeană.

● **Identificați, pe hartă din figura 6.14, regiunile agricole ale SUA și specializările acestora.**

Transporturile. Datorită dimensiunii geografice a țării și diversității economiei, SUA dispune de un sistem de transport extins și variat, incluzând rețele rutiere, feroviare, aeriene și maritime. SUA dispune de peste 6,5 milioane km de drumuri, care acoperă 72% din transportul intern de mărfuri. Transportul aerian este de importanță majoră atât pentru pasageri, cât și pentru mărfuri. Țara dispune de peste 5000 de aeroporturi publice și peste 300 de porturi comerciale. Flota maritimă transportă produse agricole, energie: petrol, gaze naturale și bunuri industriale. Transportul intern pe apă este unul foarte important și este asigurat de râuri navigabile (de ex. Mississippi), dar și de lacuri (ex. Marile Lacuri).

Evaluare

1. Identificați și depuneți pe harta contur a SUA cele 50 de state componente și capitala federală Washington.
2. Folosiți aplicații digitale, ex. Google Earth, pentru a localiza principalele regiuni de exploatare a resurselor naturale în SUA.
3. Completați în caiete tabelul alăturat.
4. Elaborați un poster informativ care să includă: denumirea principalelor companii americane, domeniul lor de activitate, contribuția procentuală la PIB-ul SUA și tehnologii sau inovații specifice. Utilizați surse de date actuale și elemente vizuale relevante: grafice, sigle, infografice.

Importanța economică a metalelor feroase și neferoase pentru economia SUA și localizarea producției lor

Tipuri de metale	Importanța economică	Regiuni de producție
Fier		
Aluminiu		
Cupru		
Zinc		
Plumb		
Metale rare		

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- identificați poziția geografică a Braziliei pe glob și în cadrul Americii de Sud;
- descrieți diversitatea resurselor naturale ale statului;
- analizați structura demografică a populației Braziliei;
- evaluați principalele ramuri economice și potențialul lor de dezvoltare.

Hristos Mântuitorul,
Rio de Janeiro

Suprafața – 8,5 mil. km²
Populația – 212,4 mil. loc.
(anul 2024)
Capitala – Brasília

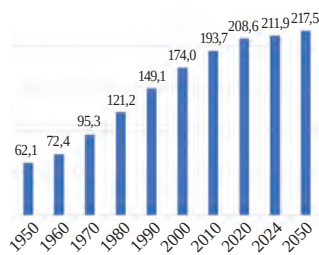

Figura 6.15. Evoluția numărului populației Braziliei, mil. loc.

- Brazilia este un lider global în exportul de produse agricole soia, cafea, carne de vită și de minerale: fier, aur.

Tabelul 6.3. Structura pe grupe de vârstă a populației Braziliei

0-14 ani	15-64 ani	65+ ani
21%	69%	10%

America de Sud este un continent extins și variat din punct de vedere economic, caracterizat prin resurse naturale bogate, sectoare agricole și industriale dezvoltate și o dinamică accelerată a industriilor moderne. Peisajul economic al continentului reflectă un contrast marcant între țări cu economie emergentă, precum Brazilia și Argentina, și state aflate în plin proces de transformare ca Paraguay și Surinam. Această diversitate generează atât provocări, cât și oportunități, făcând din America de Sud o regiune cu potențial semnificativ de creștere economică, cooperare regională și dezvoltare sustenabilă. Economiiile sud-americane sunt în mare parte dependente de exporturile de materii prime, în special resurse minerale și agricole. Regiunea participă la diverse organizații economice și comerciale, precum *Mercosur*, *CAN* (Comunitatea Andină) și are tratate bilaterale de comerț cu SUA, UE și China.

Poziția economico-geografică. Brazilia este cea mai mare țară din America de Sud și una dintre cele mai importante economii emergente din lume. Situată în partea central-estică a continentului sud-american, Brazilia acoperă aproape jumătate din suprafața acestuia, se învecinează cu aproape toate țările Americii de Sud și are o linie de coastă extinsă la Oceanul Atlantic.

● **Identificați, pe harta economică a Americii de Sud din atlasul școlar, țările vecine ale Braziliei.**

Condițiile și resursele naturale ale Braziliei sunt unele dintre cele mai bogate din lume, incluzând păduri tropicale, resurse minerale, energie hidroelectrică și soluri fertile. Cea mai mare parte a Braziliei se află în *zona climatică tropicală*, cu temperaturi ridicate și precipitații abundente. *Relieful* este variat și include: podișul Braziliei, Câmpia Amazoniană și regiuni montane. Brazilia are una dintre cele mai mari *rețele hidrografice* din lume, cu râuri navigabile importante. Resursele forestiere ale țării, cu cea mai mare pădure tropicală din lume – *Pădurea Amazoniană* –, acoperă aproximativ 60% din teritoriu. Brazilia este un mare producător mondial de minereu de fier și de metale neferoase: *bauxită*, *mangan*, *aur*, *nickel* și *litium*.

● **Identificați, pe harta fizică a Braziliei din atlasul școlar, principalele artere fluviale.**

Populația Braziliei este caracterizată prin diversitate etnică, urbanizare ridicată și distribuție geografică inegală, reflectând atât istoria colonizării, cât și evoluția economică și socială (figura 6.15). Rata de creștere este în scădere, 0,6% anual, cauzată de reducerea natalității (12‰) și creșterea speranței de viață la naștere (76 de ani) (tabelul 6.3). Extrem de diversă etnic, populația este formată dintr-o combinație de grupuri etnice indigene, europene, africane și asiatice (figura 6.16). Brazilia este una

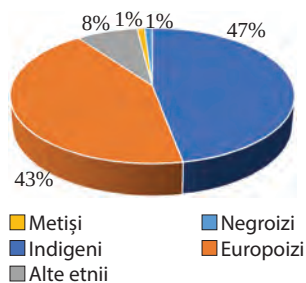

Figura 6.16. Structura etnică a populației Braziliei, 2024

• *Brazilia are cel mai mare șeptel de bovine din lume, cu peste 238 milioane de capete (2023) și este lider mondial în exporturile de carne de vită. Brazilia este cel mai mare exportator de carne de pui din lume.*

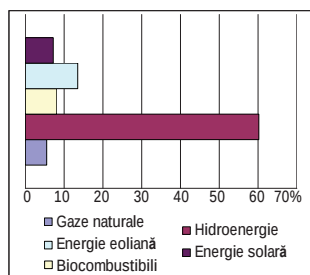

Figura 6.17. Sursele de producere a energiei electrice în Brazilia, 2023

Principalii parteneri comerciali ai Braziliei sunt: China, SUA, Uniunea Europeană, Argentina, Chile, India, Mexic

dintre cele mai urbanizate țări din lume, aproximativ 87% din populație trăind în zone urbane. Urbanizarea accelerată a dus la dezvoltarea unor metropole mari, dar a generat și probleme semnificative în domeniul social, infrastructură.

● **Identificați, pe harta economică a Braziliei din atlas, cele mai mari metropole.**

Economia Braziliei este cea mai mare din America Latină și a opta cea mai mare din lume (după PIB nominal, 2023). Având o structură diversificată, aceasta se sprijină pe: agricultură, resurse naturale, industrie și servicii. **Energetica Braziliei** se bazează predominant pe hidroenergie, completată de surse regenerabile: solară, eoliană, biomasă, petrol și gaze naturale, cu o pondere mică a energiei nucleare (figura 6.17). **Industria** contribuie cu 20% din PIB și include sectoare precum industria auto, industria siderurgică și industria alimentară. Principalele produse industriale sunt vehicule, avioane, oțel, ciment și produse chimice. **Sectorul serviciilor** generează peste 70% din PIB, fiind cel mai mare sector economic al Braziliei. Comerțul, telecomunicațiile, serviciile financiare și turismul sunt sectoare-cheie.

Agricultura este unul dintre pilonii economiei braziliene. Condițiile agroclimatice favorabile, solurile fertile, suprafața terenurilor agricole vastă (30% din suprafața țării) contribuie la dezvoltarea sectorului agricol. Statul se poziționează printre liderii mondiali în producția și exportul unor culturi precum soia, cafeaua, trestia de zahăr și portocalele (tabelul 6.4). Brazilia este unul dintre cei mai mari producători și exportatori de carne din lume: bovine, pui și porcine.

Tabelul 6.4. Cultura plantelor în Brazilia

Cultură agricolă	Poziția globală	Zone principale de cultivare
Soia	Cel mai mare exportator mondial	Mato Grosso, Goiás, Paraná
Cafea	Lider mondial în producție	Minas Gerais, São Paulo, Espírito Santo
Trestie de zahăr	Lider mondial în producție	São Paulo, Minas Gerais, Goiás
Porumb	Al treilea producător mondial	Mato Grosso, Goiás, Paraná
Portocale	Lider mondial în exporturi	São Paulo

Transporturile. Brazilia are una dintre cele mai extinse rețele de transport din lume, datorită dimensiunii mari a teritoriului și diversității geografice. Cu toate acestea, dezvoltarea infrastructurii de transport nu a ținut întotdeauna pasul cu creșterea economică și urbanizarea rapidă. **Transportul rutier** este principalul mod de transport pentru mărfuri și pasageri. Brazilia are peste două milioane de kilometri de drumuri, din care doar aproximativ 12% sunt asfaltate. **Rețeaua feroviară**, **transportul maritim** și **fluvial** sunt utilizate, în principal, pentru transportul de mărfuri grele. **Transportul aerian** (peste 400 de aeroporturi publice) este esențial pentru pasageri și pentru transportul de mărfuri valoroase, cum ar fi echipamente medicale și electronice.

Evaluare

- Analizați importanța deschiderii Braziliei la Oceanul Atlantic: a) Cum influențează aceasta comerțul internațional. b) Porturile principale și rolul lor economic.
- Evaluați importanța economică a regiunii Amazoniene. Deduceți problemele cauzate de defrișări în regiunea Amazoniană – impactul asupra economiei și imaginii internaționale a Braziliei.
- Lucrați în echipă pentru a identifica problemele legate de populație și de urbanizare în Brazilia: ex.: favelas, migrație internă, supraaglomerare. Propuneți două soluții posibile și realizați un mini-poster sau un infografic.
- Lucrul cu harta.** Utilizați hărțile tematice din atlasul școlar pentru a întocmi o fișă geografică (carte de vizită) a Braziliei, care să includă: localizarea, vecinii, clima, formele de relief, hidrografia, resursele naturale și centrele urbane importante.

59-60

Africa. Egipt

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați importanța poziției economico-geografice a Egiptului;
- descrieți principalele resurse naturale ale țării;
- caracterizați structura și repartiția populației Egiptului;
- evaluați principalele ramuri economice și potențialul de dezvoltare.

Piramidele din Giza, Egipt

Suprafața – 1,0 mil. km²
 Populația – 117,4 mil. loc.
 (anul 2024)
 Capitala – Cairo

• Africa este al doilea continent ca mărime și populație după Asia, cu peste 1,4 miliarde de locuitori (2023), reprezentând aproximativ 18% din populația globală.

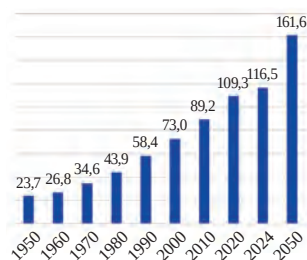

Figura 6.18. Evoluția numărului populației Egiptului, mil. loc.

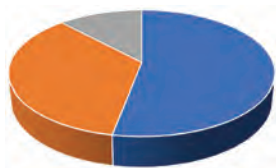
Africa este un continent vast, cu o diversitate geografică, climatică și culturală semnificativă, ce influențează profund structura sa economică. Cu toate că resursele naturale abundă, economia multor state africane continuă să fie vulnerabilă din cauza unor probleme structurale persistente, precum inegalitățile sociale, dependența excesivă de exportul de materii prime și lipsa unei infrastructuri dezvoltate. Continentul deține aproximativ 30% din resursele minerale mondiale, fiind un lider global în producția de numeroase minerale și metale rare: aur, diamante, minereuri de fier, petrol, gaz natural ș.a. Populația Africii este caracterizată printr-o diversitate etnică, culturală și lingvistică, și se remarcă printr-o creștere demografică rapidă, și o populație predominant tânără. Sărăcia, inegalitățile, infrastructura slab dezvoltată și dependența de exporturile de materii prime limitează potențialul de creștere al economiilor statelor africane.

Poziția economico-geografică a Egiptului în nord-estul Africii, la intersecția dintre Africa, Asia și Europa, este una strategică. O mică porțiune a teritoriului său este situată pe peninsula Sinai, care face parte din Asia. Egiptul are acces la două mări importante – Mediterană și Roșie – și deține controlul asupra uneia dintre cele mai importante rute maritime din lume – Canalul Suez.

Condițiile și resursele naturale variate, reprezentate de resursele Nilului, resursele energetice și minerale bogate, determină specializările economice ale statului. Suprafața țării este vastă, însă doar o mică parte este locuibilă și productivă din cauza condițiilor climaterice aride și a reliefului nefavorabil. Valea și Delta Nilului sunt zonele principale pentru cultivarea cerealelor, bumbacului și legumelor. Deșertul Libian este bogat în resurse minerale precum petrol, gaze naturale, aur și fosfați. Oazele din Deșertul Libian valorifică resursele de apă din acviferele subterane. Munții Sinai și coasta Mării Roșii atrag turiști pentru drumeții, istorie și sporturi nautice.

● **Identificați, pe harta solurilor din atlasul școlar, tipurile de soluri de pe teritoriul Egiptului.**

Populația. Egiptul este una dintre cele mai populate țări din Africa (a treia după Nigeria și Etiopia) și din Orientul Mijlociu, cu o populație care crește rapid (figura 6.18) și concentrată în zonele fertile din Valea și Delta Nilului. Dinamica populației Egiptului are un impact semnificativ asupra economiei, infrastructurii și resurselor naturale ale țării. Rata de creștere mare (2% anual), cu valori înalte ale natalității (26‰) și în scădere ale mortalității (6‰), determină creșterea numerică rapidă a populației și o populație predominant tânără (35% – 0–15 ani). Populația urbană

■ Sectorul primar 12%
■ Sectorul secundar 35%
■ Sectorul terțiar 53%

Figura 6.19. Ponderea sectoarelor economice în formarea PIB-ului Egiptului, 2024

• Aproximativ 90% din apa Nilului este utilizată pentru agricultură.

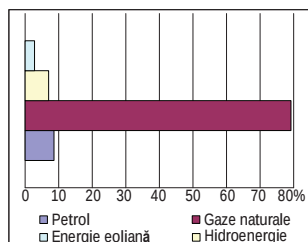

Figura 6.20. Sursele de producere a energiei electrice în Egipt, 2023

• Egiptul este cel mai mare producător de curent electric din energie solară din Africa, datorită proiectului Benban – unul dintre cele mai mari parcuri solare din lume, situat în deșertul Aswan.

Principali parteneri comerciali ai Egiptului sunt: UE, China, India, Emiratele Arabe Unite, SUA, Turcia.

este în continuă creștere (47%), generată de migrarea din zonele rurale către orașe, ceea ce determină ca orașele mari, cum ar fi Cairo și Alexandria, să se confrunte cu probleme de supraaglomerare (densitatea populației de peste 1500 locuitori/km²), trafic și infrastructură insuficientă, pe când în zonele deșertice densitatea este extrem de redusă (sub 5 locuitori/km²) sau chiar inexistentă.

Economia Egiptului este una din cele mai diversificate din Africa și din Orientul Mijlociu, combinând agricultura, industria, turismul și serviciile (figura 6.19). De-a lungul istoriei, Nilul a fost coloana vertebrală a economiei, iar poziția strategică a țării, inclusiv controlul asupra Canalului Suez, îi oferă un rol important în comerțul global. **Energetica** Egiptului joacă un rol important în dezvoltarea economică a țării, datorită resurselor bogate de gaze naturale și de petrol, dar și a poziției strategice în comerțul global. Cu un potențial mare de captare a energiei regenerabile, ultimii ani Egiptul a făcut progrese semnificative în diversificarea mixului său energetic prin investiții în energia solară și eoliană (figura 6.20).

Resursele naturale locale, cum ar fi minereurile de fier, de mangan și de alte metale, susțin **industria siderurgică**. Egiptul produce anual aproximativ 7–8 milioane de tone de oțel. Dintre metalele neferoase, Egiptul prelucrează **aluminiu, cupru, plumb și zinc**. **Industria constructoare de mașini** din Egipt include producția de **vehicule, echipamente agricole, mașini industriale și piese auto**, fiind concentrată pe asamblare și producție parțială. Egiptul assemblează vehicule prin colaborarea cu mărci internaționale, cum ar fi Toyota, Hyundai, Nissan, Chevrolet și Mercedes-Benz. Statul este un producător regional important de autobuze, mai ales pentru transportul urban și interurban. Dintre mașinile agricole, se produc tractoare, combine și echipamente pentru irigații. Industria chimică, cu producția de **îngrășăminte, produse petrochimice, materiale plastice, produse farmaceutice**, este esențială pentru alte industrii, cum ar fi agricultura, construcțiile, industria alimentară și cea textilă.

Agricultura este concentrată aproape exclusiv în Valea și în Delta Nilului, unde solurile fertile și accesul la apă permit producția intensivă de culturi. Principalele plante agricole cultivate în Egipt sunt: **cerealele, culturile industriale, fructele și legumele și plantele oleaginoase**. Zootehnia reprezintă aproximativ 30% din producția agricolă totală a Egiptului și asigură securitatea alimentară a țării, furnizând carne, lapte, ouă și lână.

Transporturile. Sistemul de transport al Egiptului include rețele extinse de drumuri, căi ferate, transport maritim, aerian și fluvial, beneficiind de poziția strategică a țării la intersecția dintre Europa, Asia și Africa. Lungimea rețelei rutiere este de peste 65 000 km de drumuri, dintre care o parte sunt autostrăzi moderne, care leagă orașele mari. Porturile maritime importante (Alexandria, Port Said ș.a.) și Canalul Suez generează anual venituri din taxele de tranzit.

Evaluare

1. Analizați importanța poziției geografice a Egiptului, între Marea Mediterană și Marea Roșie, evidențiind:
 - rolul strategic al acestei poziții în comerțul global și în rețelele de transport maritim;
 - semnificația Canalului Suez în scurtarea rutelor comerciale dintre Europa și Asia.
2. Interpretați diagrama privind evoluția populației Egiptului (figura 6.18), identificând cauzele principale ale creșterii demografice și evidențiind posibilele consecințe economice și sociale.
3. Construiți un grafic cu principalii parteneri comerciali ai Egiptului și fluxurile economice asociate.
4. Elaborați o prezentare interdisciplinară pe tema: „Egipt – carte de vizită turistică între trecut și prezent”.

61

Republica Africa de Sud (RAS)

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- localizați poziția geografică a RAS în cadrul continentului african și la nivel global;
- descrieți principalele resurse naturale ale țării și distribuția lor teritorială;
- caracterizați structura populației și influența acesteia asupra activităților economice;
- evaluați ramurile economice ale RAS și potențialul lor de dezvoltare.

Cape Town, Africa de Sud

Suprafața – 1,22 mil. km²Populația – 64,0 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Cape Town

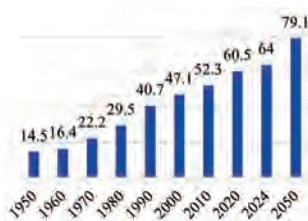

Figura 6.21. Evoluția numărului populației RAS, mln. loc

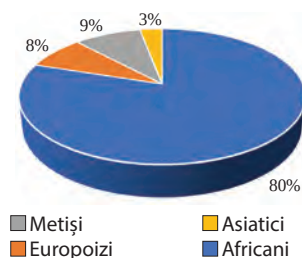

Figura 6.22. Structura etnică a populației RAS.

Poziția economico-geografică. Republica Africa de Sud (RAS) este situată în extremitatea sudică a continentului african, având o poziție economico-geografică strategică, caracterizată de accesul la oceanele Atlantic și Pacific, de resurse naturale abundente și de conectivitate cu piețele regionale și internaționale.

Condițiile și resursele naturale ale RAS sunt unele dintre cele mai bogate din Africa și includ minerale valoroase, terenuri fertile, resurse energetice și biodiversitate excepțională. Cele mai importante resurse minerale sunt cărbunele (cel mai mare producător din Africa), diamantele, fierul, manganul, uraniul ș.a. Republica Africa de Sud a fost, timp de aproape un secol, cel mai mare producător mondial de aur. Deși producția a scăzut în ultimele decenii, aurul rămâne un simbol al bogăției minerale și al contribuției țării la piețele internaționale. RAS produce aproximativ 70% din platina mondială. Țara este una dintre cele mai bogate din lume în ceea ce privește biodiversitatea – o resursă vitală pentru economie și turism. Peisajele variate, care includ păduri tropicale, savane, munți și deșerturi, găzduiesc un număr impresionant de specii de plante, de animale și ecosisteme unice.

● **Identificați, pe harta fizică din atlasul școlar, formele majore de relief ale RAS.**

● **Identificați, pe harta climatică din atlasul școlar, regiunile climatice în limitele cărora se încadrează RAS.**

Populația. RAS are o populație diversă din punct de vedere etnic, cultural și lingvistic. Această diversitate, alături de istoria complexă a statului și de transformările democratice recente, influențează profund structura demografică și socială a țării (figura 6.21). Rata de creștere a populației este moderată (1,2% pe an), influențată de scăderea ratei natalității (20‰) și a mortalității (9‰). Structura pe grupe de vârstă reflectă o populație relativ tânără, ceea ce oferă un avantaj economic (tabelul 6.5). Populația țării este cunoscută pentru diversitatea sa etnică, rasială (figura 6.22) și culturală (are 11 limbi oficiale).

Economia Republicii Africa de Sud este una dintre cele mai dezvoltate și diversificate din Africa, fiind adesea considerată un lider economic regional. **Industria extractivă** este un sector vital pentru economie, țara fiind unul dintre cei mai importanți exportatori de aur, de platină, de cărbune, de diamante, de mangan și de crom. Sistemul energetic al țării este dependent de cărbune, care generează 70% din energia electrică produsă (figura 6.23).

Tabelul 6.5. Structura pe grupe de vârstă a populației Republicii Africa de Sud, 2024

0-14 ani	15-64 ani	65+ ani
28%	65%	7%

- RAS are unul dintre cele mai mari potențiale pentru energia solară și eoliană din lume.
- RAS este renumită pentru producția de mohair, o fibră textilă premium obținută de la caprele Angora.

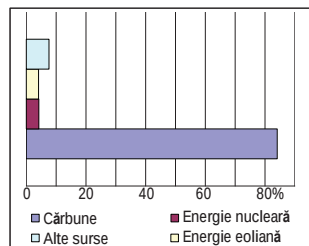

Figura 6.23. Sursele de producere a energiei electrice în RAS, 2023

Principalii parteneri comerciali ai RAS sunt: China, SUA, UE, India, Japonia, Arabia Saudită, Nigeria.

Industria metalurgică se bazează pe rezervele proprii de minereuri, statul fiind lider global în producția de metale feroase și neferoase precum fier, platină, mangan, crom și aluminiu. **Industria auto** este axată pe producția de vehicule și de componente. Statul găzduiește o serie de producători auto internaționali, furnizori de componente, și companii locale. RAS produce o gamă largă de produse chimice, inclusiv îngrășăminte, produse petroliere, polimeri, substanțe farmaceutice și materiale plastice. În țară se produce un sortiment bogat de alimente procesate și băuturi, fiind unul dintre cei mai mari producători de vinuri din lume.

Turismul este un sector-cheie în economia RAS, care asigură cu locuri de muncă, în special populația rurală, și contribuie la protecția patrimoniului cultural.

Agricultura joacă un rol vital în economia Republicii Africa de Sud. Datorită diversității climatice și a solurilor diverse se cresc o varietate largă de culturi agricole cum ar fi cerealele, fructele și vița de vie. Principala cultură este porumbul cu o producție anuală de 10–15 milioane de tone. Gama variată de fructe cultivate, de la citrice și struguri până la fructe exotice, contribuie semnificativ la aprovizionarea pieței interne, la exporturi și la dezvoltarea economică a regiunilor rurale. RAS exportă anual peste 2,5 milioane de tone de fructe, contribuind considerabil la veniturile din comerțul internațional.

Creșterea animalelor contribuie cu 47% la veniturile totale ale agriculturii. Statul este unul dintre cei mai mari producători de carne de vită din Africa, cu un șeptel de 13 milioane de bovine. De asemenea, RAS este un important producător de carne de miel și de lână. Avicultura este cea mai mare ramură zootehnică din RAS, contribuind cu aproximativ 17% din PIB-ul agricol. În RAS se cresc și animale sălbatice, cum ar fi antilopele și zebrele, pentru carne, piei și turism de vânatoare.

Transporturile RAS conectează rețelele interne de producție și de consum cu piețele internaționale. Datorită infrastructurii relativ bine dezvoltate, RAS este un hub regional pentru comerț și logistică. Principalul mijloc de transport pentru mărfuri și pasageri este *cel rutier*. *Rețeaua feroviară* este una dintre cele mai extinse din Africa, cu aproximativ 31 000 km, concentrată pe transportul de mărfuri. RAS este un lider regional în *transportul maritim*, deservind atât piețele interne, cât și internaționale. Cele mai importante porturi sunt: Durban, Richards Bay, Cape Town ș.a. RAS servește ca *un nod principal pentru zborurile* din Africa către alte continente, cu un rol semnificativ în comerț, turism și conectivitate regională.

● **Identificați pe harta economică a RAS din atlasul școlar cele mai importante porturi și aeroporturi.**

Evaluare

1. Analizați importanța poziției economico-geografice strategice a RAS pentru comerțul internațional:
 - poziționarea între oceanele Atlantic și Indian;
 - poziția pe rutele maritime internaționale (ex., ruta Europa-Asia).
2. Argumentați legătura dintre clima variată a RAS și potențialul său agricol și turistic.
3. Elaborați un raport tematic interdisciplinar în care să analizați provocările actuale ale economiei Republicii Africa de Sud, având în vedere aspecte geografice, sociale și economice precum: rata ridicată a șomajului, inegalitățile socioeconomice, dependența de exportul de resurse naturale și efectele pandemiei COVID-19 asupra dezvoltării durabile.

4. **Lucrul cu harta.** Realizați o hartă tematică a celor mai vizitate atracții turistice din Republica Africa de Sud, utilizând o platformă digitală: ex., Google My Maps, Canva, MapChart. Marcați poziția geografică a fiecărui obiectiv și adăugați informații esențiale despre acestea.

Obiective:

Studiind această temă, veți putea să:

- explicați importanța poziției economico-geografice a Australiei în context regional și global;
- evaluați rolul condițiilor fizico-geografice și al resurselor naturale în dezvoltarea economică a Australiei;
- apreciați principalele trăsături demografice ale populației Australiei;
- analizați structura și specificul principalelor ramuri economice ale Australiei.

Opera din Sydney, Australia

Suprafața – 7,7 mil. km²Populația – 26,8 mil. loc.
(anul 2024)

Capitala – Canberra

• Australia este lider global în producția și exportul de resurse minerale: fier – locul întâi la exporturi; cărbune – locul doi la exporturi; aur – locul doi la producție; bauxită și aluminiu – locul întâi la exporturi; litiu – locul întâi la producție.

• Marea Barieră de Corali, localizată pe coasta de est a Australiei, este cel mai mare sistem de recif de corali din lume, o destinație turistică și un ecosistem vital.

Poziția economico-geografică. Australia – o țară vastă (a șasea țară ca suprafață), care ocupă în întregime continentul australian, este compusă din șase state, două teritorii principale și mai multe teritorii externe insulare. Poziția sa de stat insular îi oferă acces strategic la rute comerciale internaționale. Cu toate acestea, izolarea geografică față de alte continente și centre economice dezavantajează dezvoltarea economică și socială.

Condițiile și resursele naturale ale Australiei sunt caracterizate de o varietate mare care includ zone deșertice vaste, regiuni tropicale, păduri temperate și câmpii fertile. Majoritatea teritoriului australian este reprezentat de câmpii joase și platouri. Lanțurile montane din est cu altitudini joase au rolul de a bara curenții de aer umed dinspre Oceanul Pacific, influențând distribuția precipitațiilor și favorizând zona de coastă, cea mai populată și mai dezvoltată parte a Australiei. Clima variază de la tropicală în nord, la temperată în sud și aridă sau semiaridă în interior. Australia suferă de secete frecvente, care afectează agricultura și resursele de apă. Rezervele de apă sunt limitate, majoritatea râurilor și lacurilor se află în sud-est, iar interiorul țării este dependent de acvifere subterane.

🕒 **Analizați hărțile tematiche din atlasul școlar pentru a identifica unitățile majore de relief și zonele climatice de pe teritoriul Australiei.**

Australia este extrem de bogată în resurse minerale, de la minereuri și combustibili fosili până la resurse agricole și biodiversitate. Țara este unul dintre cei mai mari producători și exportatori de minereuri feroase și neferoase precum fier, aur, bauxite, nichel, uraniu; unul dintre cei mai mari exportatori de gaz natural lichefiat, cu exploatare offshore majore, cum ar fi câmpurile de gaz din Australia de Vest și Marea Timorului. Australia este renumită și pentru biodiversitatea sa unică, fiind casa unor specii rare și endemice.

Populația Australiei este caracterizată prin diversitate, urbanizare ridicată (86%) și o distribuție geografică dezechilibrată. Cu o economie puternică și politici de migrație, Australia își menține dinamica demografică pozitivă – 1% (figura 6.24), însă se confruntă cu provocări legate de îmbătrânirea populației și distribuția inegală. Majoritatea populației este concentrată în regiunile de coastă și în marile orașe din sud-est și sud-vest, unde densitatea populației este 400–500 loc./km², pe când majoritatea teritoriului are densități extrem de mici (3–4 loc./km²), cu vaste suprafețe ne-populate. Ponderea populației vârstnice este în creștere (17%), pe când rata natalității este în scădere (11‰), ceea ce pune presiune pe sistemele de sănătate și de pensii.

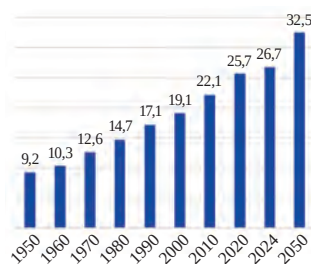

Figura 6.24. Evoluția numărului populației Australiei, mil. loc.

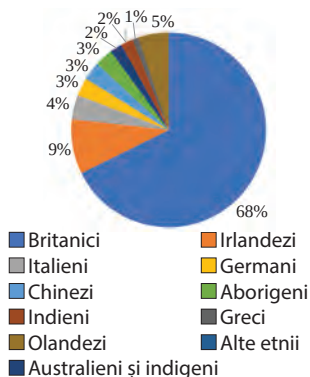

Figura 6.25. Structura etnică a populației Australiei

• În 2023, combustibilii fosili (cărbune, gaz și petrol) au generat 65% din energia electrică a Australiei, însă țara s-a afirmat ca lider regional în dezvoltarea energiei solare și eoliene, cu peste 3 milioane de locuințe echipate cu panouri solare – una dintre cele mai ridicate rate la nivel mondial.

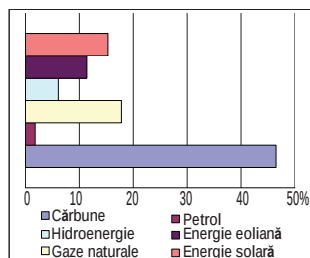

Figura 6.26. Sursele de producere a energiei electrice în Australia, 2023

Principali parteneri comerciali ai Australiei: China, Japonia, Coreea de Sud, SUA, India.

Australia este o destinație globală pentru imigranți datorită standardului ridicat de viață și oportunităților economice. Numărul imigranților constituie 29,5% din populație, Australia fiind una dintre cele mai multiculturale țări din lume (figura 6.25).

● **Identificați, pe harta economică a Australiei din atlasul școlar, principalele centre urbane.**

Economia Australiei este una din cele mai mari din lume. Aceasta se bazează pe piața liberă și pe exploatarea eficientă a resurselor naturale. **Sistemul energetic** al țării este diversificat, dar încă dominat de surse de energie convenționale. În ultimii ani s-a înregistrat o creștere rapidă a energiei din surse regenerabile, susținută de politica guvernamentală și de cerințele globale privind reducerea emisiilor de carbon (figura 6.26).

Industria extractivă: fier, cărbune, aur, litu, uraniu, este una dintre cele mai importante industrii ale Australiei, acoperind peste 60% din exporturile statului.

Industria constructoare de mașini este specializată în producția de echipamente grele, vehicule specializate și componente de înaltă tehnologie.

Industria chimică este strâns legată de exploatarea resurselor naturale, furnizând produse chimice esențiale pentru alte ramuri economice precum produse chimice de bază, îngreșăminte, medicamente, cosmetică ș.a.

Industria alimentară este strâns legată de agricultura națională, fiind recunoscută pentru standardele ridicate de calitate, siguranță alimentară și sustenabilitate. Sectorul include o gamă largă de produse, de la carne și lactate la vinuri și alimente procesate.

Agricultura Australiei este un sector modern și dinamic, adaptat la condițiile climatice unice ale țării. Deși climatul arid limitează suprafața terenurilor arabile, fermierii australieni s-au specializat în culturi adaptate condițiilor locale și în creșterea animalelor. Australia este unul dintre cei mai mari exportatori mondiali de grâu, cu centre de producție în regiunile New South Wales, Victoria și Australia de Vest. Dintre plantele tehnice se cultivă bumbac și trestie de zahăr. Importante sunt plantațiile de fructe tropicale, citrice și viță de vie.

Zootehnia reprezintă peste 60% din valoarea totală a agriculturii australiene. Australia este unul dintre cei mai mari exportatori de carne de vită din lume, iar creșterea bovinelor este dominantă în regiunile nordice și estice. Statul este lider mondial în producția de lână merinos și unul dintre cei mai mari exportatori de carne de miel și de oaie.

Transporturile au un rol esențial în economia și în societatea Australiei, datorită întinderii teritoriale, concentrării populației în zonele de coastă și dependenței de exporturi. Rețelele rutiere, feroviare, maritime și aeriene sunt adaptate specificului geografic și economic al țării. **Transportul maritim** joacă un rol central în comerțul internațional, fiind susținut de porturi majore precum Melbourne, Sydney și Fremantle. **Transportul aerian** este crucial pentru legătura dintre marile orașe și regiunile izolate ale continentului prin aeroporturi internaționale precum Kingsford Smith, Tullamarine și Perth.

Evaluare

- Analizați poziția economico-geografică a Australiei și completați tabelul alăturat în caiete cu cel puțin două avantaje și două dezavantaje ale acesteia.
- Analizați impactul climei asupra economiei Australiei, evidențiind efectele climei aride asupra agriculturii și industriei, precum și avantajele zonelor temperate pentru agricultură și turism.
- Elaborați un plan de măsuri pentru atragerea imigranților calificați în Australia, adaptat nevoilor economice și sociale ale țării.
- Realizați o prezentare multimedia despre principalele atracții turistice și regiunile care beneficiază de turism în Australia. Menționați impactul turismului asupra economiei australiene.

Poziția economico-geografică a Australiei

Avantaje	Dezavantaje

Studiu de caz

Fenomenul de migrație a forței de muncă la nivel local, regional și global

Migrația forței de muncă reprezintă unul dintre cele mai complexe și semnificative fenomene socioeconomice ale epocii moderne. Acest studiu de caz are drept scop să analizeze fenomenul migrației forței de muncă la nivel local, regional și global, identificând cauzele, tendințele și consecințele acestuia.

- Analizați migrația la nivel local: migrația dintr-o localitate rurală din Republica Moldova spre orașe mari sau străinătate și impactul asupra familiei și comunității.
- Analizați migrația la nivel regional: migrația intraregională (ex.: Europa de Est către Europa de Vest).
- Analizați migrația la nivel global: fluxurile majore de migrație economică la nivel mondial. Impactul global asupra economiei.
- Identificați consecințele migrației: economice (beneficii pentru țările de destinație); sociale (integrarea și discriminarea migranților în țările de destinație; modificări în structura familiilor din țările de origine); culturale (schimbul cultural între țările de origine și de destinație; riscurile de pierdere a identității culturale în rândul migranților);
- Studii de caz specifice: migrația din Europa de Est către Europa de Vest (impactul asupra țărilor precum România, Republica Moldova, Ucraina și beneficiile pentru Germania, Italia ș.a.); migrația muncitorilor din Asia de Sud către țările din Golful Persic (condițiile de muncă, drepturile migranților).
- Propuneți soluții și bune practici la nivel local, regional și global pentru prevenirea migrației și atenuarea consecințelor acesteia.

Studiu de caz

Gradul de asigurare cu resurse de apă / resurse forestiere a diferitor regiuni de pe Terra

Accesul la resursele naturale esențiale, precum apa și pădurile, reprezintă o provocare globală, având implicații directe asupra sustenabilității mediului, economiilor și societăților. În funcție de factorii geografici, climatici și economici, distribuția acestor resurse variază considerabil între regiuni. În acest studiu de caz vom analiza gradul de asigurare cu resurse de apă și forestiere, identificând regiunile defavorizate, cele care beneficiază de resurse abundente și impactul acestor discrepanțe asupra dezvoltării durabile.

1. Analizați distribuția resurselor de apă/forestiere pe Terra (situația generală a resurselor de apă potabilă/resurselor forestiere pe glob; regiunile bogate în resurse de apă/forestiere (ex.: Bazinul Amazonian pentru păduri, regiuni montane pentru apă); regiuni deficitare în resurse de apă/forestiere (ex.: Sahara pentru apă, Asia de Sud-Est pentru păduri).
2. Identificați factorii care au determinat repartizarea neuniformă a resurselor de apă/forestiere.
3. Stabiliți consecințele dezechilibrelor înregistrate la nivel ecologic, economic și social.
4. Propuneți soluții și exemple de bune practici pentru gestionarea sustenabilă a resurselor de apă/forestiere.

Studiu de caz

Utilizarea portalurilor geoinformaționale (Google Maps și Google Earth) în analiza elementelor, proceselor și fenomenelor socioeconomice

Portalurile geoinformaționale, precum Google Maps și Google Earth, au devenit instrumente indispensabile pentru analiza spațială a fenomenelor socioeconomice. Aceste platforme oferă: hărți interactive, imagini din satelit, date demografice și funcții de navigație, fiind utilizate în diverse domenii, inclusiv urbanism, transport, comerț, mediu și turism.

- Utilizând Google Earth, analizați modificările spațiale ale terenurilor folosite de agricultura itinerantă în Amazonia, conform planului propus:

 1. Alegeți o zonă specifică din Amazonia afectată de agricultură itinerantă (ex.: Mato Grosso, Brazilia).
 2. Comparați imaginile înainte și după utilizarea temporară a terenului pentru agricultură.
 3. Specificați care sunt principalele semne de defrișare.
 4. Analizați cât de mult s-a regenerat pădurea în zonele abandonate.
 5. Propuneți măsuri de ameliorare a impactului agriculturii itinerante în această zonă.

SCURT DICȚIONAR DE TERMENI ȘI CONCEPTE

- **Apartheid** – partheid – politică de segregare rasială, aplicată în mod oficial în Africa de Sud între 1948 și 1994, care implica separarea și tratamentul diferit al grupurilor rasiale și etnice, cu scopul de a menține dominația albilor asupra populației de culoare.
 - **Agricultura hidroponică** este o metodă de cultivare a plantelor fără sol, folosind o soluție nutritivă bogată în minerale dizolvate în apă.
 - **Breeding turistic internațional** – procesul prin care o țară, regiune sau oraș își construiește o identitate atractivă și distinctivă, promovată la nivel global, pentru a atrage turiști, investiții și imagine pozitivă.
 - **Brexit** – procesul de ieșire a Regatului Unit (UK) din Uniunea Europeană (UE), derivat din alăturarea cuvintelor Britain (Marea Britanie) și exit (ieșire).
 - **Chiomioductele** sunt conducte specializate pentru transportul substanțelor chimice lichide sau gazoase: acizi, solvenți, produse petrochimice, amoniac lichid, etc. Exemplu: în Europa de Vest, chimioductele sunt frecvent folosite în zonele industriale din Germania, Belgia sau Țările de Jos, între rafinării, uzine și porturi (ex.: Rotterdam).
 - **Comerț cu brevete** – vânzarea sau închirierea drepturilor exclusive de utilizare a unui brevet, care conferă protecție asupra unei invenții, pentru a permite altor companii să îl utilizeze în schimbul unei taxe.
 - **Comerț cu know-how** – implică transferul de cunoștințe și expertiză tehnică, cum ar fi metode de producție sau proceduri inovatoare, între companii sau organizații, fără a fi necesară vânzarea unui produs fizic.
 - **Comerț cu licențe** – comercializarea drepturilor de utilizare a unui produs sau serviciu, acordând unei companii permisiunea de a produce și vinde un produs sub marca unei alte companii, pentru o perioadă determinată.
 - **Companii transnaționale (CTN)** – firme care au activități în mai multe state și își coordonează activitățile la nivel global.
 - **Coridor de transport** – o rută sau o rețea de infrastructuri care facilitează mișcarea mărfurilor, persoanelor sau energiei între două sau mai multe locații.
- Acesta integrează diverse moduri de transport (rutier, feroviar, maritim, aerian, conducte, energie electrică) și este conceput pentru a optimiza fluxurile logistice, economice și comerciale. Exemple: Coridor IV Pan European, Drumul Mătăsii Modern, TEN – T.
- **Dinamica numerică a populației** – modificarea numărului populației dintr-un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp, ca urmare a mișcării naturale și migraționiste.
 - **Diviziunea geografică internațională a muncii (DGIM)** reprezintă specializarea diferitor țări sau regiuni în producerea anumitor bunuri sau servicii, în funcție de resursele naturale, poziția geografică, nivelul de dezvoltare economică și alți factori specifici.
 - **„Dragonii asiatici”** se referă la economiile emergente din Asia de Sud-Est (Thailanda, Malaysia, Indonezia, Filipine) care au urmat modelul „tigrilor asiatici”, dar într-un ritm mai lent.
 - **Ecartament** – distanța dintre șine, poate fi normală – 1 435 mm (caracteristic pentru majoritatea statelor din Europa, Asia, Africa), mare – 1 524 mm (Statele CSI, Mongolia, China) și foarte mare – 1 676 mm (Spania, India, America de Nord și de Sud).
 - **Economii (state) emergente** – țări aflate într-un proces rapid de dezvoltare economică și industrializare, prezentând caracteristici intermediare între economiile în curs de dezvoltare și cele dezvoltate.
 - **Economii (state) în tranziție** – țările care trec de la un sistem economic centralizat (planificat) la unul de piață (capitalist).
 - **Energie eoliană offshore** – energia produsă de turbine eoliene instalate în largul mării sau în oceane, unde vânturile sunt mai puternice și mai constante decât pe uscat.
 - **Energofag** – termen utilizat pentru a desemna acele activități industriale sau subramuri care consumă cantități foarte mari de energie în procesul de producție.
 - **Explozie urbană** – proces specific perioadei contemporane de creștere spectaculoasă a populației urbane atât pe seama bilanțului natural din orașe, cât și pe seama exodului rural pronunțat.

- **Externalizarea capitalului** – decizie de business internațional care constă în delegarea operațiunilor de producere/distribuție/administrare a unei companii autohtone către alte companii din exterior.
- **Hub (nod)** – un loc de intersecție sau de concentrație a unor fluxuri, fie de persoane, bunuri, informații sau servicii. Exemple de huburi: de transport, de afaceri, de logistică.
- **Industrie** – ansamblul activităților economice care implică prelucrarea materiilor prime și fabricarea de bunuri, și de servicii destinate consumului sau altor activități economice.
- **Lanț valoric global** – ansamblul activităților necesare pentru producerea unui bun sau serviciu și care se desfășoară în diferite locații geografice (regiuni, țări etc.).
- **Leadership** – capacitatea unei persoane de a influența, motiva și ghida un grup de oameni pentru atingerea unor obiective comune, bazându-se pe încredere, viziune și responsabilitate.
- **Logofag** – termen folosit pentru a desemna acele ramuri industriale care consumă o cantitate mare de cunoaștere, tehnologie și inovație științifică în procesul de producție. Aceste industrii sunt intens dependente de cercetare-dezvoltare, personal calificat și know-how tehnologic, nu de resurse fizice sau energetice.
- **Metropolă** – oraș de dimensiuni mari (peste un milion de locuitori), care are rol de capitală regională sau națională, dezvoltat sub aspect economic, cultural, urbanistic, cu o puternică zonă de influență spațială, cu rol în controlul economiei moderne.
- **Numărul populației** – efectivul de locuitori de pe un anumit teritoriu, la un moment calendaristic dat.
- **Ofertă turistică** – totalitatea bunurilor, serviciilor și experiențelor puse la dispoziția turiștilor de către operatorii din industria turismului pentru a satisface nevoile și dorințele de călătorie și recreere.
- **Pavilion de conveniență** (înregistrare liberă sau „flaguri ieftine”) – reflectă costurile reduse asociate cu înregistrarea navelor sub jurisdicția anumitor state care oferă beneficii economice, precum taxe mai mici, reglementări mai puțin stricte etc.
- **PNB** (Produsul Național Brut) reprezintă valoarea totală a bunurilor și serviciilor finale produse într-un an de către cetățenii și companiile unei țări, indiferent dacă activitatea economică are loc în interiorul sau în afara granițelor naționale.
- **Poziția politico-geografică** – localizarea unui stat sau a unei regiuni pe glob în raport cu factori politici, economici și strategici care îi influențează dezvoltarea și relațiile internaționale.
- **Saleoducte** – conducte utilizate pentru transportul saramurii (soluție salină), în special de la zăcămintele de sare sau salinele umede către unitățile de prelucrare sau rafinare.
- **Sistem de transport** – totalitatea căilor de transport, infrastructura, mijloacele de transport dintr-un teritoriu.
- **Suburbanizare** – apariția orașelor mici în afara marilor aglomerații urbane pe seama migrației populației din orașele mari.
- **Productivitatea muncii** – raportul dintre cantitatea de bunuri și de servicii produse și resursele de muncă utilizate pentru obținerea acestora.
- **„Pumele americane”** – termen utilizat metaforic pentru a descrie economiile latino-americane (Chile, Columbia, Peru) care au înregistrat creștere și stabilitate economică constantă în ultimele decenii.
- **Transport multimodal/combinat** – metodă în care mărfurile sunt transportate de la punctul de origine la destinație, folosind cel puțin două tipuri diferite de mijloace de transport (cum ar fi rutier, feroviar, maritim sau aerian).
- **Trafic de mărfuri și de pasageri** – totalitatea mărfurilor sau a pasagerilor transportați cu anumite mijloace de transport, la anumită distanță, într-un interval de timp; se măsoară în t/km sau pasageri/km.
- **„Tigrii asiatici”** se referă la cele patru economii din Asia de Est (Coreea de Sud, Singapore, Taiwan, Hong Kong) care au înregistrat o creștere economică rapidă și industrializare accelerată începând cu anii '60-'70 ai secolului precedent.
- **Turism de nișă** – formă specializată de turism care se adresează unui grup restrâns de persoane, interesate de activități sau experiențe specifice, diferite de cele oferite de turismul de masă. Exemple: turism ecologic, turism cultural, turism de aventură, turism medical.
- **Turism receptor** – activitatea prin care o regiune sau o țară primește turiști din alte regiuni sau țări pentru a vizita destinația respectivă.
- **Turism emitent** – activitatea prin care locuitorii unei regiuni sau țări călătoresc în afara granițelor pentru a vizita alte destinații.
- **Zonă off shore** – teritoriu sau stat care oferă avantaje fiscale și reglementări financiare relaxate, atrăgând companii și bănci internaționale pentru desfășurarea de activități economice, în special în domeniul serviciilor financiare.

Algoritmul de caracterizare a poziției economico-geografice a unui stat

1. Analiza poziției geografice a statului în context regional și internațional.
2. Vecinătatea geografică (state vecine, piețe de desfacere, ieșirea la mări și oceane).
3. Accesibilitatea față de căi și de coridoare de transport internațional.
4. Accesibilitatea față de resurse economice: naturale, umane, financiare, manageriale, informaționale.
5. Concluzii despre influența poziției economico-geografice asupra dezvoltării socioeconomice a statului: avantaje și limite.

Algoritmul de caracterizare a populației unui stat

1. Numărul și dinamica populației. Distribuția teritorială a populației.
2. Mișcarea naturală a populației: rata natalității, rata mortalității, rata fertilității, bilanțul natural.
3. Mișcarea migratorie a populației: rata emigrației, rata imigrației, rata migrației totale.
4. Structura populației: pe grupe de vârstă și gen, etnică, confesională, socioeconomică, pe medii de trai.
5. Indicele dezvoltării umane (IDU): valoarea IDU în context regional și internațional.
6. Probleme și provocări actuale și de perspectivă legate de populație.

Algoritmul de caracterizare a ramurii industriale

1. Importanța, rolul și delimitarea subramurală.
2. Premisele dezvoltării și factorii determinanți în dezvoltarea ramurii.
3. Factorii de amplasare teritorială. Regiuni și centre principale.
4. Dependența ramurii de piața exportului și importului.
5. Impactul ecologic și sustenabilitatea ramurii.
6. Tendințe în dezvoltarea ramurală: structurale, teritoriale și organizaționale.

Algoritmul de caracterizare a agriculturii

1. Aprecierea condițiilor și resurselor naturale pentru dezvoltarea agriculturii.
2. Rolul agriculturii în economia țării.
3. Relațiile agrare. Influența lor asupra dezvoltării ramurii.
4. Structura ramurală.
5. Geografia culturii plantelor și creșterii animalelor.
6. Tendințe în dezvoltarea și sustenabilitatea ramurii.

Algoritmul de caracterizare a transporturilor

1. Rolul și clasificarea modalităților de transport în dezvoltarea socioeconomică.
2. Evaluarea infrastructurii de transport: indicatori cantitativi și calitativi.
3. Analiza traficului de mărfuri și de pasageri.
4. Analiza conectivității interne, regionale și internaționale.
5. Impactul asupra mediului și sustenabilitatea transportului.

Editura **LUMINA**